

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 343.98:343.535:343.123(043.3)

JANU NATALIA

METODICA INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR
DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ
ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ

SPECIALITATEA: 554.04 – CRIMINALISTICĂ, EXPERTIZĂ
JUDICIARĂ, INVESTIGAȚII OPERATIVE

Teză de doctor în drept

Conducător
științific: _____

Rusu Vitalie,
doctor în drept, profesor universitar

Autoare: _____

CHIȘINĂU, 2025

CUPRINS

ADNOTARE	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL METODICII INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ.....	18
1.1. Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă prin prisma cercetărilor științifice din Republica Moldova	18
1.2. Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă prin prisma cercetărilor științifice din alte state.....	30
1.3. Concluzii la Capitolul 1	49
2. INFRAȚIUNILE DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ: CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ ȘI CIRCUMSTANȚELE COMITERII LOR.....	51
2.1. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.....	51
2.2. Circumstanțele care urmează a fi stabilite în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă	83
2.3. Concluzii la Capitolul 2	94
3. SPECIFICUL ȘI CONȚINUTUL CADRULUI METODOLOGIC DE INVESTIGARE A INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ.....	96
3.1. Aspecte tactico-organizatorice ale verificărilor inițiale.....	96
3.2. Sesizarea și începerea urmăririi penale în cauzele de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.....	116
3.3. Situații tipice de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. Planificarea urmăririi penale.....	122
3.4. Organizarea și desfășurarea procesului de investigare a insolvabilității intenționate și a celei fictive la etapa inițială și ulterioară	132

3.5. Aplicarea cunoștințelor specializate în cercetarea faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.....	156
3.6. Concluzii la Capitolul 3	172
4. SPECIFICUL EFECTUĂRII ACȚIUNILOR DE URMĂRIRE PENALĂ LA INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ.....	174
4.1. Cercetarea la fața locului și varietățile ei în procesul investigării faptelor de insolvabilitate infracțională	174
4.2. Efectuarea de percheziții și ridicări.....	178
4.3. Audierea persoanelor în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.....	193
4.3.1. Audierea martorilor	198
4.3.2. Audierea bănuțitului, învinuitului	204
4.4. Confruntarea, prezentarea pentru recunoaștere.....	212
4.5. Dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare în procesul investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă	218
4.6. Concluzii la Capitolul 4	243
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	245
BIBLIOGRAFIE	256
ANEXE	280
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	289
CV-ul AUTOAREI.....	290

ADNOTARE

JANU Natalia, „Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă”, Teza de doctor în drept la specialitatea științifică: 554.04 - Criminalistică, expertiză judiciară, investigații operative. Chișinău 2025.

Structura tezei: introducere, patru capitole, 255 pagini de text de bază, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 305 titluri, anexe. La tema tezei au fost publicate 11 (unsprezece lucrări).

Cuvinte-cheie: insolvabilitate fictivă, insolvabilitate intenționată, acțiune de urmărire penală, procedeu probatoriu, bănuț, învinuit, cunoștințe speciale, expertiză, planificare.

Scopul lucrării: Scopul tezei de doctor este axat pe identificarea și analiza metodelor și tehnicilor specifice utilizate în investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, având în vedere complexitatea acestor infracțiuni.

Obiectivele cercetării: identificarea și expunerea elementelor de bază ale caracteristicii criminalistice a infracțiunii de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; sistematizarea și analiza spectrului de circumstanțe ce urmează a fi stabilite în cauzele referitoare la aceste infracțiuni; stabilirea și analiza cauzelor și circumstanțelor care au contribuit la comiterea infracțiunilor de insolvabilitate; expunerea și analiza particularităților tactico-organizatorice ale verificărilor inițiale în vederea descoperirii faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; conturarea particularităților referitoare la începerea urmăririi penale pe această categorie de dosare și caracterizarea activității analitice a ofițerului de urmărire penală la această etapă a cercetării; precizarea situațiilor tactice la momentul luării hotărârii privind începerea urmăririi penale și enumerarea versiunilor generale și particulare în cazul infracțiunilor de insolvabilitate; analiza și precizarea particularităților tactice ale efectuării acțiunilor de urmărire penală în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; formularea concluziilor și recomandărilor în vederea îmbunătățirii, perfecționării și eficientizării cadrului metodologic de cercetare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă etc.

Noutatea și originalitatea lucrării: în conținutul prezentei teze de doctor, pentru prima dată în Republica Moldova, în baza practicii judiciare și a prevederilor legii referitoare la insolvabilitate, a fost cercetat un complex de chestiuni referitoare la depistarea, investigarea și descoperirea infracțiunilor de insolvabilitate. De asemenea, au fost elaborate recomandări relevante privind perfecționarea practicii de urmărire penală aplicate la cercetarea acestor infracțiuni. Lucrarea cuprinde și un spectru larg de prevederi referitoare la bazele metodologice de investigare a faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Rezultatele obținute se regăsesc în tezele științifice prezentare spre susținere și în **problema științifică importantă soluționată** care rezidă în conturarea cadrului metodologic corespunzător și în îmbunătățirea metodelor și tehnicilor de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, fapt de natură să asigure o identificare mai rapidă și mai precisă a acestor infracțiuni, să consolideze eficiența instrumentelor legale în prevenirea, cercetarea și combaterea lor, având în vedere complexitatea fenomenului, a reglementărilor și a evoluției economico-juridice din acest domeniu.

Semnificația teoretică a cercetării: concluziile teoretice care au fost formulate conțin noi interpretări și analize ale problemei investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Valoarea aplicativă a lucrării: prevederile teoretice, concluziile și recomandările reflectate în lucrare pot fi aplicate în practica de urmărire penală și în ulterioarele cercetări științifice, axate pe elaborarea și perfecționarea metodicii de investigare a faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării acestui subiect, reflectate în mai multe articole și, de asemenea, prezentate în cadrul conferințelor științifice, pot contribui la optimizarea investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și fictivă.

ANNOTATION

JANU Natalia, „Methodology of investigation of crimes in cases of intentional insolvency and fictitious insolvency”, PhD thesis in Law in the scientific specialty: 554.04 – Forensics, Judicial expertise, Operative investigations, Chisinau 2025.

Structure of the dissertation: introduction, four chapters, 255 pages of basic text, general conclusions and recommendations, bibliography of 305 titles, annexes. Eleven (11) scientific papers have been published on the thesis topic.

Key words: fictitious insolvency, intentional insolvency, criminal prosecution action, evidentiary procedure, suspect, accused, special knowledge, expert examination, planning.

Purpose of the research: The purpose of the doctoral thesis is focused on identifying and analysing the specific methods and techniques, used in investigating crimes of intentional insolvency and fictitious insolvency, given the complexity of these crimes.

The objectives of the research refer to: identification and presentation of the basic elements of the forensic characteristics of the crime of intentional insolvency and fictitious insolvency; systematization and analysis of the spectrum of circumstances to be found in cases relating to these crimes; determination and analysis of the causes and circumstances that contributed to the commission of insolvency crimes; exposition and analysis of the tactical and organizational peculiarities of the initial checks in order to discover the facts of intentional insolvency and fictitious insolvency; outlining the peculiarities relating to the initiation of criminal prosecution in this category of cases and characterizing the analytical activity of the criminal prosecution officer at this stage of the investigation; specifying the tactical situations at the time of making the decision to initiate criminal prosecution and listing the general and particular versions in the case of insolvency crimes; analysis and specification of the tactical peculiarities of carrying out criminal prosecution actions in the process of investigating the crimes of intentional insolvency and fictitious insolvency; formulation of conclusions and recommendations in order to improve, perfect and streamline the methodological framework for investigating intentional insolvency and fictitious insolvency offenses, etc.

The novelty and originality are justified by the fact that, in its content, for the first time in the Republic of Moldova and based on judicial practice and the provisions of the insolvency law, a complex of issues pertaining to the detection, investigation and discovery of insolvency crimes was investigated. Furthermore, relevant recommendations were developed regarding the improvement of criminal prosecution practice related to the investigation of these offenses. The paper comprises as well a wide range of provisions concerning the methodological bases for investigating intentional insolvency and fictitious insolvency.

The results obtained are found in the scientific theses presented for support and in the *important scientific problem solved*, which consists in outlining the appropriate methodological framework and in improving the methods and techniques for investigating crimes of intentional insolvency and fictitious insolvency, which is likely to ensure a faster and more accurate identification of these crimes, to strengthen the efficiency of legal instruments in preventing, investigating and counteracting them, given the complexity of the phenomenon, regulations and economic and legal evolution in this field.

The theoretical significance of the research lies in the fact that the theoretical conclusions that have been formulated contain new interpretations and analyses of the problem of investigating crimes of intentional insolvency and fictitious insolvency.

The applicative value of the paper is highlighted by the fact that the theoretical provisions, conclusions and recommendations reflected in it can be applied in the practice of criminal prosecution and in subsequent scientific research focused on the development and improvement of the methodology for investigating the facts of intentional insolvency and fictitious insolvency.

Implementation of scientific results. The results of research on this topic, reflected in several articles and also presented at scientific conferences, can contribute to the optimization of the investigation of crimes of intentional and fictitious insolvency.

АННОТАЦИЯ

ЖАНУ Наталья, «Методология расследования преступлений умышленной и фиктивной несостоятельности», Докторская диссертация по праву по научной специальности: 554.04 - Криминалистика, Судебная экспертиза, Оперативно-розыскная деятельность, Кишинёв 2025.

Структура диссертации: введение, четыре главы, 255 страниц основного текста, общие выводы и рекомендации, библиография из 305 наименований, приложения. По теме диссертации опубликовано 11 (одиннадцать) научных работ.

Ключевые слова: фиктивная несостоятельность, умышленная несостоятельность, следственное действие, процесс доказывания, подозреваемый, обвиняемый, специальные знания, экспертиза, планирование.

Цель исследования: Цель докторской диссертации направлена на выявление и анализ конкретных методов и приемов расследования преступлений умышленной и фиктивной несостоятельности, учитывая сложности данных преступлений.

Задачи исследования: выявление и изложение основных элементов криминалистической характеристики преступлений в области несостоятельности; систематизация и анализ спектра обстоятельств, подлежащих установлению по делам об этих преступлениях; установление и анализ причин и обстоятельств, способствовавших совершению упомянутых преступлений; выявление и анализ тактико-организационных особенностей первичных проверок с целью выявления фактов несостоятельности; изложение особенностей возбуждения уголовного дела по данной категории дел и характеристика аналитической деятельности следователя на данном этапе расследования; уточнение тактических ситуаций при принятии решения о возбуждении уголовного преследования и перечисление общих и частных версий по данной категории преступлений; анализ и уточнение тактических особенностей осуществления действий уголовного преследования в процессе расследования вышеупомянутых преступлений; формулирование выводов и рекомендаций в целях совершенствования и повышения эффективности методической базы расследования преступлений в области несостоятельности и т.д.

Научная новизна и оригинальность обусловлена тем, что впервые в Республике Молдова, на основе судебной практики и положений закона о несостоятельности, был исследован комплекс вопросов, связанных с выявлением, расследованием и раскрытием преступлений, связанных с несостоятельностью. Были разработаны соответствующие рекомендации по совершенствованию практики уголовного преследования по данным преступлениям. Работа включает широкий спектр положений, касающихся основ расследования фактов умышленной и фиктивной несостоятельности.

Полученные результаты отражены в представленных научных тезисах и *решенной важной научной задаче*, состоящей в определении соответствующей методологической базы и совершенствовании методов и приемов расследования преступлений умышленной и фиктивной несостоятельности, что, вероятно, обеспечит более быстрое и точное выявление этих преступлений, повысит эффективность правовых инструментов в их предотвращении, расследовании и борьбе с ними, учитывая сложность явления и основываясь на нормативных актах и экономико-правовой эволюции в этой области.

Теоретическая значимость исследования состоит в том, что сформулированные теоретические выводы содержат новые интерпретации и анализ проблемы расследования преступлений умышленной и фиктивной несостоятельности.

Прикладная ценность работы выражена в том, что её теоретические положения, выводы и рекомендации могут быть применены в практике уголовного преследования и в последующих научных исследованиях, направленных на разработку и совершенствование методики расследования фактов умышленной и фиктивной несостоятельности.

Внедрение научных результатов. Результаты исследований, отраженные в ряде статей и представленные на научных конференциях, могут способствовать оптимизации расследования преступлений умышленной и фиктивной несостоятельности.

LISTA ABREVIERILOR

Alin.	– alineat
Art.	– articol
CE	– Consiliul Europei
CEDO	– Convenția Europeană a Drepturilor Omului
C.pen.	– Cod penal
C.pr.pen.	– Cod de procedură penală
CSJ	– Curtea Supremă de Justiție
CtEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DUDO	– Declarația Universală a Drepturilor Omului Ed.
Ed.	– Editura
HP CSJ	– Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție
Lit.	– literă
Nr.	– număr
P.	– pagină
Pct.	– punct
PCCOCS	– Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale
RDP	– Revista de Drept Penal
Red.	– redacția
RM	– Republica Moldova
RND	– Revista Națională de Drept
SCJ	– Revista Studii și Cercetări Juridice
UE	– Uniunea Europeană
Vol.	– volum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Stabilitatea dezvoltării economice și a relațiilor de piață reprezintă unul dintre scopurile de bază ale oricărui stat. Situația de criză în domeniul economiei de la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut a provocat creșterea numărului de întreprinderi falimentate în toate domeniile activității economice. În aceste condiții, a căpătat o răspândire largă asemenea infracțiuni ca insolabilitatea fictivă și cea intenționată. De altfel, scopul propus de Legea insolabilității s-ar dori a fi unul nobil – salvagardarea agenților economici „defecți” prin instituirea procedurii de restructurare sau de curățare a mediului economic de astfel de agenți prin aplicarea falimentului. O statistică certă, diferențiată a procedurilor de faliment *versus* procedurile de restructurare la ziua de astăzi nu există. Totuși, informația colectată pe portalurile instanțelor judecătorești și din alte surse oficiale demonstrează că doar 10 (Anexa 5) din cele 2884 de agenți economici insolabili (Anexa 4) sunt supuși, până în prezent, procedurii de restructurare, pe când mai mult de 99% din numărul proceselor de insolabilitate se soldează cu falimentul. Aceste cifre nu pot să nu îngrijoreze, deoarece înțelegem că finalitatea unor asemenea proceduri este nu doar radierea companiilor debitoare din registrele de stat. Aici ne referim la faptul că, de cele mai multe ori, odată cu radierea acestora, instanța de judecată civilă dispune și „descărcarea debitorului de obligațiile pe care le avea înainte de intrare în procedura falimentului”¹. În asemenea circumstanțe, cu părere de rău, anume creditorii sunt nevoiți să accepte consecințele finalizării procesului de insolabilitate prin faliment, în urma cărora nu mai au nicio șansă de recuperare a creanțelor lor.

De astfel de „avantaje” oferite de Legea insolabilității sunt tentați unii antreprenori de rea-credință, iar practica judiciară ne demonstrează că există persoane care se folosesc de insolabilitate ca de un instrument de îmbogățire pe seama creditorilor. Chiar dacă acțiunile ilegale de provocare sau înscenare a insolabilității sunt incriminate în Codul penal al Republicii Moldova, la articolele 252 și 253, sub formele de „insolabilitate intenționată” și „insolabilitate fictivă”, tindem să credem că acestea rămân a fi *destul de ineficiente*. Această ipoteză se bazează, în primul rând, pe simpla constatare practică ce arată că, din anul 2015, numărul cauzelor civile de insolabilitate este într-o permanentă creștere (Anexa 4), pe când cauzele penale care au fost aduse în fața instanței de judecată se află într-o oarecare stagnare, or, din 2015 nu există decât 10 sentințe în baza art. 252. Considerăm că acest lucru se explică, mai degrabă, prin lipsa de instrumente, abilitați și cunoștințe ale organelor de urmărire penală pentru depistarea și cercetarea infracțiunilor în cauză și, în acest sens, venim cu următoarele *argumente care, de altfel, și*

¹ Hotărârea Judecătorei Chișinău nr. 2i-107/24 din 05.12.2024. [online] [accesat 05.06.2024]. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/41DDE98A-5449-48D6-B7F8-1AAF1DC1DA1C.

determină actualitatea temei noastre de cercetare și motivează alegerea acesteia:

1) Insolvabilitatea este o instituție civilă foarte tânără pentru Republica Moldova. Dinamica de creștere a cauzelor de insolvabilitate ne dă de înțeles că antreprenorii abia încep să pătrundă în esența procesului de insolvabilitate, să înțeleagă care este scopul lui, cum acesta derulează, cum se finalizează și ce consecințe are asupra creditorilor, iar antreprenorii de re-credință, conștientizând aceste lucruri, profită pe seama creditorilor prin declararea frauduloasă a insolvabilității lor².

2) Insolvabilitatea reprezintă un proces de durată, el este unul foarte specific și complex, deoarece îmbină elementele de procedură civilă cu cele de administrare și gestioanare a debitorului etc. La investigarea infracțiunilor de insolvabilitate, ofițerul de urmărire penală este nevoit și, totodată, obligat să cunoască toate aceste detalii, să înțeleagă limitele dintre insolvabilitatea permisă și cea care constituie infracțiune.

3) Datele statistice au demonstrat că infracțiunile economice, inclusiv cele legate de insolvabilitate, fac parte din genurile de infracțiuni cu *un puternic impact economic și prejudicii imense* aduse³, dar în care există cele mai multe fapte cu autori neidentificați (25,71%)⁴. Din acest fapt rezultă că depistarea și clarificarea unei infracțiuni economice este un proces relativ complex și se bazează pe dovezi documentare specifice, pe opinii ale experților în domeniul economiei, pe cunoștințe teoretice, precum și pe o experiență practică, în ciuda faptului că există un spectru larg de reglementări legale cu privire la combaterea acestui flagel⁵.

4) În urma unor studii complexe, s-a constatat că organele de urmărire penală nu au pregătirea necesară în depistarea și investigarea infracțiunilor economice, inclusiv și a celor legate de insolvabilitate⁶, de aceea sarcina depistării și cercetării anumitor cauze penale, inclusiv a celor legate de insolvabilitate, a fost atribuită colaboratorilor Serviciului Fiscal de Stat, sub egida PCCOCS. Indiscutabil, datele statistice ne demonstrează că aceasta a fost o soluție binevenită, or numărul cauzelor penale, inițiate în baza art. 252 și 253 și aflate în proces de investigație, a crescut esențial, în anul 2024 aflându-se în gestiunea organelor de investigație 62 de cauze (Anexa 6).

² BOȘCANEANU, M. Impactul infracțiunilor economice asupra relațiilor economico-financiar-fiscale din R. Moldova. În: *Legea și viața*, ianuarie-martie, 2024. p. 36-43, p. 42. [online] [citat: 12.02.2025]. Disponibil: https://academy.police.md/wp-content/uploads/2024/04/p_36-43.pdf.

³ *Ibidem*, p. 37.

⁴ *Raport privind activitatea poliției pentru 12 luni ai anului 2022*. Chișinău, 2023, p. 4. [online] [citat: 10.02.2025]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf.

⁵ BOȘCANEANU, M. Impactul infracțiunilor economice asupra relațiilor economico-financiar-fiscale din R. Moldova. *Op.cit.*, p. 43.

⁶ *Studiu privind consolidarea autorităților de prevenire și combatere a infracțiunilor economice în Republica Moldova*. / Direcția analitică a CNA din RM, 2016. [online] [citat: 11.07.2024]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/studiu_crime_economice.pdf.

La fel, în Raportul său, conducerea PCCOCS constată și alte probleme la investigarea infracțiunilor: a) insuficiența numărului de personal (inclusiv lipsa unor interpreți, a specialiștilor) raportat la volumul și specificul cauzelor penale instrumentate; b) termenul îndelungat al expertizelor judiciare; c) neutilizarea soft-ului „e-dosar” de către procurori, ceea ce afectează evidența cauzelor penale și a soluțiilor adoptate⁷.

Încadrarea temei în preocupările internaționale, naționale, zonale, ale colectivului de cercetare și în context intrer- și transdisciplinar. În legătură cu problema luptei cu insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă, știința criminalisticii nu a înregistrat lucrări suficiente în acest domeniu. Într-o anumită măsură, au fost abordate diverse aspecte juridico-penale și criminologice ale acestui subiect, însă cercetări speciale cu caracter criminalistic pe acest segment nu au fost, practic, întreprinse. În literatura de specialitate, chestiunile referitoare la metodica investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă au fost examinate în calitate de premise ale constituirii metodicii particulare de investigare. Toate aceste circumstanțe justifică actualitatea temei alese pentru cercetare, oportunitatea analizei practicii judiciare privind investigarea infracțiunilor în domeniul insolvabilității, în vederea elaborării recomandărilor pentru soluționarea chestiunilor de ordin juridic, organizațional, tactic și metodologic, care își găsesc aplicare în activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. Organizațiile regionale și internaționale sunt preocupate de problema insolvabilității de foarte mult timp, recunoscând importanța acestei instituții pentru mediul economic și încercând să ajusteze reglementările în acest domeniu, pe măsura apariției noilor circumstanțe și evenimente. Uniunea Europeană are elaborat un set de acte normative, care conțin reglementări privind scopul, mecanismul și condițiile desfășurării proceselor de insolvabilitate în spațiul UE, atribuțiile organelor responsabile în această direcție. Periodic, Comisia Europeană face publicații cu referire la evoluția reglementărilor în domeniul insolvenței, în care ilustrează principalele concepte legate de cadrul normativ în materia insolvenței și relevanța economică de punere în aplicare a acestora; face propuneri de revizuire în țările UE a legilor privind insolvabilitatea; evaluează gradul de vulnerabilitate corporativă în diverse circumstanțe; evidențiază provocările cărora pot fi supuse sistemele de insolvență din UE, pe baza unei estimări a creșterii potențiale a insolvenței (lacunele de insolvență) și a setărilor instituționale existente, precum și a caracteristicilor

⁷ Raportul privind activitatea Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale în anul 2023. [online] [citat: 20.01.2025]. Disponibil: <https://procuratura.md/pccocs/sites/procuratura.md.pccocs/files/2024-02/Raport%20public%20PCCOCS%202023.pdf>, pag. 29-30.

structurale⁸. La nivel mondial, cele mai implicate în monitorizarea situației solvenței și a insolvenței companiilor, a fluxului de lichidități și a nivelului de creditare sunt Banca Mondială⁹ și Fondul Monetar Internațional. Este de menționat că de riscul insolvabilității sunt preocupate și companiile internaționale de asigurare.

Încadrarea temei în preocupările naționale și zonale. La începutul unui nou mileniu, a devenit evident că problemele legate de insolvabilitate nu pot fi soluționate doar în cadrul și cu ajutorul legislației civile. Redistribuirea intensivă a proprietății a atras după sine apariția unor noi forme de sustragere. Sistematizarea și analiza practicii judiciare, aplicarea legislației referitoare la insolvabilitate ca mijloc de redresare a economiei pune în evidență o răspândire largă a folosirii ei în scop de acaparare. Gradul înalt de pericol social al faptelor condiționate de motivele acaparatorii ale folosirii insolvabilității au determinat legislatorul să opereze completările și modificările corespunzătoare în Codurile penale ale mai multor state, înăsprind răspunderea pentru comiterea infracțiunilor în domeniul insolvabilității. Introducerea acestor modificări și completări a generat apariția multiplelor probleme în activitatea de aplicare a normelor de drept, în activitatea organizațională a organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată care, la momentul de față, au nevoie de soluții corespunzătoare.

Putem susține că, actualmente, reglementarea juridico-penală în domeniul insolvabilității nu merge, pe alocuri, pas în pas cu realitatea din domeniul relațiilor economice de piață, cu reglementarea juridico-civilă a relațiilor de proprietate, cu problemele din domeniul activității de întreprinzător. Răspândirea acestui gen de infracțiuni își lasă amprenta negativă asupra stabilizării relațiilor de piață în Republica Moldova. Ele reprezintă o barieră cu caracter criminal ce înrăutățește mediul concurențial, măresc incapacitățile de plată și diminuează evoluția unor domenii diversificate ale businessului. În cumul cu mulți alții, acești factori influențează negativ asupra fundamentului economic al statului, care mai este încă instabil și foarte fragil.

Scopul lucrării este axat pe identificarea și analiza metodelor și tehnicilor specifice utilizate în investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, având în vedere complexitatea acestor infracțiuni, impactul lor asupra economiei, precum și provocările întâmpinate de organele de urmărire penală în procesul cercetării lor și a stabilirii vinovăției făptuitorilor. Scopul lucrării vizează, de asemenea, evaluarea eficienței instrumentelor

⁸ Insolvency Frameworks across the EU: Challenges after COVID-19. In: *European Economy Discussion Papers* No. 182, European Union, 2023. ISSN 2443-8022 [online], pag. 3. [cit.: 21.01.2025]. Disponibil: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-02/dp182_en_0.pdf.

⁹ A Global View of Business Insolvency Systems. In: *World Bank & Brill*. / M. Nijhoff Publishers. Leiden, Boston, 2010. [online] [cit.: 11.12.2024]. Disponibil: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/1759173/mod_resource/content/1/A%20Global%20View%20of%20Business%20Insolvency%20Systems%20-%20World%20Bank.pdf.

și procedurilor legale existente, în acest sens, propunerea unor soluții de îmbunătățire a cercetării și descoperirii acestor infracțiuni, precum și promovarea unor practici mai eficiente în prevenirea și combaterea lor.

Pentru atingerea acestui scop, ne-am propus realizarea următoarelor **obiective ale cercetării**:

- analiza legislației și doctrinei în materia insolabilității, pentru a stabili principalele aspecte privind intentarea și derularea procedurii de insolabilitate; rolul și atribuțiile participanților la acest proces;
- identificarea și expunerea elementelor de bază ale caracteristicii criminalistice a infracțiunii de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă;
- stabilirea profilului sau a principalelor calități pe care le posedă făptuitorul bănuit de săvârșirea infracțiunilor în materie de insolabilitate și a complicilor săi;
- expunerea și analiza principalelor acțiuni sau forme de comitere a infracțiunii de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă;
- sistematizarea și analiza spectrului de circumstanțe care urmează a fi stabilite în cauzele referitoare la infracțiunile de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă;
- studierea schemelor de bază și facultative privind provocarea insolabilității prin folosirea procedurilor de insolabilitate în scopuri infracționale;
- sistematizarea datelor despre urmele și consecințele infracțiunilor de insolabilitate;
- stabilirea și analiza cauzelor și circumstanțelor care au contribuit la comiterea infracțiunilor de insolabilitate;
- expunerea și analiza particularităților tactico-organizatorice ale verificărilor inițiale, în vederea descoperirii faptelor de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă;
- caracterizarea actelor inițiale de control, în temeiul rezultatelor situațiilor criminale depistate în procesul cercetării faptelor de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă;
- conturarea particularităților referitoare la începerea urmăririi penale pe această categorie de dosare și caracterizarea activității analitice a ofițerului de urmărire penală la această etapă a cercetării;
- precizarea situațiilor tactice la momentul luării hotărârii privind începerea urmăririi penale și enumerarea versiunilor generale și particulare în cazul infracțiunilor de insolabilitate;
- dezvoltarea particularităților de elaborare a versiunilor de urmărire penală și de identificare a direcțiilor de bază a planificării cercetării în cauzele de insolabilitate fictivă și insolabilitate intenționată;
- sistematizarea situațiilor tipice de urmărire penală și elaborarea algoritmului de acțiuni

ale ofițerului de urmărire penală și ale ofițerilor de investigații în procesul descoperirii și investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă;

- precizarea scopului și caracterizarea modalităților de folosire a cunoștințelor de specialitate în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate;

- analiza și precizarea particularităților tactice ale efectuării acțiunilor de urmărire penală în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă;

- formularea concluziilor și recomandărilor, în vederea îmbunătățirii, perfecționării și eficientizării cadrului metodologic de cercetare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Ipoteza de cercetare. Aplicarea unei metodici integrate și coerente în investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă contribuie la o identificare mai eficientă a acestor fapte, reducând riscul fraudelor și asigurând o protecție mai bună a intereselor creditorilor. Or, o metodică bine structurată, folosită în cadrul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictive, ar putea avea un impact pozitiv asupra eficientizării procesului de identificare, investigare și prevenire a fraudelor din acest domeniu.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Baza metodologică a tezei de doctor este constituită din prevederile dialecticii materialiste, întemeiate pe aplicarea metodelor comparative și sistemic-structurale. Baza teoretică a cercetării este reprezentată de lucrările cercetătorilor din domeniul dreptului penal, procesual penal, al dreptului civil și al criminalisticii. Metodologia cercetării include și studierea legislației naționale, a publicațiilor științifice, a lucrărilor de doctorat, a recomandărilor metodologice și a materialelor cu caracter informativ referitoare la subiectul cercetării.

Temelia normativ-juridică este reprezentată de multiple acte normative care reglementează procesul de insolvabilitate a subiecților activității economice, precum și cele care constituie fundamentul activității organelor de drept și a celor cu funcții de control, dar și rezultatele analizei literaturii de specialitate. În particular, în calitate de bază normativă a lucrării au servit Codul penal al Republicii Moldova, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Codul civil al Republicii Moldova și prevederile din Legea insolvabilității nr. 149/2012.

În lucrare sunt, de asemenea, folosite concepții teoretice generale și metode de cercetare criminalistică.

Sumarul compartimentelor tezei. Volumul, conținutul și structura tezei de doctor sunt determinate de scopul cercetării. Lucrarea este elaborată conform cerințelor înaintate față de cercetările de asemenea gen, fiind constituită din *Introducere*, patru capitole, care cuprind optsprezece subcapitole, din *Concluzii generale și recomandări*, bibliografie, anexe, declarația

privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Introducerea tezei elucidează actualitatea și importanța subiectului privind metodică investigării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, informații despre încadrarea acestui subiect în preocupările internaționale, naționale și zonale, reliefează scopul și sarcinile cercetării. De asemenea, tot aici sunt reflectate următoarele componente: obiectul cercetării, ipoteza de cercetare, sinteza metodologiei de cercetare, noutatea și originalitatea științifică a lucrării, semnificația teoretică, valoarea aplicativă a tezei și implementarea rezultatelor științifice.

Primul Capitol, intitulat ***Analiza situației în domeniul metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă***, ne informează despre materialele științifice elaborate la tema tezei de doctor și publicate în Republica Moldova și în alte state. În cadrul acestui compartiment, am catalogat materialele științifice publicate la acest subiect, am analizat succint conținutul lor, evidențiind opiniile, pozițiile, concepțiile relevante pentru metodică investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. În ***Concluziile*** la acest capitol ne-am expus în privința stării de lucruri și a suficienței cercetării acestui subiect în literatura de specialitate din Republica Moldova și din alte state.

În Capitolul al doilea, cu genericul ***Infracțiunile de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă: caracteristica criminalistică și circumstanțele comiterii lor***, ne concentrăm pe caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, dar și pe circumstanțele care urmează a fi stabilite în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, formulând un șir de concluzii ce se impun din cercetarea acestor aspecte. În cadrul acestui capitol am constatat următoarele: caracteristica criminalistică a infracțiunilor legate de insolvabilitate derivă din obiectul probatoriului pe această categorie de dosare. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate reprezintă modelul informațional al faptelor infracționale comise în domeniul antreprenoriatului, care reflectă particularitățile informațiilor inițiale referitoare la insolvabilitatea ilegală, urmele faptei infracționale, starea și specificul condițiilor și circumstanțelor comiterii infracțiunii, modalitatea comiterii faptei, persoana infractorului, cauzele care au contribuit la comiterea infracțiunii. Elementele structurale de bază ale caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de insolvabilitate se caracterizează printr-o anumită diversitate. Acest lucru este determinat de volumul substanțial al materialului normativ-informativ cu caracter de blanchetă și de principiile reglementării relațiilor economice în domeniul antreprenoriatului. Pentru metodică investigării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și intenționată este importantă identificarea corectă a elementelor caracteristicii criminalistice a

acestor fapte. Tot în acest capitol am analizat și am argumentat necesitatea stabilirii în deplin volum a întregului complex de circumstanțe generale, care urmează a fi clarificate în procesul investigării faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, încercând să întocmim o listă a lor. În consecință, am reușit să diferențiem circumstanțele care urmează a fi stabilite și dovedite în funcție de tipul de infracțiune, legată de insolvabilitate, clasificând, *de facto*, modalitățile de comitere a acestor infracțiuni. În *Concluziile* capitolului vizat reflectăm propriile opinii, idei, considerente referitoare la caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, la circumstanțele care urmează a fi stabilite pe durata cercetării acestor infracțiuni.

Capitolul 3 – *Specificul și conținutul cadrului metodologic de investigație a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă* – elucidează următoarele momente legate de specificul metodologiei de investigare a acestor fapte infracționale: evidențierea unor aspecte tactico-organizatorice ale verificărilor inițiale; sesizarea și începerea urmăririi penale în cauzele de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; analiza unor situații tipice de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; planificarea urmăririi penale; organizarea și desfășurarea procesului de investigare a insolvabilității intenționate și a celei fictive la etapa inițială și cea ulterioară; aplicarea cunoștințelor specializate în cercetarea faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. Capitolul se încheie cu un șir de *Concluzii* în materia cadrului metodologic de investigare a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată.

În conținutul acestui compartiment, am încercat să punem accent pe faptul că începerea corectă și oportună a urmăririi penale contribuie la descoperirea rapidă și deplină a infracțiunilor și la demascarea persoanelor vinovate. La rândul său, oportunitatea și temeinicia începerii urmăririi penale depind, de multe ori, de verificările care premere ordonanței de pornire a procesului sau de refuzul de a începe urmărirea. Tot aici se menționează că, în procesul investigării infracțiunilor din domeniul insolvabilității, este necesar să ne conducem de prevederile generale ale metodicii de cercetare a infracțiunilor economice, fiind trasată lista de măsuri privind verificarea inițială a materialelor, cu scopul de a descoperi date suficiente care indică semnele infracțiunii, și anume: a) studierea documentelor care reglementează activitatea organizației, întreprinderii; b) efectuarea reviziilor (în calitate de teme pentru începerea urmăririi penale poate figura actul intermediar de revizie); c) solicitarea și ridicarea documentelor care reflectă operațiunile îndoielnice, dubioase cu bunurile materiale și mijloacele bănești; d) obținerea de explicații din partea conducătorilor și angajaților întreprinderii implicate în tranzacțiile, operațiunile dubioase sau în controlul lor. Or, sesizăm că un factor important

pentru investigarea acestor categorii de dosare îl reprezintă strângerea materialului inițial suficient, analiza minuțioasă și verificarea acestuia. În caz contrar, decad temeiurile necesare pentru începerea urmăririi penale.

Cel de-al patrulea Capitol, cu genericul *Specificul efectuării acțiunilor de urmărire penală la investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă*, cuprinde șase paragrafe, dintre care cinci se referă la specificul și particularitățile efectuării anumitor acțiuni de urmărire penală pe această categorie de cauze penale, iar cel de-al șaselea reflectă propriile idei ale autorului în această privință. La acțiunile de urmărire penală despre care vorbim se atribuie: cercetarea la fața locului, cercetarea documentelor, efectuarea perchezițiilor și a ridicărilor, audierea martorilor, audierea bănuțului și învinutului, confruntarea, prezentarea pentru recunoaștere, dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare.

În conținutul acestui capitol, ne concentrăm atenția, în mare parte, pe specificul dispunerii și efectuării expertizelor judiciare în procesul investigării faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. Or, criminalistica și expertologia contemporană contribuie activ la aplicarea realizărilor progresului tehnico-științific, oferind ajutor organelor de drept în cercetarea și descoperirea infracțiunilor, în demascarea persoanelor vinovate și stabilirea cauzelor și condițiilor reale ce au contribuit la comiterea infracțiunilor. Din acest considerent, vorbim despre un spectru larg de categorii de expertize judiciare, relevante pentru investigarea și descoperirea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă: expertiza tehnică a documentelor, expertiza grafoscopică, expertiza judiciară contabilă, economică și financiară, expertiza de marketing, expertiza merceologică, expertiza poligrafică, tehnologică și fonoscopică etc. În *Concluziile* la acest capitol constatăm că tactica acțiunilor de urmărire penală trebuie realizată în cadrul schemelor metodice, selectate de către organul de urmărire penală în procesul investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. Una dintre condițiile importante ale efectuării oricărei acțiuni de urmărire penală în procesul cercetării actelor de insolvabilitate infracțională o reprezintă respectarea strictă a prevederilor legii procesual-penale. La rândul său, elaborarea algoritmilor acțiunilor de urmărire penală și a altor acțiuni trebuie să se bazeze pe situațiile tipice de urmărire penală la etapa ulterioară a cercetării infracțiunilor, legate de insolvabilitate.

Concluziile generale și recomandările tezei de doctor fructifică și aranjează rezultatele obținute în urma cercetării subiectului metodicii investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, având în vizor perfecționarea cadrului științifico-medotologic de cercetare a acestor infracțiuni.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL METODICII INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ

1.1. Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă prin prisma cercetărilor științifice din Republica Moldova

Tema supusă cercetării în cadrul prezentei lucrări se încadrează nemijlocit în domeniul criminalisticii. Totuși specificul și noutatea acesteia ne-a determinat să facem o analiză și a lucrărilor elaborate de cercetătorii din Republica Moldova în domeniul insolvabilității, din perspectiva dreptului penal și procesual penal. Această analiză complexă ne va fi de folos pentru determinarea gradului de investigație a subiectului tezei de doctor, pentru identificarea unor idei importante expuse de specialiștii noștri, dar și pentru stabilirea lacunelor doctrinare și practice și fortificarea speranței noastre că prezentul studiu va contribui la îmbogățirea doctrinei de specialitate cu noi opinii și idei. Până a trece la identificarea și cercetarea principalelor surse referitoare la metodologia investigării infracțiunilor, în general, și a infracțiunilor în domeniul insolvabilității, în special, considerăm necesar a începe cercetarea noastră cu studierea domeniului insolvabilității sub aspect *civil* și *procesual civil*. Acest lucru ne va facilita ulterior – din punctul nostru de vedere – definirea noțiunilor de *insolvabilitate intenționată* și *insolvabilitate fictivă* prin prisma studiilor în *materie penală*. Și numai după realizarea acestei analize, ne propunem să ne aprofundăm în studierea particularităților de natură *procesual-penală* și *criminalistică* la investigarea infracțiunilor în materia insolvabilității, ca, la final, să colectăm cele mai interesante idei, definiții, cercetări în domeniul *criminalisticii*, în special, cele ce țin de unul dintre cei mai importanți piloni ai acestei științe – metoda cercetării infracțiunilor.

Insolvabilitatea tratată prin prisma cercetărilor din domeniul civil, procesual-civil și bancar. Studierea legislației, a doctrinei și practicii în domeniul insolvabilității ne ajută la definirea noțiunilor de *insolvabilitate* și *proces de insolvabilitate*, la stabilirea temeiurilor de intentare a acestuia; la determinarea scopului pe care îl are; la explicarea consecințelor acestui proces și enumerarea participanților. Aceste cunoștințe acumulate vor contribui la determinarea particularităților criminalistice ale infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă și la elaborarea modelului criminalistic al acestor infracțiuni. Este de remarcat că insolvabilitatea vizează nu doar antreprenorii, dar și băncile comerciale. Deși temeiurile de intentare a procesului de insolvabilitate față de aceste două categorii de subiecți sunt aceleași,

există un șir de particularități care trebuie să fie stabilite în cadrul cercetării noastre. Insolvabilitatea antreprenorilor în Republica Moldova este reglementată de *Legea insolvabilității nr. 149/2012*.¹⁰ Aceste reglementări au pus bazele unei instituții noi și complexe în țara noastră, care, în ultimul deceniu, se bucură de o atenție sporită din partea cercetătorilor și practicienilor. Prima lucrare complexă care descrie întreg procesul de insolvabilitate este *Manualul administratorului autorizat*¹¹, care a fost elaborată într-o conclucrare dintre câțiva administratori autorizați – *Popa Lilian, Selivestru Irina, Catana Carolina*, judecători în domeniul insolvabilității – *Craiu Nicolae, Clima Nicolae*, precum și doctori în drept – *Brînza Sergiu, Lungu Marcel*. A venit cu valoroase contribuții în domeniul studiat și *Gheorghe Macovei*. Aici am dori să menționăm manualul *Procedura examinării cauzelor de insolvabilitate*¹², teza de doctor *Procedura de declarare a insolvabilității*¹³, dar și multiple alte cercetări publicate în reviste de specialitate și expuse în cadrul conferințelor¹⁴.

Prezintă interes pentru cercetarea noastră și lucrarea semnată de *Iurie Mihalache*, care, printre numeroasele publicații în domeniul dreptului afacerilor, ne prezintă un studiu despre insolvabilitatea întreprinzătorilor¹⁵. Cercetătorii *Carolina Catan*¹⁶ și *Adrian Lebedinschi*¹⁷, în lucrările lor, analizează un șir de fapte, care ne ajută la definirea conceptului de *insolvabilitate*, iar autoarea *Ana Ilana* caracterizează etapa și efectele încetării procesului de insolvabilitate¹⁸. Sub aspect practic, în ceea ce privește aplicarea Legii insolvabilității, Curtea Supremă de Justiție a venit cu o *Recomandare*¹⁹, a cărei studiere ne este de un real folos în determinarea rolului fiecărui participant al procesului de insolvabilitate. În urma cercetării surselor vizate, am identificat aspecte importante pe care urmează să le prezentăm în cele ce urmează.

¹⁰ Legea insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-197 din 14.09.2012.

¹¹ POPA, L. *Manualul administratorului autorizat*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2015. 232 p.

¹² MACOVEI, Gh. *Procedura examinării cauzelor de insolvabilitate*. Chișinău: Ed. „Lexon-Prim”, 2020.

¹³ MACOVEI, Gh. *Procedura de declarare a insolvabilității*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 196 p.

¹⁴ MACOVEI, Gh. Efectele intentării procedurii de insolvabilitate. În: *Revista electronică Juridice Moldova* din 01.03.2020. [online] [citat 15.05.2024]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7124/efectele-intentarii-procedurii-de-insolvabilitate-gm.html>; MACOVEI, Gh. Statutul de debitor în cadrul procedurii de insolvabilitate. [online] [citat 15.05.2024]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/6407/statutul-de-debitor-in-cadrul-procedurii-de-insolv.html>.

¹⁵ MIHALACHE, I. Insolvabilitatea întreprinzătorilor. În: *Analele științifice ale Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”*, vol. 2. Chișinău, 2014, pp. 44-48.

¹⁶ CATAN, C. Unele aspecte privind problematica definirii conceptului de *insolvabilitate*. În: *Legea și viața*, 2014, nr. 5(269), pp. 19-23.

¹⁷ LEBEDINSCHI, A. Corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută. În: *Legea și viața*, august, 2016, pp.27-34.

¹⁸ ILANA, A. Încetarea procesului de insolvabilitate. În: *Revista Națională de Drept*. 2015. nr. 5, pp.48-59 ISSN: 2587-411 X.

¹⁹ Hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2 din 24.03.2014, cu privire la aplicarea în practica judiciară a Legii insolvabilității. [online] [citat 05.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=353.

Noțiunea de **insolvabilitate** este definită de *Catan C.* ca fiind o „situație financiară a persoanei juridice, caracterizată prin imposibilitatea achitării plăților scadente și certe, imposibilitate constatată printr-un act judecătoresc de dispoziție”²⁰. Autoarea, totodată, face distincție între insolvabilitatea ca „stare de fapt”, când ne referim la starea economică nesatisfăcătoare a debitorului, și insolvabilitatea ca „stare de drept”, când instanța de judecată confirmă prin hotărâre insolvabilitatea debitorului și intentează procesul de insolvabilitate²¹. Mai târziu, în lucrarea sa din 2020, autorul *Gh. Macovei*, oferă o definiție asemănătoare noțiunii de *insolvabilitate*, menționând că, din multitudinea de alți termeni care sunt folosiți în lume pentru a identifica această noțiune, *insolvabilitatea* este denumirea pentru care a optat legiuitorul moldav²². Totodată, autorul menționează alte două conotații ale noțiunii de *insolvabilitate*, și anume insolvabilitatea ca „instituție de drept” și insolvabilitatea ca „temei de intentare a procesului de insolvabilitate”²³.

Lebedinschi A. argumentează necesitatea definirii conceptului de *insolvabilitate*, deoarece aceasta, „în textul art. 252 și 253 Cod penal al RM, apare ca un sistem de acțiuni (inațiuni) aflate în raport de cauzalitate cu daunele cauzate creditorilor, pe când în alte situații, insolvabilitatea este concepută ca o urmare imediată (consecință prejudiciabilă) a infracțiuni”²⁴. În cadrul acestei ample analize, autorul critică multiplele conotații pe care le are noțiunea de *insolvabilitate*. Astfel, acesta ajunge la concluzia că insolvabilitatea ca „stare de fapt” ar trebui să poarte denumirea de *insolvență*, respectiv este posibilă desprinderea acestei noțiuni de cea de *insolvabilitate* în sensul „stare de drept”. Totodată, *A. Lebedinschi* critică folosirea noțiunii de *insolvabilitate* pentru a denumi infracțiunile prevăzute la art. 252 și 253 Cod penal al RM, considerând că termenul de *bancrută* este unul oportun, deoarece, în fapt, semnifică nu un proces fictiv sau intenționat, ci niște acțiuni ale anumitor personae, care reprezintă încălcări în limitele acestor proceduri²⁵. Este relevantă pentru lucrarea noastră și schema elaborată de autor, pe care o vom include în anexele lucrării, ca, ulterior, să avem posibilitate să facem apel la ea (Anexa 7).

Autorul *Lică Fl.*, în cadrul analizei legislației românești cu privire la insolvabilitate, consideră că noțiunea de *bancrută frauduloasă* urmează a fi calificată ca infracțiune, în timp ce *bancruta* este o noțiune de ordin civil²⁶. Procesul de insolvabilitate este un proces civil complex,

²⁰ CATAN, C. Unele aspecte privind problematica definirii conceptului de *insolvabilitate*. Op.cit., pag. 23.

²¹ *Ibidem*, pag. 22.

²² MACOVEI, Gh. *Procedura examinării cauzelor de insolvabilitate*. Op. cit., p. 57.

²³ *Ibidem*, p. 58.

²⁴ LEBEDINSCHI, A. Corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută. Op.cit., 2016, pag. 27.

²⁵ *Ibidem*, pag. 34.

²⁶ LICĂ, Fl. Noțiunea de *insolvență* și *bancrută* în legislația română. [online] [citat: 13.03.2024]. Disponibil: <https://ulim.md/sju/nr-1-2-2012/notiunea-de-insolventa-si-bancruta-in-legislatia-romana/>.

scopul acestuia, potrivit autorului A. Lebedinschi, fiind „de executare colectivă, egalitară și concursuală asupra bunurilor debitorului comerciant, aflat în imposibilitatea de a efectua plățile comerciale”²⁷. În lucrarea menționată, autorul stabilește corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată și insolvabilitatea ca infracțiune. Considerăm foarte importante lucrările autorului *Macovei Gh.* și ale practicienilor care au elaborat *Manualul administratorului autorizat*, deoarece ei definesc nu doar pe principalii protagoniști ai procesului de insolvabilitate, reglementați la art. 4 din Legea insolvenței, dar și organele de conducere ale debitorilor, care, nemijlocit, ar avea toate pârghiile administrative și de gestiune ale debitorului, respectiv care ar putea contribui la crearea insolvenței debitorului, și anume: administratorul, fondatorul, asociații, acționarii, contabilii, membrii organului executiv etc.

O atenție deosebită a fost acordată cercetării temeiurilor de intentare a procesului de insolvabilitate, pentru a putea urmări modul în care făptuitorul a întreprins acțiuni ilegale, pentru a fi posibilă intentarea acestui proces. Studiile de mai sus definesc cele două temeiuri – incapacitatea de plată și/sau supraîndatorarea, ceea ce ne va ajuta să înțelegem că autorul unei fapte de insolvabilitate intenționată sau insolvabilitate fictivă va căuta să înstrăineze sau să ascundă bunurile debitorului, astfel încât acesta să creeze impresia sau intenționat să devină insolvent. Este deosebit de importantă stabilirea scopului urmărit de infractori la săvârșirea acestor forme de infracțiuni prin intermediul procesului de insolvabilitate. Răspunsul ni-l oferă legea, dar și concluziile autorilor citați *supra*. *Macovei Gh.*, în lucrarea sa, menționează: „La etapa finală a falimentului, are loc distribuirea produsului rezultat din valorificarea masei debitoare pentru stingerea creanțelor creditorilor și dispunerea de către instanța de judecată a radierii debitorului din registrele publice”²⁸. Iar în cazul în care creditorii nu și-au satisfăcut creanțele, acestea vor fi casate, debitorul va fi radiat, iar făptuitorii vor rămâne cu bunurile debitorului.

Insolvabilitatea văyută prin prisma cercetărilor din domeniul penal și al criminalisticii.

Începutul acestui paragraf al tezei de doctor este marcat de lucrarea profesorului *Gheorghii M. Tratat de criminalistică*²⁹. Aici, pentru cercetarea pe care am efectuat-o prezintă interes, în primul rând, opinia cercetătorului M. Gheorghii, potrivit căreia „caracteristica criminalistică este o noțiune dinamică, ce prezintă o descriere a urmelor, însușirilor, semnelor infracțiunii concrete, a acelor elemente care conturează fenomenul ori unele probe, indicii ale infracțiunii luate aparte la o anumită etapă. Această categorie, în opinia lui M. Gheorghii, însumează

²⁷ LEBEDINSCHI, A. Corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută. *Op.cit.*, pag. 28.

²⁸ MACOVEI, Gh. *Procedura examinării cauzelor de insolvabilitate*. *Op. cit.*, p. 81.

²⁹ GHEORGHII, M. *Tratat de criminalistică*. Chișinău, 2017. 871 p.

diverse stări calitative și cantitative ale infracțiunii concrete, reflectate sub aspect de urmă și probă (în sensul vast al cuvântului)”³⁰.

Or, nu putem face abstracție și de punctul de vedere susținut de autorul *M. Gheorghiuță*, potrivit căruia, această „caracteristică criminalistică este produsul activității ofițerului de urmărire penală și are destinația, mai întâi de toate, de a obține (cu ajutorul ei) o imagine mai deplină și mai obiectivă despre actul infracțional depistat și despre persoanele care l-au comis. În al doilea rând, în baza informației culese, ea permite a determina direcția cercetării în continuare a cazului și, în al treilea rând, a înainta versiuni reale de urmărire penală, a schița și a realiza acțiunile procesuale și măsurile speciale de investigații, necesare pentru depistarea și ridicarea probelor. Anume această categorie de caracteristică criminalistică a infracțiunii servește scopurilor practice ale cercetării, deoarece descrie datele despre mecanismul și consecințele actului ilicit concret, despre obiectele reflectate și reflectante, care au interacționat în procesul comiterii infracțiunii, particularitățile tipologice ale persoanei infractorului etc.”³¹.

În altă ordine de idei, *M. Gheorghiuță* opinează că planificarea cercetării în etapa ulterioară se caracterizează prin realizarea multiplelor sarcini care stau în fața organului de urmărire penală, și anume: a) examinarea minuțioasă și verificarea probelor acumulate pe parcursul cercetării cazului dat, în scopul demascării infractorilor, determinarea tuturor participanților la infracțiune; atragerea lor la răspundere penală; b) depistarea și administrarea de noi probe; c) stabilirea motivelor săvârșirii infracțiunii; d) determinarea cauzelor și condițiilor care au înlesnit realizarea scopului infracțional; e) determinarea utilității materialelor din cauza cercetată; f) pregătirea și prezentarea învinuitului, avocatului acestuia, părții vătămate, părții civilmente responsabile sau reprezentanților acestora a materialelor urmăririi penale, pentru a lua cunoștință de ele, etc.”³².

Nu în ultimul rând, același autor susține că, în cursul cercetării locului faptei, al efectuării altor activități procedurale, adeseori se impune sarcina de a stabili autenticitatea diferitor documente, care se rezolvă, de regulă, de către organele abilitate în condiții de teren și în mod prealabil. În urma unor astfel de cercetări, se deschid posibilități de a elabora diferite versiuni, de a decide cu privire la oportunitatea realizării unor măsuri de verificare sau acțiuni procesuale³³. În special, cercetătorul *M. Gheorghiuță* susține că investigarea tehnico-criminalistică a documentelor include: a) cercetarea impresiunilor sigiliului și a ștampilelor de pe antet; b) cercetarea semnăturilor executate în numele anumitor persoane (în cazul falsificării tehnice a

³⁰ GHEORGHIUȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 732.

³¹ *Ibidem*, p. 732

³² *Ibidem*, p. 346.

³³ *Ibidem*, p. 259.

semnăturilor autentice); c) stabilirea modificărilor în textul documentelor; d) stabilirea conținutului documentului; e) cercetarea modului de pregătire și a materialului documentului; f) cercetarea tehnico-criminalistică a documentelor scoase la imprimantele Get Color, cu laser sau matriceale³⁴.

Cu anul 2015 datează și altă lucrare a autorului *M. Gheorghiță – Tratat de metodică criminalistică*³⁵. Aici suscită interes părerea autorului că, la etapa ulterioară de cercetare a infracțiunilor, situația de urmărire penală se poate complica simțitor, în urma faptului că pot fi depistate mai multe acte infracționale, săvârșite de bănuít, învinuit, sau pot fi identificați și atrași la răspundere penală mai mulți infractori în aceeași cauză, ceea ce înseamnă că și volumul de informație probatorie și orientativă se mărește brusc, pentru că această informație poate fi veridică sau dubioasă și cere verificare minuțioasă. Anume la această fază apare necesitatea stringentă de a aplica metode speciale de muncă informațională și analitică.

Cercetătorul *M. Gheorghiță* menționează foarte reușit, în opinia noastră, ideea că munca informațională și analitică în cercetarea infracțiunilor constă în adunarea, păstrarea, sistematizarea și analiza informației probatorii și orientative, în scopul luării unor decizii procesual-penale, de drept penal și tactice, care să fie optime pentru situația de urmărire penală dată, precum și în scopul asigurării activității organului de urmărire penală și a organelor speciale de investigații, care urmează să interacționeze³⁶, aspect foarte important și pentru metodică de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată.

În continuare, ne vom referi și la lucrarea *Criminalistica*³⁷, semnată de cercetătorul *S. Doraș*. În special, ne-a focusat atenția opinia autorului în privința faptului că activitatea specialistului consultant în procesul penal, chiar dacă el efectuează de sine stătător anumite operații, sub aspect procesual, este totalmente subordonată activității organului de urmărire penală. Totodată, susține *S. Doraș*, utilitatea participării lui la proces se manifestă pe două planuri. În primul rând, prin participarea la efectuarea unui sau altui act de procedură, specialistul poate contribui în mod direct la evidențierea unor mijloace de probă, fapte și împrejurări, care nu pot fi stabilite decât în baza aplicării unor metode speciale. În al doilea rând, oferind explicații cu privire la mijloacele de probă, stabilite în urma desfășurării unei sau altei activități de procedură, specialistul acordă organului de urmărire penală posibilitatea de a cunoaște împrejurările legate de comiterea infracțiunii³⁸. De asemenea, *S. Doraș* își exprimă

³⁴ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 256.

³⁵ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Chișinău: CEP USM, 2015.

³⁶ *Ibidem*, p. 70.

³⁷ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2012.

³⁸ *Ibidem*, p. 467-468.

părerea și în privința cercetării criminalistice și a analizei documentelor, susținând că practica judiciară demonstrează că sfera de aplicare a documentelor în procesul penal este nelimitată. Pe prim-plan se află documentele de evidență privind circulația bunurilor materiale și a surselor bănești. A doua categorie de documente, folosite ca sursă de probă în procesul penal, o constituie actele emise de organele administrative de stat. O categorie aparte de documente, folosite la depistarea anumitor categorii de infracțiuni, o constituie înscrisurile sub formă de însemnări și scrisori personale, adresări, răvașe etc., prezentate de părți sau descoperite și ridicate de la fața locului ori în cadrul altor acțiuni procedurale. De orice natură și proveniență ar fi un document, susține S. Doraș, el întotdeauna se prezintă printr-un anumit conținut textual și prin structura sa materială, acestea constituind, sub aspect criminalistic, două sfere informativ-probante distincte. Prin conținutul lor textual, anumite documente reprezintă probe directe, întrucât dovedesc în mod evident fapta și vinovăția făptuitorului³⁹.

În alt context, S. Doraș afirmă că expertiza tehnico-criminalistică a documentelor, în baza aplicării pe scară largă a realizărilor științei și tehnicii moderne, reprezintă un important mijloc procesual de stabilire a faptelor și a împrejurărilor de fapt, indispensabile soluționării echitabile a unei cauze penale⁴⁰. Este de remarcat și părerea lui S. Doraș, conform căreia, problemele ce urmează a fi soluționate de către specialistul investit cu examinarea tehnică a documentelor suspectate de fals prin înlăturare, adăugire sau refacere de text, pot fi exprimate în următoarea formulare: 1) dacă conținutul textual inițial în documentul (înscrișul) aflat în litigiu a fost ulterior modificat; modul și mijloacele folosite de făptuitor; 2) care a fost conținutul inițial al actului în litigiu; 3) care este conținutul textului acoperit în documentul în litigiu⁴¹. Tot în această lucrare, S. Doraș trece în revistă și problemele ce țin de competența expertizei grafoscopice, care, după el, sunt divizate în identificatoare, sau principale, și diagnostice, sau secundare⁴².

Finalmente, susținem integral opinia lui S. Doraș conform căreia cercetarea criminalistică a acestor modificări în documente, cunoscute sub denumirea de *urme ale infracțiunii*, reprezintă una dintre condițiile necesare identificării făptuitorului, a modului și împrejurărilor în care acesta a acționat și, în consecință, soluționarea în condiții legale a cauzei⁴³.

În lista lucrărilor relevante pentru cercetarea subiectului metodicii de cercetare a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată se regăsește și cea a autorilor

³⁹ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 231.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 491-492.

⁴¹ *Ibidem*, p. 492-493.

⁴² *Ibidem*, p. 489.

⁴³ *Ibidem*, p. 494-495.

Brînză S., Stati V., Ulianovschi X, ș.a., intitulată *Drept penal. Partea specială. Vol. II*⁴⁴. Aici, în special, vom remarca opinia autorilor sus-numiți, în sensul că infracțiunile economice se caracterizează ca fapte prejudiciabile, ce atentează la relațiile social-economice și vizează anumite valori sociale concrete, care derivă din economia națională. Pericolul social al acestor infracțiuni constă în faptul că ele încalcă principiile de bază ale activității economice: legalitatea activității economice pe teritoriul Republicii Moldova; libertatea producerii și comerțului, a serviciilor; protecția concurenței loiale; protejarea intereselor naționale și a activității economice etc.⁴⁵. Or, pe bună dreptate, se menționează că statul trebuie să asigure libertatea comerțului și a activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție, protejarea intereselor naționale în activitatea economică⁴⁶.

O valoare științifică deosebită o avut-o și o altă lucrare, semnată de cercetătorii Brînză S. și Stati V. - *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II*⁴⁷. Referindu-se la răspunderea penală pentru comiterea faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, autorii S. Brînză și V. Stati menționează că obiectul juridic special al infracțiunii specificate la alin. (1) art. 252 Cod penal al Republicii Moldova îl formează relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către debitor a obligațiilor în fața creditorilor. Obiectul material (imaterial) al acestei infracțiuni îl reprezintă, după caz: 1) bunurile – corporale sau incorporale – ce fac parte din activul debitorului; b) bunurile – corporale sau incorporale – care fac parte din pasivul debitorului (care sunt datorate creditorilor); 3) oricare act de evidență contabilă sau statistică privind activitatea economică a debitorului; 4) documentele și înregistrările audio-video, ce conțin informația vizând cui, când și sub ce formă a fost transmisă o parte din bunurile debitorului, ori altă informație de o importanță deosebită pentru creditorii⁴⁸.

Aceiași autori susțin că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 253 Cod penal al Republicii Moldova îl constituie relațiile sociale cu privire la temeinicia intentării unui proces de insolvabilitate. Obiectul material al infracțiunii examinate îl reprezintă anumite documente false, și anume: 1) cererea scrisă falsă de intentare a procesului de insolvabilitate;

2) anexele la această cerere – și ele false⁴⁹.

De asemenea, autorii S. Brînză și V. Stati descriu cu lux de amănunte și persoanele care

⁴⁴ BRÎNZĂ, S., STATI, V., ULIANOVSKI, X. ș.a. *Drept penal. Partea specială. Vol. II*. Chișinău, 2005.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 416.

⁴⁶ *Ibidem*, p.417.

⁴⁷ BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II*. FEP. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1297 p., p. 10.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 299-300.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 307.

pot figura în calitate de subiect al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 252 Cod penal al Republicii Moldova, precum și calitățile pe care trebuie să le dețină subiectul special, care nu este întreprinzător individual⁵⁰.

Pentru cercetarea noastră este de consemnat și teza de doctor în drept a cercetătorului A. Lebedinschi, intitulată *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*⁵¹, din care remarcăm afirmația acestui autor că „instituția insolvabilității (numită și bancrută, faliment) este un fenomen economico-juridic foarte răspândit, care particularizează prezența concurenței, lupta pentru desfășurarea mai eficientă a activităților în sfera economică (care vizează sistemul economic). Cu toate acestea, și economia statelor dezvoltate nu este privată de subiecți economici nesinceri, care, de regulă, fac uz de cadrul normativ în vigoare și de procedura de insolvabilitate – anume pentru înșelarea (fraudarea) creditorilor, tănuirea bunurilor (averii) față de creditorii etc. În acest sens, anume problema luptei cu bancruta infracțională este examinată de multe state în complex, minuțios și insistent”⁵². Pe bună dreptate, A. Lebedinschi accentuează că infracțiunea de insolvabilitate fictivă poate fi evaluată ca infracțiune ce are la bază semnificația daunei cauzate creditorilor, precum și diversitatea de modalități faptice incidente (inclusiv falsul și uzul de fals), ce atestă determinarea obiectului juridic specific diferit de la o categorie la alta⁵³.

Specificul incriminării infracțiunii de insolvabilitate fictivă, potrivit opiniei lui A. Lebedinschi, „...prezumă existența unui obiect juridic complex al infracțiunii, acesta fiind derivat din contextul relațiilor sociale protejate primar prin norma de incriminare, precum și din relațiile sociale care vizează interesele creditorilor⁵⁴. În același context, A. Lebedinschi relevă că subiectul activ al infracțiunii de insolvabilitate fictivă este debitorul, iar în cazul în care acesta nu este persoană fizică – persoana care, în conformitate cu legislația în vigoare, deține dreptul de reprezentare a debitorului. Subiect activ al infracțiunii de insolvabilitate fictivă nu poate fi creditorul, deși acesta are dreptul de a depune în instanța de insolvabilitate o cerere introductivă. Creditorul poate fi doar subiect pasiv al infracțiunii⁵⁵. De asemenea, A. Lebedinschi susține că infracțiunea de insolvabilitate fictivă „este susceptibilă de a se manifesta în toate formele de participare penală⁵⁶”.

Informații utile atestăm și în lucrarea autorilor Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu.,

⁵⁰ BRÂNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Op.cit., p. 303-304.

⁵¹ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018.

⁵² *Ibidem*, p. 9.

⁵³ *Ibidem*, p. 128.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 168-169.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 169.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 169.

Vizdoagă T. ș.a., intitulată *Drept procesual penal*⁵⁷. Inspirându-ne din textul acestei lucrări în materia probatoriului în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, ne alăturăm opiniei cercetătorilor vizați în sensul că, în afară de circumstanțele care se referă direct la latura penală și civilă, legea procesual-penală obligă subiecții competenți să includă în obiectul probatoriului condițiile și cauzele care au contribuit la săvârșirea infracțiunii. Stabilirea condițiilor care au determinat comiterea infracțiunii este o cerință suplimentară față de sarcina de bază a justiției. Sarcina de a descoperi cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii are importanță atât pentru cauza penală concretă, cât și pentru prevenirea comiterii altor infracțiuni⁵⁸.

De asemenea, susținem și opinia autorilor vizați că datele personale ce caracterizează făptuitorul sunt incluse în obiectul generic al infracțiunii. Tratarea datelor care caracterizează persoana făptuitorului au importanță atât la stabilirea pedepsei, cât și la executarea acesteia. Un aspect esențial la caracterizarea aspectului învinutului, în viziunea autorilor *Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T.*, sunt datele despre comportamentul acestuia după comiterea infracțiunii și atitudinea față de fapta comisă⁵⁹. Nu în ultimul rând, este importantă și constatarea autorilor sus-numiți că mărimea și caracterul daunei cauzate prin infracțiune este, de asemenea, un element al obiectului probatoriului. În numeroase cazuri, încadrarea juridică corectă se efectuează reieșind din consecințele faptei⁶⁰. Conform unei alte opinii susținute de acești autori, constatarea circumstanțelor care urmează a fi dovedite într-o cauză penală permite a soluționa just cauza penală și, în esență, a realiza în fiecare caz concret sarcinile unui proces echitabil⁶¹.

O altă lucrare care ne-a captat atenția prin informațiile relevante pentru cercetarea noastră aparține autorilor *Osoianu T. și Ostavciuc D.*, fiind intitulată *Urmărirea penală*⁶². În contextul cercetării noastre, un interes pronunțat prezintă constatarea autorilor că începerea urmăririi penale în calitate de act procedural distinct, pe de o parte, marchează limita finală a fazei de verificare a sesizării organului de urmărire penală, iar pe de altă parte, punctează limita inițială a fazei de urmărire penală⁶³.

Având în vedere prevederile art. 274 alin. (1) Cod de procedură penală, autorii *Osoianu T. și Ostavciuc D.* menționează că începerea urmăririi penale va fi dispusă doar după ce organul de urmărire penală sau procurorul a fost sesizat în modul prevăzut de art. 262 și 273 Cod de

⁵⁷ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI IU., VIZDOAGĂ T. ș.a. *Drept procesual penal*. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005.

⁵⁸ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI IU., VIZDOAGĂ T. ș.a. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 271.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 270.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 270.

⁶¹ *Ibidem*, p. 267.

⁶² OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. / Curs universitar. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2021.

⁶³ *Ibidem*, p. 128.

procedură penală. Organele de urmărire penală și procurorul, pentru a-și exercita atribuțiile cu privire la descoperirea infracțiunilor, trebuie să fie informate despre comiterea acestora. Or, aceste organe nu pot cunoaște toate cazurile când se comite o infracțiune, oricât de bine ar acționa în vederea constatării indicilor unei infracțiuni. Acest fapt este firesc, susțin *Osoianu T.* și *Ostavciuc D.*, deoarece infracțiunile se comit în toate domeniile vieții sociale, iar organele de urmărire penală, cele de constatare, procurorul nu pot, în mod aprioric, să cunoască despre existența lor⁶⁴.

De reținut este și faptul că urmărirea penală nu poate începe *in personam*, în cazul în care din actul de sesizare sau din actele de constatare nu rezultă identitatea făptuitorului. Prin urmare, conchid autorii *T. Osoianu* și *D. Ostavciuc*, „urmărirea penală poate fi pornită *in rem*, ori de câte ori din actul de sesizare sau din actele de constatare există, cel puțin, o bănuială rezonabilă cu privire la comiterea unei infracțiuni, pe când *in personam* aceasta poate fi începută doar dacă din sesizare și din actele de constatare rezultă identitatea făptuitorului”⁶⁵.

Într-o altă lucrare, elaborată de *Osoianu T.*, *Ostavciuc D.*, *Odagiu Iu.*, *Rusnac C.* și intitulată *Tactica acțiunilor de urmărire penală*⁶⁶, se opinează că de fiecare dată, înainte de a lua decizia de efectuare a confruntării, ofițerul de urmărire penală trebuie să țină cont de faptul că participanții la confruntare iau cunoștință de unele probe existente pe dosar. De aceea, susțin autorii lucrării, efectuarea prematură a confruntării va arăta situația în sistemul de probe și poate întări poziția audiatului de rea-credință. În cazul în care există îndoieli asupra rezultatelor confruntării, este rațional să fie înlăturate, după posibilități, divergențele existente prin audierea repetată. În acest context, este rezonabil să se specifice că actul de confruntare presupune și existența unei componente psihice – „efectul prezenței”. „Efectul prezenței” se întărește atunci când la confruntare participă o persoană a cărei opinie are o importanță morală pentru audiatul de rea-credință⁶⁷.

În altă privință, referindu-se la specificul prezentării spre recunoaștere, în calitate de acțiune de urmărire penală, autorii menționează că ea reprezintă un gen al identificării criminalistice – identificarea în baza indicilor memorial fixați⁶⁸. Pregătirea în vederea efectuării prezentării spre recunoaștere, după cum afirmă *Osoianu T.*, *Ostavciuc D.*, *Odagiu Iu.* și *Rusnac C.*, presupune: cunoașterea datelor cauzei, a persoanelor ce vor face recunoașterea, precizarea întrebărilor ce vor fi puse, audierea prealabilă a acestora, asigurarea cadrului și condițiilor

⁶⁴ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. Op.cit., p. 130-131.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 139.

⁶⁶ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, IU., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 205.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 260-261.

prezentării spre recunoaștere, alegerea obiectelor omogene etc.⁶⁹.

În șirul publicațiilor la tema tezei de doctorat se regăsește și lucrarea *Cercetarea și încadrarea juridică a infracțiunilor legate de insolvabilitate în Republica Moldova*⁷⁰, în care se subliniază că noțiunea de *insolvabilitate* are multiple interpretări și abordări, ea fiind definită ca *stare de fapt* (starea de incapacitate și supraîndatorare a întreprinderii), ca *stare de drept* (atunci când se declară printr-o hotărâre judecătorească), ca o *procedură judiciară* general aplicabilă, având caracter colectiv, concursual, unitar și general și, nu în ultimul rând, atestăm această noțiune în legislația penală, unde constituie infracțiune cu caracter economic ce îmbracă două forme – insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă⁷¹.

O altă lucrare cu tangențe la tema cercetării noastre este *Delimitarea infracțiunilor legate de insolvabilitate și de alte fapte penale/nepenale conexe*⁷², semnată de V. Ursu, care afirmă următoarele „Cauzele penale privind infracțiunile de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată sunt cercetate, de cele mai frecvente ori, aparte, sub forma unor componente de infracțiune independente”⁷³. În alt registru, se menționează că infracțiunea de insolvabilitate intenționată comportă unele similitudini cu anumite fapte socialmente periculoase, inserate în Capitolul VI din legea penală, și anume este oportun a specifica infracțiunile de escrocherie (art. 190), delapidare a averii străine (art. 191), cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art. 196), distrugerea sau risipirea bunurilor băncii de către administratorul acesteia în procesul de administrare (art. 197 alin.(3)). Pentru a fi justificată opțiunea de a aduce în lumină importanța demarcării infracțiunii de insolvabilitate intenționată de unele infracțiuni contra patrimoniului, în viziunea lui Ursu V., trebuie să indicăm asupra momentului în care aceste infracțiuni se consumă și/sau se epuizează, și anume dacă este vorba de survenirea consecințelor prejudiciabile sub forma unor daune care pot fi evaluate din punct de vedere financiar, iar năzuința făptuitorului de a-și majora quantumul patrimoniului propriu din contul victimei poate crea confuzii în aprecierea organului abilitat cu aplicarea legii penale, din punct de vedere al normei penale pertinente⁷⁴.

Finalizăm analiza lucrărilor științifice la tema tezei de doctor, publicate în Republica Moldova, cu studiul profesorului M. Gheorghiuță, intitulat *Возможности судебных экспертиз*:

⁶⁹ *Ibidem*, p. 265.

⁷⁰ JANU, N. *Cercetarea și încadrarea juridică a infracțiunilor legate de insolvabilitate în Republica Moldova*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. / Materialele Conferinței științifice internaționale. Vol. I. Cahul: Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu”, 2018, pp.136-141.

⁷¹ *Ibidem*, p. 137.

⁷² URSU, V. *Delimitarea infracțiunilor legate de insolvabilitate și de alte fapte penale/nepenale conexe*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 1 (56), 2021.

⁷³ *Ibidem*, p. 40.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 41.

криминалистическое обеспечение⁷⁵, în care autorul susține că, din punct de vedere științifico-practic, pregătirea și dispunerea expertizelor judiciare presupune anumite decizii, hotărâri și acțiuni⁷⁶. Suscită interes viziunea lui *M. Gheorghiuță* în sensul că obiectul expertizelor tehnico-judiciare a documentelor îl reprezintă faptele, circumstanțele legate de folosirea documentelor, identificarea materialelor și mijloacelor de confecționare a documentelor, stabilite în baza cunoștințelor de specialitate⁷⁷. Suntem de acord și cu o altă opinie a acestui autor: „Obiectul expertizei judiciar-financiare îl reprezintă datele faptice privind operațiunile financiare și indicii financiari ai activității întreprinderilor, organizațiilor, indiferent de forma de proprietate, precum și datele faptice care caracterizează formarea, distribuirea și folosirea veniturilor, a mijloacelor (fondurilor) bănești, și, de asemenea, devierile negative care au influențat rezultatele activității în domeniul relațiilor financiar-creditare, economice și de producție⁷⁸.

În aceeași lucrare, *M. Gheorghiuță* relevă că obiectul expertizei judiciare economico-inginerești îl reprezintă datele faptice, stabilite în privința rezultatelor activității de producție a întreprinderii, organizației, cele privind distribuirea veniturilor subiectului activității economice, unele aspecte ale procesului de producție și ale eficienței economice a inovărilor în domeniul producției, manifestările negative în sistemul de salarizare a muncii, precum și condițiile care au contribuit la apariția lor. De asemenea, aici putem atribui și indicii care reflectă rezultatele procesului de producție și veniturile obținute (profitul, salarizarea, remunerările)⁷⁹.

În fine, ne raliem și punctului de vedere exprimat de *M. Gheorghiuță*, conform căruia obiectul expertizei judiciar-merceologice a mărfurilor și produselor este reprezentat de datele faptice, care confirmă sau infirmă corespunderea caracteristicilor obiectelor cercetate indicatorilor normativi de bază, precum și stabilirea defectelor produselor și a circumstanțelor în care a avut loc scăderea calității lor (a datelor faptice legate de respectarea sau ignorarea regulilor de ambalare, marcare, păstrare, transportare și exploatare a mărfurilor)⁸⁰.

1.2. Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă prin prisma cercetărilor științifice din alte state

În cele ce urmează, ne vom concentra atenția pe examinarea materialelor științifice la tema de cercetare, publicate peste hotarele Republicii Moldova. În primul rând, vom face referire la

⁷⁵ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. / Научно-практическое пособие. Кишинёв: ULIM, 2008.

⁷⁶ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., с. 23.

⁷⁷ *Ibidem*, с. 49.

⁷⁸ *Ibidem*, с. 103.

⁷⁹ *Ibidem*, с. 106.

⁸⁰ *Ibidem*, с. 128.

lucrarea semnată de Gr. Theodoru și I. P. Chiș și intitulată *Tratat de drept procesual penal*⁸¹, în raport cu care ne raliem viziunii exprimate de acești autori că faptele și împrejurările ce trebuie constatate prin probe se pot referi la latura penală a cauzei, la latura civilă și la unele chestiuni adiacente. În latura penală a cauzei trebuie să se dovedească, în primul rând, faptele și împrejurările de fapt, ce confirmă învinuirea adusă. Or, menționează Gr. Theodoru și I. P. Chiș, obiect al probatoriului îl formează faptele și împrejurările de fapt ce constituie latura obiectivă a infracțiunii sau a infracțiunilor imputate: acțiunea sau inacțiunea ce a avut loc, urmările socialmente periculoase produse, legătura lor cauzală, împrejurările de loc, de timp, de mod, de mijloace care au influențat asupra încadrării juridice a faptei, ca formă agravantă sau atenuantă a infracțiunii, ori a unei cauze care agravează răspunderea penală. În al doilea rând, trebuie să se stabilească prin probe cine este autorul infracțiunii și cine a mai participat la comiterea ei, contribuția fiecăruia la săvârșirea faptei în calitate de coautor, instigator, complice.

În ceea ce privește latura civilă a cauzei, agreăm punctul de vedere expus de Gr. Theodoru și I. P. Chiș că trebuie să fie dovedite: existența sau inexistența prejudiciului și legătura sa cauzală cu fapta urmărită, natura – materială sau morală – și întinderea prejudiciului, identitatea lucrurilor ce trebuie restituite, situația de fapt ce trebuie restabilită⁸².

În altă privință, Gr. Theodoru și I. P. Chiș relevă că, dacă învinuirea este confirmată, formează obiect al probatoriului faptele și împrejurările de natură a asigura o justă individualizare a sancțiunii penale, cum sunt cauzele de agravare sau de atenuare a pedepsei penale. Întotdeauna trebuie stabilite și împrejurările de fapt, care caracterizează persoana bănuितului, învinuitului, de natură a influența asupra soluționării cauzei⁸³. În viziunea acestor autori, prin obiectul probatoriului se înțelege ansamblul faptelor și împrejurărilor de fapt, ce trebuie dovedite într-o cauză penală, pentru a fi legal și temeinic soluționată. În obiectul probatoriului se includ nu numai faptele și împrejurările de fapt; normele juridice nu trebuie dovedite, întrucât ele se consideră cunoscute de participanții la proces⁸⁴.

Opinii pertinente la subiectul cercetării noastre expune și cercetătorul Gh. Alecu, în lucrarea *Instituții de drept penal. Partea generală și specială*⁸⁵. În viziunea sa, stabilirea timpului în care s-a săvârșit infracțiunea are relevanță din mai multe puncte de vedere: 1) ajută la determinarea legii care trebuie aplicată în caz de succesiune a legilor penale în timp; 2) contribuie la stabilirea capacității psihofizice a infractorului; 3) determină punctul de plecare al

⁸¹ THEODORU, GR., CHIȘ, I. P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. București: Ed. Hamangiu, 2020.

⁸² *Ibidem*, p. 373.

⁸³ *Ibidem*, p. 373.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 370.

⁸⁵ ALECU, Gh. *Instituții de drept penal. Partea generală și specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010.

prescripției acțiunii penale; 4) prezintă importanță în aplicarea actelor de clemență și pentru stabilirea stării de recidivă; 5) de timpul săvârșirii infracțiunii se ține seama la stabilirea pericolului concret al faptei; 6) uneori legea penală condiționează existența infracțiunii de timpul săvârșirii acesteia sau, alteori, locul de comitere al infracțiunii constituie un element circumstanțial în forma agravantă a acesteia⁸⁶.

O altă lucrare care ne-a fost de folos în cadrul cercetării științifice este *Tratat de procedură penală. Partea generală*⁸⁷, semnată de autorii I. Neagu și M. Damaschin, în opinia căroră, prin obiect al probatoriului (în cazul nostru, raportat la specificul investigării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată – *n.n.*) înțelegem ansamblul faptelor sau împrejurărilor de fapt ce trebuie dovedite în vederea soluționării cauzei penale. În sensul legii procesual-penale, în obiectul probatoriului sunt incluse faptele și împrejurările de fapt care au relevanță informativă cu privire la: 1) existența infracțiunii și săvârșirea ei de către inculpat; 2) faptele privitoare la răspunderea civilă, atunci când există parte civilă; 3) faptele și împrejurările de fapt de care depinde aplicarea legii; 4) orice împrejurare necesară pentru justa soluționare a cauzei⁸⁸.

Un alt material științific relevant în materia cercetării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată îl reprezintă lucrarea *Criminalistică. Tradiție și modernism*⁸⁹, elaborat de L. Cârjan și M. Chiper. Au perfectă dreptate acești autori când susțin că importanța declarațiilor bănuitului, învinuitului constă în faptul că: 1) el este purtătorul celor mai ample și fidele informații despre fapta cercetată; 2) este partea cea mai interesată în procesul penal, astfel că declarațiile sale trebuie să aibă pondere în dosar; 3) dacă n-a comis fapta incriminată, poate să probeze nevinovăția sa, prevenindu-se o eroare judiciară⁹⁰.

Tot L. Cârjan și M. Chiper pun accent și pe principalele metode de realizare a falsului de ștampile⁹¹.

Printre lucrările științifice, consultate în procesul de elaborare a tezei de doctor, semnalăm și monografia *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*⁹² a autorilor A. Lazăr și S. Alămoreanu. Din perspectiva studiului nostru, prezintă interes opinia autorilor că, în domeniul examinării criminalistice a documentelor, problemele supuse cercetării

⁸⁶ *Ibidem*, p. 47-48.

⁸⁷ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Ediția a III-a, revizuită și adăugită. București: Ed. Universul Juridic, 2020.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 454.

⁸⁹ CÂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică. Tradiție și modernism*. București: Ed. Cartea Veche, 2009.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 328.

⁹¹ *Ibidem*, p. 253.

⁹² LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. București: Ed. Lumina Lex, 2008.

sunt de o extremă varietate, similar actelor ce se cer a fi examinate. Documentul se întinde de la simple acte sub semnătură privată până la acte oficiale, acte vamale, cărți de credit etc. Din punct de vedere criminalistic și procesual penal, susțin autorii, atunci când facem referiri la noțiunea de *document* în sensul grafic, avem în vedere, în principiu, expresia materială a gândirii umane, indiferent de forma ori de suportul material pe care ideile au fost fixate⁹³.

Reține atenția și afirmația lui A. Lazăr și S. Alămoreanu că există unele programe care permit combinarea componentelor imaginilor (tehnica descrierii vectoriale), import-export de imagini aflate în fișiere, diverse modificări și completări: modificarea dimensiunilor și coordonatelor (tehnica *zoom*), modificarea ori înlocuirea textului, a caracterelor grafice; scoaterea din document a unei componente grafice; deplasarea unor semne (sigle, ștampile etc.) în diverse direcții și distanțe (comanda *move*); rotirea obiectelor în jurul unui centru sau înclinarea lor sub un control precis al unghiurilor (comenzile *rotare* și *rotare & skew*); realizarea de metrizări și dilatări ale obiectelor selectate (comenzile *stretch* și *mirror*); transferul într-un alt fișier pentru modificarea documentului, selecția culorilor⁹⁴.

În altă ordine de idei, precizează A. Lazăr și S. Alămoreanu, în cazul expertizei contabile, pentru elucidarea mecanismului fraudulos caracteristic infracțiunilor economico-financiare, organul de urmărire penală verifică modul în care a fost organizată și înregistrată evidența, gestiunea, modul de utilizare a formularelor cu regim special de înscrișuri și numerotare (facturile, chitanțele, avizele de însoțire a mărfii etc.), prin a căror examinare va putea stabili volumul de activitate, plățile și încasările realizate în raport cu bugetul de stat, cu clienți, furnizori, cu alte persoane fizice și juridice⁹⁵.

Am reținut și faptul că, după cum opinează A. Lazăr și S. Alămoreanu, în procesul cercetării infracțiunilor economico-financiare, activitatea investigativă urmărește să stabilească dacă înregistrările au fost cronologice și sistematice, dacă au asigurat publicarea și păstrarea informațiilor cu privire la situația patrimonială și rezultatele obținute. Orice operațiune patrimonială se consemnează în momentul efectuării ei într-un înscriș, ce stă la baza înregistrărilor în contabilitate, dobândind calitatea de document justificativ, care angajează răspunderea persoanelor ce l-au întocmit, vizat și aprobat ori a celor care le-au înregistrat în contabilitate. Când contabilitatea nu este ținută de alte persoane autorizate externe (contabil sau expert), prin contracte de prestări servicii, răspunderea revine patronului, administratorului, ordonatorului de credite sau altor persoane care au obligația gestionării patrimoniului, în baza

⁹³ *Ibidem*, p. 15.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 70.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 22; CIUNCAN, D. Particularități metodologice ale cercetării infracțiunilor de dreptul afacerilor. În: *Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie*, nr. 3/2002, p. 69.

unui mandat expres. În fine, ne raliem opiniei autorilor A. Lazăr și S. Alămoreanu că, pentru a elucida situația de fapt, organul de urmărire penală va identifica elemente privind: existența unui înscris oficial, falsul să fie săvârșit cu prilejul întocmirii acestuia de către un salariat, funcționarul să fie în exercițiul atribuțiilor de serviciu; atestarea de fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ori omisiunea s-au efectuat cu știință, exprimând voința dovedită de a insera date și împrejurări care sunt în contradicție cu realitatea⁹⁶.

R. Constantin, P. Drăghici și M. Ioniță sunt autorii unei lucrări din care ne-am inspirat în procesul de elaborare a tezei de doctor – *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*⁹⁷. Aici, în primul rând, vom remarca afirmația autorilor că expertiza criminalistică a documentelor are ca scop stabilirea condițiilor în care a fost întocmit înscrisul, modificarea conținutului acestuia, precum și identificarea mijloacelor de imprimare a textului prin tipografiere, poansonare, cu ajutorul calculatorului etc.⁹⁸. Deci, conchid R. Constantin, P. Drăghici și M. Ioniță, expertiza tehnico-criminalistică este dispusă și pentru identificarea ștampilelor, sigiliilor, pentru stabilirea falsificării parțiale sau integrale a documentelor etc. Or, expertizele tehnice, datorită complexității problemei supuse examinării, se efectuează în strânsă legătură, se completează cu expertizele contabile, economice sau de alt gen, căpătând, în acest mod, un caracter complex⁹⁹.

Examinând trăsăturile caracteristice care dau o configurație specifică acestui mijloc de probă, autorii R. Constantin, P. Drăghici și M. Ioniță ajung la concluzia că obiectul acestei expertize îl formează lămurirea unor împrejurări de fapt, a căror cunoaștere reclamă o competență specială – în speță, contabilă. Asupra acestor împrejurări se vor purta cercetările expertului și tot cu privire la ele expertul va formula concluzii motivate. În legătură cu obiectul expertizei contabile, cercetătorii menționați pun problema limitării, în sensul că nu se poate dispune folosirea acestui mijloc de probă pentru lămurirea oricărei probleme pe care o ridică rezolvarea unor cauze. Este evident, declară autorii, că nu se poate recurge la expertiza contabilă pentru rezolvarea problemelor juridice, cel puțin, din două motive: în primul rând, privind problemele juridice organele judiciare nu au nevoie de experți, fiind ei înșiși specialiști în materie; în al doilea rând, expertiza contabilă poate fi folosită numai pentru dovedirea împrejurărilor de fapt¹⁰⁰.

În cadrul aceleiași lucrări, R. Constantin, P. Drăghici și M. Ioniță susțin că, procedural,

⁹⁶ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*, Op.cit., p. 20-21.

⁹⁷ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. București: Ed. Tehnică, 2000

⁹⁸ *Ibidem*, p. 149.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 51.

¹⁰⁰ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 98-99.

efectuarea expertizei contabile presupune examinarea materialului documentar aflat la dosarul cauzei, examinarea unor documente (acte, evidențe), aflate la părți sau terți (expertiza la fața locului), analiza explicațiilor părților, inclusiv ale martorilor, analiza actelor de control și de expertiză anterioare în aceeași cauză, studierea concluziilor expertizei tehnice etc.¹⁰¹.

Consultarea organelor de control și a experților care au efectuat lucrări anterioare în cauza expertizată reprezintă, după R. Constantin, P. Drăghici și M. Ioniță, o necesitate pentru elucidarea tuturor aspectelor pe care le ridică o expertiză contabilă complexă. De asemenea, în viziunea autorilor sus-numiți, raportul de expertiză contabilă trebuie să constituie o lucrare de un nivel calitativ ridicat și, de asemenea, corespunzătoare sub aspect metodologic și al procedurii legale¹⁰². Tot ei argumentează cu lux de amănunte și faptul că expertiza financiară are posibilitatea identificării surselor de bani, prin stabilirea acestora, a transferurilor în conturi la bănci, a schimbului în titluri de valoare, a creării unor societăți fictive, a efectuării unor plăți fictive, a efectuării de investiții în proprietăți imobiliare ascunse¹⁰³.

Cu anul 2017 datează lucrarea *Tactica criminalistică (I)*¹⁰⁴, elaborată de Em. Stancu și T. Manea. Aici autorii vin să consemneze, în special, importanța rapoartelor de expertiză în procesul de cercetare a faptelor infracționale. Raportul de expertiză, după cum afirmă Em. Stancu și T. Manea, se redactează în termeni clari și preciși, evitându-se formulările incomplete, echivoce sau tehniciste, astfel încât ele să reflecte temeinicia științifică a cercetării.

Totodată, autorii Em. Stancu și T. Manea susțin și argumentează că raportul de expertiză trebuie să conțină o ilustrare adecvată a celor mai semnificative aspecte desprinse în cadrul examinării criminalistice¹⁰⁵.

O altă lucrare științifică relevantă este teza de doctor în drept a cercetătorului rus П. А. Резван cu titlul *Методика расследования криминальных банкротств*, care a fost susținută în anul 2004, la Volgograd. În cadrul acestei lucrări, autorul susține următoarele: „Caracteristica criminalistică a infracțiunilor legate de insolvabilitate derivă din obiectul probatoriului pe această categorie de dosare”¹⁰⁶. După П. А. Резван, elementele structurale de bază ale caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de insolvabilitate se disting printr-o anumită diversitate. Acest lucru este determinat de volumul substanțial al materialului normativ-informativ cu caracter de blanchetă și de principiile reglementării relațiilor economice în domeniul antreprenoriatului.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 103.

¹⁰² *Ibidem*, p. 104-105.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 100.

¹⁰⁴ STANCU, EM., MANEA, T. *Tactica criminalistică (I)*. Curs universitar. București: Ed. Universul Juridic, 2017.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 121.

¹⁰⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Волгоград, 2004.

Pentru metodică investigării infracțiunilor de insolvență fictivă și intenționată, susține autorul, este importantă identificarea corectă a elementelor caracteristicii criminalistice a acestor fapte.

În altă privință, *П. А. Резван* este de părere că în structura caracteristicii criminalistice a insolvenței ilegale (criminale) putem evidenția următoarele elemente de bază: 1) obiectul infracțiunii; 2) împrejurările și condițiile comiterii infracțiunii; 3) persoana infractorului și caracteristica lui; 4) modalitățile de comitere și de tănuire a faptelor de insolvență; 5) circumstanțele care au contribuit la comiterea faptei¹⁰⁷ etc.

Tot *П. А. Резван* semnaleză că situația faptică privind previzibilitatea insolvenței apare cu mult timp înainte de executarea anumitor obligațiuni de ordin patrimonial¹⁰⁸, iar în ceea ce privește termenul previzibilității stării de insolvență, practica investigării acestor fapte se ghidează de următoarele criterii: 1) depunerea de către debitor a cererii în instanță privind recunoașterea insolvenței sale; 2) termenul de înștiințare a debitorului, în temeiul cererii depuse, referitor la hotărârea luată privind inițierea procedurii de insolvență și recunoașterea acestuia ca fiind insolvent. Aceste criterii, în opinia lui *П. А. Резван*, se bazează pe următoarele două situații caracteristice debitorului: a) faptele privind falimentarea acestuia sunt evidente; b) aceste fapte conțin informații relevante și pot fi utilizate în cadrul probatoriului¹⁰⁹.

În altă ordine de idei, cu referire la fapta de insolvență intenționată, *П. А. Резван* menționează că este dificil să stabilim parametrii temporari ai comiterii acestei infracțiuni. În unele cazuri, activitatea referitoare la insolvența intenționată poate derula ani de zile. Pentru identificarea momentului începerii activității infracționale, este necesar să stabilim data primei tranzacții încheiate de conducătorul întreprinderii, care poate fi chiar lipsită de sens economic, urmărind doar scopul ridicării incapacității de plată¹¹⁰.

De asemenea, după *П. А. Резван*, enumerarea tuturor modalităților posibile de comitere a insolvențelor ilegale este, practic, imposibilă. În condițiile unei stabilități relative și a repetabilității, ele se pot modifica în funcție de schimbarea genului de activitate a antreprenorului, de sistemul de evidență și dare de seamă, de sistemul financiar-creditar și fiscal etc. Starea actuală de pe piață ne permite să identificăm cele mai frecvent aplicate variante ale modalităților de comitere a faptelor de insolvență fictivă și intenționată. Esența insolvenței intenționate, susține *П. А. Резван*, din punct de vedere al caracteristicii criminalistice a comiterii infracțiunii, are caracter laconic: crearea sau mărirea incapacității de

¹⁰⁷ *Ibidem*, c. 44.

¹⁰⁸ *Ibidem*, c. 48-49.

¹⁰⁹ *Ibidem*, c. 49.

¹¹⁰ *Ibidem*, c. 50.

plată. Diapazonul comiterii acestei fapte este foarte larg¹¹¹.

Este oportun să ne referim și la teza de doctor în drept a autoarei *E. C. Романова* cu tema *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*, susținută la Moscova în anul 2009. În opinia cercetătoarei, în ceea ce privește faptul infracțiunilor de insolvabilitate, urmează să stabilim prezența informațiilor despre acțiunile persoanelor care întrunesc semnele faptelor de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată¹¹².

Vorbind despre locul comiterii infracțiunii, *E. C. Романова* susține că este necesar să fim atenți că acesta poate fi locul de aflare a debitorului (adresa fizică sau juridică), locul de aflare a subdiviziunilor sale structurale, locul de aflare a mijloacelor active ale întreprinderii¹¹³. Criteriul temporar are importanță, în opinia autoarei *E. C. Романова*, în primul rând, pentru calificarea corectă a acțiunilor făptuitorilor¹¹⁴. La împrejurările comiterii infracțiunilor legate de insolvabilitate, *E. C. Романова* atribuie și caracteristica întreprinderii, organizației: forma organizatorico-juridică, genul de activitate, structura, numărul de personal, complexul patrimonial, forma de impozitare, prezența, facilitățile de ordin fiscal etc.¹¹⁵. Trebuie să recunoaștem, susține *E. C. Романова*, că formarea cunoștințelor despre obiectul probatoriului, în cazul infracțiunilor legate de insolvabilitate, de altfel, ca și în cazul altor infracțiuni, ține, în mare măsură, de știința procesului penal. În același timp, și știința criminalistici contribuie la elaborarea și soluționarea anumitor chestiuni din acest domeniu de cunoaștere¹¹⁶.

Următorul moment relevat de *E. C. Романова* se referă la faptul că, pentru soluționarea chestiunii referitoare la începerea urmăririi penale, în cazul infracțiunilor de insolvabilitate, în materialele verificărilor inițiale urmează să se regăsească documentele care confirmă: a) prezența semnelor de insolvabilitate a persoanei juridice, a antreprenorului individual; b) ilegalitatea acțiunilor comise în perioada vizată de către conducător, fondator, antreprenor, administratorul de insolvabilitate, de către conducătorul sau membrii comisiei de lichidare; c) prezența semnelor faptei de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată; d) cauzarea unui prejudiciu în proporții mari prin aceste acțiuni¹¹⁷.

Din punctul de vedere al autoarei *E. C. Романова*, conținutul etapei finale a cercetării

¹¹¹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 61-62.

¹¹² РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Москва, 2009, c. 162.

¹¹³ *Ibidem*, c. 162.

¹¹⁴ *Ibidem*, c. 162-163.

¹¹⁵ *Ibidem*, c. 163.

¹¹⁶ *Ibidem*, c. 155.

¹¹⁷ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 121.

infracțiunilor de insolvabilitate infracțională cuprinde următoarele măsuri și acțiuni: 1) măsuri procesuale privind finalizarea cercetării; 2) măsuri de ordin tehnico-organizatoric, necesare pentru finalizarea cercetării (perfectarea materialelor cauzei penale, efectuarea de copii de pe actele procesuale etc.)¹¹⁸. De asemenea, E. C. Романова declară că, în procesul comiterii infracțiunilor legate de insolvabilitate, infractorii folosesc asemenea metode de comitere a infracțiunilor, precum tăinuirea informațiilor despre bunuri, încheierea tranzacțiilor și contractelor neraționale și nejustificate din punct de vedere economic. De regulă, declară E. C. Романова, în caz de întocmire a unor contracte ilegale, este diminuată substanțial valoarea echipamentelor de producție, sunt denaturate proprietățile și calitățile de consum, urmare a cărui fapt devine necesară dispunerea *expertizelor merceologice*¹¹⁹.

Anumite interferențe cu subiectul discutat în prezența lucrare are și teza de doctor *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*, susținută de A. H. Павлисов la Krasnodar, în anul 2007.

Din punctul de vedere al lui A. H. Павлисов, probe directe ale vinovăției în cazul infracțiunilor de insolvabilitate se întâlnesc foarte rar, ele fiind, în același timp, tipice și pentru multe alte infracțiuni economice. Din acest considerent, autorul doar nominalizează tipurile de bază ale acestor probe, la acestea fiind referite: a) informațiile care se conțin în „contabilitatea neagră”, descoperită în procesul perchezițiilor și al ridicărilor; b) rezultatele activității speciale de investigații care, de regulă, constă în fixarea conținutului convorbirilor telefonice și al informațiilor transmise prin canale tehnice de comunicare; c) hotărârile definitive ale instanțelor de judecată în latura recunoașterii nulității tranzacțiilor, care au fost folosite în procesul insolvabilității fictive sau intenționate.

Or, la general, concluzionează A. H. Павлисов, stabilirea faptului insolvabilității (fictive sau intenționate) demonstrează înseși infracțiunile vizate¹²⁰. Suscită interesul nostru și opinia lui A. H. Павлисов, conform căreia cunoașterea particularităților tuturor circumstanțelor care urmează a fi dovedite reprezintă condiția necesară a cercetării eficiente a cazurilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată¹²¹. În alt context, autorul susține că o primă particularitate a împotrivirii față de urmărirea penală în cazurile de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată ține de folosirea pe larg de către învinuit a posibilităților puse la dispoziție de legea procesual-penală în vederea suspendării sau tergiversării urmăririi penale,

¹¹⁸ *Ibidem*, c. 152-153.

¹¹⁹ *Ibidem*, c. 190-191.

¹²⁰ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Краснодар, 2007, с. 44-45.

¹²¹ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. *Op.cit.*, c. 50-51.

creând artificial temeiuri în acest sens (boala, înlocuirea apărătorilor, deplasarea de serviciu, tratamentul medical de lungă durată etc.). Un alt grup de procedee, în opinia autorului, constă în acțiuni direcționate spre: a) formarea pozițiilor favorabile pentru învinuit din partea reprezentanților organizațiilor, care au participat la încheierea tranzacțiilor nefavorabile; b) tănuirea informațiilor despre asemenea tranzacții, care nu sunt cunoscute organelor de urmărire penală¹²². În cazul tranzacțiilor nefavorabile și defectuoase neidentificate, este inițiată revânzarea multiplă a bunurilor materiale care au aparținut anterior întreprinderii falimentate. Scopul acestor acțiuni este de a lipsi organul de urmărire penală de posibilitatea să stabilească locul aflării bunurilor realizate și, respectiv, a costului (prețului) lor. În virtutea celor menționate, *A. H. Павлуков* susține părerea că învingerea împotrivirii în cauzele privind insolvabilitatea fictivă și insolvabilitatea intenționată constă în înaintarea oportună a versiunilor privind posibilele procedee aplicate de către învinuiți, în vederea justificării nevinovăției lor și, respectiv, în verificarea lor corespunzătoare¹²³.

În viziunea aceluiași autor, în șirul de documente referitoare la insolvabilitate, aflate în instanța de judecată, cea mai mare valoare o dețin două categorii de documente, în funcție de persoana care a inițiat procedura de insolvabilitate: a) cele adresate de către creditor pentru justificarea cerințelor sale și obiecțiile perfectate documentar din partea organizației debitor – în caz de înaintare a cererii de către creditor; b) informațiile referitoare la starea financiară a organizației debitor și a creditorilor ei – în caz de înaintare a cererii de recunoaștere a insolvabilității de către debitor¹²⁴. În continuare, după *A. H. Павлуков*, caracterul documentelor ridicate depinde de procedura de insolvabilitate, determinată de instanța de judecată (supravegherea, redresarea situației financiare, administrarea externă, procedura de concurs) și de ordinea de efectuare a acestora, stabilită de lege¹²⁵.

A. H. Павлуков ne vorbește și despre importanța *expertizelor de marketing* pentru procesul de investigare a infracțiunilor din domeniul insolvabilității fictive și a insolvabilității intenționate. Or, declară acesta, investigarea faptelor de insolvabilitate presupune, întotdeauna, aprecierea obligatorie a raționalității economice a anumitor tranzacții și contracte. Din acest considerent, urmează să comparăm clauzele, condițiile lor, în latura sumei achitate, cu prețurile de piață la aceste mărfuri sau servicii. În acest scop, susține *A. H. Павлуков*, se efectuează

¹²² *Ibidem*, c. 79-80.

¹²³ *Ibidem*, c. 80-81.

¹²⁴ *Ibidem*, c. 94-95.

¹²⁵ *Ibidem*, c. 95-96.

cercetări de marketing – într-o anumită regiune sau pentru o anumită perioadă de timp¹²⁶.

O altă lucrare de referință - *Криминалистическая характеристика финансовых преступлений*¹²⁷ – a fost elaborată de *Н. П. Яблоков*, care relevă că nivelul înalt de latență a faptelor de insolvabilitate fictivă și intenționată permite grupărilor criminale să comită infracțiuni de proporții. Acțiunile grupărilor criminale organizate au, în opinia lui *Н. П. Яблоков*, caracter episodic și de comandă. Activitatea acestor grupări este extrem de periculoasă, deoarece ele, de obicei, posedă resurse financiar-intelectuale substanțiale, au relații în cadrul organelor de stat și de drept.

Dacă o asemenea grupare organizează insolvabilitatea întreprinderilor, toate acțiunile ei sunt, din start, apreciate și bine gândite; executarea deciziilor luate se asigură prin susținerea cu toate mijloacele aflate la îndemână. În componența grupurilor criminale se regăsesc economiști și juriști experimentați. Asemenea grupări, menționează *Н. П. Яблоков*, se constituie prin modalități „situațional-contractuale” pentru o perioadă scurtă de timp, în comparație cu grupările criminale organizate, create în scop de practicare a business-ului infracțional în alte domenii ale economiei¹²⁸.

Cu anul 2001 datează și monografia *Идентификационное исследование способа совершения преступления в целях поиска преступника*, redactată de *П. Г. Великородный* și editată la Astrahani. Pentru noi prezintă interes opinia autorului că, în structura caracteristicii criminalistice, modalitatea comiterii infracțiunii deține un loc aparte, deoarece ea, în baza „urmelor informative” determină importanța semnelor infracțiunii, împrejurările comiterii faptei, persoana infractorului, circumstanțele care au determinat comiterea infracțiunii.

Cu toate că avem o multitudine de definiții ale noțiunii de „modalitate de comitere a infracțiunii”, a importanței informaționale și de identificare a acestora pentru descoperirea și investigarea infracțiunilor, este necesar, după *П. Г. Великородный*, să menționăm următoarele: în primul rând, cunoașterea modalității de comitere a infracțiunii oferă posibilitatea determinării corecte a versiunilor posibile și trasarea căilor de verificare a lor; în al doilea rând, stabilirea clară a modalității comiterii infracțiunii pe această categorie de cauze penale permite aprecierea și asigurarea bazei probatorii, oferind o calificare juridico-penală a celor comise¹²⁹.

În perspectiva cercetării subiectului metodicii de investigare a infracțiunilor de

¹²⁶ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 101-102.

¹²⁷ ЯБЛОКОВ, Н. П. *Криминалистическая характеристика финансовых преступлений*. В: *Законность*, №3, 1999.

¹²⁸ *Ibidem*, c. 31.

¹²⁹ ВЕЛИКОРОДНЫЙ, П. Г. *Идентификационное исследование способа совершения преступления в целях поиска преступника*. Астрахань, 2001, c. 15.

insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată se înscrie și articolul lui *T. B. Шепунов* cu titlul *Социальное исключение и воспроизводство преступности*¹³⁰, în care autorul identifică următoarele cauze și condiții ale insolvabilității infracționale: social-economice, juridice, organizațional-administrative. În cauzele social-economice ale insolvabilității ilegale, de altfel, ca și în cauzele infracționalității economice, în general, *T. B. Шепунов* include următorii factori: 1) demoralizarea anumitor pături ale societății din motive de pierdere a stabilității statutului social; 2) încălcarea principiilor democratice de administrare și control în domeniul repartizării, distribuirii bunurilor materiale, fapt care determină apariția motivelor de câștig și profit¹³¹.

O altă teză de doctor în materia cercetării noastre este intitulată *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства* și susținută în anul 2004, la Nijni-Novgorod, de *Д. А. Муратов*. Prima mențiune a autorului, pe care o vom puncta aici se referă la faptul că, în procesul consolidării probatoriului în cauzele penale referitoare la insolvabilitatea fictivă, urmează a fi dovedite mai multe grupe de circumstanțe referitoare la comiterea acestei fapte infracționale, și anume: 1) statutul învinutului de conducător al întreprinderii, de proprietar sau antreprenor individual; 2) conducerea întreprinderii, deținerea proprietății asupra ei sau activitatea în calitate de antreprenor individual; 3) cunoașterea despre starea de insolvabilitate faptică sau de perspectivă; 4) lipsa unei părți considerabile a actelor de evidență contabilă; 5) notificarea despre posibilitatea insolvabilității sau a falimentării factice; 6) prezența declarației oficiale privind insolvabilitatea sa; 7) săvârșirea acțiunilor suplimentare, pe lângă adresarea oficială în instanța de judecată, în raport cu declarația vădit falsă a propriei insolvabilități; 8) inducerea în eroare a creditorilor, determinând adoptarea unor decizii și hotărâri favorabile pentru învinuit etc.¹³².

În continuare, *Д. А. Муратов* ne captează atenția prin afirmația că, în procesul materializării sistemului de probe în cauzele penale referitoare la insolvabilitatea intenționată, este necesar să fie dovedite, de asemenea, anumite grupuri de circumstanțe referitoare la comiterea acestei fapte infracționale¹³³.

În cadrul cercetării particularităților metodice de investigare a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, *Д. А. Муратов* analizează și specificul depistării situațiilor

¹³⁰ ШЕПУНОВ, Т. В. Социальное исключение и воспроизводство преступности. В: *Криминология вчера, сегодня, завтра*. Санкт-Петербург, 2002, №4 (5).

¹³¹ *Ibidem*, с. 61-62.

¹³² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2004, с. 149-156.

¹³³ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, с. 156-163.

criminale, legate de insolvabilitatea fictivă sau intenționată¹³⁴. Comportă interes și opinia autorului că, la etapa începerii urmăririi penale pe această categorie de dosare, sunt soluționate trei categorii (grupe) de sarcini, specifice pentru acest gen de metodici particulare de investigare. Primul grup, în opinia lui Д. А. Мыратов, este legat de examinarea chestiunilor privind calitatea și plenitudinea informațiilor parvenite din instanța de judecată, de la administratorul de insolvabilitate sau de la creditor¹³⁵. Al doilea grup de chestiuni, soluționate la etapa începerii urmăririi penale, după Д. А. Мыратов, este legat de examinarea chestiunilor privind statutul juridico-civil al debitorului și relațiile lui în raport cu proprietatea. Autorul mai susține că cel de-al treilea grup de sarcini soluționate la etapa începerii urmăririi penale este legat de aprecierea calitativă a cauzelor insolvabilității întreprinderii debitor. Aici sunt soluționate chestiunile privind prezența în materialele inițiale a semnelor insolvabilității imprudente sau infracționale¹³⁶.

Autorul Д. А. Мыратов nu ezită să afirme că, în procesul analizei informațiilor probatorii la etapa începerii urmăririi penale, este posibil să înțelegem mai bine acțiunile (inacțiunile) legate de: a) ocuparea și exercitarea concomitentă a anumitor funcții în structurile de stat și organizațiile comerciale; b) rezultatul absenței controlului din partea administratorului de insolvabilitate în privința conducătorului întreprinderii la etapa supravegherii externe; c) încheierea contractelor de arendă cu drept de răscumpărare fără înaintarea unor condiții economice raționale față de cumpărător; d) tănuirea bunurilor de la realizare, ridicarea banilor din contabilitatea întreprinderii și folosirea lor în alte scopuri; e) corectitudinea întocmirii actelor de apreciere a patrimoniului; f) crearea diferențelor între costul inițial și uzura faptică a mijloacelor fixe¹³⁷.

O altă lucrare ce abordează subiecte apropiate de studiul nostru este *Расследование криминальных банкротств*, elaborată de Л. Н. Посельская, în care autoarea reușește să diferențieze circumstanțele care urmează a fi stabilite și dovedite, în funcție de tipul de infracțiune, legată de insolvabilitate, clasificând, *de facto*, modalitățile de comitere a acestor infracțiuni¹³⁸.

La tema investigată se atribuie și o altă lucrare – *Методика расследования криминальных банкротств*¹³⁹, a cărei autoare, Е. Б. Серова, enumeră următoarele

¹³⁴ Ibidem, c. 90-91.

¹³⁵ Ibidem, c. 127-130.

¹³⁶ Ibidem, c. 130-131.

¹³⁷ Ibidem, c. 131-132.

¹³⁸ ПОСЕЛЬСКАЯ, Л. Н. Расследование криминальных банкротств. В: *Криминалистика. Учебник для студентов вузов.* / Под редакцией А. Ф. Волынского и В. П. Лаврова. Москва, 2008, с. 740-741.

¹³⁹ СЕРОВА, Е. Б. Методика расследования криминальных банкротств. В: *Курс криминалистики. В трех томах. Том 3. Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений в сфере экономики,*

circumstanțe, care urmează a fi stabilite în cazurile de insolvabilitate criminală: semnele falimentării organizației; etapele procedurii de falimentare; cine efectuează conducerea întreprinderii?; caracteristica organizației falimentate; urmările socialmente periculoase survenite de pe urma infracțiunii, legate de insolvabilitate; modalitățile de comitere a infracțiunii; autorul infracțiunii¹⁴⁰.

În opinia autoarei *E. Б. Серова*, în procesul investigării infracțiunilor din domeniul insolvabilității, este necesar să ne conducem de prevederile generale ale metodicii de cercetare a infracțiunilor economice, fiind trasată lista de măsuri privind verificarea inițială a materialelor, cu scopul de a descoperi date suficiente care indică la semnele infracțiunii¹⁴¹.

Tot *E. Б. Серова* menționează despre faptul că, în calitate de obiecte ale percheziției, în cazul infracțiunilor de insolvabilitate, pot figura file rupte din documentele de evidență analitică; acordurile cu contractorii; înregistrări ale discuțiilor cu partenerii de afaceri; înscrisuri în ciornă privind cantitatea producției fabricate, mărimea veniturilor, cantitatea producției furnizate, decontările reciproce în numerar care nu au fost reflectate în documente; aparatele de casă care nu sunt luate la evidență; agende; pașapoarte ale persoanelor din al căror nume au fost perfectate documente financiare, în cazul tranzacțiilor fictive; sigilii și ștampile falsificate; acte normative cu marcaje în text și pe margini, care ne vorbesc despre informarea anumitor persoane în privința ordinii normative de evidență a obiectelor impozabile¹⁴².

Merită atenție și lucrarea *Расследование преступлений, связанных с банкротством*, semnată de un grup de autori: *П. Е. Власов, Е. И. Ложкина, В. В. Улейчик, С. П. Щерба*, care examinează un complex de circumstanțe cu caracter general, ce urmează a fi clarificate în procesul investigării oricăror infracțiuni din domeniul insolvabilității și a fiecărui tip de infracțiune în parte. Totodată, particularitățile obiectului probatoriului în cauzele referitoare la insolvabilitate (intenționată și fictivă) sunt expuse în conținutul acestei lucrări prin prisma modalităților de comitere a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată¹⁴³.

Un loc aparte în șirul cercetărilor care se referă la tema acestei lucrări îl ocupă rezumatul tezei de doctor în drept *Основания и мотивы принятия уголовно-процессуальных решений в*

взяточничества и компьютерных преступлений. / Под редакцией О. Н. Коршуровой и А. А. Степанова. Санкт-Петербург, 2004,

¹⁴⁰ *Ibidem*, с. 393-396.

¹⁴¹ *Ibidem*, с. 396.

¹⁴² *Ibidem*, с. 443.

¹⁴³ ВЛАСОВ, П. Е., ЛОЖКИНА, Е. И., УЛЕЙЧИК, В. В., ЩЕРБА, С. П. Расследование преступлений, связанных с банкротством. В: *Расследование преступлений в сфере экономики: Сборник методических рекомендаций*. Москва, 2005, с. 9-10.

стадии возбуждения уголовного дела¹⁴⁴, elaborat de către *В. А. Овсянников*. Aici ne atrage atenția punctul de vedere enunțat de autor, în sensul că verificarea prealabilă a informațiilor despre infracțiunile din domeniul insolabilității are propriul specific, ceea ce se explică prin faptul că ele parvin din diverse surse, în conținutul lor lipsind, în majoritatea cazurilor, datele suficiente care indică asupra semnelor infracțiunii.

Pentru lucrarea noastră prezintă un interes prioritar și constatarea lui *В. А. Овсянников* că activitatea referitoare la stabilirea temeiurilor pentru începerea urmăririi penale demarează, de multe ori, cu determinarea metodelor și mijloacelor criminalistice de verificare și cu aprecierea temeiurilor necesare începerii urmăririi penale. În activitatea organelor de urmărire penală, la etapa pornirii procesului penal, susține *В. А. Овсянников*, sunt prezente anumite procedee tactice ale acțiunilor orientate spre stabilirea datelor necesare și suficiente pentru începerea legală și întemeiată a procesului penal și pentru luarea deciziei corespunzătoare¹⁴⁵.

În altă ordine de idei, este relevantă și lucrarea *Криминалистика*¹⁴⁶, din care menționăm precizarea că, în șirul măsurilor planificate pentru efectuarea operațiunilor tactice, legate de verificarea informațiilor privind insolabilitățile ilegale se pot întâlni: obținerea explicațiilor și consultațiilor din partea specialiștilor referitoare la caracterul semnelor insolabilității; efectuarea unui spectru diversificat de măsuri speciale de investigații; solicitarea efectuării reviziilor și a controlului documentar; obținerea explicațiilor din partea persoanelor care prezintă interes pentru urmărirea penală; solicitarea diverselor acte și documente din domeniul insolabilității; efectuarea cercetărilor și dispunerea expertizelor judiciare¹⁴⁷.

Într-un alt manual, intitulat *Криминалистика*¹⁴⁸ și semnat de mai mulți autori – *Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов* și *Е. Р. Россинская*, ne-a interesat constatarea autorilor că, în calitate de surse ce conțin informații referitoare la infracțiunile de insolabilitate pot fi: 1) publicațiile în edițiile periodice și prin intermediul mijloacelor electronice de informare în masă; 2) materialele parvenite din instanțele de judecată, de la serviciile de securitate ale băncilor comerciale, de la diferite structuri comerciale și de la firmele de audit; 3) plângeri ale cetățenilor, informații din partea persoanelor cu funcție de conducere din cadrul întreprinderilor și organizațiilor; 4) documente ce reflectă circuitul bunurilor materiale și al mijloacelor bănești în cadrul întreprinderilor; 5) prezența cazurilor de fals material în anumite acte și documente;

¹⁴⁴ ОВСЯННИКОВ, В. А. *Основания и мотивы принятия уголовно-процессуальных решений в стадии возбуждения уголовного дела*. Автореферат дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Омск, 2001.

¹⁴⁵ *Ibidem*, с. 16.

¹⁴⁶ *Криминалистика*. / Под редакцией В. А. Образцова. Москва, 1995.

¹⁴⁷ *Ibidem*, с. 21-22.

¹⁴⁸ АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИНСКАЯ, Е. Р. *Криминалистика: Учебник*. / Под редакцией Р. С. Белкина. Москва, 1999.

6) descoperirea nemijlocită a semnelor infracțiunii de către organele de drept, Serviciul Fiscal de Stat etc.¹⁴⁹.

Suscită interes și unele aspecte legate de studierea documentelor în procesul de cercetare a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. Or, declară autorii, scopul acestui tip de cercetare constă în descoperirea și fixarea unor semne care atribuie documentelor semnificația de corpuri delictive, precum și stabilirea informațiilor relevante pentru cauza penală. Chiar la începutul investigării, opinează *T. B. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов* și *Е. Р. Россинская*, este necesar să clarificăm: a) ce reprezintă documentul vizat?; b) la cine și unde este păstrat?; c) aspectul exterior și rechizitele documentului; d) proveniența documentului și persoana care l-a remis. În unele cazuri, pentru eficientizarea actului de cercetare, este necesar să apelăm la ajutorul anumitor specialiști (criminalist, contabil etc.)¹⁵⁰.

Considerăm util să facem referire și la rezumatul tezei de doctor în drept *Проблемы методики раскрытия и расследования криминальных банкротств*¹⁵¹, avându-l ca autor pe *А. М. Нуждин*. Referindu-se la faptul că reprezentanții organelor de urmărire penală se pot pomeni în situația stabilirii semnelor insolvabilității infracționale și, respectiv, a necesității luării hotărârii privind începerea urmăririi penale, autorul relevă, ca minimum, următoarele două situații: 1) până la adresarea în instanța de judecată cu cerere privind recunoașterea întreprinderii drept falimentată; 2) în procesul pregătirii cererilor privind anularea acordurilor de reglementare (a tranzacțiilor de împăcare) cu creditorul major, care au fost încheiate cu scopul de a ascunde insolvabilitatea faptică și a preveni inițierea proceselor de către creditorii¹⁵².

O altă lucrare căreia trebuie să-i acordăm atenție este *Выявление способов и признаков совершения криминальных банкротств*¹⁵³, semnată de *Л. И. Транчук* și *С. В. Фомов*, care ne vorbesc despre faptul că, în cazul în care, în procesul acțiunilor de verificare, sunt obținute date suficiente ce indică la semnele infracțiunii specifice insolvabilității ilegale, de urgență, urmează a fi soluționată chestiunea referitoare la începerea urmăririi penale. *Л. И. Транчук* și *С. В. Фомов* susțin că specificul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate constă în formarea, materializarea datelor inițiale în procesul analizei informațiilor operative, al adresării interpelărilor, al efectuării actelor de revizie și obținerii explicațiilor. Rezultatele acestor acte de verificare, deși, la prima vedere, sunt vaste și neconcordate, necesită o anumită percepere, pătrundere în esență și fixare

¹⁴⁹ АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИНСКАЯ, Е. Р. *Криминалистика*, Op.cit., c. 784.

¹⁵⁰ *Ibidem*, c. 368-369.

¹⁵¹ НУЖДИН, А. М. *Проблемы методики раскрытия и расследования криминальных банкротств*. Автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Москва, 1997.

¹⁵² *Ibidem*, c. 29.

¹⁵³ ТРАНЧУК, Л. И., ФОМОВ, С. В. *Выявление способов и признаков совершения криминальных банкротств*. В: *Вестник МВД России*, №2-3, 2001.

procesuală corespunzătoare. De asemenea, în opinia autorilor Л. И. Транчук și С. В. Фомов, organizarea acțiunilor de urmărire penală la etapa inițială a cercetării infracțiunilor de insolabilitate este legată de un sistem specific de acțiuni tactico-ofensive iscusite¹⁵⁴.

O altă lucrare notabilă este teza de doctor în drept cu tema *Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств*¹⁵⁵, susținută de С. Р. Акимов, care vine cu explicația că pentru etapa ulterioară a cercetării, de altfel, ca și pentru cea inițială, sunt specifice anumite situații de urmărire penală. El identifică și clasifică aceste situații, în funcție de comportamentul făptuitorului, în: a) învinuitul este demascat integral prin probele strânse, își recunoaște vinovăția și face declarații veridice în această privință; b) învinuitul este demascat prin probele strânse, își recunoaște parțial vinovăția, făcând declarații corespunzătoare în privința anumitor episoade sau circumstanțe ale infracțiunii; c) învinuitul nu-și recunoaște vinovăția, face declarații false sau refuză să facă declarații.

În opinia lui С. Р. Акимов, cea din urmă situație se întâlnește și în cazurile în care învinuitul se ascunde de organele de urmărire penală, fiind anunțat în căutare. Algoritmul de soluționare a acestor situații, determinat de linia de comportament a învinuitului, menționează С. Р. Акимов, va fi direcționat, în cazul recunoașterii parțiale a învinuirii, spre efectuarea operațiunilor tactice privind ilustrarea episoadelor infracționale ale insolabilității criminale prin intermediul audierii acestuia, a martorilor, a specialiștilor și experților, prin efectuarea confruntărilor între învinuit, administratorul autorizat, inspectorul fiscal și, de asemenea, prin dispunerea și efectuarea expertizelor judiciar-economice suplimentare. În cazul altei situații de urmărire penală, algoritmul „soluționării” va cuprinde, în primul rând, operațiunile privind demascarea învinuitului, iar în caz de sustragere a acestuia – operațiuni de căutare. Totodată, precizează С. Р. Акимов, în toate cazurile vor fi efectuate operațiuni privind identificarea surselor suplimentare de importanță criminalistică, inclusiv în vederea asigurării recuperării prejudiciului cauzat prin infracțiune¹⁵⁶.

Autorul С. Р. Акимов mai susține că, în conținutul planului coordonat al acțiunilor de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigații, care, în conformitate cu principiul dinamismului, la etapa ulterioară, este corectat și adaptat în funcție de versiunile confirmate sau nou-apărute, se regăsesc următoarele operațiuni: operațiuni privind demascarea învinuitului; stabilirea locului de aflare a acestuia, dacă el se ascunde de organele de urmărire penală;

¹⁵⁴ ТРАНЧУК, Л. И., ФОМОВ, С. В. Выявление способов и признаков совершения криминальных банкротств. Ор.сит., с. 61.

¹⁵⁵ АКИМОВ, С. Р. Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Тюмень, 2006.

¹⁵⁶ АКИМОВ, С. Р. Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств. Ор.сит., с. 140-141.

operațiuni privind căutarea surselor suplimentare de informații cu valoare criminalistică și asigurarea recuperării prejudiciului cauzat; efectuarea operațiunilor tactice pentru stabilirea legăturii dintre semnele episoadelor infracționale și insolvabilitatea criminală în baza audierii învinutului, a martorilor, a specialiștilor și experților, efectuarea confruntărilor între învinuit, administratorul de insolvabilitate, inspectorul fiscal, dispunerea și efectuarea expertizelor judiciar-economice suplimentare¹⁵⁷.

În continuare, ne vom referi la lucrarea *Расследование криминальных банкротств*¹⁵⁸, semnată de cercetătoarea Л. Н. Посельская, care identifică, în raport cu investigarea infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, două situații tipice de urmărire penală, specifice etapei ulterioare a cercetării lor: a) după transmiterea materialelor din instanța de judecată și efectuarea acțiunilor inițiale de urmărire penală, faptele de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată sunt stabilite, însă conducătorii (proprietarii) sau fondatorii au dispărut și locul lor de aflare nu este cunoscut; b) după verificarea materialelor transmise de către instanțele de judecată și începerea cercetării, s-a constatat că o parte a documentelor de evidență contabilă și a rapoartelor de activitate fie că s-a pierdut, fie că a fost nimicită, iar conducătorul, proprietarul neagă caracterul criminal al incapacității de plată a întreprinderii¹⁵⁹.

Merită atenție și lucrarea *Банковский кредит: способы хищений, использование специальных бухгалтерских познаний при расследовании*¹⁶⁰, al cărei autor, А. М. Дьячков, reușește să ne convingă în privința faptului că revizia documentară este aplicată în calitate de procedeu de verificare a faptelor stabilite și pentru obținerea datelor ce au importanță pentru infracțiunea cercetată. De cele mai multe ori, revizia documentară se efectuează în cazurile de insolvabilitate infracțională, unde sunt folosite documente contabile falsificate.

Întrebările adresate revizorului spre soluționare, în opinia lui А. М. Дьячков, depind de circumstanțele cauzei. În acest sens, revizorul, până a începe revizia, ia cunoștință de prezența și conținutul pachetului de documente privind evidența și dările de seamă respective, de alte materiale puse la dispoziție de întreprinderea supusă controlului. În procesul examinării documentelor respective și a înscrisurilor de evidență, revizorul constată legalitatea și raționalitatea efectuării activității economice¹⁶¹.

Este de remarcat și lucrarea autorilor Л. В. Бертовский și В. А. Образцов cu titlul

¹⁵⁷ *Ibidem*, c. 140-141.

¹⁵⁸ ПОСЕЛЬСКАЯ, Л. Н. Расследование криминальных банкротств. *Op.cit.*

¹⁵⁹ *Ibidem*, c. 749-750.

¹⁶⁰ ДЬЯЧКОВ, А. М. *Банковский кредит: способы хищений, использование специальных бухгалтерских познаний при расследовании*. Волгоград, 1996.

¹⁶¹ ДЬЯЧКОВ, А. М. *Банковский кредит: способы хищений, использование специальных бухгалтерских познаний при расследовании*. *Op.cit.*, c. 14.

*Выявление и расследование экономических преступлений*¹⁶², unde autorii susțin că o particularitate a cercetării infracțiunilor de insolvabilitate constă în faptul că, pentru cercetarea tuturor circumstanțelor cauzelor penale, este necesar să audiem următoarele categorii de martori: 1) persoanele antrenate în activitatea ce ține de comiterea infracțiunii (de la simpli executori până la persoanele cu funcție de răspundere, conducători ai întreprinderilor și subdiviziunilor), fiind stabilite funcțiile pe care le dețineau, obligațiunile pe care le exercitau la momentul comiterii faptei și ceea ce anume au întreprins sau nu au întreprins; 2) persoanele implicate în încălcarea regulilor dintr-un anumit domeniu de activitate.

Scopul de bază al audierii acestor categorii de martori, menționează *Л. В. Бертовский* și *В. А. Образцов*, îl reprezintă constatarea faptului încălcării anumitor reglementări normative, ceea ce se realizează prin: stabilirea modelului normativ al acestei activități; stabilirea modelului factual al activității; confruntarea, contrapunerea modelului factual cu cel normativ și depistarea, în baza ei, a contradicțiilor existente, a abaterilor de la cerințele normative, adică încălcarea prevederilor unor anumite reguli¹⁶³.

În cele din urmă, ne vom referi și la lucrarea autoarei *В. К. Степункова*, intitulată *Методическое пособие для экспертов, следователей и судей*¹⁶⁴. Este meritorie constatarea autoarei *В. К. Степункова* că efectuarea expertizei financiar-economice în cauzele privind insolvabilitatea fictivă și insolvabilitatea intenționată face posibilă soluționarea următoarelor sarcini diagnostice: a) determinarea justificării economice și a realității indicilor financiari ai întreprinderii, în caz de denaturare a datelor privind veniturile și cheltuielile; b) analiza structurii și dinamicii veniturilor și cheltuielilor întreprinderii, în scop de identificare a neproportionalității între ele, ceea ce a influențat asupra veniturilor și indicilor legate de ele; c) separarea neproportionalității în coraport cu prețul de cost al producției și dinamica prețurilor, cu scopul de stabilire a faptelor de denaturare a rapoartelor privind veniturile obținute de întreprindere; d) stabilirea devierilor negative în repartizarea și folosirea veniturilor, care au determinat ridicarea nejustificată a sumelor de bani rămase în gestiunea întreprinderii; e) analiza operațiunilor de decontare (de plată), legate de constituirea și folosirea veniturilor și a fondurilor bănești ale întreprinderii, cu scop de constatare a devierilor (abaterilor) negative (plăți incomplete sau în plus), pe anumite articole care se referă la veniturile și cheltuielile întreprinderii; f) determinarea nivelului de asigurare a întreprinderii cu mijloace circulante,

¹⁶² БЕРТОВСКИЙ, Л. В. *Выявление и расследование экономических преступлений: учебно-практическое пособие*. Москва, 2003.

¹⁶³ *Ibidem*, c. 41.

¹⁶⁴ СТЕПУНКОВА, В. К. *Методическое пособие для экспертов, следователей и судей*. Москва, 2000.

precum și a cauzelor apariției restanțelor la datorii¹⁶⁵.

În fine, vom remarca și faptul că, în ceea ce ține de metodica investigării infracțiunilor de insolabilitate, ne-au fost de un real folos și multe alte studii, semnate de cercetători notorii din alte state, care abordează acest subiect cu lux de amănunte, cum ar fi *Tetiana Davchenko*, judecător în cadrul Curții Economice din Ucraina, *Nicolaev*, specialist notoriu în investigarea crimelor în domeniul insolabilității¹⁶⁶; profesorii universitari *Paulina Pawluczuk-Bučko* (Polonia) și *Andrii Butyrskyi* (Ucraina)¹⁶⁷; cercetătorii din Republica Belarus *T. Г. Хатеневич* și *В. В. Берсунукаев*¹⁶⁸. Or, acestea sunt cele mai relevante surse bibliografice în matreia investigării infracțiunilor de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă elaborate în afara spațiului geografic al Republicii Moldova.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

1. Reglementarea instituției insolabilității s-a perfecționat pe durata mai multor secole, în funcție de evoluția istorică, juridică și economică a statelor. Totuși, în ciuda acestui fapt, trebuie să constatăm că, până la momentul de față, în Republica Moldova nu a fost cercetată din punct de vedere științific și nici nu a fost elaborată o metodica specifică, dedicată investigării infracțiunilor de insolabilitate.

2. Marea majoritate a lucrărilor editate la acest subiect sunt axate pe problemele luptei cu actele de insolabilitate fictivă și insolabilitate intenționată, au un caracter pur juridic penal, nereușind să realizeze studii complexe în domeniul metodicii cercetării infracțiunilor de insolabilitate.

3. Actualmente, nu este acumulată o experiență corespunzătoare privind investigarea faptelor de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă, știința criminalisticii înregistrând o lipsă acută de lucrări științifice suficiente în acest domeniu.

4. La momentul de față, cercetări cu specific criminalistic în domeniul metodicii

¹⁶⁵ СТЕПУНKOBA, В. К. *Методическое пособие для экспертов, следователей и судей*. Op.cit., c. 19.

¹⁶⁶ DAVCHENCO, T. Investigation of Criminal Bankruptcy: Practical Problems and Ways to Resolve Them. In: *Krakovskie Studia Małopolskie* 2021, nr 1 (29), pag. 17-27. [online] [citat: 13.10.2024]. Disponibil: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/29/ksm2902.pdf>; IDEM. Использование специальных знаний в расследовании криминального банкротства. În: *Legea și viața*, august-septembrie 2020, pag. 59-63. [online] [citat: 14.03.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/59-63_28.pdf.

¹⁶⁷ PAWLUCZUK-BUČKO, P., BUTYRSKYI, A. Criminological characteristics of crimes in bankruptcy. In: *Studia Iuridica Toruniensia*, tom XXVIII, 2021, pag. 237-250. [online] [citat: 10.02.2025]. Disponibil: <https://apcz.umk.pl/SIT/article/view/35753>.

¹⁶⁸ ХАТЕНЕВИЧ, Т. Г., БЕРСУНУКАЕВ, В. В. Проблемы определения признаков криминального банкротства и перспективы их решения. В: *Вестник Полоцкого Государственного Университета*, Серия D, № 1(66), pag. 78-86. [online] [citat: 14.03.2024] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/380648335_PROBLEMS_OF_DETERMINING_THE_SIGNS_OF_CRIMINAL_BANKRUPTCY_AND_PROSPECTS_FOR_THEIR_SOLUTION.

investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolabilitate fictivă, publicate în literatura de specialitate românească, practic, nu întâlnim.

5. Puținele lucrări dedicate metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolabilitate fictivă, editate, în mare parte, în alte state, în contextul modificărilor și completărilor recente, aduse legislației penale, procesual penale și reglementărilor naționale privind insolvența, necesită actualizări și aprofundări suplimentare, pentru a reflecta în mod adecvat noile realități juridice și economice ale fenomenului insolabilității, atât în Republica Moldova, cât și peste hotarele ei.

6. În prezent, este evidentă necesitatea elaborării unor lucrări științifice în domeniul metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolabilitate fictivă, care să abordeze aspectele juridice, organizaționale, tactice și metodologice din activitatea organelor de urmărire penală, în scopul soluționării corespunzătoare a problemelor și dificultăților legate de cercetarea și examinarea acestor fapte infracționale.

7. Lipsa materialelor științifice și a publicațiilor dedicate metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolabilitate fictivă are un impact negativ evident asupra practicii organelor de urmărire penală în acest domeniu, fiind, astfel, limitată eficiența metodelor de cercetare a acestor fapte infracționale.

8. Deși puținele surse metodice privind investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolabilitate fictivă sunt de utilitate, ele nu pot aborda, din motive evidente, întregul spectru de aspecte teoretice și practice, legate de cercetarea acestor tipuri de infracțiuni.

9. Elaborarea cercetărilor privind particularitățile metodice de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolabilitate fictivă este deosebit de relevantă în contextul actual, când acest gen de infracțiuni înregistrează o creștere constantă.

10. Necesitatea acestei cercetări a fost determinată de insuficiența materialelor existente în domeniul metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și fictivă, iar prin realizarea ei sperăm să contribuim la completarea respectivei lacune de ordin doctrinar, în primul rând, în spațiul geografic al Republicii Moldova.

2. INFRAȚIUNILE DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ: CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ ȘI CIRCUMSTANȚELE COMITERII LOR

2.1. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă

În opinia autorului A. Lebedinschi, „instituția insolvabilității (numită și *bancrută*, *faliment*) este un fenomen economico-juridic foarte răspândit, care particularizează prezența concurenței, lupta pentru desfășurarea mai eficientă a activităților în sfera economică (ce vizează sistemul economic). Cu toate acestea, și economia statelor dezvoltate nu este privată de subiecți economici nesinceri, care, de regulă, fac uz de cadrul normativ în vigoare și procedura de insolvabilitate – anume pentru înșelarea (fraudarea) creditorilor, tănuirea bunurilor (averii) față de creditorii etc. În acest sens, problema luptei cu bancruta infracțională este examinată de multe state în complex, minuțios și insistent. Or, fraudă enunțată este legată de cauzarea unor daune mari și deosebit de mari unor subiecți economici și impune măsuri adecvate și oportune de reacție din partea statului”¹⁶⁹. În aceste condiții, la etapa inițierii procedurii de adoptare a Directivei (UE) 2019/1023 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie privind restructurarea și insolvența, s-a avut în vedere, în mod special, impactul social și economic pe care acesta urma să-l producă la nivel european, în contextul în care se considera că, în Uniunea Europeană, dau faliment 200 000 de firme pe an (adică 600 pe zi), având drept consecință 1,7 milioane de pierderi directe de locuri de muncă în fiecare an.

Propunerea acestei Directive a fost înregistrată la data de 22.11.2016, fiind pentru prima dată când Comisia Europeană a prezentat un set de norme având ca scop o încercare de uniformizare a legislațiilor privind restructurarea și insolvența în statele membre. Propunerea s-a întemeiat pe Raportul Băncii Mondiale din anul 2016, care a stabilit o scală de 0 – 16 în materia gradului de eficiență a procedurilor de insolvență. Rezultatul mediei la nivelul Uniunii a fost de 11,6 %, iar în unele state acesta s-a situat chiar sub 8. Totodată, Raportul a indicat faptul că ratele cele mai mari de recuperare a creanțelor (83%) au fost înregistrate în economiile statelor membre în care restructurarea, în oricare dintre formele sale, este regulă. În aceeași direcție de analiză, s-a stabilit că 43% dintre europeni nu ar demara o afacere, de teama eșecului.

Luând în considerare aceste premise, a fost reconsiderat rolul pe care fenomenul

¹⁶⁹ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 9.

insolvenței îl ocupă în plan european: dreptul insolvenței este unul dintre cele mai importante blocaje care împiedică integrarea piețelor de capital în zona euro și dincolo de aceasta. Astfel, s-au conturat câteva elemente importante privind noul concept de restructurare a afacerii, și anume: 1) introducerea unor principii esențiale prin care să se asigure eficacitatea cadrului de restructurare preventivă și a cadrului pentru a doua șansă și măsuri prin care toate tipurile de proceduri de insolvență să devină mai eficiente; 2) sporirea investițiilor și a posibilităților de ocupare a forței de muncă pe piața unică; 3) reducerea lichidărilor inutile de societăți comerciale viabile; 4) împiedicarea acumulării de credite neperformante; 5) mărirea oportunităților pentru întreprinzătorii onești¹⁷⁰.

Din perspectiva obiectivelor urmărite, Directiva (UE) 2019/1023 privind cadrele de restructurare și insolvență¹⁷¹ atrage atenția asupra necesității creării unor mecanisme concrete și eficiente, prin care să se identifice, cât mai devreme posibil, primele semnale ale unei stări de dificultate. Aceste mecanisme sunt denumite *early warning tools* (în limba română, „instrumente de avertizare timpurie”).

Se consideră că primul subiect care ar trebui responsabilizat în a detecta dificultatea financiară ar trebui să fie însuși debitorul. Este efectul unei reacții de responsabilizare. Alături de debitor, și alte entități publice sau private pot juca rolul unor avertizori ai dificultății, cum ar fi autoritățile fiscale, entitățile bancare sau cele activând în domeniul contabilității și auditului. Ceea ce se dorește este ca debitorul să conștientizeze sau, în caz contrar, să fie conștientizat în privința unei dificultăți, înainte ca aceasta să devină ireversibilă. Unul dintre cele mai relevante semnale este reprezentat de indicatorii financiari ai companiei. În acest sens, avertizorii de dificultate se pot identifica și la nivel de reglementare și control al mediului economic, cum ar fi componenta de contabilitate și audit, realizarea unor informări în cadrul derulării contractelor de creditare bancare, relația cu autoritățile fiscale.

Pe de altă parte, numai debitorii care respectă standardele de reglementare în materie de contabilitate și de audit se vor situa pe poziția subiecților de drept care să dețină, la concret, vocația unei șanse de restructurare a afacerii. Or, Directiva acordă o atenție deosebită și determinării intervalului de timp care precedă și o anumită insolvență, încercând să-l fixeze prin intermediul instrumentelor de avertizare timpurie. De asemenea, Directiva stabilește faptul că

¹⁷⁰ *Tratat practic de insolvență*. Vol.1, Ed.a 2-a./ Coord.: R. Bufan, A. Deli-Diaconescu, M. Sărăcuț. București: Hamangiu, 2022. p. 129.

¹⁷¹ Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența). In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2019 (26.06), nr. 172, pp. 19-55 [online] [citat 24.11.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1023>.

noțiunile de *insolvență* și *probabilitate a insolvenței* urmează să fie definite de legislațiile naționale, scopul fiind însă acela de a localiza restructurarea înaintea insolvenței, dar nu stabilește cât de anterioare ar trebui să fie cadrele de restructurare față de insolvență¹⁷².

În Republica Moldova, „ca urmare a intrării în vigoare, la 14 martie 2013, a Legii insolvabilității nr. 149/2012, materia insolvenței are o reglementare mai clară, deși încă lasă loc unui șir de dezbateri, o consecință iminentă cauzată de dezvoltarea continuă a societății. În ceea ce privește repartizarea atribuțiilor, această lege are drept obiectiv protejarea într-o măsură cât mai mare a intereselor creditorilor și asigurarea unui control riguros din partea acestora asupra menținerii și valorificării masei debitoare, pe de o parte, și asigurarea dreptului debitorilor de bună-credință de a-și salva întreprinderea, fără a fraudă creditorii, pe de alta”¹⁷³. Deși subiectul răspunderii penale pentru faptele de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată a fost examinat substanțial în literatura de specialitate din Republica Moldova¹⁷⁴, în materia metodicii investigării acestor infracțiuni se înregistrează un deficit substanțial.

În modesta încercare de a acoperi acest vid, vom începe cu următoarea constatare, semnată de autorul L. Drapkin: „Până la momentul de față, caracteristica criminalistică a infracțiunilor reprezintă obiectul unor dezbateri de proporții în rândul cercetătorilor din domeniul criminalisticii. Marea majoritate a autorilor susține că caracteristica criminalistică reprezintă un sistem de descriere și analiză a celor mai importante semne ale unor anumite grupe de infracțiuni. La baza structurală a acestei caracteristici sunt plasate datele, informațiile referitoare la modalitatea și circumstanțele comiterii infracțiunii, particularitățile subiectului infracțiunii etc.”¹⁷⁵.

Caracteristica criminalistică a infracțiunii, după V. Gh. Șuruhnov, „reprezintă modelul său informațional. Acesta este format dintr-un sistem de date despre metodele tipice de pregătire,

¹⁷² *Tratat practică de insolvență*. Vol. 1. Op.cit., p. 131-132.

¹⁷³ SELEVESTRU, I. *Delimitarea competențelor subiecților procedurii de insolvabilitate*. Chișinău: Ed. Lexon-Prim, 2021, p. 8.

¹⁷⁴ STATI, V. Delimitarea infracțiunilor de faliment de infracțiunile conexe. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 1 (4)/2001, p. 37-41; IDEM. Obiectul infracțiunii legate de faliment. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 7 (10)/2001, p. 49-53; IDEM. Încălcarea legislației cu privire la faliment. În: *Anelele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Seria „Științe socioumanistice”. Vol. I. Chișinău, 2002, p. 253-256; IDEM. Latura obiectivă a acțiunilor ilegale în cazul falimentului. În: *Anelele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Seria „Științe socioumanistice”. Vol. I. Chișinău, 2002, p. 247-252; IDEM. *Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate*. / Monografie. Chișinău: CE USM, 2003; IDEM. Infracțiunile legate de insolvabilitate: implicațiile adoptării Legii insolvabilității nr. 149/2012. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Seria „Științe sociale”, Nr. 3 (63)/2013, p.197-204.

¹⁷⁵ ДРАПКИН, Л. Я. Предмет доказывания и криминалистическая характеристика преступлений. *Криминалистическая характеристика в методике расследования преступлений*. Свердловск, 1978, с. 11-18; ОБРАЗЦОВ, В. А. Учения о криминалистической характеристике преступлений. В: *Криминалистика*. Москва, 1993, с. 38; ФИЛИППОВ, А. Г. Общие положения методики расследования отдельных видов и групп преступлений. В: *Криминалистика*. Москва, 1998, с. 333; ЯБЛОКОВ, Н. П. Понятие криминалистической характеристики преступлений. В: *Криминалистика*. Москва, 1990, с. 324.

comitere și ascundere a infracțiunii, despre circumstanțele, instrumentele și mijloacele utilizate în comiterea ei, despre urmele tipice, obiectul infracțiunii, trăsăturile personale ale autorilor și ale victimelor. Trebuie subliniat că aceste date formează un sistem, deoarece între ele există legături strânse și stabile. Caracteristica criminalistică, spre deosebire de cea juridico-penală, se bazează pe semne, trăsături și calități, care au importanță pentru descoperirea și investigarea infracțiunii¹⁷⁶.

În opinia cercetătorului M. Gheorghită, „caracteristica criminalistică este o noțiune dinamică, ce prezintă o descriere a urmelor, însușirilor, semnelor infracțiunii concrete, a acelor elemente care conturează fenomenul ori unele probe, indicii ale infracțiunii luate aparte la o anumită etapă. Această categorie însumează diverse stări calitative și cantitative ale infracțiunii concrete, reflectate sub aspect de urmă și proba (în sensul vast al cuvântului). Descriind verbal sau în scris urmele, probele infracțiunii cercetate, ofițerul de urmărire penală, procurorul sau lucrătorul operativ caracterizează din punct de vedere criminalistic actul infracțional. Deci ei operează cu această noțiune la orice etapă a investigării, în orice moment, și nu numai pentru sine, dar și raportând starea de lucru pe cauza respectivă procurorului sau conducătorului ierarhic superior. Acumulând anumite date despre infracțiunea cercetată, în orice moment, la orice etapă, ofițerul de urmărire penală, procurorul poate formula caracteristica criminalistică a evenimentului infracțional (după probele documentate) și a persoanelor implicate în acesta etc.”¹⁷⁷. În același timp, M. Gheorghită efectuează o delimitare între caracteristica criminalistică a infracțiunii și modelul criminalistic al acesteia, afirmând că acesta din urmă prezintă o totalitate relativ stabilă de informații referitor la însușirile și proprietățile unei anumite categorii de infracțiuni. Or, susține el, „conținutul modelului criminalistic îl constituie sistemul de date (informații) cu caracter criminalistic al infracțiunii comise, care trebuie stabilite în cadrul urmăririi penale, iar conținutul caracteristicii criminalistice este rezultatul obținut în urma colectării acestor date la un anumit moment al cercetării. Caracteristica criminalistică deplină (completă) a infracțiunii poate fi stabilită la finele cercetării cauzei respective, atunci când modelul criminalistic este cunoscut din timp”¹⁷⁸.

În ceea ce privește propria noastră opinie, nu ne vom aprofunda în aceste „dezbateri”, deoarece ele nu constituie obiectul cercetării noastre științifice, operând în continuare cu aza-zisul concept de *caracteristică criminalistică a infracțiunii*, conform majorității opiniilor exprimate în sursele doctrinare criminalistice.

¹⁷⁶ ШУРПУХОВ, Н. Г. *Криминалистика*: Учебник. Москва: Изд. ЭКМО, 2005, с. 449-450.

¹⁷⁷ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 732.

¹⁷⁸ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Op.cit., p. 47-48.

Marea majoritate a cercetătorilor criminaliști consideră *caracteristica criminalistică a infracțiunilor* ca fiind un reper, un suport și un instrument important în lupta cu criminalitatea. Autorul V. Gavlo, de exemplu, susține că „existența caracteristicii criminalistice a infracțiunilor este justificată din punct de vedere al elaborării tehnicii, tacticii și metodicii descoperirii, investigării și prevenirii faptelor infracționale. Ea reprezintă prima componentă structurală informativă din conținutul metodicii investigării infracțiunilor”¹⁷⁹. Or, autorul M. Gheorghiță este de părerea că această „caracteristică criminalistică este produsul activității ofițerului de urmărire penală și are menirea, mai întâi de toate, de a obține (cu ajutorul ei) o imagine mai deplină și mai obiectivă despre actul infracțional depistat și despre persoanele care l-au comis. În al doilea rând, în baza informației culese, ea permite a determina direcția cercetării în continuare a cazului și, în al treilea rând, a înainta versiuni reale de urmărire penală, a schița și a realiza acțiunile procesuale și măsurile speciale de investigații necesare pentru depistarea și ridicarea probelor. Anume această categorie de caracteristică criminalistică a infracțiunii servește scopurilor practice ale cercetării, deoarece descrie datele despre mecanismul și consecințele actului ilicit concret, despre obiectele reflectate și reflectante, care au interacționat în procesul comiterii infracțiunii, particularitățile tipologice ale persoanei infractorului și despre alte surse valoroase de informație, în vederea soluționării corecte a sarcinilor urmăririi penale pe cauza cercetată”¹⁸⁰.

Cercetătorul Alex J. van Geldrop clasifică infracțiunile de insolvabilitate ca fiind de nivel inferior și/sau de nivel superior. Acesta susține că falimentul „la nivel inferior” se poate face în trei moduri: 1) Activele pot fi retrase din societate sau pot fi păstrate de la creditor; 2) Activele pot fi retransferate sub aspectul unor obligații sau pot fi vândute la un preț sub valoarea de piață; 3) Îndeplinirea angajamentelor de cheltuieli față de terți prieteni sau alți manageri, în timp ce există alți creditori privilegiați.¹⁸¹

Este evident următorul moment: caracteristica criminalistică a infracțiunilor legate de insolvabilitate derivă din obiectul probatoriului pe această categorie de dosare. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate reprezintă modelul informațional al faptelor infracționale, comise în domeniul antreprenoriatului, care reflectă particularitățile informațiilor inițiale referitoare la insolvabilitatea ilegală, urmele faptei infracționale, starea și specificul condițiilor și circumstanțelor comiterii infracțiunii, modalitatea comiterii faptei, persoana

¹⁷⁹ ГАВЛО, В. К. Типовая криминалистическая характеристика преступлений: изжила ли она себя? В: *Криминалистика: актуальные вопросы теории и практики*. Ростов-на-Дону, 2002, с. 74-75.

¹⁸⁰ GHEORGIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 732

¹⁸¹ GELDROP, ALEX J. van. *Bankruptcy Fraud What factors indicate an increased risk of bankruptcy fraud?* Bachelor thesis, 2001, pag. 1. [online]. [citat: 16.01.2024]. Disponibil: https://essay.utwente.nl/60938/1/BSc_A_van_Geldrop.pdf.

infractorului, cauzele care au contribuit la comiterea infracțiunii. Elementele structurale de bază ale caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de insolvabilitate se disting printr-o anumită diversitate. Acest lucru este determinat de volumul substanțial al materialului normativ-informativ cu caracter de blanchetă și de principiile reglementării relațiilor economice în domeniul antreprenoriatului. Pentru metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și intenționată este importantă identificarea corectă a elementelor caracteristicii criminalistice a acestor fapte.

În structura caracteristicii criminalistice a insolvabilității ilegale (criminale) putem evidenția următoarele elemente de bază: 1) obiectul infracțiunii; 2) împrejurările și condițiile comiterii infracțiunii; 3) persoana infractorului și caracteristica lui; 4) modalitățile de comitere și tănuire a faptelor de insolvabilitate; 5) circumstanțele care au contribuit la comiterea faptei¹⁸² etc.

În continuare, vom supune caracterizării în parte fiecare din elementele nominalizate.

Obiectul infracțiunilor în domeniul insolvabilității îl reprezintă: patrimoniul, obligațiile patrimoniale, informațiile referitoare la patrimoniu, documentele contabile și alte acte de evidență, care reflectă activitatea economică a proprietarului sau a organizației debitor, sau a antreprenorului¹⁸³.

În opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, obiectul juridic special al infracțiunii specificate la alin. (1) art. 252 Cod penal al Republicii Moldova îl formează relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către debitor a obligațiilor în fața creditorilor. Obiectul material (imaterial) al acestei infracțiuni îl reprezintă, după caz: 1) bunurile – corporale sau incorporeale – ce fac parte din activul debitorului; b) bunurile – corporale sau incorporeale – care fac parte din pasivul debitorului (care sunt datorate creditorilor); 3) oricare act de evidență contabilă sau statistică privind activitatea economică a debitorului; 4) documentele și înregistrările audio-video, conținând informația ce vizează cui, când și sub ce formă a fost transmisă o parte din bunurile debitorului, ori altă informație ce are o importanță deosebită pentru creditor¹⁸⁴.

Acceași autori menționează că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 253 Cod penal al Republicii Moldova îl constituie relațiile sociale cu privire la temeinicia intentării unui proces de insolvabilitate. Obiectul material al infracțiunii examinate îl reprezintă anumite documente false, și anume: 1) cererea scrisă falsă de intentare a procesului de

¹⁸² ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 44.

¹⁸³ *Ibidem*, c. 45.

¹⁸⁴ BRÂNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Op.cit., p. 299-300.

insolvabilitate; 2) anexele la această cerere – și ele false¹⁸⁵.

După cum susține autorul A. Lebedinschi, „...luând în vedere faptul că infracțiunea de insolvabilitate fictivă poate fi evaluată ca infracțiune ce are la bază semnificația daunei cauzate creditorilor, precum și diversitatea de modalități faptice incidente (inclusiv falsul și uzul de fals), se atestă determinarea obiectului juridic specific diferit de la o categorie la alta¹⁸⁶”.

Cercetătorii C. Voicu și A. Boroi sunt de părerea că „obiectul juridic generic al infracțiunilor de insolvabilitate îl constituie relațiile sociale privind normala desfășurare a activității în domeniul economic. Obiectul juridic specific al infracțiunilor de insolvabilitate este unul complex, în principal, fiind protejate relațiile sociale care au în vedere buna funcționare a activității economice, desfășurate de către persoanele care se află în stare de insolvență. Obiectul juridic special adiacent este reprezentat de relațiile sociale care se formează în legătură cu protejarea drepturilor creditorilor debitorului aflat în stare de insolvență¹⁸⁷”.

Specificul incriminării infracțiunii de insolvabilitate fictivă, potrivit opiniei lui A. Lebedinschi, „...prezumă existența unui obiect juridic complex al infracțiunii, acesta fiind derivat din contextul relațiilor sociale protejate primar prin norma de incriminare, precum și din relațiile sociale care vizează interesele creditorilor. Obiectul juridic special al infracțiunii de insolvabilitate fictivă este constituit din relațiile sociale a căror existență într-o normală desfășurare sunt condiționate de respectarea dreptului de gaj al creditorilor și asigurarea unui context legal procedurilor de realizare a procesului concursual (relațiile sociale privitoare la corectitudinea onorării obligațiilor față de creditori). Obiectul juridic special adiacent al infracțiunii de insolvabilitate fictivă este constituit din relațiile sociale privitoare la interesele patrimoniale ale creditorilor, precum și din relațiile sociale care reies din conținutul infracțiunilor consumate¹⁸⁸.

Obiectul material îl constituie, după caz, evidențele debitorului, registrele debitorului, alt act ori situațiile financiare. ori o parte din active¹⁸⁹.

Patrimoniul, din punct de vedere al dreptului civil, include *totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate*¹⁹⁰. Astfel, în speță, O. I. a determinat incapacitatea de solvență a SRL „S”, fapt prin care a cauzat

¹⁸⁵ BRÂNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Op.cit., p. 307.

¹⁸⁶ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 128.

¹⁸⁷ VOICU, C., BOROI, A. *Dreptul penal al afacerilor*. Ediția 3. București: Ed. C. H. BECK, 2006, p. 120.

¹⁸⁸ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 168-169.

¹⁸⁹ VOICU, C., BOROI, A. *Dreptul penal al afacerilor*. Op.cit., p. 124.

¹⁹⁰ *Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 13.06.2002, publicat în Monitorul Oficial nr.82-86 din 22.06.2002, republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019, Art. 453 alin. (1).*

creditorului, Serviciului Fiscal de Stat, daună materială în sumă de 1 058 740, 23 lei, prin faptul că, în calitate sa de administrator, a acordat, cu titlu gratuit, împrumuturi bănești în numerar administratorului I. O. (sie însuși), în sumă totală de 2900000 lei, în timp ce întreprinderea SRL „S”, conform contului curent generalizat la data de 31.07.2019, înregistra restanță la BPN în sumă totală de 954360 lei, precum și din achitarea către fondatorul A. O. de dividende în sumă de 400 000 lei, conform dării de seamă privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii, calculate pentru luna martie 2019 (Forma IPC18) prezentată la data de 22.04.2019¹⁹¹.

La obligațiunile patrimoniale sunt atribuite cele în baza cărora urmează a fi efectuate anumite acțiuni în folosul creditorului (achitarea unor sume de bani, exercitarea lucrărilor etc.). În sfera acestor obligații se pot regăsi contractele de vânzare-cumpărare, de împrumut, de acordare a serviciilor etc., perfectate în modul corespunzător. Informațiile privind patrimoniul, locul lor de aflare, cantitatea, starea acestuia figurează în calitate de obiect al infracțiunii de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, în cazul în care sunt reflectate pe purtătorii materiali, în documente (în formă scriptică, foto, video sau electronică). La categoria lor se atribuie dările de seamă contabile, documentele de evidență contabilă, contractele, hârtiile de valoare, informațiile în format electronic referitoare la activitatea economico-financiară etc. Actele contabile, ce reflectă activitatea economico-financiară în domeniul antreprenoriatului, reprezintă obiect al infracțiunii, dacă este încălcat termenul lor de păstrare, ordinea de evidență și perfectare sau dacă au anumite semne de falsificare. Aceste documente pot fi distruse, modificate sau denaturate prin introducerea unor informații care nu corespund realității.

Din punct de vedere al analizei criminalistice a obiectului infracțiunii, este necesară studierea locului acestuia în sistemul altor obiecte, prezența urmelor influenței infracționale asupra obiectului, utilizarea bunurilor de către făptuitor în interese personale etc.¹⁹².

Această situație poate fi ilustrată prin următoarea speță: *Inculpatul N. C., acționând în calitate de administrator al SRL X, cu intenție direct orientată spre deturnarea veniturilor, a diminuat suma livrărilor de mărfuri și servicii cu 629.469,33 lei, pentru care nu a declarat și nu a achitat TVA. Tot el, în mod intenționat, nu a achitat datoriile față de 11 creditori, fapt ce a provocat un prejudiciu în valoare de 1.396.897,76 lei și 4000 euro, ceea ce a dus la intentarea procesului de insolvabilitate. În urma controlului financiar și fiscal, s-a constatat încălcarea*

¹⁹¹ Sentința Judecătoriei Anenii-Noi, nr. 1-283/21 din 08.10.2024. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/27C0BD0B-722B-45D4-8274-E869FE006C8B

¹⁹² ПЕЗБАВ, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Оp.cit., с. 45.

legislației fiscale, precum și neluarea la evidență a cheltuielilor care au avut loc nejustificat, prin aceasta micșorându-se patrimoniul (banii au fost îndreptați în scopuri personale). Conform datelor contabile, firma pe care o gestiona inculpatul, avea în casierie bani în mărime de 1.942.016 lei, iar în realitate, banii nu erau.

Bunurile declarate în contabilitate în mărime de 233.972 lei nu existau în realitate, din ele era doar un mijloc de transport deteriorat complet. Creditorul Y. a menționat că, în baza contractului de prestări servicii (reparația acoperișului), a transferat către firma inculpatului suma de 144.748,04 lei, însă așa și nu a primit serviciile solicitate¹⁹³.

În caz de descoperire a semnelor tănuirii patrimoniului sau a informațiilor despre el, a falsificării sau distrugerii documentelor de evidență și dare de seamă, organul de urmărire penală, în primul rând, trebuie să stabilească: a) cui aparține patrimoniul (organizației debitor, creditorilor, altor persoane); b) individualizarea (denumirea) bunului, semnele obiectului infracțiunii, caracteristicile cantitative și calitative ale acestuia; c) actele ce confirmă dreptul de proprietate (sau alte drepturi) asupra bunurilor.

Obiectul infracțiunii, pe lângă informațiile proprii lui, conține și un spectru larg de date de ordin criminalistic: a) cine anume și în ce mod a asigurat păstrarea bunurilor, starea corespunzătoare și evidența lor; b) care acte confirmă prezența, starea patrimoniului, a actelor de evidență și organizarea circuitului acestora (instrucțiuni, ordine, indicații); c) datele privind persoana făptuitorului (datele de anchetă, prezența complicilor, nivelul de profesionalism în raport cu acțiunile întreprinse); d) căile și mijloacele de realizare a bunurilor, locurile de tănuire, cui aparțin încăperile în care au fost păstrate bunurile (rude, parteneri de afaceri, colegi de serviciu etc.)¹⁹⁴.

Săvârșind infracțiuni din categoria vizată, infractorii utilizează posibilitatea limitării cantitative a „verigilor structurale”, a persoanelor cu ajutorul cărora încheie tranzacții, deoarece cu cât este mai larg cercul partenerilor, al participanților, cu atât rămân mai multe urme sub forma actelor, documentelor. Totodată, prevederile legislației civile referitoare la incontestabilitatea tranzacțiilor, încheiate de dobânditorii de bună-credință, impun subiectul infracțiunii să încheie, uneori, mai multe contracte cu firme fictive, în vederea înstrăinării bunurilor, până acestea vor trece în proprietatea persoanelor în ale căror interese au fost înstrăinate¹⁹⁵. De exemplu, într-o speță, inculpatul P. A. (administrator al ÎCS „XXX” SRL) a vândut la prețuri mici bunurile întreprinderii. Totodată, a încheiat contracte de cesiune a unor

¹⁹³ Sentința Judecătoriei Slobozia, nr. 1-188/2016 din 25.11.2016. Disponibil: [8E29261A-DAB2-E611-9A6D-005056A5D154](https://www.legislatie.ro/doc/8E29261A-DAB2-E611-9A6D-005056A5D154).

¹⁹⁴ ПЕЗБАВ, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Оp.cit., c. 46.

¹⁹⁵ Ibidem, c. 46-47.

crenațe. Astfel, a diminuat patrimoniul companiei pe care o administra și a majorat datoriile intenționat¹⁹⁶.

Faptele și împrejurările ce trebuie constatate prin probe se pot referi la latura penală a cauzei, la latura civilă și la unele chestiuni adiacente. În latura penală a cauzei trebuie să se dovedească, în primul rând, faptele și împrejurările de fapt, ce confirmă învinuirea adusă. Or, formează obiect al probatoriului faptele și împrejurările de fapt, ce constituie latura obiectivă a infracțiunii sau a infracțiunilor imputate: acțiunea sau inacțiunea ce a avut loc, urmările socialmente periculoase produse, legătura lor cauzală, împrejurările de loc, timp, de mod, de mijloace, care au influență asupra încadrării juridice a faptei ca formă agravantă sau atenuantă a infracțiunii ori a unei cauze care agravează răspunderea penală. În al doilea rând, trebuie să se stabilească prin probe cine este autorul infracțiunii și cine a mai participat la comiterea ei, contribuția fiecăruia la săvârșirea faptei în calitate de coautor, instigator, complice.

În latura civilă a cauzei trebuie să fie dovedite: existența sau inexistența prejudiciului și legătura sa cauzală cu fapta urmărită, natura – materială sau morală – și întinderea prejudiciului, identitatea lucrurilor ce trebuie restituite, situația de fapt ce trebuie restabilită¹⁹⁷. În afară de circumstanțele care se referă direct la latura penală și civilă, legea procesual-penală obligă subiecții competenți să includă în obiectul probatoriului condițiile și cauzele care au contribuit la săvârșirea infracțiunii. Stabilirea condițiilor care au determinat comiterea infracțiunii este o cerință suplimentară față de sarcina de bază a justiției. Sarcina de a descoperi cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii are importanță atât pentru cauza penală concretă, cât și pentru prevenirea comiterii altor infracțiuni¹⁹⁸.

În ceea ce privește faptul infracțiunilor de insolabilitate, urmează să stabilim prezența informațiilor despre acțiunile persoanelor care întrunesc semnele faptelor de insolabilitate fictivă sau insolabilitate intenționată (prezența semnelor de insolabilitate a persoanei juridice, a antreprenorului individual, săvârșirea acțiunilor care au determinat incapacitatea de a satisface cerințele creditorilor etc.)¹⁹⁹.

Astfel, într-o speță, s-au constatat următoarele momente: *L. G. este învinuit în faptul că, fiind administrator și unic asociat al ÎCS „DI” SRL, cu sediul în XXXXX, unicul fondator al cărei este SRL „F”, cu sediul XXXXX, unde tot el deținea funcția de administrator, având anumite drepturi și obligații, precum și dreptul de a întreprinde acțiuni cu caracter*

¹⁹⁶ Sentința Judecătorei Comrat, nr. 111/2014 din 16.07.2015. Disponibil: [2BD2CB27-C12B-E511-B888-005056A5D154](#).

¹⁹⁷ THEODORU, Gr., CHIȘ, I. P. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 373.

¹⁹⁸ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu., VÎZDOAGĂ, T. ș.a. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 271.

¹⁹⁹ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 162.

administrativ, în cadrul desfășurării activităților statutare ale întreprinderii ÎCS „DI” SRL în domeniul fabricării articolelor de îmbrăcăminte, în legătură cu pericolul intrării întreprinderii administrate ÎCS „DI” SRL în incapacitate de plată și de neputință de executare la scadență a obligațiilor pecuniare față de angajații întreprinderii, contrar art. 7 alin. (2), art. 13 alin. (2) lit. f), art. 18 lit. d), din Legea Contabilității nr. 113 -XVI din 27.04.2007, a adus agentul economic la incapacitatea financiară de plată, manifestată în crearea situației de insolvabilitate prin înstrăinarea bunurilor ce fac parte din activul întreprinderii (la 29.11.2007, a încheiat un contract fictiv cu Compania „HL” privind prestarea de către Compania „HL” a serviciilor de căutare în RM a unei încăperi industriale cu suprafața de 4000 - 4100 m² și a utilajului tehnologic pentru organizarea și producerea îmbrăcăminte, care putea fi utilizată de ÎCS „DI” SRL pentru desfășurarea activității statuate, semnat de el în calitate de administrator din partea ÎCS „DI”, și V. B., reprezentant al Companiei „HL”. Ca urmare, la 13.02.2008 a fost întocmit actul de predare - primire între ÎCS „DI” SRL și Compania „HL”, conform căreia ÎCS „DI” SRL a fost de acord cu sediul identificat, amplasat în XXXXX, iar în baza dispoziției de plată nr. 1 din 14.02.2008, ÎCS „DI” SRL a achitat prin transfer, prin intermediul Băncii Comerciale „Banca Socială” SA, filiala Soroca, către Compania „HL” bani în sumă de 160 000 euro, care, conform cursului valutar mediu pentru luna februarie 2008, reprezintă 2 617 840 lei, ceea ce a constituit un element definitiv în stabilirea incapacității de plată a întreprinderii ÎCS „DI” SRL. De către instanța de insolvabilitate s-a constatat fictivitatea acestui contract. Tot aici s-a menționat că unicul asociat al ÎCS „DI” SRL, L. G., care este și unicul asociat al SC „F” SRL, pretinde de la el însuși mijloace bănești. Totodată, s-a constatat și faptul, că, de la 30.03.2009 până la 15.09.2009, s-a micșorat capitalul social până la 1 494 175 lei, fiind reduși în masă angajații, fără a li se achita îndemnizațiile de eliberare din serviciu în mărime de aproximativ 1,4 milioane lei²⁰⁰.

Împrejurările și condițiile comiterii infracțiunii pe această categorie de cauze penale au un caracter complex. Din punct de vedere al criminalisticii, împrejurările comiterii infracțiunii pot include locul, timpul și împrejurările propriu-zise în calitate de categorii obiective. Analiza legislației civile și penale ne permite să menționăm că **locul** comiterii infracțiunii, în caz de insolvabilitate fictivă și intenționată, nu corespunde, de multe ori, cu locul executării obligațiunilor juridico-civile necesare. Infracțiunile ce țin de insolvabilitate au, dacă e să ne exprimăm corect, un caracter multifuncțional. Obiectiv, comiterea lor este însoțită, în marea majoritate a cazurilor, de întocmirea, falsificarea sau distrugerea documentelor, de mutarea

²⁰⁰ Sentința Judecătorei Soroca, nr. 1ra-1687/2021 din 22.11.2021. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20089.

patrimoniului. Din acest considerent, locul comiterii infracțiunii de insolvabilitate intenționată sau fictivă îl reprezintă locul de păstrare a documentelor întreprinderii, locul de muncă al organului executiv al debitorului. Deoarece infracțiunile din domeniul insolvabilității pot fi comise cu participarea mai multor persoane juridice, locul de aflare al acestora din urmă poate fi considerat, de asemenea, loc al săvârșirii infracțiunii. Respectiv, locul de comitere a faptei infracționale poate fi determinat în funcție de domeniul de producție, de localitatea de înregistrare a întreprinderii, de locul încheierii contractului sau de cel de aflare a mijloacelor de producție sau al anumitor bunuri materiale. Trebuie să reținem că la categoria factorilor de bază ai aprecierii împrejurărilor comiterii infracțiunii de insolvabilitate urmează a fi atribuite localitatea unde este amplasată persoana juridică sau întreprinderea, genul ei de activitate; coordonatele administrativ-teritoriale ale locului unde este comisă infracțiunea și unde pot fi descoperite urme ale acesteia. Are importanță și ordinea, graficul de activitate al întreprinderii, amplasarea sediului juridic, repartizarea obligațiunilor funcționale, relațiile dintre angajați (rude, persoane cunoscute etc.)²⁰¹.

Locul comiterii faptei ca semn al laturii obiective a infracțiunii este stabilit nemijlocit în dispoziția normei penale speciale. Un anumit loc unde a fost comisă fapta poate mări gradul ei prejudiciabil, constituind un semn calificant al acesteia²⁰². De regulă, locul săvârșirii faptei nu influențează asupra existenței infracțiunii, trăsăturile esențiale ale infracțiunii putându-se realiza în orice loc unde s-ar săvârși fapta²⁰³. Vorbind despre locul comiterii infracțiunii, este necesar să atragem atenția că acesta poate fi locul de aflare a debitorului (adresa fizică sau juridică), locul de aflare a subdiviziunilor sale structurale, locul de aflare a mijloacelor active ale întreprinderii²⁰⁴.

Stabilirea locului de comitere a infracțiunilor de insolvabilitate nu reprezintă anumite dificultăți, deoarece ea este determinată, practic, de fiecare dată, de modalitatea de comitere a infracțiunii. Totodată, stabilirea locului infracțiunii, în cumul cu timpul comiterii ei, are un rol important în cadrul metodicii de cercetare, și anume în procesul identificării persoanelor care ar putea figura în calitate de martori și în caz de stabilire a falsurilor în anumite acte²⁰⁵.

Stabilirea **timpului** în care s-a săvârșit infracțiunea are relevanță din mai multe puncte de

²⁰¹ ПЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 47-48.

²⁰² BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, VL., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005, p. 171.

²⁰³ BULAI, C., BULAI, B. N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic, 2007, p. 222.

²⁰⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 162.

²⁰⁵ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 46-47.

vedere: 1) ajută la determinarea legii care trebuie aplicată, în caz de succesiune a legilor penale în timp; 2) contribuie la stabilirea capacității psihofizice a infractorului; 3) determină punctul de plecare al prescripției acțiunii penale; 4) prezintă importanță în aplicarea actelor de clemență și pentru stabilirea stării de recidivă; 5) de timpul săvârșirii infracțiunii se ține seama la stabilirea pericolului concret al faptei; 6) uneori, legea penală condiționează existența infracțiunii de timpul săvârșirii acesteia sau, alteori, locul de comitere al infracțiunii constituie un element circumstanțial în forma agravantă a acesteia²⁰⁶.

La stabilirea timpului infracțiunii, este necesar să determinăm momentul comiterii primei și a fiecărei ulterioare tranzacții nerentabile, și nu doar reieșind din data încheierii lor, ci și conform perioadelor faptice de executare. Aceasta se stabilește în baza documentelor contabile primare și a declarațiilor angajaților care au asigurat deplasarea reală a bunurilor materiale și efectuarea plăților. Concomitent, trebuie stabilit și timpul de la care au început inacțiunile legate de evitarea solicitării datoriilor de la alte organizații. În aceste scopuri, urmează să stabilim cercul organizațiilor-parteneri de afaceri, iar ulterior – îndeplinirea de către ele a obligațiilor contractuale (în raport cu organizația falimentată). De regulă, în acest scop sunt efectuate revizii documentare, în procesul cărora sunt examinate actele bancare și contabile necesare, sunt audiați angajații contabilității întreprinderii creditor și întreprinderii debitor²⁰⁷.

Criteriul temporar are importanță, în primul rând, pentru calificarea corectă a acțiunilor făptuitorilor. Anumite dificultăți apar în legătură cu determinarea limitelor temporare ale comiterii acțiunilor (inacțiunilor), care determină cu bună-știință incapacitatea de a satisface în volum deplin cerințele creditorilor în privința onorării obligațiunilor financiare. Pentru a determina timpul începerii acestei acțiuni, este necesar să clarificăm data, ziua încheierii tranzacțiilor dezavantajoase și a altor acțiuni (inacțiuni), care au determinat incapacitatea satisfacerii cerințelor creditorilor²⁰⁸. Timpul comiterii infracțiunilor de insolvabilitate poate fi stabilit cu mare precizie – el reprezintă perioada din momentul previziunii insolvabilității până la momentul soluționării, încetării cauzei privind insolvabilitatea debitorului.

Încetarea cauzei poate avea loc în legătură cu încheierea colectivă a anumitor tranzacții sau din momentul restabilirii capacității de plată a debitorului. Un anumit grad de complexitate îl are chestiunea referitoare la determinarea timpului apariției și previzibilității stării de insolvabilitate de către subiect. Se susține că acest moment depinde de anumite fapte juridice,

²⁰⁶ ALECU, Gh. *Instituții de drept penal. Partea generală și specială*. Op.cit., p. 47-48.

²⁰⁷ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 46.

²⁰⁸ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 162-163.

care generează posibilitatea declarării, recunoașterii întreprinderii ca fiind falimentată. În acest fel, organul de urmărire penală trebuie să stabilească momentul când conducătorul (proprietarul, antreprenorul) a cunoscut despre apariția unor datorii sau restanțe.

Totodată, nu se exclude că conducătorul debitorului a prevăzut insolvabilitatea cu mult timp înainte de apariția restanțelor și datoriilor față de creditori, săvârșind, în această perioadă de timp, diverse acțiuni ilegale, care pot fi calificate drept acte de insolvabilitate fictivă sau intenționată. În acest sens, poate fi vorba de următoarele momente: a) adresarea către debitori cu propunerea de a încheia anumite tranzacții de împăcare; b) corespondența cu părțile contractante; c) procesele-verbale ale ședințelor organelor de administrare ale debitorului; d) atenționarea din partea subalternilor, a auditorilor sau a altor persoane privind posibila insolvabilitate; e) alte fapte reflectate în documentele referitoare la activitatea întreprinderii debitor.

Situația faptică privind previzibilitatea insolvabilității apare cu mult timp înainte de executarea anumitor obligațiuni de ordin patrimonial²⁰⁹.

Astfel, în speță, S. S., fiind fondator și director al SRL „T”, având intenția de a cauza daune considerabile creditorilor, a adus agentul economic la insolvabilitate intenționată în următoarele împrejurări: 1) În scopul neachitării datoriilor sale către Societatea vânătorilor și pescarilor din Republica Moldova, la 03 septembrie 2010, SRL „T”, în persoana lui S. S., a formulat o cerere introductivă, drept temei invocând că se află în incapacitate de plată, având datorii creditoriale în mărime de 1.171.416 lei; 2) A încheiat fictiv cu SRL „P” un contract de vânzare-cumpărare a puietului de pește în rate și cu plata amânată nr.1/02-07 din 24.02.2007. Fictivitatea s-a dovedit prin faptul că preținsele livrări de puiet de pește, efectuate de către SRL „P”, au fost reflectate documentar, dar de facto aceste livrări nu au avut loc. Astfel, datoria SRL „T” față de SRL „P”, în mărime de 2.589.652 lei, nu era reală, dar ea a constituit elementul definitoriu în stabilirea incapacității de plată a întreprinderii SRL „T”, deoarece reprezintă ponderea a 70% din valoarea totală a creanțelor înaintate de creditori²¹⁰.

În ceea ce privește termenul previzibilității stării de insolvabilitate, practica investigării acestor fapte se ghidează de următoarele criterii: 1) depunerea de către debitor a cererii în instanță privind recunoașterea insolvabilității sale; 2) termenul de înștiințare a debitorului, în temeiul cererii depuse, referitor la hotărârea luată privind inițierea procedurii de insolvabilitate și recunoașterea acestuia ca fiind insolubil.

Aceste criterii se bazează pe următoarele două situații caracteristice debitorului: a) faptele

²⁰⁹ ПЕЗБАВ, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 48-49.

²¹⁰ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, nr. 1ra-373/17 din 07.03.2017. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8370.

privind falimentarea acestuia sunt evidente; b) aceste fapte conțin informații relevante și pot fi utilizate în cadrul probatoriului.

Totodată, practica și logica comiterii acțiunilor ilegale ne demonstrează că acțiunile raportate la înstrăinarea ilegală a patrimoniului sunt comise, de obicei, până la depunerea în instanța de judecată a cererii privind inițierea procedurii de insolabilitate. Pentru conducătorul întreprinderii, depunerea cererii privind inițierea procedurii de falimentare ar presupune îngrădirea propriilor împrumuturi, fapt care ar împiedica substanțial înstrăinarea anumitor bunuri. Creditorii nu au posibilitatea să aprecieze oportun, la timp, situația reală, să identifice acțiunile ilegale ale conducătorului debitorului și să intervină cu cereri privind falimentarea până la înstrăinarea faptică a patrimoniului²¹¹.

Într-o speță, s-a stabilit că inculpatul M. A., activând în calitate de administrator al SC „XXX” SRL, pe parcursul anilor 2008-2009, în scopul declarării SC „XXX” SRL ca agent economic insolubil, intenționat a creat situația financiară dificilă a întreprinderii nominalizate, prin următoarea schemă frauduloasă:

1) La 24.07.2008, în temeiul contractului de credit nr. S08431 încheiat cu BC „Moldova Agroindbank”, SA a obținut un credit în valoare de 2.400.000 lei pentru procurarea mijloacelor fixe, inclusiv a mijloacelor de transport, și pentru reparația capitală a imobilului, din contul căruia, la 28.07.2008, transferă mijloace bănești în sumă de 300637,00 lei pe contul bancar a SC „XXX” SRL, pentru procurarea utilajului electronic, prezentând ulterior băncii pentru confirmarea procurării factura fiscală SX 2283263, eliberată la 13.08.2003 de către SC „YYY” SRL privind livrarea către SC „XXX” SRL a utilajului electronic în sumă de 194200 lei și servicii de instalare în sumă de 106437 lei, factură ce a fost eliberată de SC „YYY” SRL, fără a avea la acel moment în stoc utilajul electronic respectiv și fără a fi efectuate lucrările de instalare, ca ulterior, la indicația scrisă a administratorului SC „XXX” SRL, mijloacele bănești în sumă de 300637,00 lei să fie restituite de SC „YYY” SRL pe alt cont bancar a SC „XXX” SRL, deschis în BC „Unibank”, care au fost ridicați de inculpat, fiind utilizate de acesta în scopuri personale;

2) Tot el, în scopul declarării SC „XXX” SRL ca agent economic insolubil, având în gestiune mijloace de transport procurate de la SC „CCC” SRL și SC „ZZZ” SRL, la prețul total în sumă de 1 310 114,50 lei, achitat din contul creditului primit la 24.07.2008 de la BC „Moldova Agroindbank”, filiala Bălți, în sumă de 2.400.000 lei, cu o rată anuală de 24 %, formal, încheie cu ÎI „ZZZ” un contract de arendă, prin care transmite în arendă la un preț

²¹¹ ПЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Оp.cit., c. 49.

fictiv de 1000 lei lunar mijloacele de transport sus-menționate, care însă, de facto, continuă a se afla în gestiunea sa personală, veniturile obținute de la serviciile efectuate de la acestea fiind percepute și utilizate de inculpat în scopuri personale;

3) În continuare, urmărind scopul declarării SC „XXX” SRL ca agent economic insolubil, prin încălcarea prevederilor art. 22 și 27 din Legea insolvenței nr. 632XV din 14.11.2011, în perioada procesului de insolvență, pornit de instanța de judecată la data de 22.04.2009, fără a ține cont de faptul prezenței datoriilor SC „XXX” SRL față de creditori, acordă pe un termen de 3 luni un împrumut de mijloace bănești fără dobândă în sumă de 513.000 lei contabilului-șef, care este și fondatorul întreprinderii SC „XXX”, din care în prezent a fost restituită doar suma de 184 000,00 lei, pe când anterior, de la BC „Moldova-Agroindbank” SA a fost primit un credit în sumă de 2.400.00 lei, cu o dobândă de 24% anual;

4) Tot el, activând în calitate de administrator al SRL „Xxx”, intenționat, în scopul declarării intenționate fictive a incapacității de plată a SC „Xxx” SRL, ducând în eroare instanța de judecată, la depunerea cererii de declarare a insolvenței, a prezentat instanței de judecată informație neveridică pentru intentarea acestui proces, inclusiv: raportul financiar al întreprinderii nominalizate la situația de la 01.01.2009, unde nu a indicat soldurile mijloacelor bănești în numerar la situația de 01.01.2009, în sumă de 322.057,00 lei, la contul bancar - în sumă de 63,39 lei și la cel valutar - în sumă de 101,40 lei; raportul financiar al întreprinderii nominalizate la situația din 01.06.2009, care conținea date eronate privind soldul mijloacelor bănești în numerar la situația din 01.06.2009, acesta fiind micșorat cu 322.832,12 lei; raportul financiar al întreprinderii nominalizate la situația 30.11.2009, care conținea date eronate privind soldul mijloacelor bănești în numerar la situația respectivă, acesta fiind micșorat cu 506.510,80 lei.

Astfel, prin neincluderea în raportul financiar a mijloacelor bănești și neprezentarea soldurilor corecte ale mijloacelor bănești în numerar, aflate în casa SC „XxxxNUMExxxx” SRL, administratorul SC „XxxxNUMExxxx” SRL, xxxxNUMExxxx a dus la declararea incorectă a incapacității de plată a debitorului, prejudiciind interesele creditorilor: BC „Moldova-Agroindbank” SA, filiala Bălți, în sumă totală de 2.561.258 lei, SRL „xxxxNUMExxxx” în sumă totală de 195.748,62 lei, SRL „xxxxNUMExxxx” în sumă totală de 152.074,17 lei și SRL „xxxxNUMExxxx” în sumă totală de 94.970 lei, ceea ce constituie daune în proporții deosebit de mari²¹².

Infracțiunile economice reprezintă acele infracțiuni, prin săvârșirea cărora se aduce

²¹² Sentința Judecătorei Bălți, nr. 1a-624/15 din 26.06.2015. Disponibil: [27D93286-391E-E511-A983-005056A5FB1A](https://www.cjrbalti.md/ro/decizii/27D93286-391E-E511-A983-005056A5FB1A).

atingere relațiilor sociale din sfera producției materiale, care trebuie să asigure respectarea intereselor persoanei, societății și statului. Noțiunea de *insolvabilitate* are multiple interpretări și abordări, aceasta fiind definită ca *stare de fapt* (starea de incapacitate și supraîndatorare a întreprinderii), ca *stare de drept* (atunci când se declară printr-o hotărâre judecătorească), ca o *procedură judiciară* general aplicabilă cu caracter colectiv, concursual, unitar și general și, nu în ultimul rând, întâlnim această noțiune în legislația penală, unde constituie infracțiune cu caracter economic ce îmbracă două forme – insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. La rândul său, dicționarul juridic DEX oferă următoarea definiție a noțiunii de *insolvabilitate*: insolvabilitatea este o stare deficitară a patrimoniului debitorului, concretizată în depășirea valorică a elementelor active de către elementele pasive, având drept consecință imposibilitatea, pentru creditorii acestuia, de a obține, prin executare silită, plata datoriilor ajunse la scadență.

Putem constata că nu există o definiție clară și concretă a noțiunilor de *insolvabilitate intenționată* și *insolvabilitate fictivă*, însă, analizând noțiunile de mai sus, susținem părerea că *insolvabilitatea intenționată* presupune aducerea intenționată la starea de insolvabilitate a entității juridice de către membrii organelor de conducere ai acesteia prin diferite acțiuni ilicite (de exemplu, deturnarea/ascunderea activelor), ceea ce duce, în final, la prejudicierea intereselor economice ale creditorilor; iar prin *insolvabilitatea fictivă* se presupune crearea fictivă de către persoanele de conducere a unei imagini economice precare a entității, prin diverse acțiuni ilicite (de ex., falsificarea actelor contabile), cu scopul ducerii în eroare a creditorilor și prejudicierii intereselor materiale ale acestora²¹³.

În opinia autorilor C. Voicu și A. Boroș, „insolvabilitatea exprimă dezechilibrul financiar al patrimoniului debitorului, caracterizat prin preponderența pasivului față de activ, iar incapacitatea de plată (denumită în jurisprudență și „insolvență”) reprezintă absența fondurilor bănești necesare plății obligației scadente. Așadar, susțin autorii, patrimoniul debitorului poate avea un activ predominant față de pasiv, dar, în absența numerarului disponibil, pentru a plăti la scadență obligația comercială, există incapacitate de plată, deși nu există insolvabilitate. Invers, pasivul fiind superior valoric activului patrimoniului său, debitorul este virtual insolubil, dar nu se află în incapacitate de plată, pentru că beneficiază de sprijinul creditului bancar”²¹⁴.

Insolvabilitatea intenționată se comite prin crearea sau ridicarea incapacității de plată, până la recunoașterea sau anunțarea oficială a debitorului ca fiind falimentat, cât și în perioada de insolvabilitate. Intenția poate fi directă și indirectă. În ultimul caz, avem în vedere tendința

²¹³ JANU, N. Cercetarea și încadrarea juridică a infracțiunilor legate de insolvabilitate în Republica Moldova. *Op.cit.*, p. 137.

²¹⁴ VOICU, C., BOROI, A. *Dreptul penal al afacerilor*. *Op.cit.*, p. 99.

persoanei vinovate de a satisface interesele persoanelor terțe cu obținerea unor foloase patrimoniale sau nepatrimoniale pentru sine. Din aceste considerente, una dintre particularitățile împrejurărilor comiterii faptei de insolvabilitate intenționată o reprezintă năzuința și aspirația debitorului de a scoate mijloacele active ale întreprinderii din componența masei de concurs (lucru înfăptuit prin încheierea contractelor cu bună-știință nerentabile și dezavantajoase), fie folosirea patrimoniului întreprinderii pentru necesități care nu au nimic comun cu activitatea de producție (de exemplu, achitarea unor recompense sau onorarii exagerate conducerii întreprinderii-debitor)²¹⁵. În aceste condiții, urmează să stabilim vinovăția persoanei, care reprezintă atitudinea psihică (conștientă și volitivă) a acesteia față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau imprudență²¹⁶.

Este necesar să menționăm că stabilirea *vinovăției* și a intenției infracționale reprezintă un subiect extrem de dificil. Infracțiunile legate de insolvabilitate sunt comise doar cu intenție directă. Prezența intenției directe poate fi confirmată prin: dezavantajul tranzacției; informațiile din corespondența cu creditorii; declarațiile persoanelor cu care s-au purtat discuții despre falimentare; încercarea de a-și schimba locul de trai, inclusiv părăsirea teritoriului țării; dorința de a reînregistra întreprinderea pe altă persoană; înregistrarea bunurilor obținute pe numele unor rude sau persoane cunoscute; tănuirea și distrugerea bunurilor, a informațiilor referitoare la ele, a documentelor etc.

În cazul calificării faptei în baza art. 252 Cod penal al Republicii Moldova (Insolvabilitatea intenționată), este necesar să stabilim prezența intenției directe. Pentru aceasta, este nevoie de un lucru minuțios la etapa premergătoare începerii urmăririi penale, orientat spre descoperirea bunurilor, controlul circulației mijloacelor bănești, în vederea stabilirii legăturii cauzale între obținerea drepturilor asupra acestor bunuri și înstrăinarea lor ilegală din partea întreprinderii falimentate. Despre comiterea intenționată a infracțiunii de insolvabilitate fictivă (art. 253 Cod penal al Republicii Moldova) ne vorbește însuși conținutul acestei fapte: tănuirea bunurilor, a documentelor și a informațiilor despre bunuri; distrugerea și falsificarea documentelor de evidență²¹⁷.

Astfel, într-o speță, s-a stabilit următorul fapt: *Prezența intenției lui N. V. la comiterea infracțiunii prevăzute de art. 252 alin. (2) lit. b) Cod penal al RM s-a constatat prin acțiunile întreprinse de către aceasta și membrii adunării asociațiilor SRL „N”, care, la ședința din*

²¹⁵ ПЕЗБАХ, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 50.

²¹⁶ BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Op.cit., p. 201.

²¹⁷ ПОМАНОВА, Е. С. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством. Op.cit., c. 163-164.

04.07.2023, au votat în unanimitate transmiterea bunurilor gajate în posesia BC „Moldincombank” S.A, în scopul executării contractelor de ipotecă, deși la acea dată nu a existat preavizul creditorului ipotecar BC „Moldindcombank” S.A privind exercitarea dreptului de gaj (ipotecă), înaintat în temeiul Legii nr. 449 din 30.07.2001 cu privire la gaj (în vigoare până la 01.03.2019), acesta ajungând în adresa debitorului abia la 31.07.2023²¹⁸.

În viziunea lui A. Lebedinski, „... mai potrivit pentru norma prevăzută de art. 252 Cod penal al Republicii Moldova ar fi sintagma de *bancrută premeditată*, care ar consemna o realitate obiectiv-subiectivă, dar nu numai o manifestare subiectivă a infracțiunii. Pe această cale, și infracțiunea de insolvabilitate fictivă se manifestă subiectiv, prin intenție, și doar prin forma intenției directe. Însă, în acest ultim caz, luând în vedere că insolvabilitatea nu poate fi fictivă, luând în vedere determinantele acestei instituții juridico-civile și legătura lor cu caracterul fictiv constat, este promovat conceptul de *pseudobancrută* (ca formă de manifestare a bancrutei frauduloase). Ambele categorii juridice – bancruta premeditată și pseudobancruta – nu punctează în delimitare pe anumite elemente de diferit gen, iar caracterul premeditat poate fi rezultat corect din prevederea expresă a acestui fapt ori din specificul *pseudo* al bancrutei²¹⁹”.

Probe directe ale vinovăției, în cazul infracțiunilor de insolvabilitate, se întâlnesc foarte rar, ele fiind, în același timp, tipice și pentru multe alte infracțiuni economice. Din acest considerent, vom nominaliza doar tipurile de bază ale acestor probe, la care se referă: a) informațiile care se conțin în „contabilitatea neagră”, descoperită în procesul perchezițiilor și al ridicărilor;

b) rezultatele activității speciale de investigații care, de regulă, constă în fixarea conținutului convorbirilor telefonice și al informațiilor transmise prin canale tehnice de comunicare;

c) hotărârile definitive ale instanțelor de judecată în latura recunoașterii nulității tranzacțiilor, care au fost folosite în procesul insolvabilității fictive sau intenționate. Or, în general, putem concluziona că stabilirea faptului insolvabilității (fictive sau intenționate) demonstrează înseși infracțiunile vizate²²⁰.

Dacă ne raportăm la clarificarea *împrejurărilor propriu-zise* ale comiterii infracțiunilor de insolvabilitate, atunci aici debitorul se poate orienta destul de bine în ceea ce privește faptul insolvabilității sale și imposibilitatea de a satisface în volum deplin solicitările, creanțele creditorilor. Cu referire la fapta de insolvabilitate intenționată, menționăm că este dificil să

²¹⁸ Sentința Judecătoriei Edineț, nr. 1a-641/2022 din 21.11.2023. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/E6F578E0-F950-41F6-86B4-1D6C7156202A

²¹⁹ LEBEDINSCHI, A. Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă. Op.cit., p. 161.

²²⁰ ПАВЛИСОВ, А. Н. Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц. Op.cit., c. 44-45.

stabilim parametrii temporari ai comiterii acestei infracțiuni. În unele cazuri, activitatea referitoare la insolvabilitatea intenționată poate derula ani de zile. Pentru identificarea momentului începerii activității infracționale, este necesar să stabilim data primei tranzacții încheiate de conducătorul întreprinderii, care poate fi chiar lipsită de sens economic, urmărind doar scopul ridicării incapacității de plată²²¹. La împrejurările comiterii infracțiunilor legate de insolvabilitate se atribuie și caracteristica întreprinderii, organizației: forma organizatorico-juridică; genul de activitate, structura, numărul de personal, complexul patrimonial, forma de impozitare, prezența, facilitățile de ordin fiscal etc.²²².

Împrejurările comiterii insolvabilității fictive sunt legate, de regulă, de întocmirea documentelor care reflectă activitatea întreprinderii, adică este creată o stare de vizibilitate a falimentării. În particular, este pregătit un bilanț fictiv al întreprinderii în care se exagerează suma datorată creditorilor. În baza acestui document financiar generalizat sunt întocmite alte acte inițiale și centralizate, care reflectă incorect starea mijloacelor active și măresc pasivul bilanțului. Împrejurările comiterii insolvabilității intenționate și fictive depind, în mare parte, de nivelul de antrenare a organelor de administrare a întreprinderii în comiterea acestor fapte. Or, în acest sens, vom expune unele variante posibile: 1) conducătorul întreprinderii, pe ascuns de organele de administrare ale instituției, încheie tranzacții care efectuează operații cu bună-știință nerentabile și dezavantajoase. Această situație este caracteristică societăților comerciale mici, unde acțiunile (cotele-părți) sunt distribuite între mai mulți coproprietari, și întreprinderilor de stat; 2) organele executive sunt la curent cu acțiunile infracționale ale conducerii, contribuie la comiterea lor sau sunt antrenate nemijlocit în săvârșirea actelor ilegale. În cazul dat, este vorba despre societățile comerciale constituite dintr-un singur grup sau din mai multe grupuri de mari acționari (participanți), care exercită controlul asupra societății²²³.

Astfel, în speță, în perioada de la 01.01.2018 până la 16.12.2021, G.Ț. „VN” a livrat producție agricolă în sumă totală de 2.204.150,80 lei, aferent căreia nu dispune de documente de proveniență a mărfurilor, în adresa a 4 agenți economici, și anume: în baza contractului de vânzare-cumpărare din 01.02.2018 – 84 608 kg de semințe de floarea soarelui, cu valoarea totală de 431 500,80 lei lui „GS” S.R.L., în baza contractului de vânzare-cumpărare nr. 2/3 din 20.03.2018 – 115 000 kg de semințe de floarea soarelui, cu valoarea totală de 586 500,00 lei lui „CP” S.R.L., în baza contractului de vânzare-cumpărare nr. 1/6 din 01.06.2018 – 235 000 kg de grâu, cu valoarea totală de 587 500,00 lei lui „L & C” S.R.L., și în baza contractului de

²²¹ РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 50.

²²² ПОМАНОВА, Е. С. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством. Op.cit., c. 163.

²²³ РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 51.

vânzare-cumpărare nr. 25/10/P din 25.10.2018 – 307 000,00 kg de porumb, cu valoarea totală de 598650,00 lei lui „D” G.Ț. Mijloacele bănești au fost încasate personal de D. V. în numerar. G.Ț. „VN” a înregistrat procurări în aceeași perioadă, care nu puteau fi stinse prin decontări reciproce, în sumă totală de 77.671,63 lei, iar D. V., în calitate de administrator, a tăinuit mijloacele bănești în sumă de 2.126.479,17 lei, care au fost utilizate nu în vederea stingerii datoriilor față de creditori, însă în alte scopuri, decât cele aferente desfășurării activității de întreprinzător, și în interes personal²²⁴.

O particularitate distinctă a insolabilității fictive o reprezintă inițiativa debitorului în ceea ce ține de declararea falsă a insolabilității în instanță, în condițiile în care are posibilitatea reală să satisfacă cerințele creditorilor în volum deplin. De aici reiese că lipsesc semnele materiale ale insolabilității. Declarația falsă privind insolabilitatea poate fi materializată prin acțiuni cu caracter juridic-civil sau procesual, prin depunerea în instanță a cererii de insolabilitate, prin adresarea către creditori cu propunerea de a încheia tranzacții de împăcare, prin schimbarea clauzelor contractuale din motive de insolabilitate. Buna-știință presupune că pentru conducătorul întreprinderii sau proprietarul organizației comerciale este evident caracterul fals al declarației de insolabilitate, organizația comercială sau antreprenorul având posibilitatea să satisfacă pe deplin cerințele creditorului. Or, este prezentă o creare a vizibilității stării de insolabilitate cu scopul: 1) inducerii în eroare a creditorilor pentru obținerea amânării, prelungirii termenului, eșalonării sau plății în rate a sumelor datorate; 2) neachitării datoriilor.

Împrejurările comiterii infracțiunilor vizate pot include asemenea factori obiectivi și subiectivi, precum situația economică într-o anumită regiune, nivelul de corupție al funcționarilor, prezența unor grupări cu interese economice bine trasate, cointeresarea anumitor persoane în falimentarea diferitor întreprinderi sau ramuri ale economiei.

Starea de lucruri la întreprinderea în privința căreia se examinează chestiunea referitoare la insolabilitate poate fi caracterizată prin următoarele semne substanțiale: a) prezența sau lipsa numărului necesar de angajați, inclusiv din rândul personalului administrativ și al contabililor; b) prezența sau lipsa documentelor de evidență, inclusiv contabilă; deținerea sau lipsa bunurilor imobile; valoarea masei concurențiale; sumele bănești datorate creditorilor și numărul acestora; c) situația existentă în regiune în raport cu cazurile de falimentare; prezența și numărul administratorilor pentru procesele de insolabilitate; nivelul de corupție al reprezentanților organelor de stat și administrative, care au atribuție la cazurile de insolabilitate; schemele și

²²⁴ Sentința Judecătoreiei Drochia, sediul Glodeni, nr. 1a-18/2023 din 06.06.2023. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/D9877DE4-ABAD-40A1-96E6-A3D1D89C3309.

metodele de realizare, de înfăptuire a insolvențelor ilegale²²⁵.

Anumite documente, utilizate în cazul insolvenței fictive, nu constituie obiect material al infracțiunii, ci mijloc de comitere a acesteia²²⁶.

Cunoașterea împrejurărilor săvârșirii infracțiunii oferă posibilitatea de a ne orienta corect în raport cu caracteristicile temporar-teritoriale ale acțiunilor făptuitorului, de a înțelege calitățile lui social-psihologice, reflectate în urmele infracțiunii, de a prognoza probabilitatea comiterii unor alte infracțiuni (acte de corupție, abuzuri, depășiri ale atribuțiilor de serviciu, falsuri în documente etc.). Perceperea corectă a împrejurărilor faptei permite ofițerului de urmărire penală să stabilească cu certitudine direcția corectă a investigațiilor, în limitele versiunilor înaintate și verificate, să identifice obiectul probatoriului în cauza penală, să cunoască situația criminogenă din regiune și reglementările normative ale relațiilor juridice din domeniul insolvenței, să descopere calitățile moral-profesionale ale persoanelor antrenate în procesul de insolvență și ale celor care exercită funcțiile de supraveghere pe domeniul insolvenței. Urmează a fi luat în calcul și faptul că urmările infracțiunilor de insolvență pot surveni nu la locul comiterii faptelor socialmente periculoase. De exemplu, antreprenorul poate recepționa bunurile materiale sau sumele bănești în altă localitate, într-o instituție bancară străină, prejudiciul poate fi cauzat antreprenorului care activează în alte state²²⁷.

Datele personale ce caracterizează făptuitorul sunt incluse în obiectul generic al infracțiunii. Tratarea datelor care caracterizează persoana făptuitorului are importanță atât la stabilirea pedepsei, cât și la executarea acesteia. Un aspect esențial în caracterizarea aspectului învinutului sunt datele despre comportamentul acestuia după comiterea infracțiunii și despre atitudinea față de fapta comisă²²⁸. Particularitățile obiectului actului infracțional, împrejurările comiterii infracțiunilor se află în strânsă corelație cu anumite calități personale ale făptuitorilor, care, în final, determină modalitatea comiterii infracțiunii, influențează asupra cauzelor, condițiilor și urmărilor faptelor de insolvență fictivă și intenționată²²⁹.

În calitate de **subieci** ai acestor infracțiuni pot figura: conducătorul, fondatorul organizației debitor, antreprenorul individual, administratorul pentru insolvență²³⁰. În opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, subiectul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 252 Cod penal al Republicii Moldova este persoana fizică responsabilă, care, la momentul comiterii faptei, a atins

²²⁵ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 51-52.

²²⁶ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvențarea fictivă*. Op.cit., p. 169.

²²⁷ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 53.

²²⁸ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu., VIZDOAGĂ, T. ș.a. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 270.

²²⁹ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 53.

²³⁰ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 164.

vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul trebuie să aibă una din următoarele calități: 1) persoană cu funcție de răspundere, angajată într-o societate necomercială debitoare; 2) persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, care este debitoare; întreprinzător individual care este debitor. Atunci când subiectul special nu este întreprinzător individual, el are, de cele mai multe ori, calitatea de: a) conducător (unipersonal sau ca membru al organului colegial de conducere; b) contabil-șef, șef al serviciului contabil, director financiar contabil; c) alt factor de decizie din cadrul întreprinderii sau al altui subiect colectiv instituțional care desfășoară activitatea de întreprinzător; d) factor de decizie care administrează patrimoniul debitorului sau care răspunde pentru ținerea actelor de evidență privind activitatea economică a debitorului sau care răspunde de gestionarea informației ce are o importanță deosebită pentru creditor²³¹.

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 253 Cod penal al Republicii Moldova este persoana fizică responsabilă, care, la momentul comiterii faptei, a atins vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, este necesar ca subiectul să fie unul special, și anume: 1) persoana fizică ce desfășoară activitate de întreprinzător; 2) membrul organului executiv al persoanei juridice ce desfășoară activitate de întreprinzător; 3) persoana care, conform legislației, are dreptul să reprezinte persoana juridică ce desfășoară activitatea de întreprinzător; 4) asociatul cu răspundere nelimitată; 5) lichidatorul debitorului²³². La categoria acestor subiecți poate fi referit și contabilul întreprinderii vizate în cadrul cauzei penale.

Conducător al debitorului este organul executiv, precum și alte persoane care acționează din numele întreprinderii, organizației fără procură. În caz de recunoaștere a altor persoane în calitate de conducători ai debitorului, este necesar ca acestea să acționeze din numele persoanei juridice, fără procură, conform prevederilor legii²³³. Legea insolabilității determină acest cerc de persoane responsabile de gestiunea debitorului drept „membri ai organelor de conducere”. Potrivit art. 247 alin. (1) din Legea insolabilității, *membri ai organelor de conducere ale debitorului pot fi: debitorul persoană fizică, ce desfășoară activitate individuală de întreprinzător, fondatorul întreprinderii individuale sau al gospodăriei țărănești (de fermier), administratorii societăților comerciale, membrii organelor executive, membrii consiliilor de supraveghere (de observatori), lichidatorii și membrii comisiilor de lichidare, contabilii*.

Și administratorul din exterior dispune de aceste semne. Situația este similară și în cazul administratorului prin concurs (pentru concurs): din momentul desemnării, acestuia îi sunt

²³¹ BRÂNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Op.cit., p. 303-304.

²³² *Ibidem*, p. 311-312.

²³³ Legea insolabilității, nr. 149/2012, din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial* nr. 193-197 din 14.09.2012.

transmise toate împuternicirile privind administrarea afacerilor debitorului, inclusiv dispunerea de bunurile lui. Administratorul provizoriu nu este conducător al organizației. Introducerea procedurii de supraveghere nu atrage după sine înlăturarea conducătorului debitorului. Administratorul provizoriu poate depune acțiune în instanță doar din numele său.

Fapta prevăzută de art. 197 CP FR, de exemplu, nu poate fi comisă de administratorii pentru insolabilitate (administratorii din extern, administratorii pentru concurs, administratorii provizorii)²³⁴.

Circumstanțele care caracterizează persoana învinutului (făptuitorului) sunt importante pentru atingerea și realizarea scopurilor generale ale procesului penal și, nemijlocit, pentru investigarea infracțiunilor. În acest din urmă caz, este important să stabilim deținerea de către învinuit a studiilor de specialitate, a experienței de lucru în domeniu și dacă aceasta are legături cu activitatea de antreprenor²³⁵. Dacă învinuirea este confirmată, formează obiect al probatoriului faptele și împrejurările de natură a asigura o justă individualizare a sancțiunii penale, cum sunt cauzele de agravare sau de atenuare a pedepsei penale. Întotdeauna trebuie stabilite și împrejurările de fapt, care caracterizează persoana bănuțului, învinutului, capabile a influența asupra soluționării cauzei²³⁶. Subiectul activ al infracțiunii de insolabilitate fictivă este debitorul, iar în cazul în care acesta nu este persoană fizică – persoana care, în conformitate cu legislația în vigoare, deține dreptul de reprezentare a debitorului. Subiect activ al infracțiunii de insolabilitate fictivă nu poate fi creditorul, deși acesta are dreptul de a depune în instanța de insolabilitate o cerere introductivă. Creditorul poate fi doar subiect pasiv al infracțiunii²³⁷.

În opinia lui C. Voici și A. Boroș, „subiectul activ nu este calificat în mod expres de norma de incriminare. De cele mai multe ori, subiectul este chiar debitorul însuși. Subiectul pasiv este statul, ca responsabil cu asigurarea derulării relațiilor comerciale în condiții de legalitate. În mod adiacent, subiectul pasiv este persoana prejudiciată prin activitatea făptuitorului, în speță creditorul sau creditorii debitorului²³⁸”. Pentru infractorul situațional este caracteristică o îmbinare a calităților personale și a situației criminogene, când cea din urmă, cu ușurință provoacă infracțiunea. În cadrul raportului „persoana – situația”, pentru selectarea de către persoană a variantei comportamentului infracțional, o determinantă substanțială este reprezentată de situația concretă. Persoana este pregătită psihologic să permită situației s-o

²³⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 164-165.

²³⁵ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 47.

²³⁶ THEODORU, Gr., CHIȘ, I. P. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 373.

²³⁷ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 169.

²³⁸ VOICU, C., BOROI, A. *Dreptul penal al afacerilor*. Op.cit., p. 124-125.

antreneze în activitatea infracțională²³⁹.

Pentru persoanele care comit acte de insolvabilitate intenționată este specific un nivel destul de înalt de studii și instruire. Nivelul de instruire al făptuitorilor se reflectă, în primul rând, în caracterul și conținutul comportamentului infracțional. Persoanele cu studii medii aplică, de obicei, combinații de acțiuni destul de simple în situațiile de insolvabilitate. Cei cu studii superioare (economice, juridice) și cu experiență în domeniul comerțului, agenții de aprovizionare, persoanele din structurile de forță și de administrare recurg, de multe ori, la tehnologii complexe privind comiterea faptelor de insolvabilitate ilegală. Obiectivele social-psihologice pot fi diverse: obținerea profitului, autoaprecierea exagerată, tendința de a folosi situația social-politică în scop de îmbogățire. Subiecții insolvabilităților criminale sunt inventivi, obțin ușor încrederea celor din jur, pot convinge partenerii în capacitățile lor în domeniul activității de întreprinzător²⁴⁰.

Criminalii „cu gulere albe” sunt infractori raționali, care, înainte de a-și desfășura activitatea delictuală, cântăresc care sunt costurile și beneficiile pe care le vor obține. În acest caz, este de așteptat că un criminal „cu guler alb” va deveni destul de calculat, atunci când își va face socotelile cu privire la cât pierde și cât câștigă, dacă își va pune în aplicare intenția de fraudare a legii²⁴¹. Luând în calcul calitatea specială a subiecților infracțiunilor de insolvabilitate, presupunem că persoanele cu experiență în domeniul economico-financiar și de gestiune a întreprinderilor sunt capabile să pună în aplicare cele mai perfecționate și subtile modalități de insolvabilitate. După cum ne demonstrează practica investigării infracțiunilor din domeniul insolvabilității, uneori, în calitate de antreprenori acționează și persoane care nu dețin competențe corespunzătoare în domeniul antreprenoriatului, care nu percep la nivel necesar mecanismele concurenței în condițiile economiei de piață. După caracterul activităților prestate sau al ocupațiilor anterioare, persoanele care se specializează în insolvabilitatea întreprinderilor se orientează, de regulă, destul de bine în domeniul economiei, stabilesc și mențin cu ușurință cunoștințele și relațiile necesare, aplică, de multe ori, relațiile de corupție în organele puterii de stat și administrative. Aceste relații și cunoștințe le oferă posibilitatea creării blocurilor corporative, axate pe căutarea și identificarea noilor modalități de falimentare a întreprinderilor și repartizarea sferelor de influență, în cazul partajului proprietăților. De multe ori, coparticipanții acestor grupări criminale se află în relații de rudenie, prietenie, sunt cunoscuți între ei după locurile anterioare de muncă. Cu ajutorul acestora, se realizează tănuirea bunurilor,

²³⁹ *Криминология: Учебное пособие. /Под редакцией Н. Ф. Кузнецовой. Москва: Изд. Проспект, 2006, с. 65.*

²⁴⁰ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., с. 55.*

²⁴¹ AMZA, T., AMZA, C. P. *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică. București: Ed. C. H. BECK, 2008, p. 396-397.*

încheierea tranzacțiilor fictive etc.²⁴².

În literatura de specialitate se menționează că un grad avansat de pericol, din punct de vedere al criminologiei, prezintă trei categorii de antreprenori: 1) cei indiferenți față de interesele naționale, care tind ca, prin exportul de capital, să obțină un anumit standard de consum; 2) antreprenorii cointeresați în acumularea rapidă a bogățiilor, care preferă tranzacțiile dubioase; 3) criminalitatea organizată, care pretinde la o influență serioasă în societate²⁴³.

Nivelul înalt de latență a faptelor de insolvabilitate fictivă și intenționată permite grupărilor criminale să comită infracțiuni de proporții. Acțiunile grupărilor criminale organizate au, de obicei, caracter episodic și de comandă. Activitatea acestor grupări este extrem de periculoasă, deoarece ele, de regulă, posedă resurse financiar-intelectuale substanțiale, au relații în cadrul organelor de stat și de drept. Dacă o asemenea grupare organizează insolvabilitatea întreprinderilor, toate acțiunile ei sunt, din start, apreciate și bine gândite; executarea deciziilor luate se asigură prin susținerea cu toate mijloacele aflate la îndemână. În componența grupurilor criminale se regăsesc economiști și juriști experimentați. Asemenea grupări, de obicei, se constituie prin modalități „situațional-contractuale”, pentru o perioadă scurtă de timp, în comparație cu grupările criminale organizate, create în scop de practicare a business-ului infracțional în alte domenii ale economiei²⁴⁴. Autorul A. Lebedinski susține că „...există participare penală doar atunci, când la săvârșirea infracțiunii participă, cel puțin, două persoane, care au calitatea de subiect al infracțiunii, adică sunt responsabile și au atins vârsta răspunderii penale. În ipoteza comiterii faptei infracționale de către o persoană care întrunește condițiile legale, pentru a putea fi supusă răspunderii penale, împreună cu una sau mai multe persoane, care nu întrunesc condițiile subiectului infracțiunii, activitatea infracțională nu poate fi calificată ca fiind comisă în participare. Tot aici, menționează autorul, în legislația penală sunt prevăzute conținuturi de infracțiune, precum cea a insolvabilității fictive, care sunt specifice prin aceea că nu pot fi comise de oricine, ci numai de unii subiecți speciali, care îndeplinesc unele condiții suplimentare (speciale), în afară de cele generale, necesare pentru subiectul infracțiunii. Aceste infracțiuni în teoria și practica dreptului penal se numesc infracțiuni cu subiect special. Sub acest aspect, se remarcă următorul fapt: în situația în care subiectul infracțiunii este special, poate exista participare penală simplă (comiterea infracțiunii de către două sau mai multe persoane) la o asemenea faptă, numai dacă autorul sau un coautor au calitatea cerută de lege (deși aprobată numai la nivel teoretic, nu și practic). Ceilalți participanți vor fi supuși răspunderii penale în

²⁴² РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. *Op.cit.*, с. 56-57.

²⁴³ *Криминология: Учебник для юридических вузов.* / Под редакцией В. Н. Кудрявцева и В. Е. Еминова. Москва: Изд. Юрист, 1997. с. 324.

²⁴⁴ ЯБЛОКОВ, Н. П. *Криминалистическая характеристика финансовых преступлений*. *Op.cit.*, с. 31.

corespondere cu funcția avută la săvârșirea infracțiunii în calitate de organizator, instigator ori complice”²⁴⁵. De asemenea, A. Lebedinschi susține că infracțiunea de insolvabilitate fictivă „este susceptibilă de a se manifesta în toate formele de participare penală”²⁴⁶.

Unele infracțiuni nu se pot comite decât printr-o anumită metodă, care constă într-o totalitate de procedee și moduri, aplicate de făptuitor în procesul săvârșirii infracțiunii. Uneori, metodele comiterii faptei constituie criteriul ce delimitează infracțiunile asemănătoare după alte semne caracteristice²⁴⁷. Referitor la infracțiunea de insolvabilitate fictivă, elementul material se înfățișează sub forma unei acțiuni în oricare din modalitățile care sunt descrise de Legea insolvabilității nr. 149/2012 și pot fi în legătură de cauzalitate cu eventualele daune în proporții mari, cauzate creditorilor. caracterul fictiv al acestei eventuale insolvabilități poate fi orientat spre capacitatea/incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată sau constatarea printr-un act judecătoresc de dispoziție²⁴⁸.

În structura caracteristicii criminalistice, **modalitatea comiterii infracțiunii** deține un loc aparte, deoarece ea, în baza „urmelor informative”, determină importanța semnelor infracțiunii, împrejurările comiterii faptei, persoana infractorului, circumstanțele care au determinat comiterea infracțiunii. Cu toate că avem o multitudine de definiții ale noțiunii de *modalitate de comitere a infracțiunii*, de constatări ale importanței informaționale și de identificare a acestora pentru descoperirea și investigarea infracțiunilor, este necesar să menționăm următoarele: în primul rând, cunoașterea modalității de comitere a infracțiunii oferă posibilitatea determinării corecte a versiunilor posibile și trasarea căilor de verificare a lor; în al doilea rând, stabilirea clară a modalității comiterii infracțiunii pe această categorie de cauze penale permite aprecierea și asigurarea bazei probatorii, oferind o calificare juridico-penală a celor comise²⁴⁹. Modalitatea de comitere a infracțiunii, ca circumstanță care urmează a fi dovedită, are importanță pentru stabilirea faptului de insolvabilitate fictivă sau intenționată de către o anumită persoană, de una singură sau prin complicitate²⁵⁰.

Enumerarea tuturor modalităților posibile de comitere a insolvabilităților ilegale este, practic, imposibilă. În condițiile unei stabilități relative și ale repetabilității, ele se pot modifica

²⁴⁵ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 142.

²⁴⁶ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 169.

²⁴⁷ BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, VI., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Op.cit., p. 172.

²⁴⁸ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 169.

²⁴⁹ ЗУЙКОВ, Г. Г. *Криминалистическое учение о способе совершения преступления*. Автореф. дисс. докт. юрид. наук. Москва, 1970, с. 205; ДРАПКИН, Л. Я., УТКИН, М. С. Понятие и структура способа совершения преступления. В: *Проблемы борьбы с преступностью*. Омск, 1978, с. 130-132; ВЕЛИКОРОДНЫЙ, П. Г. *Идентификационное исследование способа совершения преступления в целях поиска преступника*. Астрахань, 2001, с. 15.

²⁵⁰ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., с. 47.

în funcție de schimbarea genului de activitate a antreprenorului, de sistemul de evidență și dare de seamă, de sistemul financiar-creditar și fiscal etc. Starea actuală de pe piață ne permite să identificăm variantele cele mai frecvent aplicate ale modalităților de comitere a faptelor de insolvabilitate fictivă și intenționată. Esența insolvabilității intenționate, din punct de vedere al caracteristicii criminalistice a comiterii infracțiunii, are caracter laconic: crearea sau mărirea incapacității de plată. Diapazonul comiterii acestei fapte este foarte larg. Ele se pot reflecta în: a) transferul mijloacelor bănești în contul altor întreprinderi, fără obținerea unui echivalent al mărfurilor, lucrărilor, serviciilor, de unde ele sunt retrase cu scop de însușire; b) utilizarea mijloacelor bănești contrar destinației; c) obținerea creditului cu gajarea mijloacelor de bază; d) realizarea producției (lucrărilor, serviciilor) la prețuri reduse; e) procurarea bunurilor (lucrărilor, serviciilor) la prețuri ridicate; de regulă, aceste tranzacții se încheie cu părțile contractante ce au legături cu conducătorii debitorului; f) tăinuirea sumelor încasate; g) obținerea plăților și repartizarea lor necorespunzătoare în detrimentul intereselor creditorilor; h) încheierea tranzacțiilor cu bună-știință nerentabile, dezavantajoase, comiterea altor acțiuni în vederea distrugerii, falimentării întreprinderii²⁵¹.

Astfel, în speță, L. S., în perioada de 14.07.2017-31.12.2020, fiind fondator și administrator al SRL „VP”, având intenția intrării întreprinderii administrate SRL „VP” în incapacitate de plată și de neputință de executare la scadență a obligațiilor pecuniare față de bugetul public național, încălcând normele legale pentru desfășurarea activității economice și prevederile art.248 al Legii insolvabilității nr.149 din 29.06.2012, care reglementează că făptuitorul este pasibil de răspundere în caz de „... folosire a bunurilor sau creditelor debitorului în interes personal..., comiterea altor acțiuni care au adus daune proprietății debitorului...”, din interes material, a retras din contul casieriei întreprinderii (contul contabil 241) mijloace bănești în valută națională, în sumă de 1874294,65 lei, folosindu-le în interes personal. Conform actului de control nr. 5-701078 a SFS, mijloacele bănești, în sumă de 1874294,65 lei, nu au fost impozitate în conformitate cu prevederile CF, fapt prin care a fost diminuat impozitul pe venit aferent facilității impozabile acordate de angajator salariatului cu suma de 224915 lei.

Totodată, L. S., fiind persoană cu funcție de răspundere a „VP” SRL, responsabilă de prezentarea declarațiilor fiscale, s-a eschivat de la prezentarea Declarației privind TVA pentru luna octombrie 2020, ceea ce a dus la eschivarea de la calcul și plată a sumei TVA în mărime de 125254 lei pentru perioada fiscală respectivă, totodată, nu a respectat modul de întocmire și

²⁵¹ РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Оp.cit., c. 61-62.

prezentare a dării de seamă (forma IPC 18) pentru perioada fiscală din luna martie 2020, ceea ce a dus la micșorarea venitului, îndreptat spre achitare în folosul persoanei fizice, pentru locațiunea autovehiculelor în sumă de 9000 lei și diminuarea impozitului pe venit reținut în sumă de 900 lei. Potrivit concluziilor de învinuire aduse, s-a indicat că „prin acțiunile intenționate ale lui L. S. care a gestionat de facto și de jure persoana juridică „VP” SRL și a retras nejustificat din casieria întreprinderii mijloace bănești, bugetului public național i-au fost cauzate daune în proporții deosebit de mari, în sumă de 707432 lei, calculate din impozite și taxe și alte plăți în sumă de 350622 lei, majorare de întârziere în sumă de 4641 lei și sancțiuni aplicate de SFS în sumă de 352169 lei”²⁵².

În situația falimentării unei instituții bancare, acțiunile, inacțiunile făptuitorului se pot exprima în: 1) efectuarea cheltuielilor excesive; 2) vinderea activelor băncii la un preț sub valoarea reală a acestora; 3) asumarea obligațiilor nerezonabile; 4) angajarea în relații de afaceri cu o persoană insolubilă; 5) omiterea colectării creanțelor băncii la scadență etc.

În calitate de semne externe ale acestor acțiuni pot fi: a) creșterea pierderilor întreprinderii; b) apariția datoriilor de lungă durată la balanța întreprinderii; c) substituirea (în cadrul bilanțului întreprinderii) mijloacelor de bază ale datoriei prin titluri (hârtii) de valoare²⁵³.

Insolvabilitatea fictivă, din punct de vedere al laturii obiective, include acțiuni prin care subiectul încearcă să asigure luarea de către creditorii a deciziilor referitoare la anularea sau prelungirea termenului de stingere a datoriei. Aceste acțiuni pot fi comise prin: a) anunțarea, declararea privind propria insolvabilitate, cu solicitarea concomitentă a reducerii, amânării sau eşalonării achitării sumelor datorate; b) răspândirea informațiilor și prezentarea de date și acte false, care vorbesc despre insolvabilitatea debitorului.

Analiza mecanismelor de manifestare și de utilizare a modalităților de comitere a infracțiunilor în domeniul insolvabilității ilegale ne arată că un rol determinant la selectarea lor îl au diverși factori obiectivi și subiectivi. La factorii obiectivi se atribuie instabilitatea economică, lacunele din legislație, specificul activității din anumite domenii de activitate ale economiei. Factorii subiectivi sunt reflectați sub forma deprinderilor, obișnuințelor organizării activității de antreprenor, a nivelului de cunoaștere a legislației civile și a celei referitoare la procedura de falimentare, capacitatea de a stabili relații „de muncă” cu persoanele potrivite din domeniul activităților de antreprenor etc.²⁵⁴.

Infracțiunea de insolvabilitate fictivă, fiind o formă de manifestare a bancrutei

²⁵² Sentința Judecătorei Edineț, sediul Central, nr. 1a-925/2022 din 15.02.2023. Disponibil: [10807ADA-E827-44FA-BBA2-E1E84016D594](https://www.cjce.md/ro/decizii/10807ADA-E827-44FA-BBA2-E1E84016D594)

²⁵³ ПЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Оп.цит., с. 62-63.

²⁵⁴ Ibidem, с. 63.

frauduloase, se consideră consumată din momentul survenirii urmăririi imediate, iar prin această concluzie se determină ca fiind prezentă o descriere a componenței materiale a infracțiunii. Pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii, este importantă și determinarea unor condiții obiective de incriminare – intentarea unui proces de insolvabilitate. Între procesul de intentare a procesului de insolvabilitate și cauzarea unor daune creditorilor poate fi o durată de timp mai mică sau mai mare, mai mult sau mai puțin predeterminată, din care considerent autorul A. Lebedinschi susține ideea de a fixa normativ o componență de infracțiune cu caracter formal, și anume lăsată, sub aspect consumativ, la etapa comiterii elementului material al infracțiunii: depunerea de către debitor a cererii introductive în baza unui temei fals de intentare a procesului de insolvabilitate, cu condiția admiterii acestuia²⁵⁵.

Caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune este, de asemenea, un element al obiectului probatorului. Noțiunea de *daună* include prejudiciul moral, fizic sau material. În numeroase cazuri, încadrarea juridică corectă se efectuează avându-se în vedere consecințele faptei²⁵⁶.

Modalitățile de stabilire a prejudiciului material depind de obiectul infracțiunii și de circumstanțele concrete ale cazului. Stabilirea prejudiciului material se va face prin diverse acțiuni de urmărire penală și măsuri organizaționale²⁵⁷. Urmarea imediată a infracțiunilor de insolvabilitate, prin raportare la valoarea socială ocrotită, în principal, constă în perturbarea derulării corecte a activității în domeniul relațiilor comerciale. În secundar, urmarea este analizată în funcție de fiecare modalitate normativă.

Legătura de cauzalitate rezultă din însăși săvârșirea faptei incriminate, în cazul modalității înfățișării de datorii inexistente sau al prezentării – în registrele debitorului, în alt act ori în situația financiară – a unor sume nedatorate, în celelalte modalități normative, legătura de cauzalitate între acțiunea incriminată și rezultatul produs trebuie dovedită²⁵⁸.

În dispoziția normelor de drept penal care fixează răspunderea pentru infracțiunile legate de insolvabilitate se menționează despre urmările sub forma prejudiciului în proporții mari. Noțiunea de *proporții mari* este determinată de legea penală – art. 252 alin. (1) și art. 253 alin. (1) Cod penal al Republicii Moldova. În practică, de multe ori, poate apărea aspectul privind posibilitatea sumării datoriilor neîncasate (neobținute) de către mai mulți creditori-părți vătămate, pentru ca, în final, prejudiciul cauzat să fie recunoscut în proporții mari. Oare, în asemenea circumstanțe, prejudiciul urmează a fi calculat pentru fiecare parte vătămată aparte? În

²⁵⁵ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 170.

²⁵⁶ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu., VIZDOAGĂ, T. ș.a. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 270.

²⁵⁷ ШУРПУХОВ, Н. Г. *Криминалистика: Учебник*. Москва: Изд. ЭКМО, 2005, с. 454.

²⁵⁸ VOICU, C., BOROI, A. *Dreptul penal al afacerilor*. Op.cit., p. 126.

opinia autoarei E. Romanova, este posibilă următoarea soluție: trebuie luat în calcul prejudiciul cauzat, care poate fi format din mai multe fapte de neachitare a datoriilor de către mai mulți creditori, cu condiția că toate aceste neachități sunt cuprinse de o intenție unică a făptuitorului²⁵⁹.

Faptele de insolvabilitate intenționată se comit în interesele personale ale învinutului sau în interesul unor persoane terțe. Interesele pot fi de acaparare, de interes (de acaparare), de a obține beneficii de ordin patrimonial sau nepatrimonial: susținerea și patronajul din partea unor persoane, tănuirea activității ilegale, servicii reciproce²⁶⁰.

Caracterizând trăsăturile personale ale *victimei unei infracțiuni*, trebuie menționat și faptul că printre ele există un număr semnificativ de persoane predispuse la încălcarea legislației și care doresc să obțină beneficii materiale prin mijloace nu de fiecare dată legale²⁶¹.

După conținut, putem identifica următoarele *cauze și condiții ale infracțiunilor de insolvabilitate*: social-economice, juridice, organizațional-administrative.

1) Cauzele social-economice ale insolvabilității ilegale, de altfel, ca și cauzele infracționalității economice, în general, sunt determinate de mai mulți factori: a) demoralizarea anumitor pătri ale societății, din motive de pierdere a stabilității statutului social; b) încălcarea principiilor democratice de administrare și control în domeniul repartizării, distribuirii bunurilor materiale, fapt care determină apariția motivelor de câștig și profit²⁶²; c) diminuarea controlului statal, iar în unele cazuri, chiar stimularea, încurajarea distrugerii sistemului de protecție și evidență a bunurilor încredințate, ca urmare a insuficienței asigurării financiare și a intereselor corporative din partea unor funcționari publici; d) încălcarea „forțată” a normelor de drept de către un număr impunător de antreprenori, din motive de păstrare și dezvoltare a afacerilor; e) neîncrederea în pedepsirea persoanelor pentru care actele de insolvabilitate și infracțiunile din domeniul economic constituie o activitate profesională, convingerea lor în propria siguranță²⁶³.

2) În lupta cu infracționalitatea economică, rolul de bază aparține normelor de drept și aplicării lor corespunzătoare. Or, reacția din partea statului nu este proporțională în raport cu dezvoltarea social-economică a societății. Cauzele juridice ale infracționalității din domeniul insolvabilității pot fi divizate în cele ce determină insolvabilitatea în calitate de fenomen economic și cele ale insolvabilității criminale (infracționale). Susținem părerea că o influență extrem de negativă asupra situației economice din domeniul insolvabilității a exercitat-o

²⁵⁹ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 165.

²⁶⁰ ПЕТРОСЯН, О. Ш., ТРУНЦЕВСКИЙ, Ю. В., БАРИКАЕВ, Е. Н., САРКИСЯН, А. Ж. *Экономические и финансовые преступления: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция»*. 2-е издание. Москва: Изд. ЮНИТИ-ДАНА, 2011, c. 242.

²⁶¹ ШУРУХНОВ, Н. Г. *Криминалистика*. Op.cit., c. 537.

²⁶² ШЕПУНОВ, Т. В. Социальное исключение и воспроизводство преступности. Op.cit., c. 61-62.

²⁶³ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 65.

legislația fiscală imperfectă, aplicată la începutul anilor '90 ai secolului trecut. O influență negativă s-a simțit și datorită neîndeplinirii de către stat a propriilor obligațiuni: neachitarea comenzilor de stat; stabilirea prețurilor de monopol neîntemeiate la anumite bunuri etc. Toate aceste circumstanțe, la începutul anilor '90, de rând cu alți factori, au dus la falimentarea unui număr substanțial de întreprinderi. De asemenea, chestiunile legate de insolvabilitate au reprezentat obiect de reglementare a unui spectru larg de acte normative, ce vizau falimentarea întreprinderilor din diferite ramuri ale economiei (agricultura, organizațiile de creditare, sectorul energetic). Acestea și alte cauze (circumstanțe) au permis, de multe ori, creditorilor de re-credință să se adreseze în instanță cu cereri privind falimentarea întreprinderilor rentabile, care, în virtutea unor dificultăți temporare, nu aveau posibilitatea să-și onoreze obligațiile în termen. De regulă, o asemenea variantă și un asemenea mecanism al actelor de insolvență criminală se aplică în cazul redistribuirii proprietății²⁶⁴.

3) Este extrem de dificilă și supraaprecierea importanței criminalistice a analizei cauzelor de ordin administrativ și organizațional. Or, perceperea corectă și oportună a deficiențelor din acest domeniu ne permite să corectăm și să specificăm procedeele și metodele de luptă cu infraționalitatea din domeniul insolvabilității. Reținem și faptul că reprezentanții organelor de drept se confruntă cu probleme al căror caracter și conținut nu le permit să efectueze o apreciere juridică obiectivă a acțiunilor/inațiunilor persoanelor care înfăptuiesc procedura de falimentate, luând decizii cu caracter financiar și patrimonial. Aceste dificultăți sunt determinate atât de poziția anumitor administratori de insolvabilitate, cât și de imperfecțiunea anumitor norme din domeniul falimentului²⁶⁵.

În rândul altor cauze ale comiterii faptelor de insolvabilitate infrațională putem nominaliza: a) distanțarea, retragerea statului de la controlul și reglementarea juridică a procedurilor de insolvabilitate²⁶⁶: aici pot fi atribuite lipsa unor recomandări corespunzătoare pentru instanțele de judecată și specialiștii din domeniul insolvabilității referitoare la specificul acestui gen de activitate; lipsa unui mecanism eficient de asigurare a drepturilor cetățenilor privind achitarea restanțelor salariale, în caz de falimentare a întreprinderilor și de insuficiență a masei de concurs; asigurarea insuficientă a controlului în privința respectării standardelor internaționale în materie de insolvabilitate; b) lipsa reglementărilor și a contracarării practicii privind numirea în funcțiile de conducere a persoanelor care s-au compromis prin participarea în

²⁶⁴ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 66-67.

²⁶⁵ *Ibidem*, с. 67-68.

²⁶⁶ БАНДУРИН, В. В., ЛАРИЦКИЙ, В. Е. *Проблема управления несостоятельными предприятиями в условиях переходной экономики*. Москва, 1999, с. 57.

procedurile de insolabilitate infracțională²⁶⁷.

Între infracțiunea de insolabilitate fictivă și infracțiunea de insolabilitate intenționată poate fi determinantă doar delimitarea, fără o concretizare și o prezență a unor reguli de concurență, iar admiterea unor evaluări ale infracțiunilor prin concurs este posibilă doar în cazul unui concurs real²⁶⁸.

Cunoașterea caracteristicii criminalistice a infracțiunilor din domeniul insolabilității poate oferi un ajutor substanțial organului de urmărire penală în ceea ce privește organizarea descoperirii și investigării acestor fapte, în optimizarea activității de stabilire a circumstanțelor care urmează a fi dovedite.

2.2. Circumstanțele care urmează a fi stabilite în procesul cercetării faptelor de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă

Trebuie să recunoaștem că formarea cunoștințelor despre obiectul probatoriului, în cazul infracțiunilor legate de insolabilitate, de altfel, ca și în cazul altor infracțiuni, ține, în mare măsură, de știința procesului penal. În același timp, și știința criminalistici contribuie la elaborarea și soluționarea anumitor chestiuni din acest domeniu de cunoaștere²⁶⁹. Prin obiectul probatoriului se înțelege ansamblul faptelor și împrejurărilor de fapt ce trebuie dovedite într-o cauză penală, pentru a fi legal și temeinic soluționată. În obiectul probatoriului se includ nu numai faptele și împrejurările de fapt; normele juridice nu trebuie dovedite, întrucât ele se consideră cunoscute de participanții la proces²⁷⁰. Or, determinarea corectă a *obiectului probatoriului* asigură planificarea și finalitatea acțiunilor organelor de urmărire penală și a instanței de judecată²⁷¹. În afară de ordonarea procesului în cauzele penale și identificarea direcției și limitelor cercetării, obiectul probatoriului are o importanță enormă pentru determinarea finalității versiunilor de urmărire penală, a anumitor acțiuni procesuale, precum și pentru elaborarea complexelor tactice (operațiunile și combinațiile tactice). Totodată, obiectul probatoriului este extrem de important și în calitate de factor determinant în elaborarea caracteristicilor criminalistice ale infracțiunilor și deci a elementului structural al metodicii

²⁶⁷ PEЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 68.

²⁶⁸ LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolabilitatea fictivă*. Op.cit., p. 170.

²⁶⁹ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 155.

²⁷⁰ THEODORU, Gr., CHIȘ, I. P. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., p. 370.

²⁷¹ СТРОГОВИЧ, М. С. *Курс советского уголовного процесса*. В 2-х томах./ Перераб. и дополн. издание. Том 1. Москва, 1968, c. 361.

particulare de investigare a unei anumite infracțiuni²⁷².

Marea majoritate a cercetărilor determină obiectul probatoriului ca fiind acel cumul de circumstanțe care urmează a fi stabilite, dovedite în cauzele penale²⁷³. Comun pentru aceste circumstanțe este faptul că ele au importanță procesual-juridică în cauza penală, adică fie că influențează la calificarea infracțiunii, fie că sunt relevante pentru soluționarea acțiunii civile sau pot fi luate în calcul la aplicarea măsurii de pedeapsă. Din acest considerent, nestabilirea lor înseamnă incompletitudinea și unilateralitatea cercetărilor²⁷⁴. Enumerarea tuturor acestor circumstanțe, care urmează a fi stabilite în orice cauză penală, se regăsește în art. 96 Cod de procedură penală al Republicii Moldova²⁷⁵.

Deci circumstanțele care urmează a fi stabilite constituie, în cumulul lor, un tot organic, sunt interconectate și, într-o anumită măsură, se condiționează și se completează reciproc. Din acest considerent, stabilirea unora dintre ele are importanță pentru cercetarea detaliată și minuțioasă a celorlalte²⁷⁶. Or, în acest caz, este relevantă poziția autoarei N. Emelichina, pentru care obiectul probatoriului în procesul penal este o noțiune abstractă privind modelul informațional-explorator (de căutare) al circumstanțelor infracțiunii, bazat pe normele dreptului penal și procesual-penal, iar în unele cazuri, concretizat și în baza normelor de drept civil, financiar, bancar etc.²⁷⁷. Unica obiecție pe care o avem în privința acestei definiții este legată de caracterul explorator al obiectului probatoriului. Acest criteriu se referă, mai degrabă, la caracteristica criminalistică a infracțiunilor.

În opinia autorilor I. Neagu și M. Damaschin, prin obiect al probatoriului se înțelege ansamblul faptelor sau împrejurărilor de fapt, ce trebuie dovedite în vederea soluționării cauzei penale. În sensul legii procesual-penale, în obiectul probatoriului sunt incluse faptele și împrejurările de fapt care au relevanță informativă cu privire la: 1) existența infracțiunii și săvârșirea ei de către inculpat; 2) faptele privitoare la răspunderea civilă, atunci când există parte civilă; 3) faptele și împrejurările de fapt de care depinde aplicarea legii; 4) orice împrejurare

²⁷² МИНЬКОВСКИЙ, Г. М. Понятие предмета доказывания. В: *Теория доказательств в советском уголовном процессе*. Москва, 1973, с. 140; ЧУРИЛОВ, С. Н. *Криминалистическое учение об общем методе расследования преступлений*. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Москва, 1995, с. 19-20.

²⁷³ БЕЛКИН, А. Р. *Теория доказывания: Научно-методическое пособие*. Москва, 1999, с. 20-23; ОРЛОВ, Ю. К. *Основы теории доказательств в уголовном процессе: научно-практическое пособие*. Москва, 2001, с. 22.

²⁷⁴ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 157.

²⁷⁵ Codul de procedură penală al RM: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial* al RM, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

²⁷⁶ *Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. / Под общей редакцией В. М. Лебедева. Москва, 2002, с. 153.

²⁷⁷ ЕМЕЛЬКИНА, Н. Л. *Предмет доказывания и привлечение в качестве обвиняемого по делам о преступлениях против интересов службы в коммерческих и иных организациях*. Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2003, с. 25.

necesară pentru justa soluționare a cauzei²⁷⁸.

Deci constatarea circumstanțelor care urmează a fi dovedite într-o cauză penală permite a soluționa just cauza penală și, în esență, a realiza în fiecare, sau concret, sarcinile unui proces echitabil²⁷⁹. Autorul E. Vlasov menționează despre necesitatea stabilirii în deplin volum a întregului complex de circumstanțe generale, care urmează a fi clarificate în procesul investigării faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, încercând să redacteze o listă a lor²⁸⁰. În legătură cu aceasta, vom menționa că, în procesul consolidării probatoriului în cauzele penale referitoare la insolvabilitatea fictivă, urmează a fi dovedite câteva grupuri de circumstanțe referitoare la:

1) *Învinuit* (conducătorul întreprinderii, proprietarul organizației sau antreprenorul individual), ca persoană fizică responsabilă, care a atins vârsta prevăzută de legea penală, cu datele care îl individualizează în baza actelor de identitate și a altor documente de la Oficiul de stare civilă, care nu se află la evidența medicului narcolog sau psihiatru și care, în perioada premergătoare inițierii procedurii de insolvabilitate sau în momentul declarării incapacității de plată, își putea da seama de caracterul acțiunilor sale;

2) *Statutul făptuitorului*, în calitatea lui de conducător al întreprinderii, de proprietar sau antreprenor individual: a) ordinul organizației ierarhic superioare privind desemnarea făptuitorului în calitate de conducător; semnarea contractului de muncă cu ei; prezența dosarului personal la secția resurse umane; înscrisurile corespunzătoare în carnetul de muncă; prezența contului de decontare la contabilitate; b) prezența instrucțiunilor de care s-a ghidat făptuitorul conducător în activitatea sa; c) administrarea întreprinderii de către făptuitor în conformitate cu prevederile contractului și cu cele ale ordinului privind numirea în funcție; d) actele ce confirmă dreptul făptuitorului asupra lotului de teren, a mijloacelor de transport, a încăperilor întreprinderii și a utilajului aflat în ele; e) înregistrarea făptuitorului în calitate de antreprenor în ordinea stabilită de lege; f) atragerea anterioară a învinuitului la răspundere (contravențională sau penală) pentru acte similare; g) cercul de persoane cu care comunică sau a comunicat conducătorul întreprinderii (rude, cunoscuți, prieteni, vecini), în virtutea funcției deținute și a soluționării chestiunilor legate serviciu, afaceri, procesul de producție; h) dacă făptuitorii se cunoșteau și au comunicat până la apariția relațiilor de afaceri între ei în legătură cu achiziția

²⁷⁸ NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Op.cit., p. 454.

²⁷⁹ DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu., VIZDOAGĂ, T. ș.a. *Drept procesual penal*. Op.cit., p. 267.

²⁸⁰ ВЛАСОВ, П. Е. *Расследование незаконных банкротств и неправомерных действий при банкротстве*. Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2004, с. 132-133.

anumitor bunuri, loturi, încheierea anumitor contracte etc.²⁸¹;

3) Faptul că făptuitorul, conducător al întreprinderii, proprietar al ei sau antreprenor individual, în perioada premergătoare anunțării false a stării de insolvabilitate sau nemijlocit în momentul declarării incapacității de plată, conducea întreprinderea, deținea proprietatea asupra ei sau activa ca antreprenor individual: a) dacă făptuitorul, în perioada de timp raportată, a asigurat conducerea faptică a întreprinderii (chiar dacă nu s-a aflat la locul de muncă, s-a aflat în concediu de boală sau s-a deplasat în afara localității sau țării); b) dacă acesta dădea indicații, semna ordine, expedia informații pe poșta electronică, ținea legătura cu întreprinderea sau cu persoanele în a căror gestiune se afla aceasta; c) dacă proprietarul nu și-a pierdut dreptul de proprietate în legătură cu încheierea contractului de vânzare-cumpărare sau a altor tranzacții privind transmiterea bunurilor către alte persoane, în temeiul aplicării sechestrului pe bunuri sau prin transmiterea lor în proprietatea altor persoane, în baza hotărârilor instanței de judecată; d) dacă persoana a fost înregistrată în mod corespunzător în calitate de antreprenor individual, dacă înregistrarea respectivă nu a fost anulată sau recunoscută nulă în perioada vizată;

4) Cunoașterea de către făptuitor a stării de insolvabilitate faptică sau de perspectivă a întreprinderii sau despre incapacitatea sa faptică de plată: a) deținerea informațiilor privind prezența faptică în conturi a mijloacelor bănești care aparțin întreprinderii sau lui personal; b) deținerea în gestiune a unor sume de bani (din contabilitatea întreprinderii sau transmise de către alte persoane în temeiuri legale și în baza documentelor justificative), c) deținerea sumelor de bani care nu sunt luate la evidență; d) deținerea de informații referitoare la intrarea, încasarea veniturilor pe conturile întreprinderii sau ale sale personale; e) prezența bunurilor și a produselor finite în depozitele întreprinderii; f) deținerea de informații în privința intrării unor partide de mărfuri (de exemplu, în baza contractelor de barter), a căror înstrăinare putea să consolideze substanțial capacitatea de plată a întreprinderii;

5) Făptuitorul conta pe dispersiunea teritorială a mijloacelor active ale întreprinderii, pe prezența și activitatea filialelor ineficiente, care creau vizibilitatea insolvabilității întregii întreprinderi, prezența unor mijloace active neînregistrate ale întreprinderii: a) specificarea acestui moment în scrisorile adresate creditorilor; b) referirea la incapacitatea de plată a filialelor în cererea adresată instanței de judecată; c) ignorarea și neaplicarea măsurilor necesare în vederea inventarierii activelor întreprinderii și luarea la evidență a întregii mase patrimoniale²⁸².

6) Lipsa unei părți considerabile a actelor de evidență contabilă este rezultatul nimicirii

²⁸¹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 149-151.

²⁸² *Ibidem*, c. 151-152.

lor de către conducătorul întreprinderii, de proprietar sau de către antreprenor: a) în perioada premergătoare inventarierii, reviziei documentare și a verificării, angajații contabilității, care, la indicația făptuitorului, i-au transmis actele contabile pentru informare și analiză; b) cu puțin timp înainte de anunțarea insolvenței sau după transmiterea actelor de către lucrătorii contabilității, învinuitul declarând că actele i-au fost sustrase, pierdute sau au fost nimicite, deteriorate (de exemplu, în timpul unui incendiu); c) documentele rămase după circumstanțele de forță majoră nu sunt fixate în procesul-verbal de cercetare sau în acesta se menționează despre o parte neînsemnată de acte distruse; d) lipsește actul de examinare a documentelor rămase întregi; e) lipsesc indicațiile conducătorului întreprinderii privind măsurile întreprinse de comun acord cu contabilul-șef, în vederea restabilirii actelor pierdute sau distruse;

7) Anterior, în procesul comunicării cu creditorii și partenerii de afaceri, nu a fost atins subiectul insolvenței întreprinderii, nu erau invocate argumente în privința falimentării: a) lipsa, până la un anumit moment, a subiectului insolvenței în conținutul corespondenței oficiale; b) lipsa, până la un anumit moment, a subiectului insolvenței în protocoalele întâlnirilor dintre partenerii de afaceri și creditorii;

8) Notificarea despre posibilitatea insolvenței sau a falimentării faptice de către conducător, proprietar, antreprenor nemijlocit la momentul inițierii procedurii respective: a) apariția subiectului insolvenței și falimentării în conținutul corespondenței oficiale până la începerea procedurii de falimentare; b) apariția subiectului insolvenței și falimentării în conținutul protocoalelor întâlnirilor dintre partenerii de afaceri și creditorii până la inițierea procedurii de insolvență;

9) Conducătorul întreprinderii, proprietarul sau antreprenorul a făcut o declarație oficială privind insolvența sa: a) a dat însărcinare juristului întreprinderii să pregătească cererea de adresare în instanță; b) a antrenat, contactat (personal sau a dat indicații subalternilor) specialiști corespunzători (juriști, economiști etc.) în privința chestiunilor legate de inițierea și desfășurarea procedurii de insolvență; c) a semnat personal cererea de adresare în instanța de judecată privind recunoașterea întreprinderii, proprietarului sau antreprenorului ca insolvent; d) a semnat procura pentru reprezentarea intereselor sale în diferite structuri în privința procedurii legate de insolvență; e) a dat indicații secretariatului, contabilității, serviciului juridic să pregătească actele necesare pentru procedura de insolvență; f) documentele respective au fost înregistrate în registrul de evidență a documentației întreprinderii²⁸³;

10) Declarația oficială a conducătorului întreprinderii, a proprietarului, antreprenorului

²⁸³ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 152-154.

individual privind insolabilitatea sa este vădit falsă: a) conducătorul întreprinderii, proprietarul, antreprenorul erau la curent cu starea faptică a balanței de plată și cunoșteau despre capacitățile pozitive în această privință; b) conducătorul întreprinderii, proprietarul, antreprenorul avea cunoștință despre obligațiunile sale pe termen scurt; c) conducătorul întreprinderii, proprietarul, antreprenorul dispunea de posibilități reale pentru a asigura satisfacerea intereselor creditorilor;

11) Conducătorul întreprinderii, proprietarul sau antreprenorul au săvârșit o serie de acțiuni suplimentare, pe lângă adresarea oficială în instanța de judecată, în raport cu declarația vădit falsă a propriei insolabilități: a) a declarat de nenumărate ori despre insolabilitate în formă verbală, în procesul comunicării cu creditorii, reprezentanții lor și partenerii de afaceri; b) a adresat scrisori creditorilor și partenerilor de afaceri privind imposibilitatea achitării furnizărilor efectuate, a serviciilor și lucrărilor prestate, a recepționării producției etc.;

12) Acțiunile comise de către conducătorul întreprinderii, proprietar, antreprenor privind declararea incapacității sale de plată au indus în eroare creditorii, determinând adoptarea unor decizii și hotărâri favorabile pentru învinuit: a) întreprinderii i s-a oferit amânarea sau eșalonarea achitării sumelor datorate creditorilor, fapt fixat documentar; b) a fost obținut acordul creditorilor în privința reducerilor din sumele datorate sau a penalităților, fapt confirmat documentar.

13) În urma acțiunilor întreprinderii, proprietarului, antreprenorului privind pretinsa incapacitate de plată, față de creditorii și partenerii de afaceri nu au fost executate obligațiile asumate anterior, drept consecință, acestora li s-a cauzat un prejudiciu material: a) care este suma datorată neachitată? b) nu a avut loc recepționarea mărfurilor și a bunurilor conform contractelor încheiate într-un anumit volum; c) nu au fost restituite sumele bănești achitate în avans pentru îndeplinirea anumitor lucrări; d) care este costul și volumul lucrărilor neexecutate? e) care este suma totală a prejudiciului material cauzat creditorilor și partenerilor de afaceri?

14) Notificarea privind insolabilitatea în adresa creditorilor a fost planificată și efectuată în perioadele „de criză” din activitatea lor: a) declarația privind insolabilitatea pe numele creditorilor de bază a fost efectuată în momentul substituirii proprietarului acestei organizații; b) declarația privind imposibilitatea achitării lucrărilor efectuate sau a mărfurilor furnizate a fost făcută în contextul informațiilor despre refuzul de executare a obligațiilor de către alte organizații față de creditor;

15) Tranzacțiile privind înstrăinarea bunurilor sunt fictive: a) nu a avut loc transmiterea faptică a bunurilor către cumpărător; b) transmiterea bunurilor a fost perfectată doar documentar; c) bunurile transmise în baza documentelor sunt folosite de fostul proprietar; d) pentru bunurile transmise în baza documentelor, care, *de facto*, sunt folosite de fostul proprietar, nu sunt achitate

sumele de arendă²⁸⁴.

La rândul său, autoarea L. Poselskaia încearcă să diferențieze circumstanțele care urmează a fi stabilite și dovedite în funcție de tipul de infracțiune, legată de insolvabilitate, clasificând, *de facto*, modalitățile de comitere a acestor infracțiuni²⁸⁵. Cercetătoarea E. Serova enumeră următoarele circumstanțe, ce urmează a fi stabilite în cazurile de insolvabilitate criminală: semnele falimentării organizației; etapele procedurii de falimentare; cine efectuează conducerea întreprinderii; caracteristica organizației falimentate; urmările socialmente periculoase, survenite de pe urma infracțiunii, legate de insolvabilitate; modalitățile de comitere a infracțiunii; autorul infracțiunii²⁸⁶. Autorul P. Vlasov examinează un complex de circumstanțe cu caracter general, care urmează a fi clarificate în procesul investigării oricăror infracțiuni din domeniul insolvabilității și a fiecărui tip de infracțiune în parte. Totodată, particularitățile obiectului probatoriului în cauzele referitoare la insolvabilitate (intenționată și fictivă) sunt expuse prin prisma modalităților de comitere a acestor infracțiuni²⁸⁷.

În cele ce urmează, vom reține că, în procesul materializării sistemului de probe în cauzele penale referitoare la insolvabilitatea intenționată, este necesar să fie dovedite câteva grupuri de circumstanțe, și anume:

1) Învinuitul (conducătorul întreprinderii, proprietarul organizației sau antreprenorul individual), ca persoană fizică responsabilă, care a atins vârsta prevăzută de legea penală, cu datele care îl individualizează în baza actelor de identitate și a altor documente de la Oficiul de stare civilă, care nu se află la evidența medicului narcolog sau psihiatru și care, în momentul comiterii acțiunilor referitoare la crearea sau mărirea incapacității de plată a întreprinderii, își dădea seama de caracterul acțiunilor sale;

2) Statutul faptic al învinuitului de conducător al întreprinderii, de proprietar al organizației sau antreprenor individual: a) este prezent ordinul organizației ierarhic superioare privind desemnarea persoanei în calitate de conducător; semnarea contractului de muncă cu ei; prezența dosarului personal la secția resurse umane; înscrisurile corespunzătoare în carnetul de muncă; prezența contului de decontare la contabilitate; b) prezența hotărârii instanței privind confirmarea candidaturii administratorului de insolvabilitate, propusă de adunarea creditorilor; c) administratorul de insolvabilitate desemnat este înregistrat conform ordinii prevăzute de lege; d) prezența instrucțiunilor și reglementărilor de care s-a condus învinuitul, conducător al

²⁸⁴ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 154-156.

²⁸⁵ ПОСЕЛЬСКАЯ, Л. Н. *Расследование криминальных банкротств*. *Op.cit.*, c. 740-741.

²⁸⁶ СЕРОВА, Е. Б. *Методика расследования криминальных банкротств*. *Op.cit.*, c. 393-396.

²⁸⁷ ВЛАСОВ, П. Е., ЛОЖКИНА, Е. И., УЛЕЙЧИК, В. В., ЩЕРБА, С. П. *Расследование преступлений, связанных с банкротством*. *Op.cit.*, c. 9-10.

întreprinderii; d) învinuitul a condus *de facto* întreprinderea, a exercitat funcții organizatoric-dispozitive și de administrare, în conformitate cu hotărârea instanței de judecată, cu prevederile contractului, ale ordinului de numire în funcție și cu instrucțiunile de serviciu; e) conform datelor prezentate de la notar, de la cadastru, de la organele de evidență a mijloacelor de transport, învinuitul este proprietarul faptic al lotului de teren, încăperilor, utilajelor și instalațiilor aflate în ele, a mijloacelor de transport etc.; f) învinuitul este antreprenor individual, înregistrat în ordinea stabilită de lege; g) învinuitul, anterior, a fost atras la răspundere contravențională pentru acțiuni similare; h) administratorul pentru insolabilitate, conducătorul întreprinderii sau conducătorii mai multor organizații, implicați în schema de insolabilitate intenționată a unuia dintre ei, proprietarii, antreprenorii individuali sau alți participanți la insolabilitatea intenționată sunt bine cunoscuți, comunică în permanență pe anumite chestiuni de afaceri, legate de necesitățile de producție; i) învinuiții se cunoșteau reciproc anterior, până la stabilirea relațiilor de producție și contractuale în legătură cu obținerea dreptului de proprietate asupra bunurilor sau arendarea lor²⁸⁸;

3) Învinuitul cunoștea, conștientiza, folosea și crea condiții care contribuiau la comiterea acțiunilor privind crearea și ridicarea (consolidarea) incapacității de plată: a) anumiți angajați ai întreprinderii care manifestau dezacordul în privința acțiunilor economice nejustificate au fost concediați la inițiativa învinuitului; b) în cadrul Consiliului de directori și, ulterior, la Adunarea Generală a acționarilor, la inițiativa învinuitului, au fost înaintate propuneri privind operarea modificărilor în statului întreprinderii, care au făcut posibilă ulterioara divizare a structurii patrimoniale unice; c) nu au fost întreprinse măsurile juridice necesare privind distribuirea datoriilor și creanțelor „companiei-mamă” între persoanele juridice create, cărora le-a fost transmisă marea parte a mijloacelor active ale companiei; d) formarea capitalului statutar al persoanelor juridice nou-constituite a fost realizată astfel, ca 50,1% din acțiuni să aparțină altor întreprinderi; e) în privința obiectelor înstrăinate sau transmise în arendă nerațională, din punct de vedere economic nu au fost efectuate, o perioadă îndelungată, acte de apreciere și inventariere tehnică; f) după refuzul creditorilor de bază de a procura producția finită, învinuitul nu a întreprins măsuri pentru a identifica alte canale de comercializare a producției întreprinderii, manifestând un comportament pasiv; g) a fost înregistrată o organizație comercială care, *de facto*, nu a manifestat o activitate economică, scopul urmărit fiind crearea condițiilor în vederea posibilității acumulării datoriilor altor persoane juridice; h) înregistrarea juridică a organizației căreia i-a fost transmis patrimoniul întreprinderii falimentate a avut loc după finalizarea

²⁸⁸ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Оп.цит., с. 156-157.

transferului patrimoniului în regim de incapacitate de plată acumulată; i) învinuitul nu a efectuat în modul corespunzător evidența contabilă, nu a verificat corectitudinea realizării ei, nu a inițiat acte de verificare și control; î) învinuitul a realizat selectarea neglijentă și dezordonată a părților contractante și a partenerilor de afaceri, a înfăptuit nechibzuit activitatea profesională, a plasat nesatisfăcător capitalul pe piața mărfurilor și a serviciilor; j) învinuitul a utilizat mijloacele financiare ale întreprinderii pentru necesități comerciale, cheltuieli de reprezentare, care nu sunt legate de achitarea salariilor, a impozitelor și a restituirii datoriilor acumulate; k) au fost încheiate multiple tranzacții nerentabile, contrare condițiilor activității economico-financiare corespunzătoare, a efectuat cheltuieli exagerate sau a folosit mijloacele active pentru necesități care nu au nimic comun cu activitatea economică a întreprinderii²⁸⁹.

4) Învinuitul, în activitatea sa, a comis acțiuni care au complicat substanțial identificarea patrimoniului prin mijloace procedural-arbitrale, creând, astfel, piedici în formarea masei concurențiale (de concurs): a) a tănuit, a falsificat sau a distrus parțial documentele în perioada premergătoare transmiterii materialelor administratorului de insolvabilitate; b) a încălcat termenul legal de transmitere a patrimoniului, documentelor, a ștampilelor și sigiliilor; c) nu a transmis administratorului de insolvabilitate actele și documentele privind activitatea curentă a întreprinderii; d) lipsește bilanțul pentru perioadele de timp raportate; e) balanțele prezentate sunt perfectate cu grave abateri și nu au fost recepționate de Serviciul Fiscal de Stat; f) a avut loc înstrăinarea patrimoniului, a utilajului, a tehnicii la preț diminuat unor persoane fizice și juridice, înregistrate în alte localități; g) a tănuit documentele primare privind faptul transportării de la întreprindere a producției finite, a materiei prime, a utilajului, care sunt fixate în jurnalul de înregistrare a exportului.

5) Învinuitul a stabilit condițiile încheierii tranzacțiilor, care au determinat crearea sau ridicarea incapacității de plată, a fost prezent la locul și timpul întocmirii acestora: a) a luat decizia pentru încheierea tranzacțiilor la un preț redus sau ridicat pentru bunurile procurate, înstrăinate și serviciile prestate sau solicitate; b) a manifestat acordul în privința clauzelor nefavorabile pentru sine în ceea ce ține de termenele, modalitățile și condițiile de achitare, de furnizare și primire a bunurilor.

6) Învinuitul a creat și a ridicat incapacitatea de plată a întreprinderii printr-o serie de acțiuni sau printr-o singură tranzacție neavantajoasă din punct de vedere economic: a) cu titlu gratuit, prin mituire, a transmis persoanelor cointerestate o parte a mijloacelor active, patrimoniul întreprinderii; b) a înstrăinat persoanelor fizice și juridice patrimoniul întreprinderii la un preț

²⁸⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Оп.цит., с. 157-159.

reduc; c) a transmis patrimoniul întreprinderii în arendă (locațiune) nerațională; d) a recepționat o parte din suma de plată pentru arendă prin mijloace bănești care nu au fost luate la evidență; e) a folosit patrimoniul înstrăinat cu statut de patrimoniu aflat în arendă (locațiune), iar sumele încasate au fost însușite; f) a casat mijloace bănești și bunuri materiale pentru procurarea titlurilor de valoare (hârtiilor de valoare), care nu erau recunoscute și cotate pe piață financiară; g) a înstrăinat mijloacele de bază ale întreprinderii pentru cambii, al căror preț real pe piață se cota la zero; h) a dat indicații angajaților contabilității să nu elibereze anumitor adresanți ai producției întreprinderii solicitări (bonuri) de plată; i) în adresa unor persoane juridice, special constituite, a efectuat readresarea sumelor cuvenite spre achitare de partenerii de afaceri ai întreprinderii, cu folosirea indicațiilor și dispozițiilor scrise, în acest sens, iar în baza acestor sume a procurat mijloace pentru alte firme²⁹⁰.

7) Încheierea de către învinuit în interes personal a tranzacțiilor nerentabile, urmare a cărui fapt a obținut avantaje materiale substanțiale: a) de către învinuit au fost constituite organizații comerciale ale căror active se completau din contul întreprinderii falimentate sau din contul mijloacelor destinate acesteia; b) din mijloacele bănești, destinate întreprinderii falimentate, acumulate în conturile firmelor special constituite, erau procurate mijloace fixe, mijloace circulante și altele materiale (piese de schimb), erau achitate taxele pentru arendă și alte sume în interesul altor firme, ai căror fondatori erau învinuitul sau rudele acestuia; c) din contul mijloacelor organizațiilor comerciale care au obținut beneficii în urma tranzacțiilor economice nerentabile au fost achitate cheltuielile personale ale învinuitului.

8) De către învinuit au fost încheiate tranzacții nerentabile în interesul persoanelor terțe, care, în urma executării acestora, au obținut beneficii materiale substanțiale: a) de către rudele sau cunoscuții învinuiților (persoanele terțe) au fost constituite organizații comerciale, ale căror active erau completate din contul întreprinderii falimentate; b) între întreprinderea falimentată și anumite firme nu a existat un parteneriat real de afaceri, ci doar anumite acte și documente referitoare la diverse preținse obligațiuni contractuale; c) din contul mijloacelor întreprinderii falimentate au fost procurate materiale și accesorii, erau achitate taxele pentru arendă și alte sume în interesul unor firme „curate”, unde persoanele terțe figurau în calitate de fondatori / cofondatori; d) din contul mijloacelor organizației comerciale, care a obținut beneficii de pe urma tranzacțiilor nerentabile, au fost achitate cheltuielile suportate de rudele învinuitului; e) învinuitul s-a folosit de statutul său de conducător al întreprinderii, asumându-și datoriile străine în calitate de garant.

²⁹⁰ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Оп.цит., с. 159-161.

9) Starea de incapacitate de plată, apărută în urma încheierii tranzacțiilor nerentabile de către învinuit, a avut ca efect cauzarea de prejudicii în proporții mari statului, întreprinderii, proprietarului, antreprenorului sau unor persoane particulare: a) nu au fost executate obligațiunile privind remunerarea muncii prestate; b) nu au fost executate obligațiile referitoare la achitarea sumelor necesare în contul bugetului și a fondurilor extrabugetare; c) suma prejudiciului cauzat persoanei fizice depășește mijloacele circulante ale acestuia, constituind (*se indică mărimea bănească a prejudiciului cauzat conform legii penale*); d) suma prejudiciului cauzat persoanei fizice sau antreprenorului individual depășește bugetul lunar al părții vătămate și constituie mai mult de (*se indică mărimea bănească a prejudiciului cauzat conform legii penale*).

10) Starea de incapacitate de plată, apărută de pe urma încheierii tranzacțiilor nerentabile de către învinuit, a atras după sine consecințe grave pentru întreprindere și angajații ei, pentru proprietar, antreprenor individual sau persoana particulară: a) nu au fost onorate obligațiile privind remunerarea muncii, achitarea pachetului social, care era oferit de către debitor angajaților săi; b) s-a înregistrat o înrăutățire substanțială a stării materiale a angajaților întreprinderii, reducerea statelor de personal și concedieri în masă de la întreprindere, creșterea ratei șomajului; c) nu au fost executate obligațiile față de creditorii, a fost subminată reputația de afaceri a acestora, creditorii au fost nevoiți să se declare în incapacitate de plată; d) a fost înregistrată o diminuare substanțială a volumului de producție, a rotației financiare a întreprinderii debitor și a întreprinderii creditor; e) debitorul și creditorul au pierdut pozițiile stabile pe piața de desfacere, o parte considerabilă a cumpărătorilor au refuzat să comercializeze producția întreprinderii; f) creditorul s-a îmbolnăvit de o boală psihică, s-a sinucis sau alte consecințe similare au survenit în raport cu cineva din angajații întreprinderii debitor, din motiv de înrăutățire substanțială a stării materiale²⁹¹.

În mod aparte, urmează să acordăm atenție specificului stabilirii prejudiciului cauzat prin infracțiunile de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată – în cazul dat, în proporții mari. În acest scop, sunt identificați toți creditorii întreprinderii debitor, rechizitele fiecărui contract, în baza cărora s-au format datoriile, mărimea separată și totală a prejudiciului adus. În vederea confirmării prejudiciului cauzat, urmează a fi solicitate și copii de pe hotărârile definitive ale instanțelor de judecată. Or, cunoașterea particularităților tuturor circumstanțelor care urmează a fi dovedite reprezintă condiția necesară a cercetării eficiente a cazurilor de

²⁹¹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Оп.цит., с. 161-163.

insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată²⁹².

Este evident că și alte circumstanțe ale obiectului probatoriului vor avea caracter individual, în funcție de tipul infracțiunii legate de insolvabilitate²⁹³. Or, susținem că este necesar să fie identificate direcțiile unor cercetări ulterioare ale problemelor privind obiectul probatoriului în cauzele legate de insolvabilitate, care ar putea eficientiza asigurarea criminalistică a investigării acestei categorii de infracțiuni.

2.3. Concluzii la Capitolul 2

1. Caracteristica criminalistică a infracțiunii, ca model probabil și verosimil, poate ajuta organul de urmărire penală în stabilirea circumstanțelor ce trebuie dovedite în cadrul cauzei penale.

2. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate constituie un model informațional al acestora, reflectând informațiile inițiale despre insolvabilitatea infracțională, urmele infracțiunii, starea și calitățile obiectului atentatului, circumstanțele și modalitățile comiterii faptei, persoana infractorului și cauzele sau condițiile ce au favorizat comiterea lor.

3. Elementele structurale ale caracteristicii criminalistice a insolvabilității infracționale se disting prin specificitatea lor, fiind influențate de volumul considerabil al materialului normativ și de principiile mecanismului de reglementare a relațiilor economice în activitatea de întreprinzător.

4. Pentru metodică investigării infracțiunilor din domeniul insolvabilității, este esențială determinarea corectă a elementelor relevante ale caracteristicii criminalistice, astfel încât acestea să fie clar expuse în raport cu componența concretă a infracțiunii legate de insolvabilitate.

5. Structura caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de insolvabilitate include următoarele elemente fundamentale: a) obiectul infracțiunii; b) circumstanțele comiterii faptei infracționale; c) persoana infractorului și trăsăturile sale; d) modalitățile de comitere și de disimulare a insolvabilității; e) circumstanțele care au contribuit la comiterea infracțiunii.

6. Selectarea și aplicarea modalităților de comitere a infracțiunilor în domeniul insolvabilității este influențată de factori obiectivi și subiectivi, precum: a) imperfecțiunea legislației; b) diversitatea activităților economice din diferite sectoare; c) aptitudinile profesionale în organizarea activității economico-financiare; d) cunoștințele relevante în dreptul civil, financiar, de creditare și în activitățile de întreprinzător; e) experiența de viață.

²⁹² ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 50-51.

²⁹³ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 161.

7. În cazul infracțiunilor din domeniul insolvabilității, cele mai mari dificultăți apar în stabilirea faptului infracțiunii și a vinovăției persoanei. Aceste dificultăți sunt determinate de două aspecte principale: pe de o parte, infracțiunile pot fi comise doar cu intenție directă, iar pe de altă parte, insolvabilitatea este adesea explicată de făptuitor prin anumite riscuri ale activității economico-financiare, respectiv, prin acțiuni imprudente.

3. SPECIFICUL ȘI CONȚINUTUL CADRULUI METODOLOGIC DE INVESTIGARE A INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ

3.1. Aspecte tactico-organizatorice ale verificărilor inițiale

Începerea corectă și oportună a urmăririi penale contribuie la descoperirea rapidă și deplină a infracțiunilor și la demascarea persoanelor vinovate. După cum susține, pe bună dreptate, autorul V. V. Stepanov, oportunitatea și temeinicia începerii urmăririi penale depind, de multe ori, de verificările care premarg ordonanței de pornire a procesului sau de refuz de a începe urmărirea²⁹⁴. În opinia autoarei E. Serova, în procesul investigării infracțiunilor din domeniul insolabilității, este necesar să ne conducem de prevederile generale ale metodicii de cercetare a infracțiunilor economice, fiind trasată lista de măsuri privind verificarea inițială a materialelor, cu scopul de a descoperi date suficiente care indică la semnele infracțiunii, și anume: a) studierea documentelor ce reglementează activitatea organizației, întreprinderii; b) efectuarea reviziilor (în calitate de temei pentru începerea urmăririi penale poate figura actul intermediar de revizie); c) solicitarea și ridicarea documentelor care reflectă operațiunile îndoielnice, dubioase cu bunurile materiale și mijloacele bănești; d) obținerea unor explicații din partea conducătorilor și angajaților întreprinderii implicate în tranzacțiile, operațiunile dubioase sau în controlul lor²⁹⁵. Deci un factor important pentru investigarea acestor categorii de dosare îl reprezintă strângerea materialului inițial suficient, analiza minuțioasă și verificarea acestuia. În caz contrar, decad temeiurile necesare pentru începerea urmăririi penale.

Verificările inițiale, în opinia autorilor V. Grigoriev și Iu. Prușinschi, se efectuează în cazul obținerii cererilor și informațiilor, în ordinea stabilită de legea procesual-penală, în care se indică despre faptul comiterii infracțiunii, datele expuse fiind însă insuficiente pentru începerea urmăririi penale. Or, sarcinile verificării inițiale presupun obținerea datelor suficiente care indică la semnele infracțiunii, fie stabilirea absenței temeiurilor pentru începerea urmăririi penale²⁹⁶. Conținutul termenului *descoperirea infracțiunii* trebuie să se bazeze pe volumul probelor și al informațiilor acumulate. Ele trebuie să fie suficiente pentru a concluziona în privința atribuției unor persoane concrete la realizarea intențiilor infracționale, în anumite condiții determinate de

²⁹⁴ СТЕПАНОВ, В. В. *Предварительная проверка первичных материалов о преступлении*. Саратов, 1972, с. 8.

²⁹⁵ СЕРОВА, Е. Б. *Методика расследования криминальных банкротств*. *Op.cit.*, с. 396.

²⁹⁶ ГРИГОРЬЕВ, В. Н., ПРУШИНСКИЙ, Ю. В. *Первоначальные действия при получении сведений о преступлении (процессуальные и организационно-правовые формы)*: Учебное пособие. Москва, 2002, с. 66-67.

loc și timp. În practica investigării infracțiunilor legate de insolvabilitate, chiar și în cazul unui volum mare de probe și informații, de multe ori, apar complicații legate de absența complexului patrimonial al întreprinderilor falimentate. În legătură cu acest fapt, apare necesitatea aplicării în activitatea organului de urmărire penală a unei forme specifice de acțiune – cea de căutare²⁹⁷. Activitatea de căutare pe această categorie de dosare își are propriile particularități, determinate de faptul că, de cele mai multe ori, este vorba despre valori materiale casate și transmise persoanelor cointerestate în falimentarea întreprinderii²⁹⁸.

Verificarea prealabilă a informațiilor despre infracțiunile din domeniul insolvabilității are propriul specific. Aceasta se explică prin faptul că ele parvin din diverse surse, în conținutul lor lipsind, în majoritatea cazurilor, datele suficiente care indică asupra semnelor infracțiunii. Codul de procedură penală al Republicii Moldova reglementează procedura de efectuare a acțiunilor de verificare. Totodată, analiza normelor procesual-penale ne permite să identificăm acțiunile procesuale și procedeele tactice care pot fi efectuate până la începerea urmăririi penale.

Activitatea referitoare la stabilirea temeiurilor pentru începerea urmăririi penale demarează, de multe ori, cu determinarea metodelor și mijloacelor criminalistice de verificare și cu aprecierea temeiurilor necesare începerii urmăririi penale. În activitatea organelor de urmărire penală, la etapa pornirii procesului penal, sunt prezente anumite procedee tactice ale acțiunilor orientate spre stabilirea datelor necesare și suficiente pentru începerea legală și întemeiată a procesului penal și pentru luarea deciziei corespunzătoare²⁹⁹.

Depistarea situațiilor criminale, legate de insolvabilitatea fictivă sau intenționată presupune descoperirea următoarelor necorespunderi și discordanțe: a) între declarația conducătorului sau a proprietarului organizației privind insolvabilitatea sa și starea faptică a bilanțului de plată a persoanei juridice sau a antreprenorului individual; b) între acordul privind obținerea amânării sau eșalonării achitării taxelor datorate creditorilor, fie a reducerilor din suma datorată, precum și între faptul neachitării datoriilor și transferurile în conturile propriilor firme, inclusiv cu folosirea dispozițiilor privind decontările reciproce; c) între fixarea și reglementarea funcțiilor organizatorico-dispozitive și administrative ale conducătorului persoanei juridice sau ale administratorului de insolvabilitate și absența faptică a administrării întreprinderii de către aceștia; d) între planul de administrare externă de redresare financiară aprobat și acțiunile

²⁹⁷ ЗАКАТОВ, А. А. Розыскная деятельность следователя. В: *Криминалистика: Учебник. Том 2. Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений*. Волгоград, 1994, с. 263-274.

²⁹⁸ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Ор.сит., с. 90.

²⁹⁹ ОВСЯННИКОВ, В. А. *Основания и мотивы принятия уголовно-процессуальных решений в стадии возбуждения уголовного дела*. Ор.сит., с. 16; ЦЕНОВА, Т. Л. *Уголовно-правовые и криминалистические проблемы коммерческого мошенничества*. Краснодар, 2001, с. 78.

persoanelor cointeresate, care, intenționat, creează sau ridică incapacitatea de plată a întreprinderii; d) între salariul încasat oficial de către conducători, între transferurile în numerar sau fără numerar ale acestor persoane și veniturile lor tenebre, prin care au fost cauzate prejudicii întreprinderii; e) între prezența faptică a patrimoniului la debitor sau a informațiilor despre acesta și acțiunile privind tănuirea informațiilor referitoare la bunuri, obligațiuni patrimoniale, valoarea și locul lor de aflare; f) între obligațiunea fixată normativ a administratorului de insolabilitate privind formarea masei concurențiale (de concurs) și satisfacerea uniformă, conform ordinii stabilite de instanță, a intereselor creditorilor întreprinderii debitor privind transmiterea bunurilor în posesia altor persoane, înstrăinarea sau distrugerea lor, tănuirea, distrugerea, falsificarea documentelor contabile și de evidență, care reflectă activitatea economică, în caz de insolabilitate sau de previzibilitate a ei, precum și satisfacerea intenționată a cerințelor patrimoniale ale unor creditori în detrimentul altora; g) între obligațiunea creditorului de a respecta consecutivitatea stabilită de instanța de judecată în acceptarea cerințelor și cunoașterea despre faptul preferinței acordate acestuia, în detrimentul altor creditori, prin acceptarea faptică a sumelor de bani sau a bunurilor oferite³⁰⁰.

Practica investigării infracțiunilor de insolabilitate arată că în conținutul etapei de pornire a procesului penal se regăsesc acțiuni care necesită soluții tactice privind clarificarea caracterului faptelor comise, stabilirea prezenței semnelor unor componente concrete de infracțiune. Aici sunt atribuite și metodele și procedeele de fixare a informațiilor operative, recepționarea și perfectarea cererilor și informațiilor privind infracțiunile, luarea măsurilor pentru curmarea faptelor infracționale, efectuarea controalelor necesare, în vederea păstrării urmelor, sistematizarea și analiza materialelor etc. Este necesară și o analiză complexă profesională a surselor din care sunt obținute informații referitoare la infracțiune. Din punct de vedere al metodicii organizării descoperirii și investigării infracțiunilor, poate apărea necesitatea elaborării unor operațiuni tactice. Punctul de pornire al operațiunii tactice îl reprezintă studierea informațiilor inițiale, care se regăsesc în conținutul temeiului începerii urmăririi penale. Pe categoria vizată de cauze penale, acest lucru trebuie realizat prin: a) folosirea unui spectru larg de cunoștințe de specialitate, ceea ce permite nu doar determinarea caracterului faptei, ci și a unor elemente ale ei; b) studierea minuțioasă a surselor de informare, despre care se menționează în sesizarea privind comiterea faptei infracționale (persoane concrete, acte, documente, urme materiale); c) organizarea interacțiunii cu organele de administrare și de drept, în vederea obținerii informațiilor inițiale necesare și pentru chestionarea iscusită a persoanelor care pot

³⁰⁰ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 90-91.

prezenta explicații referitor la fapta cercetată³⁰¹.

La categoria direcțiilor de bază ale descoperirii semnelor insolvabilității intenționate pot fi atribuite: a) depistarea semnelor de creare intenționată a incapacității de plată a întreprinderii, în baza analizei tranzacțiilor, a relațiilor de arendă a întreprinderii falimentate, a politicii de prețuri până la momentul adresării cererii de insolvabilitate în instanță; b) descoperirea semnelor de ridicare intenționată a incapacității de plată după introducerea la întreprindere a supravegherii sau administrării externe; c) descoperirea semnelor de cauzare a prejudiciilor întreprinderii în interes personal sau în interesul unor persoane terțe, legate de activitatea conducătorului întreprinderii sau a administratorului pentru insolvabilitate; d) depistarea semnelor administrării necompetente și dăunătoare pentru întreprindere prin analiza, examinarea hotărârilor neraționale, a conducerii amorfe și a managementului pasiv, descoperirea neeficienței și caracterului defectuos al planului de administrare externă al întreprinderii; e) descoperirea semnelor prezenței posibilităților reale de restabilire a capacității de plată a întreprinderii din contul realizării avantajoase a unei părți a patrimoniului, al efectuării restructurării întreprinderii și a datoriilor, prin căutarea investitorilor cointeresați etc.; f) descoperirea semnelor referitoare la neeficiența controlului operativ din partea comitetului de creditori asupra administratorului extern sau prin concurs, cointerесarea anumitor creditori în neorganizarea activității referitoare la redresarea financiară a întreprinderii sau la formarea masei concurențiale (de concurs).

Activitatea practică privind descoperirea, fixarea și folosirea informațiilor referitoare la insolvabilitățile infracționale reprezintă un complex de măsuri de ordin procesual și operativ-investigativ³⁰², care se realizează în procesul interacțiunii subiecților procesuali în cadrul cercetării cauzelor penale. Legislația procesual-penală nu reglementează explicit conceptul interacțiunii în cadrul cercetării cauzelor penale, însă cadrul normativ departamental denotă caracterul obligatoriu al acesteia în cazurile infracțiunilor grave, deosebit și excepțional de grave.

Legiuitorul nu prevede limitele interacțiunii și nu reglementează obligația organului de urmărire penală de a apela la această instituție. Utilizarea acestei instituții de către subiecții procesuali la cercetarea cauzelor penale este o măsură facultativă, care poate fi realizată la discreția organului de urmărire penală doar în anumite cazuri³⁰³. De asemenea, urmează a fi luat în calcul faptul că formele de interacțiune, de conlucrare a organului de urmărire penală cu serviciile operative depind de natura și caracterul faptei în curs de cercetare. În cazul

³⁰¹ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 71.

³⁰² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 91-92.

³⁰³ OGANESEAN, A. *Interacțiunea subiecților procesuali în cadrul cercetării cauzelor penale*: Monografie. Chișinău: Ed. LEXON, 2022, p. 193.

infracțiunilor evidente, când s-a activat deschis, probele fiind la suprafață, organul de urmărire penală apelează la poliție, solicitându-i doar ajutorul necesar pentru menținerea ordinii pe parcursul efectuării activităților de urmărire penală. Dimpotrivă, la cercetarea infracțiunilor grave, săvârșite în mod tainic, conlucrarea cu organele operative ia cu totul altă amploare și nu poate fi ignorată decât în detrimentul aflării adevărului³⁰⁴.

Urmează să menționăm că aplicarea reușită a rezultatelor obținute în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații depinde, în mare parte, de planul corect întocmit al măsurilor operativ-investigative și al acțiunilor de urmărire penală, unde trebuie să se regăsească: ordinea de efectuare; aprecierea și luarea deciziilor privind utilizarea materialelor ce conțin informații operativ-investigative; forma și volumul informațiilor transmise; ordinea remiterii informațiilor către organele de urmărire penală³⁰⁵. Este necesar să reținem și faptul că, după lungi polemici teoretico-științifice despre necesitatea efectuării urmăririi penale și a activității speciale de investigații de către specialiști cu cunoștințe speciale în domeniu, similar României și altor state europene, prin Legea nr. 188 din 11 septembrie 2020, s-au introdus un șir de modificări în Codul fiscal³⁰⁶, Codul de procedură penală³⁰⁷, Legea privind activitatea specială de investigații³⁰⁸ și Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală³⁰⁹, modificări care, în esență, au pus în sarcina SFS efectuarea urmăririi penale și a activității speciale de investigații pentru infracțiunile economice, la care sunt referite și insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă.

Întru realizarea funcțiilor sale, SFS i s-au acordat, conform art. 133 alin. (4) Cod fiscal, un șir de atribuții privind constatarea infracțiunilor, printre cele mai importante fiind: reținerea făptuitorului; ridicarea corpurilor delictive; solicitarea informațiilor și documentelor necesare pentru constatarea infracțiunilor; citarea persoanelor și obținerea de la ele a declarațiilor; evaluarea pagubei; efectuarea oricăror acțiuni în vederea constatării infracțiunilor; cooperarea cu instituțiile cu atribuții similare din alte state, precum și cu organisme internaționale, în scopul constatării infracțiunilor; construirea și utilizarea de baze de date necesare pentru constatarea infracțiunilor economico-financiare și a altor fapte ilicite în domeniul fiscal; primirea și înregistrarea declarațiilor și a altor informații privind infracțiunile fiscale; solicitarea de date sau,

³⁰⁴ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 293.

³⁰⁵ ЗУЕВ, С. В. *Использование оперативной информации в уголовном процессе*. Челябинск, 2002, с. 4.

³⁰⁶ Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1997, nr. 62 [online] [citat 22.10.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro.

³⁰⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

³⁰⁸ Legea privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr. 113-118, pp. 6-12 [online] [citat 21.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110235&lang=ro.

³⁰⁹ Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală, nr. 333 din 10.11.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 195-198 din 22.12.2006.

după caz, documente de la orice entitate privată și/sau publică, în scopul instrumentării și fundamentării constatărilor cu privire la săvârșirea unor fapte care contravin legislației; ridicarea de documente, echipamente de casă și de control, precum și a sistemelor informaționale/computerizate de evidență, solicitarea copiilor de pe documentele originale, prelevarea probelor, a mostrelor etc., solicitarea efectuării expertizelor necesare finalizării acțiunilor de administrare fiscală; efectuarea urmăririi penale în conformitate cu normele stabilite de Codul de procedură penală; efectuarea activității speciale de investigații aferente infracțiunilor date, în conformitate cu Legea privind activitatea specială de investigații³¹⁰.

La etapa începerii urmăririi penale în privința faptelor infracționale de insolvabilitate intenționată (art. 252 Cod penal al Republicii Moldova), urmează a se stabili cu certitudine că acțiunile ilegale indică la crearea intenționată a incapacității de plată de către conducătorul și proprietarul întreprinderii, la cauzarea de prejudicii întreprinderii în interes personal sau în interesul altor persoane. Nu este exclus că conducătorul sau proprietarul vor înstrăina patrimoniul întreprinderii la un preț redus, nu cu intenția de falimentare, ci pentru a asigura stingerea rapidă a restanțelor salariale, onorarea obligațiilor față de creditori etc.³¹¹.

Determinarea semnelor insolvabilității intenționate are loc în cazul inițierii procedurii de insolvabilitate de către instanța de judecată, inclusiv dacă există temeiuri de a presupune anumite acțiuni ilegale din partea persoanelor care pot să dea indicații obligatorii pentru debitor sau că au posibilitatea de a determina, într-un mod sau altul, acțiunile acestuia. Semnele insolvabilității intenționate pot fi stabilite atât pe durata premergătoare inițierii procedurii de insolvabilitate, cât și nemijlocit în cadrul acestei proceduri (cu excepția procedurii de concurs). În vederea stabilirii semnelor insolvabilității intenționate, se efectuează analiza economico-financiară a activității debitorului, care derulează în două etape: la prima etapă, sunt calculați indicatorii ce caracterizează modificările în asigurarea obligațiilor debitorului față de creditori, care a avut loc în perioada verificată, la cea de-a doua etapă, sunt analizate condițiile de încheiere și executare a tranzacțiilor pentru aceeași perioadă, care au determinat schimbări substanțiale în indicatorii de asigurare a obligațiilor debitorului față de creditori.

La indicii ce caracterizează gradul de asigurare a obligațiilor debitorului față de creditori se atribuie: a) asigurarea (garantarea) obligațiilor debitorului prin toate mijloacele sale active; b) garantarea obligațiilor debitorului prin mijloace circulante; c) cuantumul,

³¹⁰ VLAICU, V. Serviciul fiscal de stat – organ cu atribuții de urmărire penală și activitate specială de investigații. In: *Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice: Materialele conferinței*, 10-11 noiembrie 2022. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 138-139. [online] [cit. 27.10.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/138-140_30.pdf.

³¹¹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Оп.цит., с. 78.

mărimea activelor nete³¹². Asigurarea (garantarea) obligațiunilor debitorului prin toate mijloacele sale active presupune faptul că suma datoriilor nu trebuie să fie mai mare decât suma activelor. Trebuie remarcat că asigurarea obligațiilor debitorului cu activele sale este un indicator determinat de coraportul dintre, pe de o parte, valoarea activelor debitorului, cu excepția cheltuielilor administrative, impozitul pe venit, și, pe de altă parte, valoarea totală a obligațiilor, inclusiv a obligațiilor scadente.

Garantarea obligațiunilor debitorului prin mijloace circulante se caracterizează prin mărimea mijloacelor circulante ale debitorului coraportată la valoarea obligațiilor. Astfel, acest indicator se va calcula prin coraportarea valorii mijloacelor circulante, fără TVA, la valoarea creanțelor, inclusiv a creanțelor scadente. Valoarea activelor nete ale debitorului presupune faptul că aceste active nu ar fi grevate cu obligații. Valoarea netă a activelor reprezintă diferența pozitivă dintre activele și pasivele întreprinderii³¹³. În aceste condiții, se impune un control financiar ce are sarcina de a preveni angajarea de cheltuieli fără o justificare economică, de a asigura profit sporit în folosirea resurselor materiale, financiare și de muncă.

Controlul financiar se realizează prin anumite forme, care se îmbină, se completează reciproc și alcătuiesc împreună sistemul integrat, general și cu caracter unitar asupra tuturor domeniilor și sectoarelor de activitate economico-socială.

Controlul preventiv este unul specializat, care implică verificarea și analiza activității economice și financiare sub aspectul legalității, oportunității, necesității actelor și operațiunilor, al utilizării eficiente a fondurilor materiale și bănești, precum și asigurarea integrității acestora. Prin acest control se urmărește să se prevină înregistrarea fenomenelor negative și disfuncționalitatea în economie prin încălcarea dispozițiilor legale. De aceea, acest control trebuie să acționeze în vederea perfecționării activității tehnologice și tehnico-economice, ca un factor primordial al creșterii eficienței.

O altă formă de control este cel *concomitent*, care se exercită în timpul desfășurării proceselor economice și financiare, simultan cu efectuarea actelor și operațiunilor legate de aceste activități, cu scopul de a interveni pentru corectarea sau diminuarea, eliminarea deficiențelor și ilegalităților. Prin acest control se urmărește cunoașterea operativă a modului în care se îndeplinesc sarcinile și se gestionează patrimoniul.

Controlul se poate exercita asupra actelor și operațiunilor economico-financiare și după ce acestea au fost executate, această formă purtând denumirea de *control ulterior*. Acesta se

³¹² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 106-107.

³¹³ *Ibidem*, c. 107.

exercită atât de organele din afara societății, cât și de organele proprii, prin acțiuni periodice. Controlul este necesar să se efectueze din mai multe considerente, și anume: interpretarea eronată ori necunoașterea prevederilor legale; lipsa de supraveghere din partea conducătorului ierarhic; autonomia și independența atribuite eronat etc. Această formă de control contribuie la identificarea, mobilizarea și formarea resurselor interne din economie, verifică legalitatea, oportunitatea și eficiența activităților, reface integritatea patrimoniului lezat prin fraudă și sancționează persoanele care au încălcat reglementările juridice³¹⁴.

Efectuarea analizei economico-financiare a debitorului presupune examinarea dinamicii indicilor specificați *supra* pentru perioada verificărilor. Pe durata examinării indicilor ce caracterizează garantarea cerințelor creditorilor, în conținutul datoriei (creanței), pe lângă cuantumul datoriei de bază, trebuie să se regăsească mărimea amenzilor recunoscute, a penalităților și a altor sancțiuni financiare (economice) și, după posibilitate, gradul de lichiditate al activelor corespunzătoare ale debitorului. Datele raportului evaluatorului privind costul (valoarea) de piață a patrimoniului debitorului pot fi utilizate doar în cazul corespunderii acestui raport actelor normative referitoare la activitatea de apreciere și evaluare a bunurilor, precum și metodelor unanim recunoscute de apreciere a valorii.

În caz de stabilire, la prima etapă, a faptului agravării substanțiale a indicatorilor garantării obligațiilor, se efectuează expertiza tranzacțiilor încheiate de către debitor pentru aceeași perioadă, a căror realizare a determinat respectiva dinamică a indicatorilor. Drept condiții neavantajoase de încheiere a tranzacțiilor pot fi considerate: a) diminuarea sau ridicarea prețurilor la serviciile, lucrările și mărfurile furnizate (procurate), în raport cu conjunctura de pe piață; b) termenele evident nefavorabile pentru debitor și modalitățile de achitare a patrimoniului înstrăinat sau procurat; c) orice forme de înstrăinare sau de grevare a patrimoniului debitorului, dacă ele nu au fost însoțite de diminuarea datoriilor.

În urma efectuării expertizei, pot fi formulate următoarele concluzii: a) dacă garantarea cerințelor creditorilor pentru perioada verificată nu s-au înrăutățit substanțial, atunci lipsesc semnele insolvabilității intenționate; b) dacă garantarea cerințelor creditorilor s-a înrăutățit substanțial, însă tranzacțiile încheiate de către debitor corespund condițiilor și cerințelor de pe piață, normelor și obiceiurilor relațiilor de afaceri, atunci semnele insolvabilității intenționate lipsesc; c) dacă garantarea cerințelor creditorilor s-a înrăutățit și tranzacțiile încheiate de către debitor nu corespund condițiilor de pe piață, normelor și obiceiurilor relațiilor de afaceri, atunci

³¹⁴ ȘAGUNA, D. D. *Tratat de drept financiar și fiscal*. București: Ed. ALL BECK, 2001, p. 334-336; BOULESCU, M., GHIȚĂ, M. *Control financiar și expertiză contabilă*. București: Ed. Eficient, 1996, p. 18.

sunt prezente semne ale insolvenței intenționate³¹⁵.

De obicei, obiectivul tactic al verificărilor inițiale presupune soluționarea unui complex substanțial de sarcini, legat de examinarea semnelor unei anumite infracțiuni³¹⁶. De exemplu, în șirul măsurilor planificate privind efectuarea operațiunilor tactice, referitoare la verificarea informațiilor privind insolvențele ilegale se pot întâlni: obținerea explicațiilor și consultațiilor din partea specialiștilor privind caracterul semnelor insolvenței; efectuarea unui spectru diversificat de măsuri speciale de investigații; solicitarea efectuării reviziilor și a controlului documentar; obținerea explicațiilor din partea persoanelor care prezintă interes pentru urmărirea penală; solicitarea diverselor acte și documente din domeniul insolvenței; efectuarea cercetărilor și dispunerea expertizelor judiciare³¹⁷.

În calitate de surse ce conțin informații referitoare la infracțiunile de insolvență pot fi:

- a) publicațiile în edițiile periodice și prin intermediul mijloacelor electronice de informare în masă;
- b) materialele parvenite din instanțele de judecată, de la serviciile de securitate ale băncilor comerciale, de la diferite structuri comerciale și de la firmele de audit;
- c) plângeri ale cetățenilor, informații din partea persoanelor cu funcție de conducere din cadrul întreprinderilor și organizațiilor;
- d) documente ce reflectă circuitul bunurilor materiale și al mijloacelor bănești în cadrul întreprinderilor;
- e) prezența cazurilor de fals material în anumite acte și documente;
- f) descoperirea nemijlocită a semnelor infracțiunii de către organele de drept, Serviciul Fiscal de Stat etc.³¹⁸.

În literatura de specialitate se susține, pe bună dreptate, că fiecare semn aparte ce indică la posibilitatea comiterii infracțiunii încă nu reprezintă o dovadă a comiterii infracțiunii³¹⁹. Pentru luarea unei hotărâri corecte privind începerea urmăririi penale, în calitate de date deplină și substanțiale, care indică la semnele evidente ale faptei de insolvență intenționată pot fi:

- 1) încheierea anumitor contracte, până la inițierea procedurii de insolvență sau în procesul ei, a căror executare este asigurată prin intermediul gajului și al transmiterii ulterioare a bunurilor gajate creditorului;
- 2) transmiterea bunurilor în arendă de lungă durată;
- 3) perfectarea anumitor obligațiuni (bănești, patrimoniale) în condiții dezavantajoase: în acest scop, contractele

³¹⁵ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 108-109.

³¹⁶ БЕЛКИН, Р. С. *Курс криминалистики*. Том 3. Москва, 1997, c. 398; *Расследование преступлений в сфере экономики*. Москва, 1999, c. 369.

³¹⁷ *Криминалистика*. / Под редакцией В. А. Образцова. Москва, 1995, c. 21-22.

³¹⁸ АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИЙСКАЯ, Е. Р. *Криминалистика*. *Op.cit.*, c. 784.

³¹⁹ ЕГОРОВ, В. А. Особенности выяснения признаков экономических преступлений на объектах кредитно-финансовой сферы. В: *Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики*. Саратов, 1999, c. 165.

respective trebuie ridicate, conținutul lor urmând a fi comparat cu conjunctura pieței, inclusiv în ceea ce privește costul lucrărilor, al serviciilor unor contracte similare, încheiate anterior; 4) transmiterea mijloacelor active la balanța întreprinderilor nou-create; 5) încheierea contractelor privind activitatea comună, în baza cărora dreptul de proprietate asupra patrimoniului din cadrul masei de concurs este transmis partenerului debitorului: în acest caz, este necesară ridicarea documentelor de constituire, stabilirea componenței fondatorilor și audierea lor, efectuarea controalelor de comun cu Serviciul Fiscal de Stat, antrenarea revizorilor și a auditorilor; 6) diminuarea sau mărirea mijloacelor pasive sau active ale balanței; substituirea activelor prețioase cu cele mai puțin prețioase (de exemplu, schimbarea faptică a bunurilor imobile, a utilajului debitorului pe hârtii de valoare care nu se află în circulație pe piață); diminuarea costului patrimoniului aflat la balanța întreprinderii și perfectarea mijloacelor active lichide în mijloace nelichide; componenta de bază a acțiunilor organului de urmărire penală o reprezintă compararea, confruntarea bilanțului contabil la organele fiscale și a documentelor contabile din cadrul întreprinderii, examinarea actelor de reevaluare a patrimoniului și audierea membrilor comisiilor în privința acestor fapte; 7) schimbarea componenței fondatorilor întreprinderii, calcularea unor dividende înalte acționarilor: în primul rând, urmează a fi analizate documentele de constituire, procesele-verbale ale ședințelor Consiliilor de administrare, ale Adunărilor generale ale acționarilor (participanților), audierea acestora, studierea documentației contabile în privința stabilirii legăturii între achitarea dividendelor și apariția, la debitor, a pierderilor și prejudiciilor³²⁰.

La semnele infracțiunii de insolvabilitate intenționată pot fi, de asemenea, referite: 1) stabilirea faptului furnizării de bunuri de către întreprindere unor cumpărători, fără achitarea unor sume în avans și fără expedierea ulterioară de către aceștia a ordinelor de plată; 2) constatarea faptului achitării în avans a bunurilor furnizate, fără încheierea contractelor corespunzătoare; 3) absența unei activități reale la întreprindere în ceea ce privește încasarea datoriilor de la debitori; 4) încheierea contractelor cu anumiți parteneri în condiții nefavorabile pentru sine (de exemplu, cu asumarea cheltuielilor pentru transport); 5) ridicarea nejustificată a statelor de personal și a salariilor pentru personalul administrativ și de conducere; 6) eliberarea împrumuturilor, a creditelor de lungă durată, în fapt nerambursabile, pentru conducătorii întreprinderii; 7) suportarea cheltuielilor legate de reparația locuințelor și a mijloacelor de transport ale conducătorilor întreprinderii, achitarea foilor de drum și a ordinelor de transport pentru aceste persoane; 8) acțiuni de filantropie și sponsorizare în condiții de previzibilitate a

³²⁰ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 79-80.

insolvabilității persoanelor juridice sau a antreprenorilor; 9) tănuirea și tolerarea însușirii, irosirii, delapidării bunurilor întreprinderii de persoanele material responsabile; 10) semne ale participării cointeresate a conducerii întreprinderii în scheme de escrocherie, realizate în privința întreprinderii; 11) semne ale mituirii conducerii întreprinderii debitor în procesul încheierii contractelor cu clauze vădit nefavorabile; 12) încheierea acordurilor de parteneriat și efectuarea lucrărilor până la inițierea proiectelor comerciale, care, ulterior, au fost cedate altor organizații; 13) divizarea structurii patrimoniale unice pe întreprinderi mici, transferul parțial al patrimoniului sub formă de aport, plăți în fondul lor statutar; 14) inacțiuni în raport cu distribuirea datoriilor companiei-mamă între persoanele juridice nou-constituite; 15) formarea capitalului statutar al întreprinderilor nou-constituite astfel, ca majoritatea acțiunilor să aparțină altor persoane juridice; 16) casarea mijloacelor bănești și a bunurilor materiale în condiții de previzibilitate a insolvabilității sau folosirea lor pentru cumpărarea hârtiilor de valoare, care nu sunt cotate pe piață; 17) materiale audio-, foto-, video-, care demască înțelegerile și acțiunile persoanelor cointeresate privind punerea în aplicare a schemelor de insolvabilitate intenționată a întreprinderii³²¹; 18) darea în arendă a utilajelor și încăperilor la preț redus; 19) transmiterea patrimoniului societății pe acțiuni către creditor, în vederea stingerii datoriilor apărute de pe urma încheierii tranzacțiilor nerentabile; 20) figurarea rudelor conducătorului întreprinderii în calitate de creditori; 21) procurarea datoriilor special create de către organizațiile comerciale controlate de către rudele conducătorilor persoanei juridice sau nemijlocit de către aceștia; 22) transmiterea în arenda persoanei juridice a bunurilor obținute de la ea, în vederea stingerii datoriilor către creditori; 23) inițierea procedurii de falimentare de către debitorii persoanei juridice sau de cei care au legături cu conducerea întreprinderii falimentate; 24) desemnarea unui administrator din rândul persoanelor ce au legături cu inițiatorii de intentare a procedurii de insolvabilitate sau cu membrii comitetului de creditori; 25) emiterea nejustificată, cu scop de depreciere, a pachetului de acțiuni care aparține statului³²².

Complexul de acțiuni primare de verificare privind consolidarea informațiilor inițiale include: 1) solicitarea și studierea documentelor, obținerea datelor privind activitatea întreprinderii aflate în incapacitate de plată, precum și a organizațiilor care au relații contractuale cu ea: a) studierea tehnologiei de producție și a genului de activitate; b) studierea actelor normative care reglementează activitatea organizației; c) cercetarea specificului circulației

³²¹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 94-96.

³²² ПИАТРОВ, И. В. *Расследование преступлений, совершаемых должностными лицами в сфере приватизации государственной и муниципальной собственности*. Дисс. канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2000, c. 145-146.

documentației în cadrul organizației; 2) studierea organizării evidenței, păstrării și folosirii bunurilor în cadrul organizației, a materialelor inventarierilor curente, a reviziilor departamentale și a dărilor de seamă ale controalelor de audit; 3) ridicarea copiilor de pe documentele referitoare la tranzacțiile comerciale și financiare dubioase cu bunuri materiale și hârtii de valoare; 4) anexarea și folosirea în procesul verificării inițiale a materialelor aflate în instanțele de judecată; 5) luarea de explicații de la persoanele implicate în tranzacții dubioase și în controlul realizării lor; 6) adresarea interpelărilor instituțiilor de stat și altor organizații, cu scopul de a identifica patrimoniul debitorului; 7) cercetarea patrimoniului descoperit că aparține debitorului și a documentelor care vorbesc despre cuantumul și locul său de aflare; 8) efectuarea unui complex de măsuri speciale de investigații, în scopul descoperirii: a) patrimoniului înstrăinat ilegal și a mijloacelor bănești ale întreprinderii debitor; b) documentelor (în original și în copie) care vorbesc despre mecanismul infracțional al insolvabilității; c) persoanelor, ale căror declarații pot fi folosite în procesul cercetării și examinării cauzelor penale; 9) soluționarea chestiunilor de ordin organizatoric privind selectarea specialiștilor pentru consultații, cercetări inițiale și participare ulterioară la anumite acțiuni de urmărire penală, păstrarea corpurilor delictive, a bunurilor descoperite, care aparțin debitorului³²³.

La semnele infracțiunii prevăzute de art. 252 Cod penal al Republicii Moldova (Insolvabilitatea intenționată) mai pot fi atribuite: a) concedierea specialiștilor de la întreprinderea aflată în faliment și reangajarea lor la alte întreprinderi: în acest caz, trebuie solicitate și examinate ordinele, contractele de muncă, urmează a fi stabilit cercul de fondatori ai întreprinderii-angajator, trebuie audiați lucrătorii întreprinderii; b) executarea anticipată a obligațiilor contractuale: în asemenea cazuri, urmează a fi solicitate aceste contracte, în scopul stabilirii persoanelor care le-au semnat, pentru identificarea fondatorilor întreprinderii-parte contractantă. Audierii urmează a fi supuși atât conducătorii întreprinderii-debitor, cât și cei ai întreprinderilor-părți contractante; c) neintroducerea veniturilor în bilanț sau tănuirea sumelor încasate, a depozitelor din instituțiile bancare și, de asemenea, obținerea plăților și distribuirea necorespunzătoare a acestora, în detrimentul intereselor creditorilor: sunt solicitate documentele de evidență primară, se organizează controale și verificări opuse, contrare în cadrul întreprinderilor care transferă mijloace bănești sau bunuri debitorului; d) încheierea tranzacțiilor nerentabile, comiterea altor acțiuni privind ruinarea întreprinderii; diminuarea sau mărirea bruscă a rezervei materialelor de producție; procurarea materialelor și a materiei prime la prețuri intenționat ridicate; realizarea producției la prețuri intenționat micșorate: în acest caz, este

³²³ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 99-102.

necesară solicitarea contractului și a actelor privind recepționarea bunurilor în baza acestuia, stabilirea faptului realizării mărfurilor părților contractante în baza contractului; solicitarea actelor care confirmă realizarea mărfurilor și audierea părților contractului de furnizare, analiza documentelor referitoare la procurarea (realizarea, înstrăinarea) producției analogice în dinamică (pentru un an, un semestru etc.); e) nereclamarea parțială sau totală a sumelor datorate de către debitor: aici urmează să facem rost de documentele care reflectă circulația mijloacelor bănești; contractele în baza cărora au fost făcute transferurile și să audiem persoanele care au participat la încheierea acestor contracte; f) transferul mijloacelor bănești pe contul altor întreprinderi, de unde acestea sunt încasate sau însușite; folosirea mijloacelor bănești contrar destinației sau în interes personal: aici este necesar să solicităm acte care confirmă transferul banilor; să stabilim faptul primirii lor, să audiem persoanele care au participat la transferul mijloacelor bănești; asumarea unor obligații excesive, exorbitante în condiții de aservire atrage necesitatea solicitării contractului respectiv și compararea clauzelor lui cu conjunctura pieței; g) eliberarea unor întreprinderi a împrumuturilor și a altor obligațiuni-garanții, în temeiul mijloacelor fixe, cu ulterioara obținere a creditelor de către acestea: aici urmează să identificăm întreprinderea care a obținut creditul, să determinăm temeiurile și condițiile obținerii lui; să stabilim persoanele care au obținut acest credit și să le audiem; să solicităm scrisorile de garanție; să stabilim întreprinderea-garant și să audiem pe reprezentanții acesteia; h) obținerea nemijlocită a creditului și direcționarea lui spre stingerea celui anterior: este necesar să obținem extrase din conturile bancare și să stabilim circulația mijloacelor bănești, să audiem pe conducătorii și contabilii organizației-debitor, pe lucrătorii serviciului de pază al întreprinderii-creditor; să studiem procesul de folosire a mijloacelor bănești conform destinației³²⁴.

În calitate de semn al insolvabilității fictive (art. 253 Cod penal al Republicii Moldova) figurează prezența capacității debitorului de a satisface cerințele creditorului în volum deplin la data adresării celui dintâi în instanță cu cerere privind recunoașterea insolvabilității sale. Pentru stabilirea prezenței (absenței) semnelor de insolvabilitate fictivă, este necesar să determinăm gradul de asigurare a obligațiunilor de scurtă durată ale debitorului cu mijloacele circulante. Gradul de garantare a obligațiilor pe termen scurt ale debitorului cu mijloacele sale circulante se calculează după formula: raportul dintre valoarea activelor circulante, cu excepția TVA, și valoarea datoriilor pe termen scurt, cu excepția veniturilor viitoare, a fondurilor de consum și a rezervelor pentru cheltuieli și plăți viitoare.

³²⁴ ЕВДОКИМОВ, С. Г. Криминалистические признаки экономических преступлений. В: *Вопросы классификации и расследования преступлений в сфере экономики*. Саратов, 1999, с. 109; РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 81-82.

La stabilirea gradului de garantare a obligațiilor pe termen scurt ale debitorului cu activele sale circulante, ca parte a pasivelor pe termen scurt, trebuie să se ia în considerare, pe lângă valoarea datoriei principale, valoarea amenzilor, a penalităților și a altor sancțiuni (economice), precum și (dacă este posibil) gradul de lichiditate al activelor circulante corespunzătoare. Odată cu stabilirea gradului de garantare a obligațiilor pe termen scurt cu mijloacele circulante, pot fi trase unele concluzii: 1) dacă raportul dintre datoriile pe termen scurt ale debitorului și activele sale circulante este egal sau mai mare de unu, atunci se văd semne de insolvabilitate fictivă; 2) dacă raportul dintre datoriile pe termen scurt ale debitorului și activele sale circulante este mai mic de unu, atunci nu există semne de insolvabilitate fictivă³²⁵.

Infracțiunea prevăzută de art. 253 Cod penal al Republicii Moldova (Insolvabilitatea fictivă) poate avea următoarele semne: 1) declarația privind propria insolvabilitate, cu solicitarea concomitentă a reducerii sumelor datorate, a amânării sau a eșalonării achitării lor: este necesar să ridicăm corespondența de afaceri, proiectele tranzacțiilor de împăcare cu creditorii și declarațiile debitorilor privind insolvabilitatea lor; să ridicăm rapoartele primare și curente de evidență contabilă; să identificăm creditorii și volumul pretențiilor lor; să audiem pe reprezentanții organizației-debitor și ai creditorilor; 2) răspândirea informațiilor și prezentarea documentelor false privind insolvabilitatea debitorului: este necesar să solicităm și documentele care reflectă insolvabilitatea, să stabilim persoanele care au întocmit aceste documente și să le audiem³²⁶.

De asemenea, la semnele insolvabilității fictive se atribuie: a) balanța de plată faptic pozitivă a întreprinderii; b) concluzia pozitivă privind capacitatea de plată a întreprinderii, în urma reviziei, controlului fiscal sau de audit; c) probe documentare și de alt gen referitoare la deținerea mijloacelor active lichide de către întreprinderea incapabilă de plată; d) probe documentare și de alt gen referitoare la deținerea mijloacelor bănești de către proprietarul întreprinderii aflate în incapacitate de plată; e) conținutul anunțului referitor la declararea insolvabilității întreprinderii; f) forma specifică a creării convingerii creditorilor în ceea ce privește incapacitatea de plată a debitorului; g) neconcordanța între faptele de refuz al debitorului privind executarea obligațiilor financiare și prezența faptică a mijloacelor bănești sau a producției finite la întreprinderea aflată în incapacitate de plată; h) materiale audio-, video-, foto- sau electronice, care demască înțelegerile și acțiunile persoanelor cointerestate privind realizarea schemelor de insolvabilitate fictivă a întreprinderii; i) documente sau declarații care demască

³²⁵ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 105-106.

³²⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 83.

planul de insolvabilitate fictivă, pus la cale de anumite persoane cointerestate³²⁷.

Urmează să reținem că este imposibil să identificăm o listă exhaustivă a documentelor ce reflectă și caracterizează modalitățile și semnele comiterii faptelor de insolvabilitate infracțională, dat fiind numărul mare al lor. Totodată, este posibilă gruparea, sistematizarea lor în baza criteriului referitor la caracterul activității economico-financiare: 1) statutul întreprinderii falimentate, documentele de constituire a persoanei juridice, care reflectă constituirea și înregistrarea întreprinderii-debitor, cu modificările și completările corespunzătoare; 2) bilanțurile contabile ale întreprinderii falimentate pentru o anumită perioadă de timp, alte acte de evidență contabilă a debitorului pentru ultima perioadă raportată, premergătoare datei prezentării cererii în instanță privind recunoașterea debitorului ca insolubil, cu descifrarea analitică a mijloacelor active; 3) actele de inventariere și revizie de la întreprindere, inclusiv cele întocmite de auditori independenți și revizori, de reprezentanții de la organele fiscale etc.³²⁸; 4) documentele referitoare la venituri și cheltuieli (în original), care au relevanță pentru cauza penală; 5) hotărârile fondatorilor și ale organizațiilor (în original), care au importanță pentru cauză, hotărârile definitive ale instanțelor de judecată privind recunoașterea insolabilității întreprinderilor (copiile prezentate trebuie autentificate în mod corespunzător), precum și copiile de pe cereri, acțiuni și plângeri, în baza cărora întreprinderea a fost recunoscută ca fiind falimentată; 6) originalele contractelor încheiate între întreprinderea falimentată și persoanele care efectuează activitatea de antreprenor și un alt gen de activitate, alte documente, în temeiul cărora a avut loc înstrăinarea sau obținerea patrimoniului debitorului, schimbările în structura mijloacelor active, mărirea sau micșorarea datoriilor față de creditori, alte acte referitoare la tranzacții sau acțiuni, care au generat schimbări, modificări în privința stării, situației economico-financiare a debitorului pentru perioada de timp premergătoare insolabilității; 7) documentele referitoare la conducătorii întreprinderii falimentate, privind împuternicirile lor (instrucțiuni, fișe de post, contracte de muncă etc.), acte legate de serviciul resurse umane (ordinele privind angajarea la muncă, concedierea, copii ale actelor de studii); 8) actele din fondul de pensionare, de la Serviciul Fiscal de Stat privind veniturile angajaților întreprinderii-debitor pentru perioada premergătoare insolabilității; 9) actele de la organul fiscal privind transferul impozitelor datorate de către întreprinderea falimentată; 10) documentele ce conțin informații referitoare la componența conducerii organizației falimentate pentru perioada verificată, precum și despre persoanele care au dreptul să dea indicații ce urmează a fi executate în mod obligatoriu de către

³²⁷ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 93-94.

³²⁸ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. *Op.cit.*, c. 83.

organizația-debitor³²⁹; 11) lista patrimoniului debitorului la data depunerii cererii privind recunoașterea lui ca insolubil; 12) lista debitorilor, cu indicarea cuantumului datoriilor la data adresării cererii privind recunoașterea debitorului ca fiind insolubil; actele ce confirmă măsurile întreprinse, în vederea reclamării sumelor datorate; 13) adeverință privind datoriile față de buget și fondurile extrabugetare, cu specificarea sumelor de bază restanță, a amenzilor, penalităților și a altor sancțiuni financiare la data depunerii cererii privind recunoașterea insolabilității; 14) lista creditorilor; 15) dările de seamă privind aprecierea afacerii și a patrimoniului debitorului; 16) raportul administratorului provizoriu pentru perioada de supraveghere (control).

Este necesar să evidențiem importanța tactică a concretizării, la momentul oportun, a următoarelor fapte:

1) A fost întreprinderea, organizația recunoscută insolubilă? Dacă da, stunci de către cine și când (de către instanță sau adunarea creditorilor)? Dacă a intrat această hotărâre în vigoare, au fost sau nu încheiate tranzacții de împăcare (în prima instanță sau în cadrul căilor de atac)?

2) Ce acțiuni concrete au fost întreprinse de debitor și creditor, care este suma prejudiciului?

3) Avem sau nu subiect al infracțiunii (sunt sau nu temeiuri pentru aplicarea amnistiei și dacă nu a expirat termenul de prescripție)?

4) Au fost efectuate sau nu revizii și controale de audit?

5) De către cine și când a fost constatat faptul că întreprinderea înregistrează semne de insolabilitate intenționată sau insolabilitate fictivă?³³⁰.

Anumite dificultăți în procesul verificării informațiilor privind actele de insolabilitate ilegală (infracțională) pot fi determinate de necunoașterea de către ofițerii de investigații a locului de aflare a documentelor necesare, care anume sunt aceste documente, ce informații relevante pentru cauză pot fi stabilite cu ajutorul lor. Pentru depășirea acestor dificultăți, este rațional să ne adresăm pentru consultări la specialiștii care activează în cadrul organelor de stat, și anume:

1) Subdiviziunile Trezoreriei de Stat, care ne pot oferi informații referitoare la situația financiară a organizațiilor cu finanțare de la bugetul de stat și de la fondurile de stat extrabugetare;

2) Serviciul Fiscal de Stat, care, în baza interpelărilor, poate verifica nu doar corectitudinea, plenitudinea și oportunitatea achitării impozitelor și a altor plăți de către subiectul

³²⁹ *Ibidem*, c. 84.

³³⁰ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. *Op.cit.*, c. 85-86.

activității economico-financiare (debitor, datornic), dar poate prezenta și informații despre faptul câte conturi și în ce organizații sunt deschise, care este bilanțul debitorului, informații despre conducător, contabilul-șef, fondatorii debitorului;

3) Camera Înregistrării de Stat, care efectuează înregistrarea întreprinderilor, unde sunt stocate „dosarele” juridice ale întreprinderilor și organizațiilor;

4) Subdiviziunile (organele) antimonopol, care pot prezenta informații privind încălcările legislației antimonopol din partea întreprinderilor, organizațiilor, despre legăturile acestora cu alți subiecți ai activității economice.

De asemenea, poate apărea necesitatea obținerii informațiilor relevante și din partea altor organe: a) Agenția pentru comerț și calitatea mărfurilor; b) Agenția de Standardizare, Metrologie și Certificare; c) Agenția privind Controlul valutar; d) Serviciul vamal.

În practica descoperirii și investigării infracțiunilor din domeniul insolvabilității infracționale sunt întâlnite frecvent cazuri când anumite organizații refuză să pună la dispoziția organelor de drept documente, copii de pe acestea, făcând referire la secretul comercial, la faptul că nu a fost pornit un proces penal, că nu a fost emisă ordonanță de ridicare a anumitor acte, documente etc. Aceste declarații sunt neîntemeiate, deoarece toate chestiunile care se referă la protecția anumitor categorii de secrete (comercial, de stat, bancar etc.) dispun de reglementările lor specifice³³¹.

În continuare, vom expune unele metode de verificare inițială (primară), în vederea identificării semnelor de insolvabilitate infracțională. În primul rând, reținem că *analiza tehnologică a activității întreprinderii* aflate în incapacitate de plată include studierea literaturii de specialitate, consultarea cu specialiștii, studierea nemijlocită a tehnologiei de producție, studierea standardelor materiei prime, a semifabricatelor și producției finite, compararea indicilor normativi cu mostrele ridicate, analiza neconcordanțelor depistate și clarificarea cauzelor acestora.

Metoda de analiză tehnologică este aplicată de către specialiștii tehnologi din cadrul întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor sau de către colaboratorii structurilor specializate în acest domeniu³³².

³³¹ Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. [online]. [citat 08.11.2024]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/325085/>; Legea Republicii Moldova privind accesul la informație, nr. 982-XIV din 11.05.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 88-90/664 din 28.07.2000; Legea Republicii Moldova cu privire la secretul de stat, nr. 245-XVI din 27.11.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 45-46/123 din 27.02.2009; Legea Republicii Moldova cu privire la activitatea băncilor, nr. 202 din 06.10.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 434-439/727 din 15.12.2017 etc.

³³² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Ор.цит., с. 102; ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Ор.цит., с. 116.

Analiza economică a activității întreprinderii presupune stabilirea: a) cauzelor de creștere a costului; b) a circumstanțelor în care s-a înregistrat o creștere a rezervelor materiale la depozit; c) a cauzelor volumului mare al operațiunilor de barter (troc) și al operațiunilor de verificare reciprocă; d) a faptelor de neachitare a salariilor angajaților întreprinderii, pe de o parte, și a cheltuielilor excesive din fondul de salarizare, pe de altă parte; e) a cauzelor diminuării veniturilor de la realizarea bunurilor, a prezenței contractelor neprofitabile, încheiate cu anumite persoane juridice, a includerii în conținutul costului a unor cheltuieli care nu au nimic comun cu procesul de producție. Analiza economică include în sine studierea indicilor activității întreprinderii și compararea acestora, în vederea identificării semnelor de insolvabilitate fictivă sau intenționată³³³.

Analiza criminalistică permite stabilirea semnelor de falsificare a documentelor, care reflectă operațiuni cu bunurile materiale și mijloacele bănești. Falsificarea documentelor reprezintă unul din semnele de bază ale abuzurilor de serviciu, ale sustragerilor, eschivării de la achitarea impozitelor și taxelor. Din acest considerent, stabilirea actelor de fals reprezintă una din direcțiile de bază în soluționarea sarcinilor legate de strângerea probelor privind faptele de insolvabilitate infracțională³³⁴.

Accepțiunea dată *falsului în acte* este, în general, comună pentru toate formele de manifestare a acestuia. De asemenea, nici elementele infracțiunii nu diferă cu mult între ele, de la o formă la alta a falsului; unele nuanțe mai însemnate apar doar în privința subiectului infracțiunii și a laturii ei obiective³³⁵. În criminalistică, falsul în documente figurează sub două aspecte: intelectual și material. Falsul intelectual constă în atestarea într-un act scris a faptelor sau împrejurărilor ce nu corespund realității. La această categorie de fals se referă bonurile de livrare fictivă a unor bunuri materiale, actele privind alterarea mărfurilor, adesea fabricate fictiv de către persoanele cu atribuții de serviciu la agenții economici de stat, alte acte, prin care se atestă fapte neadevărate. Stabilirea falsului intelectual reclamă efectuarea unor complexe activități de cercetare criminalistică, de multe ori cu concursul specialiștilor în alte domenii (al contabilității, economiei și comerțului, al finanțelor și activității bancare, al tehnologiei de producție industrială sau agrară)³³⁶. Falsul intelectual, de asemenea, constă în omisiunea conștientă de a se insera unele date sau împrejurări într-un act, cu ocazia întocmirii acestuia. Un

³³³ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 102-103; ЖУРАВЛЕВ, С. Ю., КОТЕЛЬНИКОВ, П. А., МУРАТОВ, Д. А. *Расследование криминальных банкротств и неправомерных действий при банкротстве*. В: *Расследование экономических преступлений*. / Под редакцией С. Ю. Журавлева и В. И. Каныгина. Москва, 2006, с. 333-335.

³³⁴ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 109-110.

³³⁵ SANDU, D. *Falsul în acte*. București: Ed. Lumina lex, 1994, p. 9.

³³⁶ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 236.

astfel de act, deși corect din punct de vedere formal, este fals din punct de vedere al conținutului. Falsul material – în acte oficiale și neoficiale – constă fie în alterarea anumitor elemente ale unui act preexistent, fie în confecționarea integrală a unui act fictiv³³⁷. Falsul material constă în modificarea conținutului inițial al documentelor preexistente. El poate avea diverse forme, cele mai frecvente fiind modificarea conținutului inițial al documentului prin înlăturare, adăugire sau refacere de text și contrafacerea rechizitelor în documentele preexistente, în special, a semnăturilor, impresiunilor instrumentelor de autentificare (ștampilelor). Or, la falsificarea documentelor se folosesc multiple procedee, materiale și mijloace tehnice, ceea ce face dificilă descoperirea falsului de către organul judiciar. În majoritatea cazurilor, cercetarea prealabilă a documentelor-probe materiale duce doar la suspiciuni de fals, constatarea acestuia realizându-se în cadrul expertizei tehnice a documentelor³³⁸.

Destul de eficiente în depistarea semnelor de sustragere, de încheiere a tranzacțiilor neprofitabile și a altor manifestări de insolvabilitate infracțională sunt și alte metode de analiză și verificare a documentelor, cum ar fi: analiza rulajului zilnic al bunurilor materiale; compararea prezenței faptice a bunurilor cu datele contabile de echilibru (rămășițe); verificarea corespunderii înscrisurilor contabile referitoare la cheltuieli și venituri cu conținutul documentelor primare; verificarea executării faptice a lucrărilor achitate conform actelor corespunzătoare; verificarea comparativă a reziduurilor bunurilor materiale cu datele inventarierilor anterioare și cu documentele care reflectă recepționarea și valorificarea bunurilor; restabilirea evidenței cantitative din cadrul întreprinderii unde se efectuează doar evidența sumară, veniturile și cheltuielile bunurilor materiale nefiind documentate. Completându-se reciproc, aceste metode formează un sistem determinat de procedee tehnice de efectuare a acțiunilor de control, fiind capabile să asigure identificarea semnelor infracțiunilor economice, inclusiv a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată³³⁹.

Eta finală a operațiunii tactice privind clarificarea caracterului faptei care a avut loc, stabilirea semnelor infracțiunii în conținutul acesteia, cu urme ale pregătirii, comiterii și tănuirii actelor de insolvabilitate infracțională, presupune analiza și aprecierea suficienței materialului obținut, și anume: 1) prezența tuturor actelor contabile care reflectă activitatea economico-financiară a întreprinderii-debitor, efectuarea reviziilor documentare în raport cu insolvabilitatea și redresarea financiară; 2) prezența documentelor de constituire, perfectate în modul corespunzător, precum și a documentelor care conțin informații despre conducerea organizației

³³⁷ SANDU, D. *Falsul în acte*. Op.cit., p. 10.

³³⁸ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 236.

³³⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 114-115.

debitor pentru perioada verificată, despre persoanele împuternicite să dea indicații obligatorii pentru întreprinderea-debitor sau care au avut posibilitate să determine, într-un fel sau altul, acțiunile acestuia; 3) prezența explicațiilor din partea conducătorilor întreprinderii falimentate privind operațiunile economico-financiare, în cadrul cărora a avut loc înstrăinarea sau procurarea patrimoniului debitorului, schimbările în structura mijloacelor active, creșterea sau diminuarea sumelor datorate (a creanțelor); 4) prezența materialelor referitoare la audierea, explicațiile persoanelor care au gestionat aceste operațiuni economico-financiare și care au perfectat actele necesare, precum și a creditorilor a căror interese au fost prejudiciate³⁴⁰.

Obligatorie – pentru soluționarea chestiunii referitoare la începerea urmăririi penale în cazul faptelor legate de insolvabilitatea intenționată sau fictivă – este prezența materialelor (rezultatelor) verificărilor inițiale ale documentelor care confirmă: aflarea întreprinderii (organizației) în stare de previzibilitate a insolvabilității; ilegalitatea acțiunilor comise în perioada respectivă de către conducătorul (proprietarul) întreprinderii; prezența semnelor infracțiunii de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată. Trebuie să menționăm că, prin sine înseși, acțiunile privind stabilirea modalităților și semnelor insolvabilității nu se limitează doar la verificarea preliminară a informațiilor privind fapta infracțională. Or, cantitatea documentelor inițiale care se regăsesc în materialele verificărilor preliminare nu este exhaustivă. Doar în procesul efectuării pe viitor a acțiunilor de urmărire penală (percheziție, ridicare, audiere etc.) pot fi obținute toate documentele necesare și informațiile despre acestea. Totuși, este important ca toate semnele și modalitățile de comitere a infracțiunii să fie reflectate în documentele procesuale care fixează derularea și rezultatele acțiunilor de urmărire penală³⁴¹.

De asemenea, în vederea descoperirii semnelor mecanismului activității infracționale, o importanță enormă o dețin și măsurile tactice organizaționale. Sarcina lor de bază este de a evita posibilitatea tănuirii urmelor infracțiunii (a sustragerilor, a utilizării mijloacelor bănești contrar destinației, a achitării unor sume bănești nejustificate, indicarea unui volum ridicat de lucrări executate), fiind, astfel, create condițiile necesare pentru ulterioarele acțiuni de urmărire penală. La aceste măsuri se atribuie: a) sigilarea procesului de producție, a depozitelor, a centrelor comerciale și a altor obiecte, în legătură cu descoperirea semnelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată sau a altor infracțiuni economice; b) dispunerea reviziilor și actelor de inventariere; c) organizarea și efectuarea achizițiilor de control și a verificărilor, a controalelor.

Sigilarea încăperilor are ca scop evitarea posibilității de a continua activitatea

³⁴⁰ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. *Op.cit.*, c. 88.

³⁴¹ *Ibidem*, c. 89.

infracțională și de a distruge documentele relevante pentru cercetarea cauzei penale³⁴².

Planificarea și efectuarea corespunzătoare a verificărilor inițiale, respectarea algoritmului necesar instituit în acest sens, din punct de vedere tactic, reprezintă cheia succesului pentru investigarea reușită a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă în cadrul etapei ulterioare a urmăririi penale.

3.2. Sesizarea și începerea urmăririi penale în cauzele de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă

Pe de o parte, începerea urmăririi penale în calitate de act procedural distinct marchează limita finală a fazei de verificare a sesizării organului de urmărire penală, iar pe de altă parte, punctează limita inițială a fazei de urmărire penală. Or, potrivit art. 274 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, trebuie să fie întrunite cumulativ următoarele condiții: 1) existența unei sesizări legale; 2) constatarea bănuielii rezonabile privind comiterea unei infracțiuni; 3) inexistența unui caz care ar exclude începerea urmăririi penale³⁴³.

Descoperirea oportună a semnelor oricărei infracțiuni reprezintă condiția obligatorie a investigării oricărei fapte. Cu referire la infracțiunile de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, procesul de identificare a semnelor lor dispune de anumite particularități, și anume: a) diversitatea temeiurilor începerii urmăririi penale, a caracterului și volumului de informații; b) caracterul și trăsăturile particulare ale infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată³⁴⁴.

Susținem opinia că, în procesul formării cunoștințelor privind asigurarea criminalistică a verificării informațiilor referitoare la infracțiunile legate de insolvabilitate, este necesar să studiem, să generalizăm și să sistematizăm informațiile în calitate de temeiuri ale începerii urmăririi penale pe această categorie de dosare, precum și în privința surselor din care ele sunt obținute³⁴⁵. Având în vedere prevederile art. 274 alin. (1) Cod de procedură penală, începerea urmăririi penale va fi dispusă doar după ce organul de urmărire penală sau procurorul a fost sesizat în modul prevăzut de art. 262 și 273 Cod de procedură penală. Organele de urmărire penală și procurorul, pentru a-și exercita atribuțiile cu privire la descoperirea infracțiunilor, trebuie să fie informate despre comiterea acestora. Or, aceste organe nu pot cunoaște toate

³⁴² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 115.

³⁴³ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. Op.cit., p. 128.

³⁴⁴ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 52.

³⁴⁵ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 106.

cazurile când se comite o infracțiune, oricât de bine ar acționa în vederea constatării indicilor unei infracțiuni. Acest fapt este unul firesc, deoarece infracțiunile se comit în toate domeniile vieții sociale, iar organele de urmărire penală, cele de constatare, procurorul nu pot, în mod aprioric, să cunoască despre existența lor. Pe de altă parte, este logic ca cetățenii, odată ce fac parte dintr-o societate, să nu fie indiferenți și să contribuie, cel puțin, la informarea organelor competente, pentru ca acestea din urmă să poată reacționa prompt, în vederea descoperirii faptelor infracționale, care le-au fost aduse la cunoștință. Prin urmare, legea procesual-penală a prevăzut mai multe moduri de sesizare, astfel încât să cuprindă toată sfera socială sau să acopere posibilitățile previzibile de cunoaștere a criminalității³⁴⁶.

O particularitate a începerii urmăririi penale pe această categorie de dosare o reprezintă temeiurile specifice pentru luarea unei asemenea decizii de către organul de urmărire penală. Temeiurile pentru începerea urmăririi penale sunt specificate în art. 262 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Sesizarea și înregistrarea acesteia constituie „startul” procesului penal, care determină starea lui materializată³⁴⁷. Sesizarea privind comiterea infracțiunii poate parveni: a) din partea organelor judiciare pe adresa organelor competente, pentru luarea unei hotărâri, conform art. 265 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în cazurile când, prin hotărârea instanței de judecată, în procesul examinării cererilor de insolabilitate, au fost depistate semne ale insolabilității fictive sau intenționate; b) de la administratorul pentru situațiile de insolabilitate, care, în procesul activității sale, a constatat semne ale insolabilității fictive sau intenționate; c) din partea unuia dintre creditori, care deține informații referitoare la insolabilitatea fictivă sau intenționată a întreprinderii-debitor.

Posibilitatea autodenunțului unuia dintre figuranți este, în principiu, posibilă, însă practica judiciară din domeniu nu a înregistrat asemenea cazuri.

O altă modalitate de sesizare și temei al începerii urmăririi penale îl reprezintă obținerea informațiilor despre fapta comisă sau în proces de pregătire din alte surse. Avem în vedere anumite materiale referitoare la insolabilitatea fictivă sau intenționată, obținute în urma activității speciale de investigații³⁴⁸. Or, ofițerii de investigații, care au acumulat informațiile corespunzătoare cu ajutorul măsurilor și metodelor speciale de investigații iau decizia privind legalizarea materialelor, întocmind un raport sau un proces-verbal privind descoperirea semnelor infracțiunii (art. 132⁵ Cod de procedură penală al Republicii Moldova).

³⁴⁶ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. Op.cit., p. 130-131.

³⁴⁷ OSTAVCIUC, D. *Sesizarea organului de urmărire penală*. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020, p. 9.

³⁴⁸ Legea RM privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 113-118/373 din 08.06.2012.

Informațiile, datele suficiente, care evidențiază, de exemplu, semnele faptei de insolvabilitate intenționată se pot exprima în: a) calculele economice și concluziile specialiștilor, care evidențiază lipsa raționalității economice și a temeiului juridic al achitării serviciilor, bunurilor sau al transmiterii patrimoniului; b) descoperirea unei tranzacții false, fictive sau contestabile.

În cazul insolvabilității intenționate, aceasta poate fi o tranzacție care depășește limitele licenței eliberate întreprinderii. La momentul luării hotărârii privind începerea urmăririi penale, urmează să stabilim dacă încheierea acestei tranzacții nu a reprezentat, pe de o parte, premisa, iar pe de altă parte, mijlocul de comitere a acțiunilor privind crearea sau mărirea incapacității de plată a întreprinderii.

În calitate de date suficiente pentru începerea urmăririi penale în baza semnelor infracțiunii de insolvabilitate fictivă pot fi: a) declarația oficială a proprietarului sau conducătorului întreprinderii, a antreprenorului privind incapacitatea sa de plată și, în aceste circumstanțe, starea pozitivă a bilanțului de plată a persoanei juridice sau a antreprenorului; b) actele privind obținerea amânării, eșalonării sau întoarcerii în rate a sumelor datorate creditorilor; c) descoperirea documentelor bancare privind transferul către anumite organizații comerciale, cărora întreprinderea pretinsă ca insolubilă le-a acordat preferință financiară; d) acte false privind casarea bunurilor materiale, precum și neconcordanțe în conținutul documentelor contabile, care diminuează artificial volumul mijloacelor active ale întreprinderii; e) declarațiile membrilor comisiei de inventariere privind încercările de a-i corupe, pentru a-i determina la tănuirea informațiilor privind patrimoniul întreprinderii falimentate³⁴⁹.

O particularitate importantă a începerii urmăririi penale pe categoria vizată de cauze penale o reprezintă dificultățile legate de aplicarea factorului surpriză. Or, despre incapacitatea de plată a întreprinderii cunosc mai multe persoane. De regulă, sunt bine cunoscute încercările creditorilor de a se adresa instanțelor de judecată sau organelor de drept, fapt despre care menționează și literatura de specialitate³⁵⁰. Pentru soluționarea chestiunii referitoare la începerea urmăririi penale în cazul infracțiunilor de insolvabilitate, în materialele verificărilor inițiale urmează să se regăsească documente care confirmă: a) prezența semnelor de insolvabilitate a persoanei juridice, a antreprenorului individual; b) ilegalitatea acțiunilor comise în perioada vizată de către conducător, fondator, antreprenor, administratorul de insolvabilitate, de către conducătorul sau membrii comisiei de lichidare; c) prezența semnelor faptei de insolvabilitate

³⁴⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 125-126.

³⁵⁰ БАХИН, В. П. *Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел*. Киев, 1990.

fictivă sau insolvabilitate intenționată; d) cauzarea unui prejudiciu în proporții mari prin aceste acțiuni³⁵¹.

Potrivit art. 252 Cod de procedură penală, urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia. Astfel, odată ce urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor pentru identificarea făptuitorului, atunci este firesc ca și începerea acesteia să fie efectuată în privința persoanei. De reținut faptul că urmărirea penală nu poate începe *in personam*, în cazul în care din actul de sesizare sau din actele de constatare nu rezultă identitatea făptuitorului. Prin urmare, declară autorii T. Osoiani și D. Ostavciuc, „urmărirea penală poate fi pornită *in rem* ori de câte ori din actul de sesizare sau din actele de constatare există, cel puțin, o bănuială rezonabilă cu privire la comiterea unei infracțiuni, pe când *in personam*, aceasta poate fi începută doar dacă din sesizare și din actele de constatare rezultă identitatea făptuitorului”³⁵².

La etapa începerii urmăririi penale pe această categorie de dosare sunt soluționate trei categorii (grupuri) de sarcini, specifice pentru acest gen de metodici particulare de investigare.

Primul grup este legat de examinarea chestiunilor privind calitatea și plenitudinea informațiilor parvenite din instanța de judecată, de la administratorul de insolvabilitate sau de la creditorii. În virtutea faptului că instituția insolvabilității este o afacere profitabilă, este foarte mare probabilitatea folosirii arsenalului de mijloace ale organelor de drept în interesul anumitor grupuri de persoane, cointeresate în deznodământul cauzei. Din acest considerent, chestiunea referitoare la calitatea și plenitudinea informațiilor care reprezintă temei pentru începerea urmăririi penale nu este atât de simplă. Examinând și soluționând această categorie de sarcini, ofițerul de urmărire penală urmează: a) să identifice aspectul principal, poziția-cheie în conținutul sesizării și al materialelor anexate; b) să analizeze neclaritățile și contradicțiile din conținutul materialelor inițiale (de exemplu, confirmarea documentară insuficientă a cererii privind insolvabilitatea; incertitudinea locului de aflare a debitorului și a patrimoniului său etc.); c) să determine cercul de întrebări, răspunsul la care va institui certitudine în ceea ce privește tabloul real al insolvabilității infracționale; d) să planifice măsurile de verificare și control și, în mod obligatoriu, să ia în calcul erorile și dificultățile în procesul activității ce urmează, inclusiv o posibilă împotrivire urmăririi penale³⁵³. Începerea urmăririi penale fără efectuarea verificărilor

³⁵¹ ПОМАНОВА, Е. С. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством. Op.cit., c. 121.

³⁵² OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. Op.cit., p. 139.

³⁵³ МУРАТОВ, Д. А. Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства. Op.cit., c. 127-128.

inițiale poate fi determinată de necesitatea reținerii imediate a persoanelor bănuite în comiterea faptelor de insolvabilitate fictivă sau intenționată, de necesitatea asigurării siguranței mijloacelor bănești și a bunurilor organizației-creditor, precum și a documentelor care reflectă activitatea infracțională a făptuitorilor³⁵⁴. O componentă importantă a lucrului analitic al ofițerului de urmărire penală, la etapa începerii urmăririi penale, de exemplu, în cazul infracțiunilor de insolvabilitate intenționată, poate fi legată de perceperea critică și compararea datelor din diverse documente privind furnizarea mărfurilor și achitarea lor. De asemenea, la etapa începerii urmăririi penale poate fi efectuată analiza abuzurilor de serviciu, legate de ridicarea incapacității de plată a întreprinderii. Acest lucru este necesar pentru a înțelege în urma căror acțiuni ale persoanelor cointeresate a fost cauzat un anumit prejudiciu și a fost diminuată valoarea bilanțului mijloacelor active ale întreprinderii. În acest scop, se recomandă: a) compararea partenerilor de afaceri ai întreprinderii din punct de vedere al mărfurilor care le-au fost furnizate; b) identificarea acelor parteneri cărora li s-au furnizat mărfuri la un preț diminuat în raport cu costul bunurilor; c) compararea acestor date cu volumul vânzărilor peste hotare, efectuate de către intermediari; d) compararea volumului bunurilor realizate peste hotare cu sumele bănești în valută străină, întoarse în țară pe conturile producătorului bunurilor.

La etapa începerii urmăririi penale, stabilirea mecanismului abuzurilor din partea conducerii întreprinderilor aflate în incapacitate de plată poate avea loc prin analiza documentelor privind activitatea organizațiilor comerciale. În asemenea cazuri, de multe ori, fondatorii noilor persoane juridice pot fi și conducători ai altor structuri comerciale, inclusiv cu pachete de acțiuni ce aparțin statului³⁵⁵.

Al doilea grup de chestiuni, examinate la etapa începerii urmăririi penale se referă la statutul juridico-civil al debitorului și relațiile lui cu proprietatea. Soluționarea acestor chestiuni creează premise pentru descoperirea bunurilor debitorului, reîntoarcerea acestora în complexul unic al patrimoniului întreprinderii reprezintă garanția recuperării prejudiciului cauzat prin infracțiune. În soluționarea acestui grup de sarcini se mai regăsește un aspect probatoriu important: dacă sunt descoperite părți ale unui complex patrimonial unic al întreprinderii falimentate, avem posibilitatea să demonstrăm faptul divizării acestuia și, respectiv, vinovăția conducătorului întreprinderii-debitor în acest sens.

Cel de-al treilea grup al sarcinilor soluționate la etapa începerii urmăririi penale este legat

³⁵⁴ ЛОЖКИНА, Е. И. Особенности расследования правонарушений действий при банкротстве и преднамеренного банкротства кредитных организаций. В: *Расследование преднамеренного банкротства и правонарушений действий при банкротстве кредитных организаций*. / Под ред. проф. В. Д. Ларичева. Москва, 2006, с. 125-126.

³⁵⁵ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Оp.cit., с. 129-130.

de aprecierea calitativă a cauzelor insolabilității întreprinderii-debitor. Aici sunt abordate chestiunile privind prezența în materialele inițiale a semnelor insolabilității imprudente sau infracționale.

În caz de prezentă a informațiilor veridice privind diminuarea intenționată a valorii bunurilor, transmise în arendă, se analizează, cu antrenarea economiștilor și a altor specialiști, conținutul actelor de apreciere și starea reală a obiectului. Pentru descoperirea actelor de abuz, cu gajarea patrimoniului întreprinderii, urmează să analizăm tranzacțiile încheiate în această privință și să efectuăm analiza creditelor obținute în temeiul gajării bunurilor întreprinderii-debitor³⁵⁶. În caz de falsificare a contractelor de arendă, de completare a acestora cu anumite puncte care fixează dreptul de răscumpărare a bunurilor, de încheiere a unor contracte fictive de arendă, cu scopul de a obține dreptul asupra proprietății de stat, ofițerul de urmărire penală trebuie să studieze conținutul acestora. Totodată, se efectuează o examinare minuțioasă a contractelor: data încheierii, termenul faptic al arendei etc. Se analizează, de asemenea, componența și valoarea bunurilor transmise în arendă, mărimea taxei pentru arendă, drepturile și obligațiunile părților. Astfel, în procesul analizei informațiilor probatorii, la etapa începerii urmăririi penale, este posibil să înțelegem mai bine acțiunile (inacțiunile) legate de: a) ocuparea și exercitarea concomitentă a anumitor funcții în structurile de stat și organizațiile comerciale; b) consecința absenței controlului din partea administratorului de insolabilitate în privința conducătorului întreprinderii la etapa supravegherii externe; c) încheierea contractelor de arendă cu drept de răscumpărare, fără înaintarea unor condiții economice raționale față de cumpărător; d) tănuirea bunurilor de la realizare, ridicarea banilor din contabilitatea întreprinderii și folosirea lor în alte scopuri; e) corectitudinea întocmirii actelor de apreciere a patrimoniului; f) crearea diferențelor între costul inițial și uzura faptică a mijloacelor fixe.

Volumul informațiilor inițiale, deținute de organul de urmărire penală și ofițerii de investigații la momentul luării hotărârii privind începerea urmăririi penale conform semnelor infracțiunii de insolabilitate fictivă sau insolabilitate intenționată, este cu mult mai larg, în comparație cu alte categorii de cauze penale ce țin de infracțiunile economice. Totodată, această latitudine de informații poate avea caracterul cunoașterii „insuficiente despre multe lucruri”, adică, în esență, să nu dezvăluie conținutul real și legăturile specifice mecanismului activității criminale. Din acest considerent, în procesul analizei materialelor la etapa începerii urmăririi penale conform semnelor acțiunilor criminale în sfera economiei și activității infracționale,

³⁵⁶ *Ibidem*, c. 130-131.

urmează să luăm în calcul corelația strânsă dintre acestea³⁵⁷. Astfel, pe lângă calificarea acțiunilor participanților activității infracționale conform normelor ce prevăd răspunderea penală pentru faptele de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, urmează să luăm în calcul și alte componente de infracțiune, fără care caracteristica calificativă a mecanismului activității criminale va fi incompletă. Or, luând ca temei clasificarea ramurilor sau domeniilor activității economice, putem identifica și alte categorii de infracțiuni economice: a) infracțiuni săvârșite în sfera financiar-creditară; b) infracțiuni săvârșite în sfera distribuirii bunurilor; c) infracțiuni săvârșite în sfera consumului de bunuri, servicii și lucrări etc.³⁵⁸.

Respectarea reglementărilor procesual-penale în materia sesizării și începerii urmăririi penale în cauzele de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă asigură finalitatea urmăririi penale, colectarea probelor necesare în strictă conformitate cu prevederile cadrului legal, precum și atragerea la răspundere a persoanelor care se fac vinovate de comiterea acestor fapte.

3.3. Situații tipice de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. Planificarea urmăririi penale

În literatura de specialitate se menționează că reprezentanții organelor de urmărire penală se pot pomeni în situația stabilirii semnelor insolvabilității infracționale și, respectiv, a necesității luării hotărârii privind începerea urmăririi penale. În acest sens, autorul A. Nujdin delimitează, ca minimum, următoarele două situații: 1) până la adresarea în instanța de judecată cu cerere privind recunoașterea întreprinderii ca falimentată; 2) în procesul pregătirii cererilor privind anularea acordurilor de reglementare (a tranzacțiilor de împăcare) cu creditorul major, care au fost încheiate cu scopul de a ascunde insolvabilitatea faptică și a preveni inițierea proceselor de către creditori³⁵⁹.

Toate aceste circumstanțe nu epuizează diversitatea situațiilor tactice în care se poate pomeni organul de urmărire penală la momentul luării hotărârii privind începerea urmăririi penale. Din acest considerent, vom evidenția situațiile tipice, specifice pentru etapa inițială a investigațiilor, și anume: 1) a fost stabilit faptul amânării creditelor și a sumelor datorate spre achitare, în virtutea declarației creditorului, neconforme realității privind insolvabilitatea sa; 2) a fost constatat faptul declarării false a insolvabilității de către conducătorul întreprinderii; 3) s-a

³⁵⁷ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 131-132.

³⁵⁸ STATI, V. Noțiunea, caracteristica generală și tipurile infracțiunilor economice. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 1/2007, p. 34.

³⁵⁹ НУЖДИН, А. М. *Проблемы методики раскрытия и расследования криминальных банкротств*. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Москва, 1997, с. 29.

stabilit faptul încheierii unei sau a mai multor tranzacții, participări în realizarea de proiecte, care au determinat apariția sau mărirea incapacității de plată a întreprinderii, organizației; 4) a fost stabilit faptul tănuirii de către debitor a bunurilor care îi aparțin sau a informațiilor despre ele; 5) a fost constatat faptul transmiterii de către debitor a bunurilor, contrar ordinii stabilite de instanța de judecată privind încasările din volumul total al masei debitoare; 6) a fost constatat faptul acceptării satisfacției de către creditorul care cunoștea despre preferința acordată lui, contrar ordinii de încasare stabilite de instanța de judecată³⁶⁰.

Versiunea criminalistică reprezintă explicația verosimilă referitor la natura, conținutul, unele circumstanțe ale actului infracțional, modul de comitere și de acoperire, participanții, forma de vinovăție, mobilul și scopul urmărit, cauzele și împrejurările ce au determinat și au favorizat săvârșirea infracțiunii, bazată pe datele administrate în cauză³⁶¹. În opinia autorului S. Doraș, versiunea constituie o explicație probabilă (ipoteză) a faptei sau a împrejurărilor acesteia, elaborată în urma unui proces de analiză logică a datelor de care dispune organul de urmărire penală la o anumită etapă de cercetare și prin a cărei verificare se urmărește determinarea adevărului³⁶². Întregul sistem de versiuni poate fi prezentat în mai multe blocuri, specifice diferitor etape de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. Versiunile criminalistice pot fi clasificate și în baza următoarelor temeuri:

1) După momentul apariției: *inițiale* și *ulterioare*. De exemplu, versiunea inițială concretă se bazează pe coparticipanții la infracțiunea de bază – persoanele pe al căror nume a fost perfectat patrimoniul debitorului –, precum și pe alte infracțiuni, comise de către debitor, pentru a atinge rezultatul dorit – falsificarea documentelor etc. De cele mai multe ori, însă nu întotdeauna, se cunoaște cine este organizatorul și autorul insolvabilității infracționale (în falsificarea actelor pot fi antrenate și persoanele angajate, cu scopul de a tănuir sustragerea bunurilor întreprinderii). În asemenea situații, se întocmește un plan desfășurat al verificărilor inițiale și al investigării cauzei penale. Ca bază sunt luate versiunile tipice, în temeiul cărora sunt elaborate planurile de cercetare.

2) *Versiunile referitoare la stabilirea, constatarea insolvabilității* sunt divizate în patru grupuri: în primul rând, versiunile privind pregătirea infracțiunilor, adică debitorul are ca scop pregătirea pentru atingerea rezultatului infracțional, legat de faptele comise; în al doilea rând, versiunile privind comiterea acțiunilor infracționale până la recunoașterea întreprinderii ca insolvabilă; în al treilea rând, versiunile referitoare la comiterea actelor infracționale după

³⁶⁰ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 137.

³⁶¹ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 322.

³⁶² DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 284.

constatarea de către instanță a insolvabilității întreprinderii, însă până la inițierea procedurii de concurs; în al patrulea rând, versiunile privind infracțiunile comise în perioada procedurii de concurs.

3) La un grup aparte sunt catalogate *versiunile privind scopurile și motivele infracțiunii, coparticipanții debitorului* care a comis fapta (angajații întreprinderii, creditorii, rudele și alte persoane), *precum și cu privire la infracțiunile conexe* (escrocherii, falsificări de documente, neglijență etc.)³⁶³.

Cercetătorii criminaliști clasifică versiunile criminalistice și în *versiuni generale, principale și secundare*. Versiunea generală este o presupunere despre obiectul de probare în ansamblu. Versiunea particulară ține de anumite presupuneri referitoare la circumstanțele particulare ale fenomenului cercetat. Versiunea secundară reprezintă presupunerea referitoare la unele aspecte izolate ale faptei, subordonate elementelor esențiale ale cauzei. Această clasificare, în opinia lui M. Chirilă, este pe deplin justificată prin faptul că, pe parcursul elaborării cercului de versiuni, oferă posibilitatea de a cuprinde toate chestiunile referitoare la elementele constitutive și împrejurările care au însoțit fapta ilicită³⁶⁴.

Înaintarea incorectă a versiunilor în cauzele penale din categoria vizată se reflectă negativ asupra calității investigațiilor. Versiunile tipice care reprezintă punctul de referință pentru constituirea unor versiuni concrete, la etapa luării hotărârii privind începerea urmăririi penale, sunt: 1) fapta nu întrunește elementele componente de infracțiune, fiind vorba despre relații juridico-civile între parteneri în bază de contract, litigiu patrimonial sau rambursare a creditului; b) este prezentă starea de insolvabilitate care se datorează circumstanțelor de forță majoră sau neexecutării prevederilor contractuale de către una dintre părți; c) insolvabilitatea a survenit în urma actelor de sustragere, comise de alte persoane, inclusiv cu participarea angajaților întreprinderii sau fără ei; d) insolvabilitatea a survenit din vina debitorului, care a acționat în complicitate cu persoane terțe, cu unul dintre creditorii sau cu angajații acestei întreprinderi etc.; e) întreprinderea este falimentată de alte persoane, fără participarea angajaților întreprinderii, în scop de preluare a întreprinderii, de procurare a pământului pe care se află instituția, de înlăturare a concurenților de pe piața mărfurilor și a serviciilor, din motive de răzbunare sau de reglare de conturi cu conducătorul sau proprietarul întreprinderii, în a cărui privință sunt întreprinse măsuri

³⁶³ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 138.

³⁶⁴ CHIRILĂ, M. Considerații asupra tipologiei versiunilor criminalistice. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Seria „Științe socioumanistice”. Volumul I. Chișinău: CEP USM, 2005, p. 445-446; CIOPRAGA, A., IACUBUȚĂ, I. *Criminalistica*. Iași: Ed. Junimea, 2001, p. 217; *Ghidul procurorului criminalist*. / Ediție îngrijită de I. Ursu și I. D. Cristescu. Timișoara: Ed. Helicon, 1994, p. 44; ИЩЕНКО, Е. П., ТОПОРКОВ, А. А. *Криминалистика*. Москва: Изд. ИНФРА-М., 2003, c. 347; *Криминалистика*. / Под редакцией Н. П. Яблокова. Москва: Изд. Юристъ, 2000, c. 168.

de aducere la falimentare.

În funcție de circumstanțele faptice și în temeiul versiunilor-tip de orientare, nominalizate *supra*, subiectul cercetării înaintează următoarele presupuneri: a) privind cercul de persoane cointeresate, care obțin beneficii financiare, în urma falimentării întreprinderii sau ca urmare a încălcării ordinii de încasare; b) privind locul aflării mijloacelor bănești și a bunurilor materiale ale debitorului, scoase de către conducătorul întreprinderii falimentate de sub controlul creditorilor și al instanței, inclusiv locul de aflare a conturilor bancare, a documentelor ce confirmă dreptul asupra bunurilor; c) referitor la acțiunile concrete ale debitorului și ale persoanelor aflate în legătură cu acesta, care constituie conținutul procedural al mecanismului insolvabilității infracționale; d) privind informațiile (documente, corpuri delictive, declarații etc.) care confirmă faptul insolvabilității fictive sau intenționate³⁶⁵.

Reținem și faptul că soluționarea problemelor legate de cercetarea infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată urmează să se desfășoare în funcție de etapele acestui proces: a) analiza informațiilor inițiale (interne și externe); b) elaborarea versiunilor; c) determinarea sarcinilor activității de cercetare; d) identificarea căilor și modalităților de realizare a sarcinilor trasate; e) întocmirea unui plan în scris (program) de cercetare a infracțiunilor legate de insolvabilitate³⁶⁶.

În baza rezultatelor prelucrării versiunilor, în cadrul diverselor situații de urmărire penală, se efectuează planificarea investigațiilor³⁶⁷. Direcțiile de planificare a cercetării faptelor de insolvabilitate fictivă și intenționată sunt: 1) planificarea verificării calității și plenitudinii informațiilor probatorii privind semnele infracțiunii de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, planificarea verificării fiabilității surselor de informații documentare și a solicitanților (petiționarilor); 2) planificarea lucrului la locul de aflare a organizației-debitor, strângerea documentelor organizațional-constitutive și a altor acte legate de transmiterea bunurilor debitorului; 3) planificarea verificării relațiilor faptice ale debitorului și creditorului cu patrimoniul pe care îl dețin (cercetarea obiectelor și a instalațiilor, audierea persoanelor angajate la întreprindere, cercetarea documentației tehnologice și a produselor finite); 4) planificarea lucrului privind verificarea cauzelor insolvabilității debitorului (studierea caracterului și conținutului contractelor încheiate de întreprindere și al executării faptice a acestora, inițierea reviziilor documentare, dispunerea expertizei economice); 5) planificarea activităților privind

³⁶⁵ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 139-140.

³⁶⁶ RUSU, V., JANU, N. Faza investigațiilor inițiale a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. În: *Revista Română de Criminalistică*. Volumul XXIV. Nr. 1, martie, 2023, p. 49.

³⁶⁷ ИЩЕНКО, Е. П. Планирование и программирование расследования на первоначальном этапе. В: *Версии и планирование расследования*. Свердловск, 1985, с. 76-83.

descoperirea semnelor și investigarea altor infracțiuni conexe (inclusiv disjungerea lor), depistate în legătură cu verificarea cauzelor insolvabilității fictive sau intenționate.

În procesul elaborării planului de cercetare, sunt luate în calcul, în primul rând, versiunile generale. Detalierea și prelucrarea lor de mai departe ne va permite să determinăm direcția cercetărilor, să identificăm cercul de chestiuni care urmează a fi soluționate, să decidem care anume măsuri operativ-investigative sau acțiuni procesuale urmează a fi îndeplinite de urgență. În urma detalierii versiunilor generale, în conținutul planului sunt formulate versiuni particulare privind persoana bănuțului, motivele infracțiunii, interesele concrete ale anumitor persoane antrenate în mecanismul infracțional, consecutivitatea săvârșirii acțiunilor și sursele de obținere a informațiilor probatorii³⁶⁸.

Cauzele penale privind infracțiunile de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată sunt cercetate, de cele mai multe ori, aparte, sub forma unor componente de infracțiune independente. În altă ordine de idei, trebuie menționat că infracțiunea de insolvabilitate intenționată comportă unele similitudini cu anumite fapte socialmente periculoase, inserate în Capitolul VI din legea penală, și anume este oportun a specifica infracțiunile de escrocherie (art. 190), delapidarea averii străine (art. 191), cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art. 196), distrugerea sau risipirea bunurilor băncii de către administratorul acesteia în procesul de administrare (art. 197 alin.(3)). Pentru a fi justificată opțiunea de a aduce în lumină importanța demarcării infracțiunii de insolvabilitate intenționată de unele infracțiuni contra patrimoniului, trebuie să indicăm asupra momentului în care aceste infracțiuni se consumă și/sau se epuizează, și anume: este vorba de survenirea consecințelor prejudiciabile sub forma unor daune, care pot fi evaluate din punct de vedere financiar, iar năzuința făptuitorului de a-și majora cuantumul patrimoniului propriu din contul victimei poate crea confuzii în aprecierea organului abilitat cu aplicarea legii penale, din punct de vedere al normei penale pertinente³⁶⁹. În aceasta constă deosebirea lor, de exemplu, de infracțiunile din domeniul privatizării, care nu sunt prevăzute de legea penală în calitate de componente de infracțiune separate, fiind calificate în baza unui cumul al altor fapte ilegale (de exemplu, sustrageri, acte de corupție, mituire, neglijență etc.)³⁷⁰. Unii ofițeri de urmărire penală subapreciază complexitatea dovedirii vinovăției învinuiților în cauzele de insolvabilitate, bazându-se în totalitate pe concluziile controalelor de audit, pe rezultatele actelor de revizie, care

³⁶⁸ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 141-142.

³⁶⁹ URSU, V. Delimitarea infracțiunilor legate de insolvabilitate de alte fapte penale/nepenale conexe. Op.cit., p. 41.

³⁷⁰ ПИАТРОВ, И. В. *Расследование преступлений, совершаемых должностными лицами в сфере приватизаций государственной и муниципальной собственности*. Op.cit.

sunt efectuate atât până la începerea, cât și după inițierea urmăririi penale. Totodată, probatoriul în aceste cauze este destul de anevoios și dificil, cum ar fi, de exemplu, în cazul infracțiunilor de sustragere. Învinuții invocă în apărarea lor versiunea privind raționalitatea economică a propriilor acțiuni, necunoașterea prevederilor anumitor reglementări juridice în materia insolvabilității, aduc argumente privind imposibilitatea prevederii prejudiciului etc.

În afară de aceasta, în procesul investigării faptelor de insolvabilitate fictivă și intenționată, nu întotdeauna se acordă atenția cuvenită mărimii prejudiciului material cauzat. Prejudiciul constatat nu este apreciat din punct de vedere al sumei activelor întreprinderii-debitor, al volumului de producție și al creditelor obținute, nu sunt întreprinse încercări de a clarifica, inclusiv prin consultări cu specialiștii, dacă prejudiciul cauzat înregistrează proporții mari sau deosebit de mari sau fie că este nesubstanțial³⁷¹.

Cele mai tipice, în acest sens, sunt erorile în planificare, admise frecvent și în cazurile de sustragere, ca, de exemplu, în situațiile de diminuare neîntemeiată a costului bunurilor, în procesul transmiterii lor către structurile comerciale în calitate de obiect al gajului. În acest caz, abuzurile de împrumuturi sau mita comercială reprezintă acte (infracțiuni) concomitente, care asigură realizarea intenției infracționale de bază. Dacă măsurile legate de verificarea versiunilor referitoare la sustrageri își găsesc reflectare deplină și oportună în planul cercetării, apoi verificarea versiunilor privind abuzurile în serviciu, de regulă, încep a fi planificate în ultimul rând, când ofițerul de urmărire penală ajunge la concluzia că nu va reuși să demonstreze actul de sustragere. O asemenea poziție nu este însă corectă. Ambele versiuni trebuie verificate concomitent, deoarece doar în acest caz poate fi stabilit exhaustiv și cu certitudine cercul de persoane vinovate³⁷². Or, descoperirea și sancționarea faptelor de natură penală presupun, în primul rând, o urmărire penală completă, a cărei unic scop îl constituie aflarea adevărului. Clarificarea deplină a faptelor, a împrejurărilor poate conduce fie la confirmarea învinuirii, fie la înlăturarea ei, adevărul fiind unic³⁷³.

După cum susține, pe bună dreptate, autorul S. Deghteariov, „erorile în procesul cercetării sunt cele care, de cele mai multe ori, reflectă consecutivitatea incorectă, cronologia măsurilor speciale de investigații și a acțiunilor de urmărire penală, dezordonarea, inconsecvența și necoordonarea lor. În calitate de erori tipice ale planificării pot figura asemenea elemente și

³⁷¹ Методические рекомендации по организации расследования преступлений, связанных с банкротством. / Отдел по координации деятельности и аналитической работе Следственного Управления Следственного Комитета при МВД России по Приволжскому Федеральному Округу. Нижний-Новгород, 2003, с. 7; МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., с. 143.

³⁷² ПИАТРОВ, И. В. *Расследование преступлений, совершаемых должностными лицами в сфере приватизаций государственной и муниципальной собственности*. Op.cit., с. 173-174.

³⁷³ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 25.

puncte care nu reflectă realitatea, dinamismul, individualitatea și caracterul concret al acțiunii planificate. Aici poate fi atribuită și tehnica șubredă de întocmire a planului, vizibilitatea, neglijența etc.³⁷⁴.

Planificarea cercetării cauzei penale este o activitate complicată de analiză și evaluare a situației și probelor administrate în cauză de către ofițerul de urmărire penală și constă în întocmirea programului de lucru asupra tuturor împrejurărilor de fapt, care urmează a fi stabilite în cauza instrumentată. Pentru a putea proceda la întocmirea planului, ofițerul de urmărire penală trebuie să studieze minuțios datele și faptele concrete aflate în posesia lui la momentul respectiv³⁷⁵. Planificarea reprezintă latura cea mai importantă a organizării cercetării faptelor penale, ea asigurând efectuarea acesteia în conformitate cu cerințele legale, în mod temeinic, obiectiv și complet. Planificarea este un proces continuu care atribuie cercetării penale un suport științific de organizare a muncii, eliminând din activitatea organelor de urmărire penală orientarea unilaterală a investigațiilor, desfășurarea unor activități inutile, formalismul și rutina³⁷⁶.

În funcție de cercul de chestiuni și direcția planificării în procesul investigațiilor, se întocmesc: a) planul general al cercetării; b) planul verificării și stabilirii locului de aflare a patrimoniului întreprinderii-debitor, a surselor mijloacelor bănești care nu sunt luate la evidență, folosite de conducătorul sau proprietarul întreprinderii falimentate; c) planul combinației (operațiunii) tactice, direcționat către fixarea acțiunilor subiecților mitei comerciale și reținerea lor; d) planul de efectuare a acțiunilor de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigații³⁷⁷.

Planificarea cercetării cauzei penale, în general, are următoarele elemente constitutive: a) studierea tuturor datelor disponibile despre infracțiune; b) clarificarea direcției și concretizarea sarcinilor de cercetare; c) stabilirea cercului de acțiuni de urmărire penală și de măsuri speciale de investigație asupra cauzei; d) stabilirea succesiunii, a termenelor, a locului și executorilor acțiunilor procesuale planificate, precum și a măsurilor speciale de investigație; e) coordonarea chestiunilor care implică eforturi conjugate ale subdiviziunilor operative și de urmărire penală; f) întocmirea și aprobarea planului în scris al cercetării³⁷⁸.

Planificarea activității de urmărire penală are o importanță practică deosebită, asigurând:

³⁷⁴ ДЕГТЯРЕВ, С. В. *Методические рекомендации по выявлению и устранению ошибок расследования*: Методическое пособие. Нижний-Новгород, 1993, с. 15.

³⁷⁵ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 340.

³⁷⁶ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 281-282.

³⁷⁷ ЖУРАВЛЕВ, С. Ю. *Расследование взяточничества и коррупции*: Учебное пособие. Нижний Новгород, 1995, с. 101-103.

³⁷⁸ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Op.cit., p. 67.

1) orientarea cercetărilor și efectuarea acestora în mod organizat, organul judiciar deținând inițiativa în administrarea probelor; 2) efectuarea activităților de urmărire penală în deplină concordanță cu cerințele legislației procesual-penale și la un înalt grad calitativ, respectarea strictă a drepturilor celor implicați în proces; 3) conjugarea posibilităților organelor de urmărire penală și a celor operative, aplicarea vastă a cunoștințelor speciale prin antrenarea în proces a specialiștilor din diverse domenii ale științei, tehnicii, artei și meșteșugăriei³⁷⁹.

Specificul planului de cercetare pe această categorie de dosare ține de faptul că o parte componentă a lui o reprezintă diferite categorii de scheme (a legăturilor infracționale, a relațiilor dintre diferite organizații, dintre subdiviziunile acestora, a ordinii de circulație a diferitor mărfuri etc.). El reprezintă un suport substanțial, atunci când urmează să ne imaginăm, la figurat, elementele fenomenelor studiate, coraportul și condiționarea lor reciprocă și, respectiv, să formulăm mai clar și mai concret sarcinile și să identificăm mijloacele optime de realizare a lor³⁸⁰. Particularitățile planificării depind și de etapele cercetării. Planificarea la etapa inițială a cercetărilor trebuie să asigure:

1) Descoperirea, fixarea și păstrarea surselor materiale de informare (de probare), precum și a documentelor care pot fi deteriorate de persoanele cointerestate sau își pot pierde din valoarea informațională, în virtutea unor factori obiectivi. În acest scop, sunt planificate cercetări și ridicări de obiecte, cercetarea și aplicarea de sechestre pe patrimoniul fără acte justificative, reținerea subiecților mitei comerciale (ai actelor de corupție), percheziția corporală a acestora, la locul lor de muncă și de trai. Pentru a preveni distrugerile sau falsificarea documentelor, urmează să ne planificăm ridicarea actelor de apreciere a bunurilor, patrimoniului, a proceselor-verbale de la licitații și concursuri, a contractelor de arendă, a recomandărilor din partea structurilor ierarhic superioare privind transmiterea obiectelor în arendă sau privind înstrăinarea unei părți a activelor unor anumite structuri comerciale;

2) Identificarea și audierea martorilor la momentul oportun. La categoria martorilor care urmează a fi audiați în primul rând atribuim: a) creditorii necointeresați în falimentarea întreprinderii; b) reprezentanți ai colectivului de muncă al întreprinderii falimentate; c) persoanele cu răspundere materială anterior concediate; d) membrii comisiilor de licitație și concurs, persoanele demascate în comiterea unor abateri nesubstanțiale privind procedura de licitație și concurs; e) persoanele supuse influenței ilegale, cu scopul de a se obține refuzul de participare la licitații și concursuri; f) alte persoane, ale căror declarații privind caracterul și conținutul tranzacțiilor încheiate, subiecții cointeresați în aceste tranzacții, locul aflării

³⁷⁹ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 282.

³⁸⁰ *Криминалистика: Учебник*. /Отв. ред. Н. П. Яблоков. Москва, 1995, с. 604.

patrimoniului debitorului etc. pot fi ulterior modificate substanțial³⁸¹;

3) Căutarea persoanelor care dețin patrimoniul sau mijloacele bănești ale întreprinderii-debitor. Cu acest scop, este planificată „urmărirea” tranzacțiilor încheiate, cercetarea documentelor de plată și de transport, a contractelor de arendă și a altor acte, care ne vorbesc despre transmiterea patrimoniului către structurile comerciale, aflate în legătură cu proprietarii sau cu conducătorii întreprinderii falimentate. Cea mai consistentă parte a acestei activități poate fi realizată în interacțiune cu colaboratorii serviciilor de securitate ale firmelor care sunt membri ai Comitetului de creditori al întreprinderii falimentate. Aceste subdiviziuni efectuează căutarea mijloacelor de bază, cu implicarea mijloacelor de informare în masă, fapt care accelerează substanțial căutările;

4) Efectuarea unor cercetări speciale de expertiză, pentru a verifica corespunderea calculelor economice stării faptice reale, corespunderea actelor de evidență contabilă stării faptice a mijloacelor de bază ale întreprinderii. În cadrul acestor cercetări, poate fi planificată aprecierea repetată a obiectelor, poate fi verificată corespunderea planului de administrare externă a întreprinderii cu starea reală a lucrurilor. De asemenea, poate fi efectuată verificarea activității economico-financiare a întreprinderii în latura circulației, rulajului mijloacelor de bază, depistarea faptelor de transfer al acestora la categoria bunurilor cu preț redus și de uzură rapidă, cu ulterioara documentare a casării lor și transmiterea faptică, cu titlu gratuit, unor persoane cointeresate³⁸²;

5) Verificarea persoanelor bănuite și a obiectelor în baza evidențelor criminalistice și operativ-investigative.

Evidențele criminalistice reprezintă un sistem științific argumentat de fixare, clasificare, sistematizare, păstrare și folosire a datelor referitoare la persoanele și obiectele ce au importanță criminalistică și pot fi folosite în scopul clarificării circumstanțelor cauzei penale. Scopul evidențelor criminalistice constă în asigurarea organelor de drept cu informația oficială necesară pentru identificarea unor persoane, obiecte, precum și contribuirea corespunzătoare la verificarea unor fapte, circumstanțe ce constituie adevărul³⁸³. Permanent completate, cartotecile de evidență criminalistică, la solicitarea organelor de urmărire penală și judiciare, furnizează date care să contribuie direct la soluționarea cauzelor penale³⁸⁴.

La etapa inițială a cercetării, în planul investigațiilor se prevede, în caz de necesitate,

³⁸¹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 145-146.

³⁸² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 146.

³⁸³ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 130.

³⁸⁴ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 215.

îmbinarea acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigații, interacțiunea clară dintre subdiviziunile operativ-investigative și ofițerul de urmărire penală, informarea reciprocă în privința acțiunilor efectuate, folosirea asistenței specialiștilor pentru aprecierea informațiilor ce indică la persoana și comportamentul făptuitorului³⁸⁵.

Scopul primordial al interacțiunii este descoperirea infracțiunii. Prin urmare, în condițiile în care circumstanțele activității criminale sunt cunoscute de la început, necesitatea în interacțiune poate fi redusă doar la executarea unor indicații. Organizarea interacțiunii, în opinia autorului A. Oganesean, presupune câteva elemente: 1) analiza materialelor cauzei de către ofițerul de urmărire penală, determinarea sarcinilor procesuale care necesită o conlucrare, desemnarea executorilor concreți. Criteriile care dau curs interacțiunii sunt: conținutul materialelor cauzei penale; analiza situației de urmărire penală și rezultatele obținute la o etapă concretă; 2) schimbul operativ de informații despre starea și rezultatele lucrului. Faptul dat demonstrează caracterul bilateral al activității lor. Schimbul continuu și reciproc de informații este de importanță majoră pentru ajustarea la timp a planului urmăririi penale și a mersului operațiunilor tactice. Faptul dat este foarte important pentru realizarea combinațiilor tactice, a căror reușită depinde, în primul rând, de aceea dacă participanții respectă cu strictețe termenele și ordinea executării acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigații; 3) corectarea activității participanților interacțiunii, în funcție de situația de urmărire penală, conform cronologiei derulării etapelor și fazelor procesului penal³⁸⁶.

Întrunirea mijloacelor, forțelor și inteligenței de specialitate, proprii mai multor organe, oarecum autonome pe plan funcțional și administrativ, este în măsură să ridice randamentul activității lor și, în consecință, capacitatea de a combate fenomenul infracțional³⁸⁷. Și, în fine, următorul moment la care atragem atenția este că, în funcție de recomandările specialiștilor și informațiile administrate în cauză, sunt elaborate combinații tactice, care includ un complex de acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigații interconectate (planuri comune), ce urmăresc un anumit scop. Combinațiile tactice pot fi planificate în funcție de administrarea reflexivă, care presupune o asemenea organizare a cercetării, care ar lua în calcul comportamentul probabil al făptuitorului, făcând posibilă determinarea intenției acestuia (de exemplu, de a se eschiva de la urmărirea penală, de a distruge urmele infracțiunii, documentele, corpurile delict etc.)³⁸⁸.

³⁸⁵ РАТИНОВ, А. Р. Теория рефлексивных игр с приложением к следственной практике. В: *Правовая кибернетика*. Москва, 1970, с. 186-196.

³⁸⁶ OGANESAN, A. *Interacțiunea subiecților procesuali în cadrul cercetării cauzelor penale*. Op.cit., p. 48-49.

³⁸⁷ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 292.

³⁸⁸ РАТИНОВ, А. Р. Теория рефлексивных игр с приложением к следственной практике. Op.cit., с. 186-196.

Identificarea situațiilor tipice de urmărire penală, specifice pentru investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă are un impact semnificativ asupra planificării urmăririi penale pe această categorie de cauze penale, precum și asupra colectării materialului probator necesar pentru dovedirea vinovăției făptuitorilor.

3.4. Organizarea și desfășurarea procesului de investigare a insolvabilității intenționate și a celei fictive la etapa inițială și ulterioară

Infracțiunile economice se caracterizează ca fapte prejudiciabile, ce atentează la relațiile social-economice și vizează anumite valori sociale concrete, care derivă din economia națională. Pericolul social al acestor infracțiuni constă în faptul că ele încalcă principiile de bază ale activității economice: legalitatea activității economice pe teritoriul Republicii Moldova; libertatea producerii și comerțului, a serviciilor; protecția concurenței loiale; protejarea intereselor naționale și a activității economice etc.³⁸⁹. Statul trebuie să asigure libertatea comerțului și a activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție, protejarea intereselor naționale în activitatea economică³⁹⁰.

Cu toate acestea, proporțiile infracționalității economice de mai mult timp stârnesc îngrijorarea statului și a societății, iar lipsa de respect față de proprietate reprezintă o problemă de bază a societății noastre. În șirul infracțiunilor economice, o pondere aparte o au infracțiunile legate de insolvabilitatea fictivă și insolvabilitatea intenționată. Or, în zilele noastre, instituția insolvabilității trebuie să reprezinte un mecanism de „însănătoșire” a economiei, dar nu un instrument de redistribuire ilegală a proprietății. Putem constata și faptul că, în mare parte, până la momentul de față nu există o procedură corespunzătoare de recuperare a datoriilor, existând o multitudine de posibilități și mijloace de acaparare a proprietății diverselor întreprinderi și organizații. Această concluzie este confirmată și de specialiștii din domeniul cercetării infracțiunilor economice, în a căror opinie, faptele de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, după gradul lor de pericol social, sunt egale cu actele de escrocherie și infracțiunile fiscale. Ele sunt foarte dificile și complexe din punct de vedere al cercetării, deoarece actele de insolvabilitate pot fi determinate de un spectru foarte larg de cauze: forță majoră, relațiile juridice de ordin civil, însoțite de anumite riscuri ale activității economice etc. Totodată, aprecierea caracterului acțiunilor conducătorilor întreprinderilor, organizațiilor, instituțiilor este

³⁸⁹ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Op.cit., p. 311; BRÎNZĂ, S., STATI, V., ULIANOVSKI, X, ș.a. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău, 2025, p. 416.

³⁹⁰ BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Op.cit., p. 10.

foarte diversificat și dificil, deoarece presupune analiza și studierea unui spectru larg de circumstanțe, care nu indică direct la semnele infracțiunilor de insolvabilitate fictivă sau insolvabilitate intenționată.

Incriminarea unor noi fapte, în special cu conținut economic, face posibilă corectarea și completarea unor prevederi generale și aspecte particulare ale organizării procesului de investigare. Analizând latura organizațională a cercetării insolvabilităților infracționale, reținem că, în general, particularitățile descoperirii și investigării lor își fac apariția în cadrul etapei începerii urmăririi penale³⁹¹. Cercetarea infracțiunilor economice este o sarcină deosebit de complicată, deoarece aceste fapte se referă, de obicei, la activitatea ilicită a așa-numitelor „gulere albe”, care se caracterizează prin profesionalism și intelect înalt al infractorilor, precum și asigurare tehnică corespunzătoare. Aceste infracțiuni, totodată, poartă un caracter combinat destul de complicat. Investigarea lor necesită cunoștințe profunde nu doar juridice, ci și economice, financiare, contabile, precum și din domeniul bancar, fiscal, vamal etc.³⁹².

Asigurării criminalistice a fazei investigațiilor inițiale a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă îi sunt specifice anumite activități legate de formarea și prezentarea cunoștințelor criminalistice referitoare la situațiile tipice de urmărire penală, de planificarea cercetării și trasarea unei liste orientative de acțiuni de urmărire penală³⁹³.

Etapa inițială a investigării infracțiunilor demarează din momentul pornirii urmăririi penale și finalizează odată cu punerea persoanei sub învinuire. Structura acestei etape de cercetare este constituită din situațiile de urmărire penală, mijloacele tactice, inclusiv planificarea și elaborarea versiunilor de urmărire penală, și, de asemenea, obiectul probatoriului³⁹⁴.

Faza inițială de investigare se caracterizează prin operativitate, ceea ce permite a efectua, într-o perioadă relativ scurtă de timp (nu în detrimentul calității), un volum cât mai mare de acțiuni coordonate de urmărire penală. Trăsătura dominantă a fazei inițiale a cercetării o reprezintă caracterul problematico-situațional al acesteia, generat de insuficiența informațiilor de valoare probatorie.

Sarcina principală la faza inițială de investigare ține de asigurarea ridicării documentelor contabile, fiscale și/sau financiare, a purtătorilor electronici, în vederea cercetării lor ulterioare.

³⁹¹ *Криминалистика*. / Под ред. А. Ф. Волынского. Москва, 1999, с. 293.

³⁹² GHEORGHÎĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Op.cit., p. 311; BRÎNZĂ, S., STATI, V., ULIANOVSKI, X, ș.a. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Op.cit., p. 416.

³⁹³ RUSU, V., JANU, N. Faza investigațiilor inițiale a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. Op.cit., p. 49.

³⁹⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 131.

Măsurile întreprinse trebuie realizate prin surprindere pentru persoanele bănuite³⁹⁵.

Situația de urmărire penală reprezintă o categorie de bază a metodicii de investigare. Rolul acesteia este determinat de faptul că în baza ei sunt înaintate versiunile-tip, pentru a căror verificare se aplică complexe de măsuri speciale de investigații și acțiuni de urmărire penală. Complexele unor asemenea acțiuni urmează a fi examinate în raport cu situațiile tipice de urmărire penală și din considerentul că, în acest caz, putem observa mai bine particularitățile procesului de investigare la etapa inițială, fapt care permite și elaborarea unor algoritmi ai cercetării³⁹⁶.

În opinia cercetătorului M. Gheorghită, „prin situația de urmărire penală trebuie de înțeles starea de fapt – circumstanțele reale în care acționează organul de urmărire penală la un anumit moment al cercetării, circumstanțele ce determină o anumită ordine și mod de acțiune, în scopul realizării cu succes a sarcinilor trasate”³⁹⁷. Situația de urmărire penală mai este percepută ca un sistem de informații, aflate la dispoziția organului de urmărire penală la un anumit moment al cercetărilor, servind la determinarea direcțiilor de înfăptuire, realizarea unui complex de măsuri operativ-investigative și de acțiuni de urmărire penală. Ea conferă metodicii de investigare un caracter complex, bazat pe recomandări justificate științific în privința organizării, cercetării și descoperirii anumitor infracțiuni³⁹⁸.

Asupra formării situației de urmărire penală influențează două categorii de factori: obiectivi și subiectivi. Factorii obiectivi reflectă starea în care se desfășoară procesul de cercetare și nu depind de acțiunile persoanelor concrete (etapele cercetării cauzei, sursele de informare asupra acțiunii penale, volumul și gradul de autenticitate al informației care există la un anumit moment, capacitatea corpurilor delictive și a altor probe de a păstra informația inclusă în ele, mijloacele tehnico-științifice utilizate la cercetarea infracțiunilor, capacitățile mijloacelor tehnico-științifice disponibile și metodele de studiere a probelor, nivelul colaborării ofițerului de urmărire penală cu organele operative și alți reprezentanți). Factorii subiectivi derivă din acțiunile ofițerului de urmărire penală și comportamentul persoanelor implicate în cazul examinat. La ele se referă: a) calitățile obiective ale ofițerului de urmărire penală (pregătirea și iscusința profesională, experiența de viață, priceperea de a analiza corect și sub toate aspectele diversitatea datelor factice, care s-au acumulat la un anumit moment în cercetarea faptei penale);

³⁹⁵ BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2020, p. 175-176.

³⁹⁶ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 65.

³⁹⁷ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 312.

³⁹⁸ *Курс криминалистики*. / В трех томах. Том 3-й. *Криминалистическая методика*. / Под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. Санкт Петербург, 2004, с. 53.

b) comportamentul și poziția persoanelor atrase la răspundere în baza dosarului penal, precum și a martorilor, a părții vătămate³⁹⁹.

Etapă inițială a investigării faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată are particularitățile sale specifice. În rândul acestora, se evidențiază următoarele trei, care sunt principale.

Prima constă în trasarea direcțiilor în care se efectuează complexul acțiunilor de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigații, indiferent de caracterul situațiilor de urmărire penală: a) domeniul de activitate al întreprinderii-antreprenor; b) modul de viață și relațiile bănuितului; c) întreprinderile auxiliare, folosite pentru transferul mijloacelor active ale întreprinderii-debitor; d) organizațiile (creditorii) care au fost prejudiciate prin actele de insolvabilitate; e) activitatea organelor de control și a instanțelor de judecată⁴⁰⁰.

De asemenea, la etapa inițială a investigării faptelor de insolvabilitate criminală putem evidenția patru situații tipice de urmărire penală, al căror conținut reprezintă cea de-a doua *particularitate* a acestei etape: a) situația ce se caracterizează prin prezența datelor suficiente referitoare la faptul infracțiunii, mecanismul infracțiunii și prejudiciul cauzat; b) situația în care se regăsesc informații suficiente referitoare la mecanismul actului infracțional, fără informații referitoare la caracterul și mărimea prejudiciului; c) situația inversă, ce se caracterizează prin prezența informațiilor referitoare la prejudiciul cauzat, alte consecințe socialmente periculoase ale infracțiunii, fără informarea despre posibilele procedee folosite în procesul comiterii infracțiunilor legate de insolvabilitate; d) situația ce se caracterizează prin lipsa unor asemenea informații, chiar și după efectuarea verificărilor (controalelor) inițiale.

În prima situație sunt, de regulă, înaintate și verificate versiunile referitoare la anumite laturi ale mecanismului insolvabilităților infracționale, la urmele suplimentare și circumstanțele care au contribuit la comiterea infracțiunii. În asemenea cazuri, o atenție deosebită se acordă: a) fixării urmelor descoperite ale infracțiunii; b) descoperirii unor noi episoade ale activității infracționale. Pentru a doua și a treia situație de urmărire penală este specifică prezența informațiilor inițiale, suficiente pentru determinarea corectă a priorităților în procesul de investigare, deosebirile constând doar în caracterul acestor informații. În cadrul celei de-a doua situații, în primul rând, sunt audiate persoanele cărora le sunt cunoscute faptele și circumstanțele comiterii infracțiunilor. A treia situație se caracterizează prin faptul că despre starea faptică sau juridică de insolvabilitate cunosc toți, inclusiv conducerea întreprinderii și personalul angajat. Și,

³⁹⁹ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 313.

⁴⁰⁰ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 68.

în fine, în cazul celei de-a patra situații, ofițerii de urmărire penală se străduie să nu înceapă urmărirea penală: materialele verificărilor și controalelor aflate la dispoziția lor nu conțin, în opinia acestora, numărul suficient de semne ale componenței de infracțiune⁴⁰¹.

A *treia particularitate* importantă a etapei inițiale de investigare a faptelor de insolvabilitate infracțională o reprezintă materializarea acesteia în cadrul unui complex de acțiuni de urmărire penală și măsuri operativ-investigative care, cu un înalt grad de probabilitate, pot fi denumite operațiuni tactice⁴⁰². Cea mai rațională listă a acestor operațiuni poate fi următoarea: a) operațiunile privind stabilirea întregului cerc de persoane (martori, părți vătămate) care ar avea atribuție la operațiunile de „ruinare” sau ar deține informații în privința lor; b) operațiunile privind asigurarea siguranței documentelor persoanelor juridice (ale debitorilor, creditorilor etc.); c) operațiuni privind asigurarea păstrării patrimoniului care rămâne în gestiunea debitorului, a altor organizații, implicate în actele de ruinare a întreprinderii; d) operațiuni privind descoperirea și verificarea modului de viață a bănuțului, a relațiilor acestuia (în primul rând, cu administrația structurilor unde au fost transferate mijloacele active), activitatea premergătoare a acestuia, inclusiv cea comercială; e) acumularea informațiilor necesare de la organele de control și de la instanțele de judecată (această activitate nu are caracterul unei operațiuni tactice, însă este efectuată în procesul cercetării oricărei cauze penale).

Acțiunile de urmărire penală și măsurile operativ-investigative efectuate în cadrul operațiunilor tactice sunt bine cunoscute și pentru marea lor majoritate nu sunt specifice anumite particularități, ce s-ar deosebi de tactica efectuării acestora în cazul cercetării altor infracțiuni economice⁴⁰³. Lista și consecutivitatea acțiunilor de urmărire penală, a măsurilor organizaționale și operativ-investigative *la etapa inițială și ulterioară a cercetării* depinde de câțiva factori, între care: a) complexitatea mecanismului activității infracționale; b) probabilitatea împotrivirii urmăririi penale; c) specificul situației începerii urmăririi penale; caracterul și specificul probatoriului în cauza penală concretă. În vederea investigării obiective și sub toate aspectele a infracțiunii, pentru efectuarea eficientă a anumitor acțiuni de urmărire penală și asigurarea operativă eficientă a cercetării, sunt elaborate și soluționate unele momente referitoare la interacțiunea diferitor servicii și subdiviziuni. Totodată, orice cercetare nu este asigurată de

⁴⁰¹ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 71-74.

⁴⁰² ЯКУШИН, С. Ю. Тактические средства расследования преступлений: понятие и соотношение. В: *Российский следователь*. №10/2004, с. 4-6.

⁴⁰³ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 75.

strecurarea anumitor erori, de executarea necorespunzătoare a sarcinilor trasate⁴⁰⁴.

În cazul în care, în procesul acțiunilor de verificare, sunt obținute date suficiente care indică la semnele infracțiunii specifice insolvabilității ilegale, de urgență, urmează a fi soluționată chestiunea referitoare la începerea urmăririi penale. Menționăm că specificul cercetării faptelor de insolvabilitate criminală constă în formarea, materializarea datelor inițiale în procesul analizei informațiilor operative, al adresării interpelărilor, al efectuării actelor de revizie și obținerii explicațiilor. Rezultatele acestor acte de verificare, deși la prima vedere sunt vaste și neconcordate, necesită o anumită percepere, pătrundere în esență și fixare procesuală corespunzătoare.

Organizarea acțiunilor de urmărire penală la etapa inițială a cercetării faptelor de insolvabilitate infracțională este legată de un sistem specific de acțiuni tactico-ofensive iscusite⁴⁰⁵, orientate, în primul rând, spre acumularea unor informații suplimentare: despre persoana bănuită în comiterea infracțiunii; despre neexecutarea obligațiilor de către alte întreprinderi, unde bănuitul figurează în calitate de conducător sau fondator; prezența datoriilor la întreprindere și a pretențiilor înaintate de creditor; existența altor întreprinderi unde bănuitul sau rudele acestuia sunt fondatori; prezența unor bunuri ale bănuitului pe care poate fi pus sechestru, în scop de asigurare a recuperării prejudiciului adus creditorilor; corespunderea costului patrimoniului bănuitului cu sumele reflectate în declarațiile pe venit. Dacă investigarea faptelor de insolvabilitate criminală este efectuată de un grup de ofițeri de urmărire penală și ofițeri de investigații, atunci o atenție deosebită din partea acestora urmează a fi acordată faptelor referitoare la biografia bănuitului, la modul său de viață, la caracterul faptelor și acțiunilor comise. Informațiile referitoare la modul de viață – atât din trecut, cât și la momentul începerii urmăririi penale – pot indica, de exemplu, la necorespunderea între veniturile obținute și cheltuielile suportate pentru bunurile procurate, în condițiile unei experiențe nesubstanțiale de lucru în domeniul afacerilor.

Mai multe informații referitoare la implicarea persoanei în comiterea actelor de insolvabilitate infracțională pot fi găsite cu ajutorul datelor privind caracterul activității de producție la momentul premergător începerii urmăririi penale. Or, la categoria acestor informații pot fi atribuite: 1) deschiderea filialelor, cu transmiterea ulterioară a unei părți a mijloacelor active către ele; casarea bunurilor de la balanța întreprinderii sau alte înstrăinări nejustificate ale patrimoniului; 2) transferul pe conturile altor întreprinderi a mijloacelor bănești de către

⁴⁰⁴ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 178-179.

⁴⁰⁵ ТРАНЧУК, Л. И., ФОМОВ, С. В. *Выявление способов и признаков совершения криминальных банкротств*. *Op.cit.*, c. 61.

conducătorii structurilor comerciale aflate într-o situație financiară complicată; 3) cheltuieli financiare exagerate din împrumuturi care nu sunt legate de procesul de producție din partea conducătorilor întreprinderii, în lipsa surselor suficiente de acoperire sau rambursare a lor; 4) încheierea unor tranzacții riscante, cu bună-știință nerentabile, direcționate spre distrugerea întreprinderii; 5) asumarea unor obligațiuni imposibil de executat sau a unor promisiuni nereale; 6) stingerea tardivă a obligațiilor față de creditori sau absența măsurilor ce puteau fi luate pentru executarea lor; 7) tergiversarea situațiilor de conflict comercial și absența dorinței de a le soluționa pe cale amiabilă; 8) trecerea de la executarea benevolă a obligațiilor față de creditori la cea forțată, neexecutarea ulterioară a hotărârilor judecătorești⁴⁰⁶.

O atenție corespunzătoare trebuie acordată următoarelor aspecte: prezența antecedentelor penale pentru comiterea infracțiunilor economice; a faptelor de nedemonstrare a săvârșirii actelor de insolvabilitate infracțională în cadrul altor cauze penale anterior cercetate; prezența datoriilor financiare substanțiale în trecut, în procesul activității în alte organizații, întreprinderi; nerambursarea sumelor datorate creditorilor etc. De la momentul pornirii procesului penal, ofițerul de urmărire penală dispune de toate posibilitățile procesuale și criminalistice, necesare pentru descoperirea, fixarea, ridicarea și examinarea probelor ce confirmă faptul infracțiunii, pentru folosirea mijloacelor și metodelor de interacțiune cu alte organe și structuri⁴⁰⁷.

Se știe că organele de urmărire penală desfășoară cercetarea, de obicei, pe baza materialelor realizării obiective, conținute în dosarul penal ori operativ (special), a tezelor și recomandărilor științifice elaborate de criminalistică, ținând cont, totodată, de factorii personali (subiectivi). În acest caz, se respectă o anumită succesiune logică a deciziilor (operațiilor de cugetare) și a acțiunilor, deoarece, respectându-le, se poate ajunge mult mai „organizat” la hotărârea necesară⁴⁰⁸. În procesul organizării cercetării faptelor de insolvabilitate infracțională urmează a fi luate în calcul următoarele momente: 1) specializarea ofițerului de urmărire penală în investigarea faptelor de insolvabilitate; 2) depistarea, descoperirea și cercetarea actelor de insolvabilitate infracțională, cu luarea în calcul a prevederilor legislației civile; 3) antrenarea în efectuarea acțiunilor de urmărire penală a specialiștilor din domeniul financiar-economic; 4) interacțiunea clară și bine pusă la punct cu organele de stat care efectuează funcții de revizie și control⁴⁰⁹.

Importanța practică a interacțiunii rezultă în aceea că eșecul organelor de drept de a

⁴⁰⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 90-91.

⁴⁰⁷ *Ibidem*, c. 92.

⁴⁰⁸ GHEORGHÎĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 335.

⁴⁰⁹ ИВАНОВ, А. Н., ЛАПИН, Е. С. Особенности организации расследования преступлений в сфере экономической деятельности. В: *Уголовно-процессуальные и криминалистические проблемы борьбы с преступностью*. Выпуск 6. Орел, 2003, c. 46.

atinge scopul procesului penal este determinat atât de necunoașterea de către participanții la procesul penal a metodelor de cercetare a unor categorii de infracțiuni, de lipsa de experiență și insuficiența mijloacelor tehnice, cât și de nedorința acestora de a se conforma în activitatea lor standardelor care stau la baza interacțiunii acestora cu alte instituții⁴¹⁰.

Conținutul direcțiilor de bază ale organizării cercetării faptelor de insolvabilitate infracțională poate arăta în felul următor: 1) planificarea, în baza materialelor verificărilor prealabile, cu luarea în calcul a consecutivității efectuării acțiunilor de urmărire penală și a altor măsuri⁴¹¹; 2) monitorizarea și supravegherea atentă, în funcție de situația creată, a comportamentului învinutului, al avocatului acestuia și a faptelor de împotrivire față de urmărirea penală; 3) organizarea interacțiunii cu subdiviziunile operativ-investigative în procesul efectuării acțiunilor de urmărire penală și a operațiunilor tactice, controlul asupra derulării și rezultatele realizării hotărârilor luate de organul de urmărire penală⁴¹²; 4) selectarea și analiza materialelor normative necesare și conlucrarea cu specialiștii.

Or, planificarea cercetării cauzei penale la etapa inițială, de obicei, se efectuează oral și este determinată de specificul situației de urmărire penală apărute, al condițiilor în care ofițerul de urmărire penală este nevoit să acționeze pentru soluționarea scopului procesului penal. Sarcinile planificării, la această etapă, constau în: a) orientarea ofițerului de urmărire penală în circumstanțele infracțiunii; b) stabilirea mecanismului infracțiunii, localizarea consecințelor periculoase ale faptei prejudiciabile; c) depistarea, fixarea, examinarea și valorificarea probelor în cauză; e) determinarea surselor de informație probantă; f) identificarea și reținerea făptuitorului pe urme proaspete; g) pregătirea materialelor pentru punerea sub învinuire a făptuitorului;

h) depistarea cauzelor și condițiilor care au favorizat săvârșirea infracțiunii etc.⁴¹³.

În continuare, vom expune detaliat direcțiile prioritare ale organizării cercetării.

I. Planificarea cercetării în baza materialelor verificării preliminare (inițiale) are propriul său specific. Or, toate semnele infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, care se conțin în diverse acte și documente, sunt legate de evidența și de dările de seamă contabile, de declarațiile pe venit, de documentele de serviciu.

Pentru planificarea eficientă a investigării infracțiunilor din această categorie, trebuie să clarificăm, în primul rând, circumstanțele care urmează a fi dovedite în raport cu fapta cercetată.

⁴¹⁰ OGANESEAN, A. *Interacțiunea subiecților procesuali în cadrul cercetării cauzelor penale*. Op.cit, p. 124.

⁴¹¹ КУЛАГИН, Н. И. *Планирование расследования сложных многоэпизодных дел*. Волгоград, 1976, с. 46.

⁴¹² ЗЕЛЕНСКИЙ, В. Д. О содержании организации расследования. В: *Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе*. Краснодар, 2002, с. 43.

⁴¹³ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 346.

Referitor la faptul infracțiunii prevăzute de art. 252 Cod penal al Republicii Moldova (Insolvabilitatea intenționată), urmează să stabilim: 1) modalitățile referitoare la acțiunile subiectului privind crearea sau ridicarea intenționată a incapacității de plată, fapta comisă și legătura cauzală între ele; 2) care anume interese au fost urmărite în procesul comiterii infracțiunii cercetate (posibilitatea procurării, înstrăinării întreprinderii, obținerea unui beneficiu patrimonial, înlăturarea concurenților etc.); 3) care sunt urmările survenite și care este mărimea prejudiciului cauzat în legătură cu fapta de insolvabilitate intenționată.

Pentru infracțiunea prevăzută la art. 253 Cod penal al Republicii Moldova (Insolvabilitatea fictivă) sunt caracteristice următoarele circumstanțe care urmează a fi probate: 1) prezența declarației subiectului privind propria insolvabilitate, făcută în conformitate cu prevederile Legii privind insolvabilitatea⁴¹⁴; 2) caracterul vădit fals al informației prezentate de subiect în temeiul căreia a fost făcută declarația vizată; 3) declararea cu bună-știință falsă a insolvabilității, în scop de obținere a amânării sau eșalonării achitării sumelor datorate creditorilor sau a reducerilor la datorii, precum și în vederea neachitării sumelor datorate; 4) mărimea prejudiciului cauzat și legătura cauzală a acestuia cu circumstanțele indicate.

II. Clarificarea precisă a circumstanțelor care trebuie probate acordă ofițerului de urmărire penală posibilitatea să prognozeze o anumită evoluție a situației, în procesul cercetării infracțiunii. Or, în acest caz, pot fi remarcate următoarele două situații tipice de urmărire penală:

1) caracterul infracțiunii și semnele ei sunt stabilite, însă persoana, bănuită de comiterea infracțiunii, neagă caracterul criminal al propriilor acțiuni; această situație de urmărire penală este cea mai tipică, deși pot fi evidențiate și anumite variante: a) locul de aflare a conducătorilor întreprinderii-debitor, a contabilului și a altor persoane care au exercitat funcții de conducere la întreprindere este cunoscut; documentele de evidență contabilă și de evidență sunt prezente; b) locul de aflare a conducătorilor întreprinderii-debitor, a contabilului și a altor persoane care au exercitat funcții de conducere la întreprindere este cunoscut, însă o parte din documentele necesare fie sunt falsificate, fie lipsesc; 2) există temeiuri pentru a presupune că a fost comisă o faptă de insolvabilitate infracțională, însă locul de aflare a bănuitului nu este cunoscut, iar documentele strânse în procesul verificărilor inițiale nu ne permit să stabilim cu certitudine caracterul acțiunilor întreprinse de către făptuitor⁴¹⁵.

În continuare, ne vom concentra atenția asupra aspectului practic al activității ofițerului de urmărire penală în raport cu fiecare din situațiile nominalizate.

⁴¹⁴ Legea insolvabilității, nr. 149/2012 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 193-197 din 14.09.2012.

⁴¹⁵ ПЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 96-97.

Situația nr. 1. Volumul și direcția organizării muncii ofițerului de urmărire penală sunt determinate, în această situație, de rezultatele analizei materialelor obținute în cadrul verificărilor inițiale. Este evident că evitarea deplină a erorilor în procesul stabilirii semnelor insolvențabilității infracționale este dificilă. Or, aceasta se datorează faptului că materialele verificărilor caracterizează doar latura obiectivă a infracțiunii și nu ne pot pune la dispoziție informații clare despre latura subiectivă (de exemplu, previzibilitatea insolvențabilității, orientarea acțiunilor etc.).

Totodată, dacă garantarea cerințelor creditorilor s-a înrăutățit substanțial, însă tranzacțiile încheiate de creditor corespund condițiilor existente pe piață, atunci nu sunt întrunite semnele insolvențabilității intenționate. De aici pot fi deduse trei prevederi de bază referitoare la organizarea cercetării faptelor de insolvențabilitate infracțională: a) necesitatea acumulării unui număr cât mai mare de documente în care sunt reflectate acțiunile făptuitorilor; b) obținerea acestor documente dintr-un număr cât mai mare de subdiviziuni din cadrul întreprinderii, precum și din structurile ce aparțin partenerilor de afaceri; c) fiecare acțiune sau faptă din domeniul activității de antreprenor poate să fie lipsită de importanță pentru aprecierea juridico-penală a comportamentului făptuitorului. Ele urmează a fi luate în calcul și apreciate în cumul cu alte fapte și circumstanțe ale cazului cercetat⁴¹⁶.

Realizarea acestor prevederi face posibilă obținerea probelor și informațiilor din mai multe surse, compararea lor și înaintarea unor versiuni întemeiate referitor la faptul infracțional. Asemenea versiuni, în condițiile situației de urmărire penală create, pot fi: 1) Fapta cercetată (tranzacțiile, acțiunile, inacțiunile) nu conține elementele componente de infracțiune, fiind prezente relații juridico-civile dintre subiecții contractului de vânzare-cumpărare, creditare etc.; 2) Insolvențabilitatea a survenit în urma acțiunii persoanelor terțe cu scopul de a procura întreprinderea la preț redus, de a „nimici” concurentul pe piață etc.; 3) În acțiunile debitorului sunt întrunite semnele infracțiunii de insolvențabilitate intenționată sau insolvențabilitate fictivă⁴¹⁷.

Prelucrarea acestor versiuni presupune compararea și analiza documentelor obținute în urma verificărilor inițiale, studierea informațiilor referitoare la caracterul infracțiunii, la făptuitor și la urmele faptei infracționale. Întreaga activitate de pregătire urmează să aibă loc cu antrenarea specialiștilor din domeniul economico-financiar respectiv. În caz de necesitate, la recomandarea specialiștilor, este planificată ridicarea anumitor documente de la învinuit, creditor, din organizațiile legate de întreprinderea falimentată prin anumite raporturi comerciale și administrative.

⁴¹⁶ ЮРИН, В. М. Основания выдвижения версии о мошенничестве «запланированное банкротство». В: *Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики*. Саратов, 1999, с. 108.

⁴¹⁷ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 98.

Ridicarea documentelor, ștampilelor, mostrelor de semnătură ale conducătorilor întreprinderii, ale contabililor poate fi efectuată în cadrul instituțiilor bancare, din materialele executorilor judecătorești, ale administratorilor de insolabilitate etc. Toate documentele ridicate urmează a fi minuțios cercetate. Cercetarea obiectelor, a documentelor este efectuată cu ajutorul specialiștilor. Anumite fapte și circumstanțe, stabilite în procesul cercetării, pot influența asupra luării hotărârilor privind cercetarea încăperilor (birourile conducătorilor întreprinderii, ale contabililor, încăperile comerciale și de serviciu), precum și a utilajului de producție și a mijloacelor de transport. O atenție aparte urmează a fi acordată interacțiunii cu subdiviziunile operativ-investigative, în vederea stabilirii martorilor sau a cercului de persoane care poate avea atribuție la comiterea infracțiunii. În anumite cazuri, este soluționată și chestiunea referitoare la aplicarea măsurilor preventive, la organizarea efectuării reținerii.

Analiza, aprecierea rezultatelor ridicării, audierii martorilor ne va fi de folos la determinarea corectă a tacticii efectuării unor acțiuni de urmărire penală, precum sunt audierea învinutului, percheziția, dispunerea expertizelor judiciare⁴¹⁸.

Situația 2. Cazurile de apariție a acestei situații de urmărire penală sunt puține ca număr. Presupunem că aici ar fi vorba despre câteva versiuni tipice, care trebuie verificate: a) bănuitul se ascunde sau este plecat peste hotare; b) bănuitul a decedat; c) bănuitul lipsește temporar, în legătură cu soluționarea chestiunilor de serviciu (de producție) sau nu cunoaște, în genere, că se află în căutare.

În procesul prelucrării acestor versiuni, este necesară efectuarea măsurilor speciale de investigații corespunzătoare și planificarea efectuării anumitor acțiuni de urmărire penală, care nu pot fi amânate. O atenție aparte este acordată stabilirii relațiilor de afaceri ale bănuitului pe regiuni, frecvența deplasării în aceste direcții. Această situație este una de conflict, din care considerent este necesar să se țină cont de o posibilă împotrivire urmăririi penale⁴¹⁹.

Activității de urmărire penală întotdeauna se împotrivesc anumite persoane sau grupuri de persoane. Se cunoaște că nicio persoană, care a săvârșit un act prejudiciabil, nu dorește să fie atrasă la răspundere penală pentru acțiunile comise. Fiecare din acestea se străduie să se eschiveze de la răspundere sau să suporte o mai mică răspundere și de aceea, chiar dacă este reținut în momentul săvârșirii infracțiunii sau imediat după aceasta, practic, majoritatea bănuiților fie că ascund unele circumstanțe ale infracțiunii săvârșite, fie minimizează rolul lor în pregătirea și efectuarea actului ilicit. În alte cazuri, aceștia trec la unele forme mai active de împotrivire, cum ar fi declarația alibiului fals ori influență asupra reprezentantului organului de

⁴¹⁸ *Ibidem*, c. 98-99.

⁴¹⁹ ПЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 99-100.

urmărire penală prin diverse mijloace și forțe⁴²⁰.

Apreciind împotrivirea în cadrul procesului penal ca fiind acțiune intenționată, care urmărește scopul de a împiedica realizarea sarcinilor justiției penale, o atribuim la una din formele eschivării persoanelor care au comis infracțiuni de la răspunderea penală. Cercetând o anumită situație ca formă de reflectare a împotrivirii infracționale, putem aplica una din metodele de cercetare, ce se caracterizează în felul următor: „de la împotrivire – spre infractor și circumstanțele cauzei”⁴²¹. Aplicarea acestei metode de către organul de urmărire penală în activitatea de cercetare poate fi eficientă și în cazul insolabilității infracționale, în vederea depistării persoanelor care se ascund de organele de drept și a obiectelor tănuite.

Împotrivirea față de investigarea infracțiunilor din domeniul insolabilității trebuie examinată, pe de o parte, în calitate de comportament activ, când infractorii recurge la diferite vicisuguri, subterfugii, iar pe de altă parte, este vorba despre o atitudine pasivă (neprezentarea documentelor, trecerea sub tăcere a anumitor fapte etc.). La cele mai active forme de împotrivire cercetării faptelor de insolabilitate infracțională putem atribui: a) pregătirea și adresarea demersurilor neîntemeiate de către apărare privind punerea în libertate a învinutului; b) deteriorarea documentelor și a corpurilor delictive; c) determinarea ofițerului de urmărire penală la luarea hotărârilor ilegale; d) eschivarea de a se prezenta la organul de urmărire penală; e) contestarea acțiunilor legale ale organului de urmărire penală de către apărător; f) constrângerea martorilor sau a altor persoane de a face declarații false; g) determinarea învinutului, prin intermediul altor persoane, să renunțe la recunoașterea vinovăției, deși anterior și-a recunoscut vina⁴²².

Pentru ofițerul de urmărire penală sunt importante următoarele condiții tactice ale neutralizării împotrivirii față de cercetarea cauzei: acumularea informațiilor privind formele și metodele de împotrivire; analiza datelor acumulate și a situațiilor de urmărire penală create; planificarea acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigații, în vederea prevenirii împotrivirii din partea persoanelor cointerestate; aplicarea informațiilor deținute în tactica efectuării diferitor acțiuni de urmărire penală⁴²³. În scop de împotrivire urmăririi penale și pentru crearea situațiilor de conflict, infractorii încearcă să folosească, pentru exercitarea „presiunilor” asupra ofițerilor de urmărire penală, relațiile cu persoane în funcții de răspundere din cadrul organelor de stat și de conducere.

⁴²⁰ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 734-735.

⁴²¹ КЛЮЧКОВ, В. В., ОБРАЗЦОВ, В. А. Преступление как объект криминалистического познания. В: *Вопросы борьбы с преступностью*. Выпуск 42. Москва, 1985, с. 53.

⁴²² РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 100-101.

⁴²³ ПЕТРОВА, А. Н. *Противодействие расследованию, криминалистические и иные меры его преодоления*. Автореф. канд. юрид. наук. Волгоград, 2000, с. 15.

Prelucrarea versiunilor și analiza materialelor adunate necesită o studiere minuțioasă a tuturor documentelor ridicate. Acest lucru este legat de faptul că una din cele mai importante surse de informații privind comiterea insolvabilităților infracționale o reprezintă documentele purtătoare de informații, care se referă la persoana bănuțului și activitatea lui din domeniul afacerilor. Reieșind din analiza materialelor referitoare la cercetarea insolvabilității infracționale, putem concluziona că, de fapt, cu cât avem mai multe verigi în structura întreprinderii, cu atât este mai mare volumul de documente ce reflectă activitatea ei. Respectiv, avem mai multe oportunități de a obține informații cu caracter material, ideal, de a stabili starea reală de lucruri la întreprindere, inclusiv în privința activității subiectului infracțiunii. Toate acestea ne vor fi de ajutor pentru stabilirea direcțiilor de identificare a documentelor suplimentare, care se referă la relațiile comerciale ale întreprinderii, pentru identificarea făptuitorului, a relațiilor acestuia cu alte persoane. În acest scop, sunt efectuate ridicări de documente, percheziții, audieri ale martorilor, interceptarea convorbirilor telefonice și alte acțiuni.

III. De fapt, ca și în orice altă situație de urmărire penală, pentru obținerea rapidă a informațiilor și probelor, se cere o interacțiune clară și eficientă cu organele care efectuează activitatea specială de investigații. Efectele negative ale faptei infracționale impun la realizarea diferitor măsuri destinate identificării, demonstrării vinovăției și tragerii la răspundere penală a făptuitorului. Respectiva activitate este extrem de anevoioasă, fiind necesar a se desfășura cu o deosebită atenție, pentru a nu se depăși limitele ei, în condițiile în care dreptul la viața privată, la respectarea demnității umane, inadmisibilitatea imixtiunii în viața personală au atins cote la înălțimea standardelor internaționale, proclamate de veacuri⁴²⁴. În procesul de cercetare criminalistică, activitatea ofițerului de urmărire penală sau a procurorului presupune realizarea unui sistem rațional de decizii și activități (procesuale și neprocesuale), precum și măsuri speciale de investigații, în scopul descoperirii și obținerii probelor referitoare la fapta prejudiciabilă concretă⁴²⁵. În aceste condiții, un rol aparte în activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă îl au măsurile speciale de investigații.

Prin noțiunea de *măsuri speciale de investigații* se înțeleg acele „tehnici aplicate de autoritățile competente, în cadrul anchetelor penale, vizând depistarea sau anchetarea unor infracțiuni grave și a unor suspecți, în vederea strângerii de informații, de așa manieră, încât

⁴²⁴ BOTNARI, I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații*. Rez. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2022, p. 4.

⁴²⁵ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019, p. 170.

persoanele în cauză să nu aibă cunoștință de acest lucru”⁴²⁶. Măsurile speciale de investigații constituie ingerințe ale autorităților în exercițiul unor drepturi fundamentale ale individului, având, pe cale de consecință, un caracter de excepție, urmărind scopul soluționării procesului penal⁴²⁷. Toate aceste tehnici sunt susceptibile să aducă limitări vieții private a persoanei vizate sau caracterului echitabil al procedurii judiciare, astfel încât normele procesual-penale reglementează expres condițiile de proporționalitate și de subsidiaritate, pentru a realiza un echilibru între eficiența procesului penal și protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor⁴²⁸. Măsurile speciale de investigații, prin posibilitățile cognitive avansate și exigențele procesuale privind autorizarea, dispunerea și consemnarea realizării lor, cât și prin probabilitatea sporită de admitere a imixtiunilor în sfera de drepturi și libertăți fundamentale ale omului, au o reglementare distinctă în raport cu procedeele probatorii clasice⁴²⁹. Prin efectuarea măsurilor speciale de investigații, putem obține răspuns la întrebările: a fost comisă infracțiunea? care sunt circumstanțele delictului? pot fi elucidate persoanele implicate, vinovăția lor? etc.⁴³⁰

Eficacitatea interacțiunii cu ofițerii de investigații în cazurile referitoare la actele de insolvabilitate infracțională depinde, în mare parte, de coordonarea acțiunilor tuturor participanților, care este asigurată prin planificarea comună a lucrului în cauzele penale⁴³¹. Este necesar să concretizăm că principala figură care fuzionează, unifică interacțiunea în cauzele penale o reprezintă ofițerul de urmărire penală. El determină formele interacțiunii, limitele și direcțiile ei. Rolul de conducător și organizator al ofițerului de urmărire penală reprezintă unul din principiile de bază ale interacțiunii⁴³². Formele de interacțiune, de conlucrare a organului de urmărire penală cu serviciile operative depind de natura și caracterul faptei în curs de cercetare. În cazul infracțiunilor evidente, când s-a activat deschis, probele fiind la suprafață, organul de urmărire penală apelează la anumite servicii, solicitându-le ajutorul necesar pentru menținerea ordinii pe parcursul cercetării la fața locului, al percheziției, al efectuării altor activități de urmărire penală. Dimpotrivă, la cercetarea anumitor infracțiuni, săvârșite în mod tainic,

⁴²⁶ UDROIU, M., SLĂVOIU, R., PREDESCU, O. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*. București: Ed. C. H. BECK, 2009, p. 1.

⁴²⁷ BOTNARI, I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații*. Op.cit., p. 24.

⁴²⁸ *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. Art. 1-603./ Coordonator M. UdROIU. București: Ed. C. H. BECK, 2015, p. 427.

⁴²⁹ COVALCIUC, I. Actualitatea și importanța activității speciale de investigații în contextul ultimelor modificări legislative. În : *Buletinul Științific al USC*, Nr. 2 (4)/2016, p. 176-186; IDEM. *Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal*. Autoref. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2018, p. 20-21.

⁴³⁰ BOTNARI, I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații*. Op.cit., p. 24.

⁴³¹ КРУГЛИКОВ, А. П. Взаимодействие следователей и органов дознания. В: *Криминалистическая методика расследования отдельных видов преступлений*. Часть 1. Москва, 2002, с. 19; КУДИНОВ, А. С. *Особенности организации взаимодействия сил и средств органов внутренних дел при раскрытии преступлений по горячим следам*. Автореф. канд. юрид. наук. Волгоград, 2002, с. 12.

⁴³² КРУГЛИКОВ, А. П. Принципы взаимодействия следователей и органов дознания. В: *Вестник ВогГУ*. Серия 5. Политика, Социология, Право. Выпуск 1, 1998, с. 103-106.

conlucrarea cu organele care efectuează activitatea specială de investigații ia cu totul altă amploare și nu poate fi ignorată. Cele mai frecvent utilizate forme de conlucrare a organului de urmărire penală cu serviciile operative sunt: 1) deplasarea în comun la locul faptei, în vederea cercetării lui complete și sub toate aspectele, a descoperirii și fixării mijloacelor materiale de probă, a obținerii datelor necesare pentru urmărirea și reținerea făptuitorilor; 2) împuternicirea organelor operativ-investigative cu efectuarea unor operațiuni și activități de urmărire penală, în vederea stabilirii anumitor împrejurări ale infracțiunii cercetate; 3) antrenarea colaboratorilor serviciilor operative la efectuarea unor acțiuni de urmărire penală dificile sau cu un grad înalt de complexitate⁴³³.

În procesul investigării actelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, din șirul tuturor măsurilor speciale de investigații, cel mai frecvent se aplică interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor, precum și monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și/sau accesul la informațiile financiare.

Interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor reprezintă o măsură specială de investigații care este cea mai cunoscută pentru publicul larg⁴³⁴, însă este necesar să reținem că, în cazul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată, ea poate fi dispusă doar în caz de comitere a acestei infracțiuni într-o formă agravantă (alin. 3 și 4 din art 252 Cod penal al Republicii Moldova). Ea reprezintă măsura specială de investigații cu un potențial foarte ridicat de soluționare rapidă a problemelor investigative, fapt pentru care în activitatea practică se poziționează în topul celor mai solicitate măsuri speciale de investigații.

Totodată, este de reținut că interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor este una dintre cele mai serioase intervenții în sfera dreptului la viață privată și la secretul corespondenței, protejat de art 8 din CEDO, fapt pentru care autorizarea acesteia este atribuită în competența judecătorului de instrucție. Chiar și în prezența unei situații care reprezintă o amenințare la adresa ordinii publice, statele nu au dreptul absolut să recurgă la măsuri de supraveghere ascunsă a persoanelor aflate sub jurisdicția lor⁴³⁵. Dreptul la secretul corespondenței cuprinde atât convorbirile telefonice⁴³⁶, cât și corespondența electronică e-mail și alte date transmise prin internet. Curtea de la Strasbourg consideră interceptarea comunicărilor drept o ingerință semnificativă, iar orice ingerință a autorităților publice în exercitarea dreptului

⁴³³ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 293-294.

⁴³⁴ COVALCIUC, I. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*: Monografie. Chișinău, 2023, p. 96.

⁴³⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Weber și Saravia vs. Germania*, din 29 iulie 2006, paragraful 106. Cererea nr. 54934/00. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76586>

⁴³⁶ Hotărârea ctEDO în cauza *Bărbulescu vs. România*, din 5 septembrie 2017, paragraful 72. Cererea 61496/08. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177082>

unei persoane la respectarea vieții sale private necesită să fie însoțită de garanții minime, prevăzute de lege⁴³⁷.

La momentul introducerii în legislația penală, interceptările au reprezentat o modernizare a sistemului probatoriu. În timp, posibilitatea de alterare a conținutului înregistrărilor a fost diminuată de legiuitor prin instituirea unor măsuri de verificare, respectiv, prin instituirea unor condiții de autorizare și de efectuare. Cu toate acestea, textul în vigoare comportă diferite critici, materializate în contestarea interceptărilor, motiv pentru care instanțele de judecată trebuie să le analizeze cu anumite rezerve, existând posibilitatea atât a falsificării lor, cât și a interpretării subiective a convorbirilor, tocmai pentru a imprima conotații penale faptelor cercetate. La această concluzie conduce și aspectul că organele de urmărire penală aleg din cumulul de convorbiri doar pe acelea pe care le consideră utile cauzei, de multe ori, existând un subiectivism, din dorința probării activității infracționale⁴³⁸.

Această măsură este compusă din două acțiuni conexe: a) interceptarea comunicărilor sau a imaginilor; b) înregistrarea comunicărilor sau a imaginilor⁴³⁹. Scopul acestei măsuri constă în aflarea conținutului comunicărilor dintre persoana investigată și alte persoane, precum și folosirea acestor informații fie în calitate de probe, fie pentru înlăturarea unui risc evident al pierderii iremediabile ori al denaturării probelor, fie pentru prevenirea infracțiunilor și asigurarea securității victimei, a părții vătămate, a părții civile, a martorului sau a rudelor persoanelor respective, dacă există pericol iminent pentru viața, sănătatea sau libertatea acestora, fie pentru căutarea persoanelor care se eschivează de la urmărire penală, judecată sau de la executarea pedepsei penale, sau care au evadat din locurile de detenție⁴⁴⁰.

Monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și/sau accesul la informațiile financiare (măsură specială de investigații care poate fi dispusă și efectuată atât în cazul infracțiunilor de insolvabilitate intenționată, cât și al celor de insolvabilitate fictivă – n.n.) reprezintă operațiunile prin care se asigură cunoașterea conținutului tranzacțiilor financiare – în regim de timp real sau după realizarea acestora – efectuate de către persoanele fizice și juridice prin intermediul băncilor sau al altor persoane/organizații care intermediază tranzacțiile financiare ori obținerea de la entitățile respective a înscrisurilor sau a informațiilor aflate în posesia lor referitoare la depunerile, conturile sau tranzacțiile unei persoane.

⁴³⁷ GLAVAN, B. *Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept*. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2024, p. 197-198.

⁴³⁸ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 172.

⁴³⁹ GLAVAN, B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări*. Studiu monografic. Chișinău, 2022, p. 323.

⁴⁴⁰ GLAVAN, B. *Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept*. Op.cit., p. 204.

Această măsură presupune două acțiuni distincte: 1) monitorizarea, sau controlul tranzacțiilor financiare; 2) accesul la informațiile financiare. Ambele acțiuni sunt îndreptate spre cunoașterea informațiilor despre tranzacțiile financiare ale unei persoane fizice sau juridice, realizate în două moduri: a) în timp real; b) prin studierea istoricului tranzacțiilor financiare înregistrate. Aceste tipuri de cunoaștere a tranzacțiilor financiare pot fi efectuate atât concomitent, cât și alternativ⁴⁴¹.

Obținerea datelor privind tranzacțiile financiare este o măsură de supraveghere tehnică, prin care sunt aduse limitări vieții private a unei persoane, din perspectiva operațiunilor pe care le efectuează, prin intermediul unei instituții de credit, vizând atât informațiile referitoare la tranzacțiile financiare, cât și înscrisurile prin care acestea se realizează. În cazul în care tranzacțiile sunt monitorizate în timp real, organul de urmărire penală este încunoștințat în timp ce acestea se efectuează, pentru a-și adapta strategia investigativă în funcție de informațiile astfel obținute⁴⁴². Scopul acestei măsuri speciale de investigații este: a) obținerea informațiilor necesare ce ar permite cunoașterea conținutului tranzacțiilor financiare; b) obținerea înscrisurilor sau informațiilor referitoare la depunerile, conturile sau tranzacțiile unei persoane ce prezintă interes⁴⁴³.

Măsura specială de investigații vizată este de o importanță esențială din mai multe motive. Ea oferă posibilitatea obținerii informațiilor valoroase referitoare la tranzacțiile financiare ale unei persoane, ceea ce poate furniza dovezi directe în investigarea unui cumul de infracțiuni. De exemplu, atunci când sunt realizate tranzacții succesive prin intermediul mai multor instituții financiare, în cazul spălării banilor, această metodă specială de investigații devine esențială pentru descoperirea infracțiunilor. Această măsură de investigații nu se limitează la aspectele patrimoniale ale unei persoane, ci poate dezvălui detalii despre viața sa privată, precum obiceiurile, preferințele, viciile etc. Având în vedere că societatea modernă încurajează utilizarea sistemelor bancare și plățile electronice în detrimentul monedei fizice, această măsură ar putea să monitorizeze întreaga activitate de cumpărare a unei persoane. Astfel, se pot obține informații despre magazinele preferate ale persoanei, tipurile de produse achiziționate, plățile pentru utilități și furnizori de servicii, precum și detalii despre deplasările efectuate. Această monitorizare poate dezvălui informații despre cumpărături, cantitatea acestora și poate trage concluzii importante în ceea ce privește obiceiurile financiare ale unei persoane. De asemenea, poate fi folosită pentru a verifica tranzacțiile cu persoane particulare, cum ar fi

⁴⁴¹ *Ibidem*, p. 216-217.

⁴⁴² *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. Art. 1-603. Op.cit., p. 429.

⁴⁴³ GLAVAN, B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări*. Op.cit., p. 334.

împrumuturile sau diverse plăți, pentru a evalua caracterul lor real și a descoperi eventuale activități ilegale⁴⁴⁴.

În opinia autorului I. Covalciuc, „în caz de obținere reactivă a informațiilor despre tranzacțiile și informațiile financiare, măsura vizată concurează cu procedeul probator *ridicarea* și atunci, luând în calcul condiția subsidiarității, va fi dificil de argumentat necesitatea administrării probelor anume prin intermediul măsurii speciale de investigații⁴⁴⁵.

Rezultatul schimbului de informații garantează precizarea planului de acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigații în cauza penală, corectarea lui, conturarea caracterului acțiunilor legate de participarea specialiștilor din diverse domenii – experți criminaliști, economiști – pentru asistență în descoperirea, fixarea, ridicarea și examinarea obiectelor, documentelor, precum și pentru oferirea consultațiilor în problemele legate de practica judiciară din domeniul insolvenței⁴⁴⁶. Realizarea în fapt a posibilităților asistenței tehnico-criminalistice presupune o abordare sistemică și efectuarea unor activități de rigoare cu un scop bine determinat, care trebuie să se sprijine pe un fundament metodologic corespunzător⁴⁴⁷.

IV. În acțiunile referitoare la selectarea și analiza actelor normative și a materialelor practice urmează să acordăm atenție următoarelor aspecte: 1) actelor de constituire, proceselor-verbale ale Consiliului de Administrare sau ale Directorilor de la întreprindere, hotărârilor organelor competente referitoare la înregistrarea actelor de constituire, la redenumirea, schimbarea sediului, proceselor-verbale ale adunării generale a colectivelor de muncă etc.; 2) dispozițiilor și indicațiilor normative ale organelor puterii de stat din localitatea dată; 3) hotărârilor instanțelor de judecată; 4) actelor deținute de administratorii de insolvență, rapoartelor, adeverințelor eliberate de administratorii autorizați privind derularea și rezultatele procesului de supraveghere și redresare a situației întreprinderii; 5) diverselor scrisori și adeverințe de la Birourile de inventariere tehnică, cadastru, de la Serviciul Fiscal de Stat, din partea mijloacelor de informare în masă, a diferitor organe și fonduri obștești, sociale etc.

Prezența acestor materiale și analiza lor de comun acord cu specialiștii respectivi va permite organului de urmărire penală să identifice corect direcțiile de bază ale organizării cercetării, să creeze condițiile corespunzătoare pentru investigarea eficientă a actelor de

⁴⁴⁴ SUIAN, M. *Metode speciale de supraveghere sau cercetare*. București: Ed. Solomon, 2021, p. 311-312; GLAVAN, B. *Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept*. Op.cit., p. 218.

⁴⁴⁵ COVALCIUC, I. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*. Op.cit., p. 111.

⁴⁴⁶ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 102.

⁴⁴⁷ GOLUBENCO, Gh., COLODROVSKI, V. *Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor*: Studiu științifico-practic. Chișinău: ULIM, 2010, p. 31.

insolvabilitate infracțională⁴⁴⁸. În șirul acestor condiții, putem identifica următoarele: 1) stabilirea rolului organizării cercetărilor în privința determinării scopului și tacticii acțiunilor de urmărire penală și măsurilor speciale de investigații în interacțiune cu alte subdiviziuni, organe de drept și structuri statale; 2) nivelul de informare a ofițerului de urmărire penală cu structura, direcția și specificul circulației documentelor în domeniul activității de întreprinzător și al insolvabilității (inclusiv al cauzelor ei); 3) pregătirea ofițerului de urmărire penală privind determinarea și concretizarea obiectului probatoriului, în raport cu faptele de insolvabilitate infracțională, precum și a altor infracțiuni economice care au legătură cu ele; 4) pregătirea psihologică a ofițerului de urmărire penală și perceperea clară de către acesta a particularităților metodice ale investigării infracțiunilor din domeniul insolvabilității infracționale.

Or, susținem ideea că organizarea cercetării reprezintă, în primul rând, crearea condițiilor pentru efectuarea calitativă și bine determinată a diferitor acțiuni de urmărire penală și a altor măsuri procesuale. Toate acestea necesită concretizarea obiectului probatoriului și soluționarea eficientă a chestiunilor legate de interacțiunea ofițerului de urmărire penală cu organele operativ-investigative, cu persoanele în funcții de răspundere și cu specialiștii din diverse domenii⁴⁴⁹.

Încă o problemă importantă legată de metodica investigării faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată o reprezintă particularitățile *împotrivirii urmăririi penale* din partea învinutului și a altor persoane cointeresate. Împotrivirea sau opunerea de rezistență urmăririi penale a devenit, în ultima perioadă de timp, o problemă de mare actualitate. Aceasta este legată de răspândirea vastă a activităților ilicite ale structurilor criminale organizate, de protejarea activităților infracționale de către unii lucrători ai organelor de poliție, ai procuraturii, ai serviciilor speciale, precum și de implicarea unor demnitari de stat. Factorul principal care duce la opunerea de rezistență (împotrivire) urmăririi penale este dorința de a se eschiva de răspunderea penală și această dorință poate fi determinată de diferite motive (frica de pedeapsă, teama destăinuirii compromițătoare, publicitatea infracțiunilor etc.). În alte cazuri, împotrivirea urmăririi penale este bazată pe încrederea în lipsa de onestitate și principialitate a unor reprezentanți ai organelor speciale și de drept. Acestea se întâlnesc, de obicei, la reținerea infractorilor frauduloși (recidiviști, membri ai structurilor criminale organizate).

Astfel, urmărirea penală se efectuează în situații sau în condiții favorabile și nefavorabile. Situația nefavorabilă a cercetării infracțiunii concrete se creează ca urmare a împotrivirii persoanelor cointeresate. Acestea pot fi atât din interiorul organului respectiv, cât și din afara lui. Astfel de situații nefavorabile se pot forma până la începerea urmăririi penale, în timpul

⁴⁴⁸ ЗЕЛЕНСКИЙ, В. Д. О содержании организации расследования. *Op.cit.*, с. 41.

⁴⁴⁹ РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. *Op.cit.*, с. 103-104.

cercetării infracțiunii și la examinarea cauzei în instanța de judecată⁴⁵⁰.

Împotrivirea față de cercetare din interior, care are loc din partea unor sau altor persoane, figuranți ai cercetării, poate fi exprimată de bănuít, învinuit, martori, victimă, specialist, expert, avocat. Pentru aceste persoane este caracteristic faptul că ele dețin o anumită informație referitor la infracțiunea comisă și încearcă a ascunde, a tăinui, a modifica sau a nimici această informație și purtătorii săi. Împotrivirea din exterior presupune o activitate a unor persoane, care nu sunt legate cu evenimentul infracțional, dar au anumite interese și pârgii (administrative, procesuale, alte relații) asupra persoanei ofițerului de urmărire penală (procurorului). Aceștia pot fi: conducătorii organelor speciale sau de drept, procurorii, colegii de serviciu, rudele, cunoștii infractorilor, demnitari din organele puterii de stat etc.⁴⁵¹

O primă particularitate a împotrivirii urmăririi penale în cazurile de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată ține de folosirea pe larg de către învinuit a posibilităților puse la dispoziție de legea procesual-penală, în vederea suspendării sau tergiversării urmăririi penale, creând artificial temeiuri în acest sens (boală, înlocuirea apărătorilor, deplasarea de serviciu, tratamentul medical de lungă durată etc.). Un alt grup de procedee constă în acțiuni direcționate spre: a) formarea pozițiilor favorabile pentru învinuit din partea reprezentanților organizațiilor care au participat la încheierea tranzacțiilor nefavorabile; b) tăinuirea informațiilor despre asemenea tranzacții, care nu sunt cunoscute organelor de urmărire penală.

În acest scop, învinuitul poate convinge persoanele care au procurat bunurile debitorului la preț redus să justifice legalitatea prețului achitat, de exemplu, prin prezentarea actelor fictive privind reparația echipamentelor, utilajelor, a mijloacelor de transport, prin referirea la anumite defecțiuni în momentul procurării bunurilor etc. În unele cazuri, reprezentanții organizațiilor-cumpărător afirmă că, chiar și la așa prețuri reduse, nimeni, în afară de ei, nu ar fi procurat bunurile respective, din motiv de imposibilitate a folosirii lor conform destinației⁴⁵². În cazul tranzacțiilor nefavorabile și defectuoase neidentificate este inițiată revânzarea multiplă a bunurilor materiale, care au aparținut anterior întreprinderii falimentate. Scopul acestor acțiuni este de a lipsi organul de urmărire penală de posibilitatea de a stabili locul aflării bunurilor realizate și, respectiv, a costului (prețului) lor.

În virtutea celor menționate *supra*, susținem părerea că înfrângerea împotrivirii în cauzele privind insolvabilitatea fictivă și insolvabilitatea intenționată constă în înaintarea oportună a versiunilor privind posibilele procedee aplicate de către învinuiți, în vederea justificării

⁴⁵⁰ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 735.

⁴⁵¹ *Ibidem*, p. 736-737.

⁴⁵² ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., с. 79-80.

nevinovăției lor și, respectiv, în verificarea lor corespunzătoare⁴⁵³.

Momentul finalizării etapei inițiale și trecerea la cea ulterioară reprezintă o chestiune de fapt, legată de punerea persoanei sub învinuire. La etapa ulterioară a cercetării (de fapt, a doua) este efectuată verificarea detaliată a temeiniciei învinuirii, sunt identificați toți coparticipanții și toate episoadele activității infracționale, se studiază legăturile între elementele componente de infracțiune și, de asemenea, se clarifică toate circumstanțele care au contribuit la comiterea infracțiunii⁴⁵⁴.

Etapa ulterioară este în funcție, pe de o parte, de rezultatele activităților de investigare desfășurate în etapa inițială, iar, pe de altă parte, de declarațiile persoanelor bănuite, învinuite, de poziția pe care acestea o iau în raport cu învinuirea adusă⁴⁵⁵. Luând în calcul importanța suplimentară a cunoașterii circumstanțelor care au contribuit la comiterea infracțiunii, în raport cu celelalte date de fapt care urmează a fi stabilite în cauza penală, legiuitorul a instituit obligativitatea clarificării lor, și nu dovedirea prin intermediul altor probe⁴⁵⁶.

Pentru etapa ulterioară a cercetării, de altfel, ca și pentru cea inițială, sunt specifice anumite situații de urmărire penală. O opinie, în acest sens, o regăsim la autorul S. Achimov, care identifică și clasifică aceste situații, în funcție de comportamentul făptuitorului, în: a) învinuitul este demascat integral prin probele strânse, își recunoaște vinovăția și face declarații veridice în această privință; b) învinuitul este demascat prin probele strânse, își recunoaște parțial vinovăția, făcând declarații corespunzătoare în privința anumitor episoade sau circumstanțe ale infracțiunii;

c) învinuitul nu-și recunoaște vinovăția, face declarații false sau refuză să facă declarații.

În opinia lui A. Achimov, cea din urmă situație se întâlnește și în cazurile în care învinuitul se ascunde de organele de urmărire penală, fiind anunțat în căutare. Algoritmul de soluționare a acestor situații, determinat de linia de comportament a învinuitului, în opinia autorului, va fi direcționat, în cazul recunoașterii parțiale a învinuirii, spre efectuarea operațiunilor tactice privind ilustrarea episoadelor infracționale ale insolvabilității criminale prin intermediul audierii acestuia, a martorilor, a specialiștilor și experților, prin efectuarea confruntărilor între învinuit, administratorul autorizat, inspectorul fiscal și, de asemenea, prin dispunerea și efectuarea expertizelor judiciar-economice suplimentare. În cazul altei situații de

⁴⁵³ *Ibidem*, c. 80-81.

⁴⁵⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 148.

⁴⁵⁵ BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 176.

⁴⁵⁶ *Уголовный процесс: Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция»*. / Под ред. В. П. Божьева. 3-е издание, исправленное и дополненное. Москва, 2002, c. 159.

urmărire penală, algoritmul „soluționării” va cuprinde, în primul rând, operațiunile privind demascarea învinutului, iar în caz de sustragere a acestuia – operațiuni de căutare. Totodată, în toate cazurile, vor fi efectuate operațiuni privind identificarea surselor suplimentare de importanță criminalistică, inclusiv în vederea asigurării recuperării prejudiciului cauzat prin infracțiune⁴⁵⁷.

La rândul său, cercetătoarea L. Poselskaia identifică, în raport cu investigarea infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, două situații tipice de urmărire penală, specifice etapei ulterioare a cercetării lor: a) după transmiterea materialelor din instanța de judecată și efectuarea acțiunilor inițiale de urmărire penală, faptele de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată sunt stabilite, însă conducătorii (proprietarii) sau fondatorii au dispărut și locul lor de aflare nu este cunoscut; b) după verificarea materialelor transmise de către instanțele de judecată și începerea cercetării, s-a constatat că o parte a documentelor de evidență contabilă și a rapoartelor de activitate fie că s-au pierdut, fie că au fost nimicite, iar conducătorul, proprietarul neagă caracterul criminal al incapacității de plată a întreprinderii⁴⁵⁸.

La etapa ulterioară de cercetare a infracțiunilor, situația de urmărire penală se poate complica simțitor, în urma faptului că pot fi depistate mai multe acte infracționale săvârșite de bănuț, învinut sau pot fi identificați și atrași la răspundere penală mai mulți infractori în aceeași cauză, în legătură cu acest fapt volumul de informație probatorie și orientativă se mărește brusc, pentru că această informație poate fi veridică sau dubioasă și cere o verificare minuțioasă. Anume la această fază apare necesitatea stringentă de a aplica metode speciale de muncă informațională și analitică. Munca informațională și analitică la cercetarea infracțiunilor constă în adunarea, păstrarea, sistematizarea și analiza informației probatorii și orientative, în scopul luării unor decizii procesual-penale, de drept penal și tactice, care să fie optime pentru situația dată de urmărire penală, precum și în scopul asigurării activității organului de urmărire penală și a organelor speciale de investigații, care urmează să interacționeze⁴⁵⁹. În acest context, planificarea cercetării în etapa ulterioară se caracterizează prin realizarea multiplelor sarcini care stau în fața organului de urmărire penală, și anume: a) examinarea minuțioasă și verificarea probelor acumulate pe parcursul cercetării cazului dat, în scopul demascării infractorilor, determinarea tuturor participanților la infracțiune; atragerea lor la răspundere penală; b) depistarea și administrarea de noi probe; c) stabilirea motivelor săvârșirii infracțiunii; d) determinarea cauzelor și condițiilor care au înlesnit realizarea scopului infracțional; e)

⁴⁵⁷ АКИМОВ, С. Р. *Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 140-141.

⁴⁵⁸ ПОСЕЛЬСКАЯ, Л. Н. *Расследование криминальных банкротств*. Op.cit., c. 749-750.

⁴⁵⁹ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Op.cit., p. 70.

determinarea utilității materialelor din cauza cercetată; f) pregătirea și prezentarea învinutului, avocatului acestuia, părții vătămate, părții civilmente responsabile sau reprezentanților acestora a materialelor urmăririi penale, pentru a lua cunoștință de ele etc.⁴⁶⁰.

În cauzele complexe, cu un grad sporit de dificultate, cu un număr mare de participanți și cu multiple infracțiuni săvârșite, la planul de cercetare penală, elaborat pentru întreaga cauză, se pot anexa fișe pentru fiecare învinuit, care conțin date despre faptele săvârșite, problemele ce urmează a fi elucidate, ordinea și modalitățile de rezolvare, scheme privind structura grupului infracțional și a relațiilor dintre membrii acesteia, grafice referitoare la efectuarea unor activități de cercetare⁴⁶¹.

Până la acest moment, sunt insuficient analizate problemele planificării și elaborării versiunilor la etapa ulterioară a cercetării infracțiunilor de insolvabilitate, inclusiv cele privind organizarea și realizarea unor complexe tactice criminalistice. Autorul S. Achimov, acordând atenție acestui fapt, susține că în conținutul planului coordonat al acțiunilor de urmărire penală și al măsurilor speciale de investigații, care, în conformitate cu principiul dinamismului, la etapa ulterioară, este corectat și adaptat în funcție de versiunile confirmate sau nou-apărute, se regăsesc următoarele operațiuni: operațiuni privind demascarea învinutului; stabilirea locului de aflare a acestuia, dacă el se ascunde de organele de urmărire penală; operațiunile privind căutarea surselor suplimentare de informații cu valoare criminalistică și asigurarea recuperării prejudiciului cauzat; efectuarea operațiunilor tactice pentru stabilirea legăturii dintre semnele episoadelor infracționale și insolvabilitatea criminală, în baza audierii învinutului, a martorilor, a specialiștilor și experților, efectuarea confruntărilor între învinuit, administratorul de insolvabilitate, inspectorul fiscal, dispunerea și efectuarea expertizelor judiciar-economice suplimentare⁴⁶². Același autor încearcă să tipologizeze versiunile de urmărire penală ale etapei ulterioare, evidențiind următoarele: 1) conducătorul întreprinderii a comis insolvabilitatea criminală de unul singur; 2) conducătorul întreprinderii este doar o persoană nominală, în falimentarea organizației fiind antrenate, de fapt, alte persoane; 3) insolvabilitatea a fost organizată de un grup de persoane, care au exercitat funcții de conducere în cadrul întreprinderii-debitor; 4) învinuitul tănuiește gradul de implicare a unor angajați și fondatori în actele de falimentare; 5) în virtutea unor conflicte de ordin intern, învinuitul va plasa responsabilitatea

⁴⁶⁰ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Chișinău, 2017, p. 346.

⁴⁶¹ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 291.

⁴⁶² АКИМОВ, С. Р. *Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 140-141.

pentru insolvabilitate pe seama altor fondatori, angajați⁴⁶³.

În opinia autoarei E. Romanova, dacă efectuăm o caracteristică a acestei variante de clasificare a sistemului versiunilor de urmărire penală, specifice pentru etapa ulterioară a cercetării, este necesar să evidențiem lipsa unor baze metodologice corespunzătoare, în acest sens. La același nivel sunt examinate versiunile de urmărire penală, legate de comportamentul învinuitului după punerea sub învinuire (poziția a 4-a), linia de comportament a învinuitului (poziția a 5-a) și versiunile de urmărire penală referitoare la subiectul infracțiunii (pozițiile 1-3). Totodată, cele din urmă versiuni de urmărire penală vor fi specifice mai mult pentru etapa inițială a cercetărilor⁴⁶⁴.

Etapă ulterioară se finalizează în momentul când acțiunile de urmărire penală au fost efectuate, iar probele strânse sunt suficiente pentru întocmirea concluziilor de învinuire sau din momentul încetării urmăririi penale. Conținutul etapei finale a cercetării infracțiunilor de insolvabilitate infracțională cuprinde următoarele măsuri și acțiuni: 1) măsuri procesuale privind finalizarea cercetării, precum informarea apărătorului, a reprezentantului legal al învinuitului (dacă acesta participă în cauză), a părții vătămate, a părții civile, a părții civilmente responsabile și a reprezentanților acestora despre finalizarea acțiunilor de urmărire penală; prezentarea materialelor cauzei penale, inclusiv a corpurilor delictive, persoanelor nominalizate, pentru a lua cunoștință de ele; soluționarea cererilor și demersurilor; clarificarea faptului care anume martori, experți, specialiști urmează a fi citați, la inițiativa apărării, în instanța de judecată, pentru audiere și confirmarea poziției părții apărării; întocmirea procesului-verbal privind luarea de cunoștință cu materialele cauzei penale; întocmirea rechizitoriului și a adeverințelor privind termenul urmăririi penale, măsurile preventive aplicate, corpurile delictive, acțiunea civilă, măsurile luate în vederea asigurării acțiunii civile și a eventualei confiscări a bunurilor, cheltuielile de judecată etc.; 2) măsuri de ordin tehnico-organizatoric, necesare pentru finalizarea cercetării (perfectarea materialelor cauzei penale, efectuarea de copii de pe actele procesuale etc.)⁴⁶⁵.

Organizarea și desfășurarea procesului de investigare a insolvabilității intenționate și insolvabilității fictive la etapa inițială și cea ulterioară trebuie să se realizeze în strictă conformitate cu recomandările criminalistice de ordin tactic și metodologic, specifice pentru această categorie de cauze penale. Or, respectarea și aplicarea regulilor și procedeele de ordin tactic instituite în acest sens va permite identificarea tuturor circumstanțelor cauzei și a

⁴⁶³ АКИМОВ, С. Р. *Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 142.

⁴⁶⁴ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 152.

⁴⁶⁵ *Ibidem*, с. 152-153.

persoanelor implicate în comiterea infracțiunilor, asigurându-se finalitatea dorită de către organul de urmărire penală.

3.5. Aplicarea cunoștințelor specializate în cercetarea faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă

Astăzi, cu toate că numărul total de infracțiuni s-a stabilizat, într-o oarecare măsură, acestea se comit cu o frecvență semnificativă în sectorul economic, în alte domenii, fiind folosite mai des falsurile în documente, mijloacele tehnice și electronice de comitere a infracțiunilor etc. În această ordine de idei, rămân, practic, posibilități nelimitate în aplicarea cu maximum de randament a realizărilor științei și tehnicii, ale tehnologiilor informaționale moderne. Utilizarea surselor materiale de informație ale „martorilor incoruptibili” permite a lărgi baza probatorie, precum și posibilitatea de a obiectiviza însuși probatoriul⁴⁶⁶. Clarificarea obiectivă și deplină a împrejurărilor specifice și complexe ale cauzelor penale cere de la cei angajați în activitatea de urmărire penală, în afară de alte calități, cunoștințe profunde de specialitate. De nivelul de pregătire profesională a acestora depinde, în mare măsură, calitatea cercetărilor penale și, în consecință, eficacitatea luptei împotriva criminalității. Cu descoperirea și cercetarea infracțiunilor se ocupă persoanele autorizate în drept. Cercul larg de cunoștințe de care acestea dispun, de obicei, asigură desfășurarea cu succes a activităților indispensabile identificării faptelor și a împrejurărilor de fapt, interpretării și folosirii lor în cadrul probatoriului. Totodată, s-a dovedit că cunoștințele de care dispun organele de urmărire penală nu întotdeauna sunt suficiente pentru descoperirea și valorificarea anumitor probe, semnalarea și interpretarea unor fapte importante pentru cauză. Sunt frecvente situațiile în care punerea în evidență a acestora presupune participarea în activitatea de urmărire penală a persoanelor competente din diferite domenii de activitate umană⁴⁶⁷.

Astfel, printre cunoștințele ce asigură o cercetare efectivă a infracțiunii se numără și folosirea cu iscusință a cunoștințelor specializate din diferite domenii, cunoștințe obținute în urma unei pregătiri profesionale (obținerea studiilor corespunzătoare, formarea aptitudinilor necesare, existența experienței practice)⁴⁶⁸. Oportunitatea folosirii cunoștințelor specializate în procesul investigării infracțiunilor reprezintă una dintre cele mai importante componente ale unui proces penal. Astăzi este dificil să ne închipuim cercetarea multiplelor infracțiuni fără aplicarea

⁴⁶⁶ GOLUBENCO, Gh., COLODROVSCI, V. *Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor*. Op.cit., p. 21.

⁴⁶⁷ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 466.

⁴⁶⁸ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 295.

cunoștințelor specialiștilor din diverse domenii de activitate⁴⁶⁹.

Aspectele reglementării juridice a participării specialiștilor în procesul penal întotdeauna au stârnit discuții contradictorii. Or, în anul 2003, odată cu adoptarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova⁴⁷⁰, mai multe chestiuni referitoare la statutul procesual al specialistului și la folosirea cunoștințelor specializate în cadrul unui proces penal au fost soluționate. Totuși, un spectru de probleme în acest domeniu fie au mai rămas deschise, fie au apărut altele noi.

Astfel, specialistul este antrenat pentru participare în acțiunile procesuale pentru: a) acordarea sprijinului în descoperirea, fixarea și ridicarea obiectelor și documentelor; b) oferirea de ajutor la aplicarea mijloacelor tehnice în cercetarea materialelor cauzelor penale; c) adresarea de întrebări expertului; d) explicarea părților și instanței de judecată a chestiunilor care intră în competența profesională a specialistului; e) oferirea suportului și asistenței tehnico-științifice corespunzătoare părții apărării.

Raportul (concluziile) specialistului și declarațiile acestuia sunt acceptate în calitate de probe în procesul penal⁴⁷¹. În practica de urmărire penală și judiciară, aceste cunoștințe speciale, în mod procedural, sunt utilizate în trei forme: 1) participarea specialistului la efectuarea acțiunilor procesuale; 2) constatarea tehnico-științifică sau medico-legală; 3) efectuarea expertizei judiciare.

Prima și cea mai simplă formă de utilizare a cunoștințelor specializate în procesul penal este participarea specialistului (specialiștilor) la efectuarea acțiunilor procesuale. Specialistul este persoana care cunoaște temeinic o disciplină sau o anumită problemă și este antrenată în procesul penal, în modul prevăzut de lege, pentru a contribui la stabilirea adevărului.

O altă formă de utilizare a cunoștințelor specializate în procesul penal este constatarea tehnico-științifică sau medico-legală. Așadar, în cazul în care este necesară explicarea unor fapte sau circumstanțe ale cauzei, procurorul, organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate folosi cunoștințele unui specialist, dispunând, la cererea părților, iar organul de urmărire penală – și din oficiu, efectuarea constatării tehnico-științifice sau medico-legale⁴⁷².

A treia formă procedurală de utilizare a cunoștințelor specializate în procesul penal este efectuarea expertizei judiciare. În mod tradițional, ea este numită forma principală, iar esența ei constă în efectuarea unor cercetări (investigații) științifico-practice în cadrul unui proces penal,

⁴⁶⁹ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 104.

⁴⁷⁰ Codul de procedură penală al RM: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al RM*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

⁴⁷¹ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 105.

⁴⁷² GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 691-692.

pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese etc., ce pot servi drept probe. Astfel de concluzii ale expertului pot contribui la aflarea adevărului în cauza concretă⁴⁷³.

Expertiza judiciară prezintă o activitate practică, aplicată la efectuarea unor cercetări metodice cu folosirea unor cunoștințe specializate, dispusă în cazurile în care se impune necesitatea constatării, clarificării sau evaluării circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauză. Expertiza extrajudiciară se realizează în afara unui proces judiciar prin efectuarea unor cercetări metodice, cu aplicarea de cunoștințe specializate, în vederea formulării de concluzii, servind drept material auxiliar pentru o plângere, decizie, negociere, pentru alt proces extrajudiciar⁴⁷⁴.

În Republica Moldova, în legislația care reglementează activitatea de expertiză judiciară, concomitent cu unificarea mai multor procese, este stipulat un rol inegal al valorii probante a expertizelor judiciare și a celor extrajudiciare (art. 19, alin. 5). În opinia autoarei O. Cataraga, „unificarea în abordarea tuturor aspectelor ce țin de activitatea de expertiză judiciară conduce la ridicarea calității actului de justiție, deoarece, în condiții de unificare, se va îmbunătăți calitatea a însuși raportului de expertiză și se vor soluționa multe alte probleme. Or, susține O. Cataraga, reieșind din raționamentul că, în orice tip de proces, experetul îndeplinește una și aceeași funcție – formulează concluzii la întrebările înaintate; pentru aceasta, el realizează examinări științifice bazate pe metodici aprobate; pentru darea unei concluzii false, poartă răspundere penală –, unificarea tuturor proceselor în materia expertizei judiciare devine evidentă”⁴⁷⁵.

De asemenea, autorii Gh. Golubenco și V. Colodrovschi propun ca balanță a monopolismului sistemului statal de expertiză judiciară materializarea unor instituții de expertiză alternativă (independentă). Concurența sănătoasă dintre aceste sisteme, crearea unor comisii extradepartamentale de atestare a experților statali și nestatali va asigura calitatea și eficacitatea expertizelor judiciare⁴⁷⁶.

În Germania, specialiștii-experti lucrează împreună cu reprezentanții organelor de urmărire penală și nu sunt lucrători ai instituțiilor de expertiză. Doar în Bavaria există Institutul de Investigații Criminalistice al Biroului de Stat Bavarez (Das Kriminaltechnische Institut des Bayerischen Landeskriminalamt), care are o unitate de experti în criminalitate financiară. Acest departament efectuează investigații privind incapacitatea de plată, cazuri de practici financiare

⁴⁷³ *Ibidem*, p. 694.

⁴⁷⁴ CHIOTICI, D.-M. *Atribuțiile specialistului criminalist în activitatea de cercetare la fața locului*. Rez. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2024, p. 26-27.

⁴⁷⁵ CATARAGA, O. *Expertiza judiciară*. București: Ed. Pro Universitaria, 2022, p. 86.

⁴⁷⁶ GOLUBENCO, Gh., COLODROVSKI V. *Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor*. Op.cit., p. 188.

înșelătoare, manipulare a pieței, spălare de bani, corupție etc. Candidații nu promovează examene formale, dar finalizează cu succes programul de formare, primesc dreptul de a face examen individual și de a semna rapoarte de examinare. Cercetările și investigațiile lor nu sunt limitate de proceduri standard, cu excepția investigațiilor privind incapacitatea de plată, atunci când experții urmează standardul aprobat de Institutul Auditorilor Publici din Germania.⁴⁷⁷

Relevăm și faptul că aceiași Gh. Golubenco și V. Colodrovschi argumentează perspectiva lărgirii cercului de subiecți care ar trebui să dispună expertiza judiciară. Se are în vedere apărătorul, care trebuie abilitat cu dreptul de a ordona din proprie inițiativă sau la dorința învinutului expertiza primară, dispunând-o expertului ales de către apărător împreună cu clientul său. Mai mult, apărătorul, la fel ca și organul de urmărire penală sau instanța de judecată, trebuie să poată dispune și expertiza repetată sau suplimentară în toate cazurile, inclusiv atunci când prima expertiză a fost dispusă de către organul de urmărire penală⁴⁷⁸.

Or, indiferent de modalitatea de manifestare a procedurii de investigație avocațională, legislația de procedură penală a Republicii Moldova a acordat avocatului, în suportul realizării dreptului la apărare, posibilitatea de a se folosi de toate mijloacele și metodele neinterzise de lege. Completările operate la art. 53 din Legea cu privire la avocatură⁴⁷⁹ oferă avocatului drepturi suplimentare, inclusiv de a dispune efectuarea expertizelor extrajudiciare în calitate de ordonator⁴⁸⁰. De asemenea, apărătorul admis în procesul penal este în drept, în interesul asistenței juridice, să solicite opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale. De obicei, la acestea se recurge când este necesar a se obține viziunea unei persoane competente asupra temeiniciei concluziilor expertizei efectuate în cauză, pe care apărarea le consideră ca fiind îndoielnice ori incomplete⁴⁸¹.

Art. 87 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova fixează drepturile și obligațiile specialistului. Este relevantă și participarea specialistului în ședințele de judecată, unde instanța nu este în drept să refuze admiterea cererilor referitoare la audierea lui, când el se prezintă la judecată la inițiativa părților. Este justificată, de asemenea, participarea specialiștilor

⁴⁷⁷ SPIEČIŪTĖ, A., BARKAUSKAS, M., KUNCEVIČ, M., JANSONE, A., ZELTITE, A., LIODOROVA, J., KANGRO, I., LIIVAMAE, I. The economic expertise best practice guide for investigation of the crimes related to bankruptcy and for completion of the experimental insolvency research in the Baltic Countries. In: *ResearchGate*, 2013, pag. 7. [online] [citat: 23.11.2024]. Disponibil: <https://www.lituanistika.lt/content/51469>

⁴⁷⁸ GOLUBENCO, Gh., COLODROVSKI, V. *Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor*. Op.cit., p. 192.

⁴⁷⁹ Legea cu privire la avocatură, nr. 1260-XV din 19.07.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126-127/1001 din 12.09.2002.

⁴⁸⁰ CEACHIR, A. *Admisibilitatea probelor prezentate de apărător în procesul penal*. Rez. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2023, p. 23-24.

⁴⁸¹ *Ibidem*, p. 25.

și la prelucrarea versiunilor, la prognozarea și planificarea cercetărilor⁴⁸². Activitatea specialistului consultant în procesul penal, chiar dacă el efectuează de sine stătător anumite operații, sub aspect procesual, este totalmente subordonată activității organului de urmărire penală. Legea nu prevede nicio formă de reprezentare a acestei activități, decât consemnarea în procesul-verbal a faptului participării specialistului la efectuarea activității respective de procedură. Totodată, utilitatea participării lui la proces se manifestă pe două planuri. În primul rând, prin participarea la efectuarea unui sau altui act de procedură, specialistul poate contribui în mod direct la evidențierea unor mijloace de probă, fapte și împrejurări, care nu pot fi stabilite decât în baza aplicării unor metode speciale. În al doilea rând, oferind explicații cu privire la mijloacele de probă, stabilite în urma desfășurării unei sau altei activități de procedură, specialistul acordă organului de urmărire penală posibilitatea de a cunoaște împrejurările legate de comiterea infracțiunii⁴⁸³.

Specialistul acordă ajutor nu doar în descoperirea rapidă, ci și în fixarea calitativă și competentă a corpurilor delictive, asigurând păstrarea și folosirea lor în procesul de examinare a cauzelor penale. În urma participării specialistului la actele de urmărire penală, cercetarea devine, de regulă, mai ordonată, deplină, rapidă și obiectivă⁴⁸⁴. Invitarea specialistului pentru participare în cadrul acțiunilor de urmărire penală este un drept al ofițerului de urmărire penală. Legea procesual-penală stabilește și cazurile antrenării obligatorii a specialistului pentru a participa la anumite acțiuni de urmărire penală.

Totodată, unii cercetători exprimă opinia că efectuarea expertizei până la începerea urmăririi penale este pe deplin justificată, deoarece accelerează parvenirea rezultatelor (concluziilor) ei către organul de urmărire penală, care, de asemenea, constituie o probă extrem de valoroasă în cauzele penale. Or, remarcă P. A. Rezvan, trebuie să reținem că nu de fiecare dată ne putem baza pe buna-credință a materialelor reviziilor, în unele cazuri, concluziile revizorilor stârnesc dubii sau lasă spațiu de interpretare chiar la etapa pornirii procesului penal. Totodată, susține acesta, este evident că, de multe ori, nu este posibil a stabili semnele unei infracțiuni decât cu ajutorul expertizelor judiciare⁴⁸⁵.

În ceea ce ne privește, nu putem accepta această opinie, deoarece ea contravine prevederilor Recomandării nr. 38 a Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la acțiunile procesuale care pot fi efectuate din momentul sesizării sau autosesizării organului

⁴⁸² ЛАЗАРИ, Н. С. Формы использования сведений знаний в свете нового УПК. В: *Криминалистические проблемы в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации*. Москва, 2003, с. 27.

⁴⁸³ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 467-468.

⁴⁸⁴ BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 135.

⁴⁸⁵ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 106-107.

competent până la declanșarea urmăririi penale”⁴⁸⁶. Or, în conformitate cu textul acestei Recomandări, dispunerea și efectuarea expertizei judiciare nu este posibilă, dacă nu a fost începută urmărirea penală.

În afara oricăror argumente, săvârșirea unui număr mare de infracțiuni din domeniile ecologiei, a circulației ilegale de droguri, a tehnologiilor avansate, economic etc., a pus problema aplicării cunoștințelor de specialitate în procesul cercetării lor. Este clar pentru toți că, fără o pregătire profesională a persoanelor care se orientează bine în domeniul financiar-bancar, al relațiilor civile, este extrem de dificil a clarifica și a proba cele dorite în procesul investigării infracțiunilor legate de insolvabilitatea infracțională⁴⁸⁷. Or, o condiție obligatorie a constituirii unei baze probatorii corespunzătoare în cauzele penale o reprezintă folosirea cât mai activă a posibilităților oferite de expertizele judiciare, în special, în cazurile în care acestea au un caracter și un conținut neevident, când făptuitorii întreprind măsuri în vederea camuflării, ascunderii veniturilor obținute pe cale infracțională, în special, prin imitarea anumitor tranzacții și operațiuni economico-financiare⁴⁸⁸.

Cercetarea cauzelor penale referitoare la insolvabilitățile infracționale este legată, în primul rând, de dovedirea hotărârilor nejustificate economic ale conducătorilor întreprinderilor falimentate, care au fost luate reieșind din interese personale sau de acaparare. Anume din acest considerent, în procesul verificărilor inițiale și imediat după începerea urmăririi penale, va fi nevoie de ajutorul economiștilor, al auditorilor, al specialiștilor în domeniul bunurilor imobile, al merceologilor, analiștilor din domeniul pieței de fonduri etc.⁴⁸⁹, adică de așa-zisele cunoștințe specializate.

Actualmente, cunoștințele specializate prezintă date ce provin din orice domeniu (cu excepția dreptului material și procesual), precum și abilitățile deținute de persoane cu pregătire profesională și experiență practică în sferele respective, antrenate pentru a acorda ajutor în soluționarea unor probleme specifice în cadrul investigațiilor. Principalele forme de aplicare a cunoștințelor criminalistice specializate în procesul penal constituie expertiza judiciară, expertiza extrajudiciară, expertiza situațională a locului faptei, constatările tehnico-științifice, acordarea de ajutor organelor competente în aplicarea mijloacelor tehnico-criminalistice la realizarea

⁴⁸⁶ Recomandarea nr. 38 a Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la acțiunile procesuale care pot fi efectuate din momentul sesizării sau autosesizării organului competent până la declanșarea urmăririi penale”. [on line] [citat 20.01.2025]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60

⁴⁸⁷ ЮРИН, В. М. Основания выдвижения версий о мошеннической версии «запланированное банкротство». *Op.cit.*, c. 105.

⁴⁸⁸ JANU, N. Aplicarea cunoștințelor speciale în procesul investigării infracțiunilor de spălare a banilor. În: *Revista Română de Criminalistică*, Nr. 1/2022, p. 58.

⁴⁸⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. *Op.cit.*, c. 183.

acțiunilor de urmărire penală⁴⁹⁰, consultarea ofițerilor de urmărire penală, auditul, reviziile documentare, controlul financiar, controlul fiscal, inventarierea etc.

Disponerea și efectuarea controlului documentar al activității economico-financiare a organizației la etapa inițială a cercetării reprezintă, mai degrabă, o excepție, decât o activitate tipică. Or, de regulă, controlul documentelor este efectuat în cadrul verificărilor și cercetărilor prealabile⁴⁹¹.

Consultarea ofițerilor de urmărire penală în privința diferitor aspecte legate de investigarea faptelor infracționale poate avea caracter verbal și neformal. În urma acestor consultări, nu se întocmesc documente, însă, anume pe durata lor, are loc acordarea unui ajutor informațional real. De asemenea, procesul consultării cu specialiștii poate fi perfectat și documentar⁴⁹².

O altă formă – la fel de importantă – a folosirii cunoștințelor de specialitate în procesul investigării faptelor de insolvabilitate infracțională o reprezintă **auditul**. Se cunoaște că organele de urmărire penală pot apela la ajutorul auditorilor, în caz de necesitate. Activitatea auditorilor este reglementată prin Legea privind activitatea de audit, nr. 61-XVI din 16.03.2007⁴⁹³. Auditul reprezintă examinarea independentă a rapoartelor financiare anuale, a rapoartelor financiare anuale consolidate și a altor informații aferente acestora, ale entității audiate pentru exprimarea unei opinii profesionale a auditorului asupra corespunderii lor – sub toate aspectele semnificative – cerințelor stabilite față de aceste rapoarte. Raportul auditorului va conține opinia autorului, din toate punctele de vedere semnificative, cu privire la natura în care rapoartele financiare audiate sunt întocmite în conformitate cu cadrul general de raportare financiară aplicabil⁴⁹⁴.

Auditul, ca formă de activitate, cuprinde acumularea informațiilor și aprecierea faptelor care se referă la funcționarea subiecților activității economice referitor la posibilitățile lor economice. Rapoartele auditorilor care reflectă latura cantitativă a activității întreprinderilor sunt importante nu atât pentru întreprinderi, cât pentru organele de drept care au solicitat auditul, ca una dintre formele folosirii cunoștințelor de specialitate contabile și economice în procesul

⁴⁹⁰ CHIOTICI, D.-M. *Atribuțiile specialistului criminalist în activitatea de cercetare la fața locului*. Op.cit., p. 26-27.

⁴⁹¹ RUSU, V., JANU, N. Unele particularități metodologice privind investigarea infracțiunilor din domeniul insolvabilității. În: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*. Tom LXVIII. Supliment 3. Științe Juridice, 2022, p. 153.

⁴⁹² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 183.

⁴⁹³ Legea privind activitatea de audit, nr. 61-XVI din 16.03.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 117-126/2007, p. 7-14.

⁴⁹⁴ Legea privind activitatea de audit, nr. 61-XVI din 16.03.2007, art. 2-8. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 117-126/2007, p. 7-14; BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 133.

cercetării infracțiunilor. Totodată, nu toți reprezentanții organelor de drept au o percepere clară în ceea ce privește delimitarea controlului de audit de revizia documentară. La prima vedere, controalele de audit sunt identice unor asemenea revizii, însă între ele există totuși anumite deosebiri. De exemplu, după conținutul juridic, auditul este reglementat prin norme de drept civil, este efectuat în baza contractelor respective, în timp ce actul de revizie este reglementat prin norme de drept administrativ, fiind realizat în baza unor acte normative specifice⁴⁹⁵. Auditul reprezintă o activitate de întreprinzător privind stabilirea veridicității rapoartelor financiare, iar revizia este o activitate cu caracter de executare privind descoperirea insuficienței, a lipsei în actele de evidență contabilă. În cadrul auditului sunt descoperite fapte care denaturează rapoartele financiare, diminuează capacitatea de plată sau înrăutățesc situația financiară a organizației, iar revizia constată anumite fapte contrare prevederilor normative⁴⁹⁶.

Auditul, după caracterul său, reprezintă o verificare benevolă de către subiect a activității sale, fiind efectuat, de regulă, de către firme particulare. El nu urmărește scopul descoperirii semnelor unei anumite componente de infracțiune, fiind orientat spre confirmarea datelor de evidență contabilă ale întreprinderii sau prezentarea de propuneri privind căile de eficientizare a procesului de producție și de autocontrol. Din acest considerent, raportul auditorului poate servi doar în calitate de temei pentru începerea urmăririi penale. Ulterior, concluziile acestuia trebuie să fie confirmate în procesul unei revizii documentare sau a expertizei judiciare corespunzătoare⁴⁹⁷. De asemenea menționăm și faptul că procesul de efectuare a auditului este reglementat și prin Legea nr. 271/2017 din 15.12.2017 cu privire la auditul situațiilor financiare⁴⁹⁸. Semnalăm și faptul că controalele de audit nu sunt întotdeauna raționale. În procesul efectuării acestuia, sunt folosite metode tradiționale de revizie documentară și control faptic, adică are loc, de fapt, o inventariere. Totodată, metodele aplicate sunt ineficiente, de exemplu, în descoperirea modalităților de falsificare a evidențelor contabile, legate de balanța întreprinderilor și de dările de seamă. Acest lucru poate fi constatat doar prin verificarea prezenței și suficienței datelor din documentele primare și a registrelor de evidență, care stabilesc faptul efectuării anumitor operațiuni economico-financiare. Dreptul de a solicita efectuarea auditului îl are organul de urmărire penală.

Pentru efectuarea **reviziilor documentare**, a altor categorii de control, organele de urmărire penală adresează solicitări oficiale, în procesul executării cărora revizorii, de regulă,

⁴⁹⁵ МИРОШНИКОВ, В. Н. *Аудит отдельных структур рыночной экономики*. Ростов-на-Дону, 1997, с. 60.

⁴⁹⁶ СУЙЦ, В. П., СМИРНОВ, Н. Б. *Основы российского аудита*. Москва, 1997, с. 38-39.

⁴⁹⁷ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., с. 100.

⁴⁹⁸ Legea nr. 271/2017 din 15.12.2017 cu privire la auditul situațiilor financiare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 7-17 din 12.01.2018.

sunt obligați să soluționeze următoarele chestiuni: 1) dacă rapoartele și bilanțurile contabile corespund sau nu documentelor primare; 2) dacă există încălcări substanțiale în procesul organizării și efectuării evidenței contabile și în întocmirea rapoartelor financiare; 3) dacă s-au înregistrat încălcări ale legislației în procesul efectuării operațiilor economico-financiare, prin care au fost aduse prejudicii creditorilor; 4) dacă corespunde controlul de audit, efectuat de către debitor, stării faptice a evidenței contabile și raportului financiar?⁴⁹⁹.

O importanță aparte pentru investigarea corespunzătoare a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată revine **controlului financiar**, care reprezintă o verificare a legalității și raționalității în sfera formării, repartizării și utilizării fondurilor bănești: controlul asupra activității financiare a agenților economici.

Acest control este instrumentul care, prin efectele de prevenire și de reglare a disfuncționalităților ce pot interveni, la un moment dat, în activitățile desfășurate în cadrul unităților economice, servește, în primul rând, intereselor statului și structurilor administrativ-teritoriale în realizarea politicii acestora, pe termen lung, în domeniul fiscalității și al pârghiilor economice de realizare a obiectivelor ce decurg din planul național de investiții. În al doilea rând, controlul financiar servește intereselor agenților economici, care îl organizează și îl exercită atât prin acțiunea de prevenire a situațiilor de disfuncționalitate în procesul de gestionare a patrimoniului, cât și, mai ales, prin cea de remediere a unor abateri de la prevederile legale, cu efecte perturbatorii în activitatea acestora. În al treilea rând, controlul financiar servește intereselor entităților economice partenere pe piață, cărora le oferă informații exacte asupra stării patrimoniului unității economice de ale cărei rezultate sunt interesate, prin mediatizarea aspectelor pozitive sau negative, după caz, ale acestuia. Aici regăsim: investitorii, furnizorii, clienții, angajații, băncile etc. Prin esența sa, controlul financiar reprezintă o activitate de verificare a modului de respectare a legislației financiare, în scopul de a preveni angajarea de cheltuieli fără justificare economică și de a asigura profit în folosirea resurselor materiale, financiare și de muncă⁵⁰⁰.

Următoarea categorie a verificărilor care pot fi efectuate cu ocazia cercetării faptelor de insolvabilitate fictivă și intenționată este **controlul fiscal**, el având drept scop verificarea modului în care contribuabilul respectă legislația fiscală, într-o anumită perioadă sau în anumite perioade fiscale. Controlul fiscal este exercitat de organul fiscal și/sau de un alt organ cu atribuții de administrare fiscală, în limitele competenței acestuia, la fața locului și/sau la oficiul acestuia.

⁴⁹⁹ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 108.

⁵⁰⁰ BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 127; SCÂRDEA, F. M. *Controlul financiar și expertiza contabilă*. București: Ed. ASE, 2014, p. 19; CIOBAN, N. Controlul financiar: concept, esență și forme de manifestare. În: *Legea și viața*, nr. 7/2011, p. 44.

Controlul fiscal reprezintă modul de cercetare și acțiune, procedeele și modalitățile de investigare, în vederea prevenirii, constatării și înlăturării cazurilor de sustrageri de la calcularea, evidența și plata impozitelor cuvenite statului⁵⁰¹. Procedura, metodele și operațiunile de organizare și desfășurare a acestui control sunt determinate de actele normative din domeniul fiscalității⁵⁰².

De asemenea, la investigarea faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, în caz de necesitate, organul de urmărire penală soluționează chestiunea referitoare la relevanța efectuării inventarierii, a reviziilor documentare, a diferitor categorii de expertize judiciare.

Inventarierea mărfurilor și a bunurilor materiale începe cu determinarea cantității și valorii bunurilor. Acest lucru este necesar pentru evidența bunurilor materiale și a mijloacelor bănești la momentul începerii controlului. Compararea ulterioară a rezultatelor inventarierii cu evidența documentară a bunurilor permite identificarea lipsei sau a surplusului lor. Persoanele material responsabile trebuie să participe în mod obligatoriu la inventarierea efectuată. În cazurile în care activitatea infracțională cuprinde mai multe organizații, inventarierea trebuie efectuată concomitent în cadrul tuturor acestor structuri. Pentru efectuarea inventarierii, trebuie antrenați contabili experimentați, care inspiră încredere, specialiști merceologi și membri ai comisiei de inventariere⁵⁰³.

În cauzele din categoria vizată, inventarierea, de regulă, se dispune în cazurile când există cereri de la cetățeni, de la persoanele juridice, de la mijloacele de informare în masă privind anumite abuzuri, sustrageri, înstrăinare necontrolată a bunurilor, a utilajelor etc. În procesul inventarierii, se verifică prezența faptică a bunurilor și a patrimoniului întreprinderii, executarea obligațiilor financiare în raport cu datele documentare. Inventarierea bunurilor materiale este efectuată, de regulă, spontan, cu participarea obligatorie a persoanelor care poartă răspundere materială și antrenarea contabililor și merceologilor experimentați. Reprezentanții organelor de drept, în prezența membrilor comisiei de inventariere, a reprezentanților administrației și a persoanelor cointeresate, sigilează oficiul, depozitele, încăperile unde va avea loc inventarierea. În procesul sigilării obiectelor, ofițerul de urmărire penală trebuie să verifice dacă nu există ieșiri, intrări separate, obiecte sau utilaje cu ajutorul cărora pot fi nimicite urmele infracțiunii. Pentru sigilare sunt folosite mecanisme de zăvorâre, blocare, ștampile ale organului de drept, se

⁵⁰¹ BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 129; BUJOR, V., POP, O. *Criminalitatea în domeniul fiscal*. Timișoara: Ed. MIRTON, 2002, p. 65.

⁵⁰² Art. 214 din Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62 din 18.09.1997.

⁵⁰³ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 116.

întocmesc procese-verbale unde se indică denumirea obiectului, data, funcțiile, numele, prenumele și semnăturile persoanelor participante la această acțiune.

Reprezentantul organului de drept poate verifica renumărarea mărfurilor, a mijloacelor bănești, a mărfurilor, însă nu este în drept să figureze în calitate de membru al comisiei de inventariere, nu poate confirma prin propria semnătură corectitudinea prezenței faptice a bunurilor verificate, fixate, descrise în borderoul de inventariere⁵⁰⁴. Reprezentanții organelor de drept, prezenți la locul inventarierii, trebuie să urmărească corectitudinea perfectării borderoului de inventariere, reflectarea corespunzătoare a datelor privind prețul, cantitatea mărfurilor, obiectelor, mijloacelor bănești descoperite. Ofițerul de urmărire penală, apreciind materialele inventarierii, stabilește dacă au fost încheiate contractele de răspundere materială între organizație și anumite persoane, dacă a fost verificată în modul corespunzător activitatea persoanelor responsabile material, dacă a fost organizată corect evidența bunurilor întreprinderii. De asemenea, este necesar să se stabilească: prezența etichetelor, conform nomenclatorului, la locul păstrării mărfurilor; sigilarea sau aflarea sub pază a locurilor de păstrare a mărfurilor la sfârșitul zilei de muncă; perfectarea corectă a actelor de predare-primire a mărfurilor, a bunurilor în procesul schimbului persoanelor material responsabile; reflectarea divergențelor în cadrul controalelor efectuate anterior etc.⁵⁰⁵

Revizia documentară este una din cele mai importante modalități de stabilire a semnelor infracțiunilor economice. Ea poate fi programată și neprogramată, departamentală și nedepartamentală, parțială, totală, continuă și selectivă, generală și tematică, complexă, repetată și suplimentară. Reviziile pot începe atât la inițiativa administrației întreprinderilor, organizațiilor, cât și în temeiul solicitării reprezentanților organelor de drept. De regulă, reviziile se efectuează până la începerea urmăririi penale, însă pot fi dispuse și în procesul cercetării faptelor infracționale⁵⁰⁶.

Revizia documentară în cazul infracțiunilor economice se dispune de către organul de urmărire penală, în caz de prezență a informațiilor privind abuzurile anumitor persoane de conducere, cu folosirea frauduloasă a documentelor, în caz de prezență a demersurilor motivate din partea bănușilor (învinușilor) privind verificarea declarațiilor lor, precum și dacă sunt prezente solicitări ale specialiștilor din alte domenii referitoare la efectuarea reviziilor.

Din punct de vedere al tacticii criminalistice, ofițerul de urmărire penală trebuie să ia obligatoriu cunoștință cu planul de efectuare a reviziei, să precizeze sarcinile care sunt puse în

⁵⁰⁴ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 109.

⁵⁰⁵ *Ibidem*, c. 109-110.

⁵⁰⁶ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 116.

fața ei⁵⁰⁷. Revizia, de regulă, este efectuată pe două direcții sau, consecutiv, în două etape. Această necesitate este dictată de faptul că, de la început, activitatea revizorului este axată pe stabilirea tranzacțiilor, contractelor, ale căror condiții sunt specifice, se deosebesc de altele ale celor analogice. Ulterior, acestea sunt analizate în privința stabilirii caracterului lor veridic și mecanismului de ruinare a întreprinderii. Din acest considerent, în componența grupului de revizori sunt desemnați diverși specialiști – contabili, specialiști în finanțe, specialiști în domeniul relațiilor de piață⁵⁰⁸. Pentru dispunerea și efectuarea reviziei la inițiativa organului de urmărire penală, sunt necesare următoarele temeuri: a) prezența datelor privind semnele activității infracționale, depistate în rezultatul verificării cererilor sau comunicărilor sau a informațiilor obținute pe care operativ-investigativă; b) prezența cererii învinutului (bănuitului), înaintate în procesul audierii sale referitoare la faptul că declarațiile sale pot fi verificate prin cercetarea actelor contabile primare; el poate menționa și despre organizarea nesatisfăcătoare a evidenței contabile și a raportării la întreprindere, fapt care a servit ca motiv pentru apariția deficitului (недостачи) și a surplusurilor; c) confirmări ale activității infracționale a contabilului sau a altor persoane material responsabile din cadrul întreprinderii, depistate în procesul controlului preliminar sau în materialele cauzei cercetate, care pot fi verificate doar în cadrul unei revizii documentare; d) efectuarea necalitativă a reviziei documentare, care conține diverse contradicții și nu oferă răspuns la chestiunile de bază⁵⁰⁹.

Revizia documentară este aplicată în calitate de procedeu de verificare a faptelor stabilite și pentru obținerea datelor ce au importanță pentru infracțiunea cercetată. De cele mai multe ori, revizia documentară se efectuează în cazurile de insolvabilitate infracțională, unde sunt folosite documente contabile falsificate. Pentru efectuarea reviziei, se întocmește o solicitare din numele organului de urmărire penală, care, împreună cu anumite acte justificative, este adresată Serviciului control financiar și revizie din subordinea Ministerului Finanțelor. Chestiunile adresate revizorului spre soluționare depind de circumstanțele cauzei. De exemplu, specialistul contabil poate stabili: corectitudinea reflectării anumitor tranzacții în actele de evidență contabilă ale întreprinderii; prezența încălcărilor la perfectarea operațiunilor de recepție și restituire a anumitor sume de bani; corectitudinea perfectării operațiunilor privind procurarea și înstrăinarea bunurilor; suma prejudiciului material adus organizației și persoana responsabilă pentru cauzarea acestuia; condițiile care au contribuit la apariția abuzurilor și cele care au împiedicat

⁵⁰⁷ ТИМЧЕНКО, В. А. Организация назначения документальных ревизий и судебно-бухгалтерских экспертиз. В: *Вопросы квалификации и расследования преступлений*. Саратов, 1999, с. 208.

⁵⁰⁸ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., с. 97-98.

⁵⁰⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., с. 116-117.

descoperirea lor; cine din persoanele cu funcție de răspundere și material responsabile poartă răspundere pentru organizarea evidenței contabile și a controlului în cadrul întreprinderii. Revizorul, până a începe revizia, ia cunoștință de prezența și conținutul pachetului de documente privind evidența și dările de seamă respective, de alte materiale puse la dispoziție de întreprinderea supusă controlului. În procesul examinării documentelor respective și a înscrisurilor de evidență, revizorul constată legalitatea și raționalitatea efectuării activității economice⁵¹⁰.

Practic, în procesul investigării tuturor infracțiunilor legate de insolvabilitate, revizorii examinează documentele la locul de aflare a organului de urmărire penală, folosindu-se de împuternicirile pe care le dețin, în sensul solicitării, în caz de necesitate, a documentelor suplimentare. Această ordine poate fi explicată prin două momente de bază: insuficiența forțelor organizaționale necesare pentru asigurarea securității revizorilor, în caz de activitate a acestora nemijlocit la sediul întreprinderii, și necesitatea interacțiunii permanente cu organul de urmărire penală. În ceea ce privește procedeele de efectuare a reviziilor, ele sunt tradiționale, urmărind scopurile specifice, necesar a fi realizate. Astfel, verificarea solicitată a documentelor este efectuată în vederea descoperirii divergențelor în evidența operațiunilor economico-financiare dintre creditor și debitor în privința anumitor contracte. Aplicarea analizei cronologice este direcționată spre stabilirea intervalelor de timp, în interiorul cărora au fost încheiate contracte nerentabile, și, respectiv, a persoanelor care au atribuție în această privință. În unele cazuri, acest lucru face posibilă identificarea martorilor valoroși pentru procesul investigării actelor de insolvabilitate infracțională⁵¹¹.

Materialele reviziei reprezintă un document important în ceea ce privește efectuarea verificărilor inițiale. Întrebările corect și iscusit adresate, plenitudinea lor pot contribui substanțial la cercetarea ulterioară a cauzelor penale. Până a începe controlul, revizorul, de comun acord cu ofițerul de investigații sau cu ofițerul de urmărire penală, urmează să determine: a) perioada verificării activității întreprinderii, organizației, care trebuie să corespundă perioadei de inventariere; b) volumul reviziei, adică dacă este necesar să se efectueze o verificare completă a întregii activități economico-financiare sau parțială (selectivă) – doar în privința anumitor aspecte care interesează urmărirea penală; dacă este necesară verificarea tuturor obiectelor (revizie completă) sau doar a unora dintre ele; c) necesitatea efectuării unei verificări reconvenționale a întreprinderii, a cărei funcționare este legată de activitatea obiectului supus

⁵¹⁰ ДБЯЧКОВ, А. М. *Банковский кредит: способы хищений, использование специальных бухгалтерских познаний при расследовании*. Op.cit., c. 14.

⁵¹¹ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 98-99.

reviziei⁵¹².

Revizorul este în drept să solicite explicații de la persoanele verificate, să obțină documente de evidență și de raportare, adeverințe care confirmă faptul cercetat. Explicațiile obținute de către revizori sunt confruntate cu documentele și dările de seamă. După finalizarea cercetării, ei își expun concluziile în scris. Persoanelor verificate li se propune să semneze actul de revizie documentară, care, împreună cu documentele anexate și explicațiile de rigoare, sunt transmise organului de urmărire penală. Apreciind materialul reviziei, organul de urmărire penală urmează să stabilească care anume încălcări din conținutul documentelor și înscrisurilor indică la pregătirea, comiterea sau tănuirea abuzurilor, care este mărimea prejudiciului adus și cine este responsabil pentru cauzarea lui. Este important să stabilim: ce anume, în procesul de organizare a evidenței și controlului, a contribuit la cauzarea prejudiciului și a împiedicat descoperirea acestuia; dacă controlul a fost efectuat integral, în raport cu fiecare chestiune indicată; dacă toate actele enumerate în actul de revizie sunt anexate la el; dacă concluziile din actul de revizie se întemeiază pe documentele prezente; dacă revizorul a pus în aplicare procedeele și metodele necesare de cercetare, care permit constatarea abuzurilor; dacă faptele constatate de revizor nu se contrazic cu cele reflectate în materialele cauzei penale⁵¹³.

În procesul controlului, revizorul, la solicitarea ofițerului de urmărire penală, poate întocmi așa-numitele acte intermediare, adică poate efectua controlul doar a anumitor episoade ale activității infracționale a persoanei. Acest lucru este necesar pentru a începe urmărirea penală și a iniția cercetările, fără a aștepta finalizarea și rezultatele reviziei. Ulterior, actele intermediare sunt incluse în actul general al reviziei. Actul de revizie documentară este semnat de toate persoanele cu răspundere materială, a căror activitate a fost verificată. Acestea sunt expediate în subdiviziunea sau la organul de urmărire penală, la a căror inițiativă a fost dispusă revizia. La acestea se referă: a) actele privind rezultatele reviziei (ale controlului de audit sau ale inventarierii); b) borderoul privind verificarea bunurilor aflate în gestiunea persoanei responsabile material; c) documentele ce confirmă faptul posibilelor încălcări, care nu au fost luate în calcul de revizori și de comisia de inventariere; d) explicațiile persoanelor responsabile material, cu indicarea cauzelor deficitului constat (недостача), ale surplusurilor și ale altor încălcări depistate; e) raportul persoanelor competente (al revizorului sau al membrilor comisiei de inventariere privind faptele constatate și caracterul, conținutul explicațiilor persoanelor responsabile material); f) caracteristica activității de producție a persoanei responsabile material,

⁵¹² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 118-119.

⁵¹³ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 111-112.

cu indicarea cauzelor sancțiunilor aplicate anterior; g) extrasul din dosarul personal al persoanei responsabile material, cu indicarea datelor de anchetă ale acesteia, a locului de muncă anterior și a motivelor concedierii; g) contractul privind răspunderea materială și contractul de muncă încheiat cu persoana responsabilă material⁵¹⁴.

Urmează să reținem că unele scopuri ale reviziei efectuate sunt determinate de circumstanțele care urmează a fi dovedite în cauzele penale, fiind axate pe: 1) stabilirea faptului că constituirea unei noi structuri a avut loc în baza neachitării impozitelor, a eschivării de la stingerea datoriilor față de creditori și din contul activelor întreprinderii-debitor; 2) identificarea tuturor întreprinderilor-creditori, în afară de cele cunoscute la momentul începerii urmăririi penale. Aceasta este necesar pentru a stabili mărimea deplină a prejudiciului cauzat și organizațiile participante la procesul ilegal de insolabilitate: cu acest scop, sunt analizate toate contractele privind tranzacțiile încheiate, în special cele neavantajoase; documentele primare, în baza cărora s-a efectuat transmiterea bunurilor și a mijloacelor bănești, extrasele din actele bancare; 3) stabilirea întregului cerc de persoane cu atribuții la comiterea acțiunilor de ruinare (care, de cele mai multe ori, acționează în bază de procură)⁵¹⁵.

În urma verificării inițiale a faptelor de insolabilitate fictivă sau insolabilitate intenționată, la materialele verificării trebuie să fie anexate următoarele acte (documente): 1) actele de constituire (statutul organizației, procesele-verbale ale adunării de constituire, adeverințele de înregistrare etc.); 2) explicațiile persoanelor care practică activitatea de întreprinzător; 3) actele privind politica de evidență de la întreprindere, cele de evidență a tranzacțiilor de vânzare-cumpărare; 4) cartea de venituri și cheltuieli, a tranzacțiilor economico-financiare ale persoanelor care efectuează activitatea de antreprenor, fără constituirea persoanei juridice, cu anexarea documentelor primare, ce confirmă efectuarea tuturor operațiunilor; 5) bilanțurile contabile pentru perioada verificată, cu anexele corespunzătoare; 6) cartelele de evidență și control ale inventarului, facturile de cheltuieli și restanțe, conosamentele, actele de casare a bunurilor, facturile fiscale etc.; 7) dările de seamă materiale și financiare; 8) cartea de numerar și documentele primare de numerar; 8) documentele bancare primare și extrasele din conturile bancare pentru perioada verificată; 9) registrele de evidență analitică unde sunt reflectate datele privind mijloacele bănești și operațiunile efectuate cu acestea; 10) concluziile controalelor anterioare de audit; 11) înscrisurile în ciornă și înscrisurile care confirmă evidența internă, paralelă; 12) actele controlului documentar (ale reviziei) al întreprinderii, în cadrul

⁵¹⁴ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 119-120.

⁵¹⁵ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 99.

căruia s-a constatat mărimea prejudiciului; 13) concluziile prealabile ale specialiștilor în privința faptului privind prezența semnelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată în activitatea persoanei juridice; 14) materiale privind rezultatele depistării bunurilor întreprinderii, real sau fictiv incapabilă de plată, în procesul verificărilor prealabile (răspunsurile la interpelările adresate anumitor întreprinderi, instituții, organizații, acte de cercetare, examinare și sigilare a bunurilor debitorului etc.)⁵¹⁶.

Cu referire la acest din urmă grup de documente, urmează să luăm în calcul faptul că patrimoniul identificat se poate afla: a) la dobânditorii de rea-credință, care conștientizau caracterul criminal al înstrăinării patrimoniului sau înțelegeau caracterul, esența preferințelor acordate; b) la dobânditorii de bună-credință, care, prin folosirea documentelor unei alte organizații, au fost induși în eroare cu privire la proprietarul adevărat al bunurilor sau li s-au prezentat acte și documente justificative falsificate. În cel din urmă caz, în practica criminală se aplică, de multe ori, așa-numita *decontare reciprocă triplă* (тройной взаимозачет), în cadrul căreia dobânditorii de bună-credință sunt plătiți, remunerați pentru serviciile și mărfurile oferite cu bunuri sustrase prin mai mulți intermediari.

În procesul strângerii materialului inițial precum și, ulterior, în procesul cercetării cauzelor penale din această categorie, ofițerii de investigații și cei de urmărire penală se confruntă cu un șir de dificultăți, care sunt determinate de următoarele cauze: a) distrugerea de către persoanele cointerestate a documentelor contabile; b) lipsa faptică a unei părți a debitorilor și creditorilor; c) înregistrarea firmelor pe numele persoanelor interpușe; d) imperfecțiunea actelor normative și a lacunelor în lege; e) dificultatea demonstrării intenției criminale a subiectului, deoarece marea majoritate a făptuitorilor explică tranzacțiile financiare care au determinat insolvabilitatea ca fiind o consecință a riscului comercial.

De asemenea, trebuie să reținem că operativitatea în acumularea materialului inițial va contribui, în mare parte, la evitarea tăinuirii mai multor documente, facilitând cercetarea ulterioară a cauzelor penale⁵¹⁷. Aplicarea întregului set a cunoștințelor de specialitate, în toate variantele și formele posibile, în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă are un impact semnificativ asupra activității organelor de urmărire penală în raport cu stabilirea tuturor circumstanțelor săvârșirii lor, fiind, astfel asigurată, demonstrarea vinovăției făptuitorilor în baza unor argumente de ordin științific și atragerea lor la răspundere penală.

⁵¹⁶ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 121-122.

⁵¹⁷ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 122-123.

3.6. Concluzii la Capitolul 3

1. Investigarea infracțiunilor legate de insolvabilitate poate implica frecvent restricționarea drepturilor și libertăților persoanei în sfera activităților economice. De aceea, este esențială acordarea unei atenții deosebite procedurilor tactice, aplicate în raport cu dreptul persoanei la inviolabilitatea domiciliului, a proprietății și a vieții private, dreptul la apărare etc.

2. Particularitățile începerii urmăririi penale în aceste cauze penale se reflectă în temeiurile frecvent întâlnite pentru inițierea ei, și anume: a) cererile creditorilor și ale administratorilor autorizați; b) actele organelor de control și de revizie.

3. La etapa începerii urmăririi penale, sunt soluționate trei categorii de sarcini specifice metodicii de investigare a actelor de insolvabilitate fictivă și intenționată, care se referă la: a) calitatea și completitudinea informațiilor obținute; b) starea și poziția juridico-civilă a debitorului, legătura acestuia cu anumite bunuri; c) aprecierea calitativă a cauzelor insolvabilității întreprinderii-debitor.

4. Din punct de vedere metodic, organizarea procesului de descoperire și cercetare a infracțiunilor de insolvabilitate impune elaborarea unor operațiuni tactice care să includă: a) analiza informațiilor inițiale; b) aplicarea cunoștințelor de specialitate; c) studierea surselor de informare (persoane, acte, urme materiale); d) audierea persoanelor într-un mod oportun și tactic corect; e) colaborarea cu subdiviziunile operativ-investigative și cu alte organe.

5. Etapa inițială a investigării faptelor de insolvabilitate infracțională presupune elaborarea unui sistem de acțiuni, justificate tactic și metodologic, pentru acumularea de informații suplimentare despre făptuitor privind: neexecutarea obligațiilor de către alte întreprinderi, în care acesta are statut de conducător sau fondator; existența datoriilor la întreprindere și a pretențiilor din partea creditorilor; implicarea făptuitorului, a rudelor apropiate sau a prietenilor acestuia în calitate de fondatori ai altor întreprinderi.

6. Conținutul activităților și direcțiilor principale în investigarea actelor de insolvabilitate infracțională include: a) planificarea acțiunilor ulterioare de urmărire penală, pe baza materialelor verificării inițiale; b) monitorizarea comportamentului învinuitului și a încercărilor de împotrivire față de urmărirea penală; c) organizarea colaborării cu organele ce efectuează activitatea specială de investigație; d) controlul executării hotărârilor de către ofițerul de urmărire penală; e) analiza actelor normative, precum și consultarea cu specialiștii.

7. Pe această categorie de cauze penale, combinațiile tactice pot fi planificate și efectuate pentru a descoperi înstrăinarea ilegală a patrimoniului întreprinderii falimentate și pentru a identifica documentele care dovedesc apartenența faptică a acestuia.

8. O altă direcție a combinațiilor tactice constă în documentarea probatorie a incapacității de plată a întreprinderii falimentate. Scopul acestei combinații va fi atins, dacă vor fi obținute probe referitoare la existența unor conturi suplimentare, vor fi depistate ascunzișuri cu mijloace bănești nedeclarate și identificate actele care indică locația bunurilor întreprinderii falimentate.

9. Versiunile referitoare la stabilirea insolvabilității pot fi împărțite în patru categorii: a) versiuni privind infracțiunile aflate în faza de pregătire; b) versiuni privind comiterea actelor infracționale până la recunoașterea întreprinderii ca falimentate; c) versiuni privind comiterea infracțiunilor după stabilirea insolvabilității întreprinderii; d) versiuni privind actele infracționale săvârșite în perioada procedurii de concurs.

10. Particularitățile planificării investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și fictivă variază în funcție de etapa cercetării. În cadrul etapei inițiale a investigațiilor, planificarea trebuie să asigure: a) descoperirea, fixarea și păstrarea surselor materiale de probă, precum și a documentelor ce pot fi distruse; b) identificarea și audierea oportună a martorilor, care pot furniza informații veridice; c) căutarea persoanelor care au înstrăinat bunurile sau mijloacele bănești ale întreprinderii falimentate; d) efectuarea cercetărilor de expertiză pentru calcularea stării economice și verificarea corectitudinii datelor din documentele contabile, în raport cu mijloacele de bază ale întreprinderii; e) verificarea bănușilor și a obiectelor în baza evidențelor criminalistice etc.

11. Planificarea cercetării infracțiunilor legate de insolvabilitate, în etapa ulterioară, trebuie să ia în considerare: consolidarea bazei probatorii în legătură cu învinuirea adusă; verificarea argumentelor justificative prezentate de învinuit și verificarea versiunilor privind implicarea învinuitului în comiterea altor infracțiuni.

12. Tipologizarea infracțiunilor de insolvabilitate în procesul cercetării urmărește trei scopuri fundamentale: a) asocierea acestora cu anumite modalități de comitere (de la simple la complexe) și cu urme caracteristice lor; b) identificarea elementelor absente ale mecanismului infracțiunii; c) determinarea rolului conducătorului în comiterea infracțiunii și clarificarea implicării coparticipanților. Aceste scopuri permit stabilirea direcțiilor cercetării și a particularităților probatoriului.

13. Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă poate include elemente din metodicile particulare complexe, ce depășesc cadrul cunoștințelor criminalistice strict legate de cercetarea infracțiunilor din domeniul insolvabilității.

4. SPECIFICUL EFECTUĂRII ACȚIUNILOR DE URMĂRIRE PENALĂ LA INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR DE INSOLVABILITATE INTENȚIONATĂ ȘI INSOLVABILITATE FICTIVĂ

4.1. Cercetarea la fața locului și varietățile ei în procesul investigării faptelor de insolabilitate infracțională

Printre activitățile importante care contribuie la realizarea scopului procesului penal – aflarea adevărului – se numără și investigarea științifică a locului faptei, activitate inițială pe care se sprijină întreaga gamă a probatoriului tehnico-științific. Atunci când aceasta nu este efectuată la timp și în mod corespunzător, ea poate influența cursul procesului penal, poate zădărnici aflarea adevărului și, ca urmare, numeroase infracțiuni pot să nu fie descoperite, să nu fie probate ori să rămână cu autori neidentificați⁵¹⁸. Locul faptei îl constituie spațiul unde s-a consumat, în totalitate sau în parte, o activitate infracțională ori locul unde s-a produs rezultatul acesteia și unde se găsesc probele ce vor servi la incriminarea celor care au înlăptuit actul criminal⁵¹⁹.

Cercetarea la fața locului reprezintă activitatea procedurală al cărei conținut îl constituie examinarea nemijlocită de către organul de urmărire penală a unui teren deschis ori a unei încăperi, în care a avut loc fapta și în perimetrul cărora s-au manifestat consecințele ei, a obiectelor ce alcătuiesc ambianța acestora, în vederea descoperirii, fixării și ridicării urmelor infracțiunii și a altor mijloace materiale de probă, necesare stabilirii naturii infracțiunii, identificării făptuitorului, a modului și împrejurărilor în care s-a activat⁵²⁰.

Realizarea calitativă a cercetării locului faptei săvârșite, mai cu seamă în împrejurări neevidente, orientează organul de urmărire penală să insiste la obținerea unui volum maximal de informații despre circumstanțele și autorul infracțiunii comise într-o etapă cât mai timpurie a procesului de urmărire penală. O cale de obținere a informației suplimentare, ce impulsionează elaborarea unor noi versiuni în cadrul planificării investigațiilor concepute, este examenul preliminar al obiectelor materiale, descoperite la locul faptei. Rolul acestor cercetări este de a furniza informație tactică orientativă, ce caracterizează criminalul și modul de operare a acestuia, indispensabile descoperirii infracțiunii în etapa inițială⁵²¹.

La prevederile tactice generale ale efectuării cercetării putem atribui: oportunitatea,

⁵¹⁸ POPA, Gh. *Tehnică criminalistică: Curs universitar*. București: Ed. Pro Universitaria, 2008, p. 41.

⁵¹⁹ CÂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică. Tradiție și modernism*. Op.cit., p. 272.

⁵²⁰ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 295.

⁵²¹ GOLUBENCO, Gh. *Urmele infracțiunii. Teoria și practica examinării la fața locului*. Chișinău: Ed. Garuda-Art, 1999, p. 9.

caracterul obiectiv, plenitudinea, activismul, caracterul metodic și consecutivitatea ei. Regulile de bază ale cercetării la fața locului, de care trebuie să ne ghidăm, sunt: 1) *Operativitatea* – efectuarea cercetării de îndată ce activitatea infracțională s-a epuizat (mai precis, imediat ce organul de urmărire penală a aflat despre comiterea infracțiunii, indiferent de prezența ori lipsa făptuitorului la locul faptei; 2) *Conducerea unică în timpul cercetării locului faptei* – presupune o organizare prin coordonarea acestei activități de la început și până la finele ei de către o singură persoană, fără înlocuirea acesteia; 3) *Cercetarea locului faptei în mod organizat* – prevede coordonarea activității membrilor echipei de cercetare, desfășurarea ei în mod metodic, într-o succesiune și ordine bine stabilite; 4) *Observarea comportamentului persoanelor prezente în apropiere de locul faptei* – prezintă selectarea reacțiilor emotive și stabilirea legăturii lor cu anumite momente sau activități desfășurate. Această reacție generează, de regulă, un înalt grad de nervozitate, iar comportamentul făptuitorului nu poate fi dirijat și controlat conștient⁵²².

Realizarea neîntârziată a cercetării este o condiție indispensabilă fixării și examinării urmelor și a altor surse materiale de probă. Orice întârziere în timp a activității de investigare este în defavoarea cercetărilor ulterioare ale cauzei, deoarece, între timp, la locul faptei pot surveni modificări de natură să ducă la pierderea parțială sau totală a mijloacelor materiale de probă⁵²³.

Principalul obiectiv al cercetării la fața locului este acela de a se descoperi toate aspectele legate de comiterea unei infracțiuni, ceea ce cuprinde, inerent, și determinarea tuturor urmelor faptei, apoi ridicarea și interpretarea acestora⁵²⁴. Pentru ca investigația științifică a locului faptei să stabilească cu certitudine relația dintre faptă și făptuitor, trebuie să se pornească de la ideea că acțiunea infracțională se realizează printr-un sistem de elemente (acte) și microelemente (praxis), subordonate unei strategii sau direcții principale⁵²⁵.

În procesul investigării faptelor de insolvabilitate infracțională, de cele mai multe ori, este efectuată cercetarea documentelor și a încăperilor. Efectuarea cercetării încăperilor de serviciu, a porțiunilor de teren, a mijloacelor de transport și a ambalajelor are loc în vederea descoperirii materiei prime, nereflectate documentar, a mărfurilor, utilajelor și mijloacelor de transport, nereflectate la balanța întreprinderii, precum și în scopul obținerii informațiilor referitoare la termenele și volumul desfășurării activității economico-financiare și de producție⁵²⁶. Cercetarea

⁵²² OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 47-48.

⁵²³ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 296.

⁵²⁴ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 77.

⁵²⁵ POPA, Gh., GAMENTȚ N. *Criminalistică: Curs universitar*. București: Ed. Pro Universitaria, 2014, p. 55.

⁵²⁶ BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 172.

la fața locului presupune și examinarea zonelor limitrofe locului faptei, realizându-se un rând de acțiuni în acest scop. Atribuțiile specialistului criminalist, în acest sens, vor cuprinde și efectuarea examinărilor preliminare ale urmelor, cu scopul de a desprinde informații în vederea căutării persoanelor suspecte și a uneltelor folosite de ei⁵²⁷.

Cercetarea documentelor. Scopul acestei varietăți a cercetării constă în descoperirea și fixarea unor semne care atribuie documentelor semnificație de corpuri delictive, precum și stabilirea informațiilor relevante pentru cauza penală. Chiar la începutul investigării, este necesar să clarificăm: a) ce reprezintă documentul vizat; b) la cine și unde este păstrat; c) aspectul exterior și rechizitele documentului; d) proveniența documentului și persoana care l-a remis. În unele cazuri, pentru eficientizarea actului de cercetare, este necesar să apelăm la ajutorul anumitor specialiști (criminalist, contabil etc.)⁵²⁸.

În cazurile privind insolvabilitatea infracțională, cercetării sunt supuse, de regulă: documentele (procurile, scrisorile, cecurile etc.) referitoare la insolvabilitatea întreprinderii, puse la dispoziție, pentru a induce în eroare conducerea organizației, a instituției bancare etc.; anumite contracte, tranzacții, obligațiuni, care reflectă activitatea economico-financiară a întreprinderii atât până la declararea insolvabilității, cât și după aceasta; documentele legate nemijlocit de transferarea bunurilor materiale, care interesează organul de urmărire penală (acte de primire-predare, conturi, scrisori de trăsură, bonuri de livrare, borderouri etc.).

Referitor la tactica **cercetării încăperilor**, în procesul investigării faptelor de insolvabilitate infracțională, vom reține un șir de particularități ale acesteia. Cercetarea încăperilor este efectuată în scopul depistării mijloacelor de transport, a utilajelor sau a altor bunuri care aparțin întreprinderii falimentate. În procesul cercetării, pot apărea anumite situații complexe, legate de faptul că încăperile aparțin altei persoane decât debitorul, de prezența serviciilor de pază, de fortificarea tehnică a perimetrului încăperii etc. Din acest considerent, este mare probabilitatea unor situații de conflict la etapa inițială a acestei cercetări⁵²⁹.

Cercetarea încăperii organizației este efectuată în prezența reprezentantului administrației acesteia. În caz de imposibilitate a asigurării prezenței lui, despre aceasta se face mențiune în procesul-verbal de cercetare la fața locului. Cercetarea încăperii întreprinderii-debitor reprezintă o acțiune de urmărire penală absolut necesară în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate. Scopul de bază al ei îl reprezintă stabilirea: a) corespunderii încăperii destinației

⁵²⁷ CHIOTICI, D.-M. *Atribuțiile specialistului criminalist în activitatea de cercetare la fața locului*. Op.cit., p. 28.

⁵²⁸ АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИНСКАЯ, Е. Р. *Криминалистика*. Op.cit., c. 368-369.

⁵²⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 179.

întreprinderii; b) prezenței, parametrilor și utilizării faptice a acestor încăperi; c) prezenței la întreprindere a altor organizații și domeniul lor de activitate economico-financiară.

Sarcinile cercetării sunt determinate de sfera, domeniul și proporțiile activității de întreprinzător. Ofițerul de urmărire penală trebuie să asigure participarea specialiștilor corespunzători (merceolog, inginer-constructor, tehnolog, economist, inginer-programator etc.). În caz de necesitate, specialiștii pot aplica mijloace tehnice speciale pentru descoperirea, fixarea și ridicarea obiectelor și a urmelor la locul descoperirii lor⁵³⁰.

Cercetarea bunurilor și echipamentelor. O particularitate specifică a acestui gen de cercetare este că bunurile care aparțin debitorului se pot afla într-o încăpăre sau pe un teritoriu comun cu bunurile și instalațiile ce aparțin altor persoane. Din acest considerent, este mare probabilitatea ca, până a începe cercetarea, să fie nevoie de a lua cunoștință cu actele (pașapoartele) tehnice ale tuturor utilajelor, mecanismelor, echipamentelor etc. Efectuând cercetarea, trebuie să luăm în calcul faptul că, în cazul unor asemenea infracțiuni, sunt deseori întâlnite cazurile de substituie, înlocuire a plăcuțelor cu numărul original de serie la diferite echipamente cu altele pregătite anterior, în privința cărora făptuitorii dețin documentația corespunzătoare. În procesul cercetării bunurilor și echipamentelor, trebuie să ne folosim de asistența specialiștilor. La finele cercetării, se întocmește un proces-verbal, precum și un act de apreciere a bunurilor cercetate din partea specialistului. Atât în procesul-verbal, cât și în actul de apreciere urmează a se indica nu doar parametrii cantitativi, ci și caracteristicile calitative ale echipamentelor.

Asistența specialiștilor este necesară și în cazurile de probare a funcționării echipamentelor, a verificării lucrului anumitor utilaje și mecanisme. În urma cercetării și aprecierii, poate fi întocmit un act privind transmiterea bunurilor debitorului pentru păstrare. Dacă, în opinia ofițerului de urmărire penală, acest fapt nu va asigura integritatea bunurilor, atunci este rațională ridicarea bunurilor și punerea acestora sub sechestru⁵³¹.

De asemenea, reținem că procesul-verbal, încheiat în vederea fixării rezultatelor cercetării la fața locului, se numără printre mijloacele de probă cu o semnificație deosebită în soluționarea cauzei penale. El va trebui să corespundă anumitor cerințe, o bună parte stabilite în mod expres

⁵³⁰ РОССИЙСКАЯ, Е. Р. Использование специальных знаний по новому УПК России. В: *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: проблемы практической реализации*. Краснодар, 2002, с. 73; ГАВРИЛОВ, М. В., ИВАНОВ, А. Н. Особенности осмотра места происшествия при расследовании преступлений в сфере компьютерной информации. В: *Российская юридическая доктрина в XIX веке: проблемы и пути их решения*. Саратов, 2001, с. 228.

⁵³¹ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 178; МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., с. 179-180.

de legiuitor⁵³².

Astfel, am reușit să identificăm impactul substanțial al cercetării la fața locului în calitate de acțiune inițială de urmărire penală în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

4.2. Efectuarea de percheziții și ridicări

Percheziția reprezintă o acțiune de urmărire penală și de tactică criminalistică, ce constă în examinarea forțată a încăperilor, edificiilor, zonelor de localități ori a persoanelor, în scopul depistării și ridicării obiectelor sau documentelor cu importanță probantă pentru cauza cercetată⁵³³. Ea are un caracter tactico-organizațional, care se manifestă în căutarea forțată a obiectelor și documentelor ce ar avea importanță pentru descoperirea și cercetarea infracțiunii⁵³⁴. Rolul particular al percheziției rezultă din faptul că, în interesul major al justiției, organele de urmărire penală au posibilitatea să efectueze acest act chiar și în condițiile în care, aparent, ar însemna o încălcare a inviolabilității domiciliului, a persoanei sau a secretului corespondenței, respectând însă prevederile legii⁵³⁵.

Percheziția este una dintre cele mai răspândite acțiuni de urmărire penală, efectuate în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate infracțională. Efectuarea percheziției pe această categorie de dosare se planifică, de regulă, pe teritoriul întreprinderii-debitor, precum și la locul de trai al conducătorului, contabilului-șef sau al altei persoane la care se pot afla obiecte, documente, bunuri, ce prezintă importanță pentru fapta cercetată. Cauzele care pot determina reprezentantul organului de urmărire penală să efectueze percheziția în încăpere, fără autorizația judecătorului de instrucție, sunt următoarele: a) temeiurile pentru efectuarea percheziției au apărut spontan, în urma efectuării altor acțiuni de urmărire penală (cercetare la fața locului, ridicare); b) urgența percheziției este determinată de circumstanțele infracțiunii numai ce comise; c) percheziția este necesară pentru curmarea activității infracționale de mai departe; d) au fost prezentate informații referitoare la faptul că persoana care deține obiecte sau documente importante pentru cercetarea cauzei le-ar putea distruge⁵³⁶.

În vederea stabilirii situației reale a instituției (firmei, societății controlate), este primordial ca, la începutul cercetării cauzei respective, organul de urmărire penală să intre în posesia documentelor contabile și financiar-bancare ale acesteia, precum și a informației

⁵³² STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 65.

⁵³³ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 444.

⁵³⁴ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 115.

⁵³⁵ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 139.

⁵³⁶ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 132.

(datelor) computerizate, dacă există, pentru a exclude orice modificare a situației reale în evidențele contabile și pentru a documenta faptele de încălcări ale normelor stabilite. Percheziția se poate efectua la locul de muncă, la domiciliul, în mijlocul de transport etc. al persoanei bănuite. Scopul acestei acțiuni este depistarea și ridicarea unor documente oficiale și neoficiale ascunse, precum și a diverselor notițe, calcule, însemnări, nume și adrese, numere de telefoane ale unor persoane, ce pot avea importanță pe cauza cercetată. Această acțiune procesuală și de tactică criminalistică poate fi efectuată concomitent cu ridicarea de obiecte și/sau documente ori imediat după aceasta⁵³⁷.

Oportunitatea percheziției apare numai în momentul în care există bănuiala rezonabilă că, într-un anumit loc sau asupra unei persoane, se vor găsi obiecte având legătură cu faptele sau împrejurările cauzei cercetate. Neglijarea acestui aspect are, deseori, consecințe destul de grave. Astfel, percheziția efectuată la „noroc” îi poate pune în gardă pe cei implicați în săvârșirea infracțiunii⁵³⁸. Este rațional ca percheziția să fie efectuată la etapa inițială a cercetării, nemijlocit după ce a fost luată hotărârea de a începe urmărirea penală. Dacă în procesul ridicării, de obicei, sunt preluate doar documentele oficiale, în cadrul percheziției este necesar a lua măsuri pentru descoperirea și ridicarea: ciornelor calculelor economice; a actelor de contabilitate dublă; a variantelor inițiale ale rapoartelor contabile, în care se pot regăsi informații autentice privind veniturile, obiectele impozabile, sumele impozitelor care urmează a fi achitate; a scrisorilor de garanție privind achitarea mărfurilor, lucrărilor, serviciilor; a recipiselor privind primirea banilor, mărfurilor, producției; a înscrisurilor și scrisorilor în care sunt expuse chestiuni referitoare la activitatea economico-financiară⁵³⁹.

În doctrină se menționează despre faptul că, în calitate de obiecte ale percheziției, în afară de cele expuse *supra*, pot figura file rupte din documentele de evidență analitică; acordurile cu contractorii; înregistrări ale discuțiilor cu partenerii de afaceri; înscrisuri în ciornă privind cantitatea producției fabricate, mărimea veniturilor, cantitatea producției furnizate, decontările reciproce în numerar, care nu au fost reflectate în documente; aparatele de casă care nu sunt luate la evidență; agendele; pașapoarte ale persoanelor din al căror nume au fost perfectate documente financiare, în cazul tranzacțiilor fictive; sigilii și ștampile falsificate; acte normative cu marcaje în text și pe margini, care ne vorbesc despre informarea anumitor persoane în privința ordinii normative de evidență a obiectelor impozabile⁵⁴⁰.

⁵³⁷ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 170-171.

⁵³⁸ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 148.

⁵³⁹ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 175.

⁵⁴⁰ СЕРОВА, Е. Б. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 443.

Pe această categorie de cauze penale, percheziția este posibilă și în procesul reținerii persoanelor pentru acte de corupție (de exemplu, mituirea conducătorului întreprinderii, a persoanelor ce efectuează evaluarea bunurilor etc.). Este posibilă atât percheziția corporală, cât și percheziția biroului de serviciu, a mijloacelor de transport și a apartamentului persoanei reținute. În procesul cercetării cauzelor penale referitoare la insolabilitatea fictivă sau insolabilitatea intenționată, percheziția poate fi efectuată și în vederea descoperirii documentelor care vorbesc despre activitatea infracțională a făptuitorului sau a bunurilor obținute pe cale infracțională. Presupuneri despre faptul unde bănuitul sau învinuitul ar ascunde obiectele căutate pot fi înaintate, formulate, în funcție de caracteristica psihologică a persoanei, în baza faptelor deja cunoscute și a comportamentului pe care îl manifestă. Verificarea acestor presupuneri în procesul percheziției, de regulă, contribuie la eficientizarea acestei acțiuni de urmărire penală⁵⁴¹.

Descoperirea mijloacelor de probă prin percheziție nu poate fi, în nici un caz, lăsată la voia întâmplării, fără o organizare atentă și riguros pregătită, îndeosebi în cazuri mai complexe⁵⁴². Etapa de pregătire a percheziției posedă aspectul tactic și aspectul procesual. Aspectul procesual se limitează la pregătirea documentelor necesare (întocmirea ordonanței motivate de percheziție și obținerea autorizației judecătorului de instrucție), pe când aspectul tactic cuprinde trei etape, care condiționează rezultatul percheziției, și anume: 1) adoptarea deciziei de efectuare a percheziției; 2) acumularea informației orientative, necesare pentru efectuarea percheziției; 3) planificarea realizării percheziției⁵⁴³.

Pregătirea pentru efectuarea percheziției include: a) stabilirea scopurilor și sarcinilor ei; acumularea informațiilor necesare cu caracter orientativ (locul percheziției, persoana celui percheziționat, calitățile și semnele obiectelor căutate etc.); b) stabilirea timpului pentru efectuarea percheziției și selectarea participanților care vor fi antrenați la efectuarea ei, distribuirea obligațiilor între ei și instructajul acestora; c) întocmirea planului și consecutivității acțiunilor în procesul efectuării percheziției; d) selectarea și pregătirea mijloacelor tehnice corespunzătoare și a mijloacelor de transport.

În scopul efectuării eficiente a percheziției, urmează să apelăm la asistența specialiștilor corespunzători. În calitate de surse de informare pentru determinarea condițiilor tactice ale efectuării percheziției pot fi procesele-verbale ale anumitor acțiuni de urmărire penală (cercetarea la fața locului, audierea martorilor și a părților vătămate), rapoartele de expertiză,

⁵⁴¹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 203.

⁵⁴² STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 148.

⁵⁴³ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 120-122.

actele de revizie, constatările specialiștilor⁵⁴⁴.

Cunoașterea exactă a locului în care urmează să se efectueze percheziția este o regulă ce trebuie respectată în toate împrejurările, cu atât mai mult în cazurile complexe. Aceasta vizează, în general, dispunerea locului, caracteristicile de construcție sau topografice, destinația sa, persoanele care locuiesc sau au acces în spațiul percheziției etc.⁵⁴⁵.

Percheziția poate fi efectuată atât în încăperile ce aparțin persoanei juridice sau antreprenorului individual, cât și la locul de trai al persoanelor atrase la răspundere penală. În procesul percheziției, în încăperile persoanei juridice (ale antreprenorului individual), atât debitor, cât și creditor (dacă sunt temeiuri de a presupune despre implicarea lui în comiterea infracțiunii), este necesar să asigurăm prezența reprezentantului administratorului acestei persoane. În afară de documentele pe purtător de hârtie, este rațional să ridicăm și calculatoarele folosite pentru evidența contabilă, din care considerent, trebuie să planificăm participarea specialistului din domeniul tehnologiilor informaționale la această acțiune de urmărire penală. El ne va ajuta să organizăm deconectarea calculatoarelor astfel, ca să nu fie pierdute sau deteriorate informațiile necesare. Ulterior, aceste calculatoare vor fi examinate sub aspectul prezenței informațiilor de „contabilitate neagră”, a contractelor și a altor documente care se referă la înstrăinarea ilegală a bunurilor, fiind tănuite de organul de urmărire penală. De asemenea, pe durata efectuării percheziției pe teritoriul întreprinderii-debitor, este rațional să folosim înregistrarea video și fotografia judiciară. La momentul percheziției, nu este cunoscut, de fiecare dată, întregul spectru și volum al acțiunilor infracționale. De aceea informațiile privind aflarea pe teritoriul persoanei juridice (a antreprenorului individual) a anumitor bunuri materiale și echipamente, fixarea stării și aspectului exterior al acestora poate contribui, pe viitor, la stabilirea circumstanțelor cauzei. Mai mult ca atât, prezența fotografiilor poate fi de folos, pe viitor, la întocmirea documentelor procesuale privind aplicarea sechestrului pe bunurile debitorului și la prevenirea ulterioarelor acțiuni criminale de înstrăinare a acestora⁵⁴⁶.

Prezintă, de asemenea, importanță cunoașterea persoanelor la care se va efectua percheziția. De regulă, informațiile se referă la personalitatea, la gradul de cultură, profesia și funcția exercitată, viața de familie, relațiile cu vecinii, cu diverse alte persoane, îndeosebi, cu prietenii mai apropiați, pasiunile, muncile din gospodărie, pe care se pricepe să le facă, alte activități pe care le desfășoară. Se vor avea în vedere, de asemenea, și persoanele care locuiesc cu cel care va fi percheziționat, indiferent de faptul dacă acestea sunt membri ai familiei sau

⁵⁴⁴ РЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 133-134.

⁵⁴⁵ STANCU, Em., MANEA T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 149.

⁵⁴⁶ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 176-177.

chiriași, precum și rudele cu care întreține relații strânse și pe care le frecventează mai des. Acest lucru se impune – cu atât mai mult – în ipoteza existenței unor presupuneri întemeiate că obiectele căutate pot fi ascunse la rudele sau prietenii mai apropiați⁵⁴⁷.

Dacă efectuarea percheziției poate fi amânată pentru o anumită perioadă de timp, este rațional să colectăm, cu ajutorul ofițerilor de investigații, informații detaliate privind persoana percheziționată și cele care locuiesc cu ea; să se organizeze supravegherea și urmărirea persoanei percheziționate; să clarificăm dacă persoana percheziționată deține arme și dacă este capabilă să opună rezistență celor care percheziționează sau participă la reținere. În orice caz, urmează să reieșim din faptul că persoana percheziționată, presupunând o eventuală și posibilă percheziție, se va pregăti fundamental pentru efectuarea ei. Din punct de vedere psihologic, este important ca ofițerul de urmărire penală să poată modela acțiunile celui percheziționat, să asigure, cu iscusință tactică, sistematizarea căutării și analiza comportamentului persoanei percheziționate⁵⁴⁸.

Perchezițiile la locul de trai al bănușilor sunt efectuate în caz de neprezentare de către aceștia a documentelor privind bunurile și dările de seamă contabile, însă eficiența lor, de regulă, nu este mare, deoarece, după începerea urmăririi penale, este nevoie de ceva timp pentru a obține autorizație în vederea efectuării perchezițiilor la domiciliu. Or, persoana bănușă află despre inițierea cercetării și, presupunând eventuala percheziție, se va strădui să se debaraseze de documentele care-l compromit. De asemenea, pentru căutarea și depistarea documentelor ascunse, este rațional să efectuăm percheziția în garajele și vilele bănușilor. De regulă, bănușii consideră că organele de urmărire penală nu cunosc locul de aflare al acestor bunuri imobile și de frecvente ori anume aici pregătesc ascunzișuri⁵⁴⁹.

În acest fel, la procedeele tactice privind efectuarea percheziției putem atribui: a) obținerea și folosirea informațiilor operativ-investigative privind persoana percheziționată și locul percheziției; b) planificarea percheziției cu determinarea clară a componenței participanților pregătiți din punct de vedere profesional; c) folosirea factorului surpriză pentru efectuarea percheziției și pătrunderea în încăperea percheziționată; d) prezența învinutului la efectuarea percheziției, în cazul în care acesta nu se află sub arest preventiv; e) interzicerea persoanelor aflate în încăpere sau la locul unde se efectuează percheziția, precum și persoanelor care au intrat în această încăpere sau au venit în acest loc, să plece ori să comunice între ele sau cu alte persoane, până la terminarea percheziției; f) determinarea modalității de efectuare a

⁵⁴⁷ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 150.

⁵⁴⁸ АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИНСКАЯ, Е. Р. *Криминалистика*. Op.cit., c. 589.

⁵⁴⁹ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 177.

acțiunilor de căutare și a numărului de persoane antrenate în percheziție, reieșind din situația creată; g) determinarea combinațiilor de modalități și condiții de supraveghere a comportamentului persoanei la care se efectuează percheziția⁵⁵⁰; h) identificarea procedeele de neutralizare a împotrivirii față de percheziție de către persoanele cointerestate; i) participarea specialiștilor și determinarea mijloacelor tehnico-științifice și a procedeele de ridicare a informațiilor electronice, precum și pentru descoperirea locurilor camuflate, deghizate, unde sunt păstrate obiectele, bunurile și documentele necesare pentru cauza penală⁵⁵¹.

Stabilirea celui mai potrivit moment pentru efectuarea percheziției are o semnificație deosebită pentru reușita acestui act procedural⁵⁵². Deci un procedeu tactic important al percheziției îl reprezintă caracterul inopinat și neașteptat, care presupune conspirativitatea luării hotărârii privind efectuarea ei și deplasarea pe ascuns a participanților la locul efectuării acesteia. Ofițerul de urmărire penală trebuie să se prezinte proprietarului (posesorului) încăperii, să-l anunțe despre percheziție, să-i aducă la cunoștință ordonanța motivată a organului de urmărire penală și autorizația judecătorului de instrucție privind percheziția. Este necesar să stabilim identitatea tuturor persoanelor prezente pe interiorul obiectului percheziționat, să li se explice drepturile și obligațiunile, iar proprietarului (posesorului) să i se propună să transmită benevol obiectele, bunurile și documentele căutate.

Dacă acestea sunt predate de bunăvoie și ofițerul de urmărire penală nu are dubii în privința tănuirii obiectelor căutate, el se poate limita la ridicarea celor predate, renunțând la efectuarea percheziției. Totodată, în opinia autorului S. P. Rezvan, „transmiterea benevolă a obiectelor căutate nu constituie un impediment pentru a continua efectuarea percheziției planificate⁵⁵³. În opinia noastră, această afirmație a autorului vizat nu este corectă și, mai mult decât atât, încalcă flagrant prevederile alin. (5) din art. 128 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, unde se spune că, „...dacă obiectele și documentele căutate se predau benevol, persoana care efectuează urmărirea penală se limitează la ridicarea acestora, fără a mai efectua alte măsuri de investigații”.

Percheziția, efectuată în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate infracțională are unele particularități specifice, determinate de faptul că, în afară de bunurile materiale, găsite și ridicate în vederea asigurării recuperării prejudiciului cauzat prin infracțiune, o atenție aparte este acordată căutării documentelor și obiectelor ce au legătură cu cauza penală. La acestea putem atribui, de exemplu, ștampilele, sigiliile. Din categoria documentelor ridicate în timpul

⁵⁵⁰ *Криминалистика*. / Под ред. И. Ф. Герасимова и Л. И. Драпкина. Москва, 2000. с. 279.

⁵⁵¹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 135.

⁵⁵² STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 150.

⁵⁵³ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 135.

percheziției urmează să atragem atenție, în primul rând, la cele care confirmă dreptul de proprietate, de posesie asupra bunurilor (adeverințe de înregistrare a dreptului de proprietate asupra loturilor de teren, încăperilor etc.); la contractele privind deschiderea conturilor personale și acordarea serviciilor bancare, la actele pe mijloacele de transport etc.; în al doilea rând, urmează să ne concentrăm atenția asupra documentelor ce caracterizează activitatea întreprinderii-debitor, materialele de evidență neoficială. Acestea, de regulă, se referă la corespondența personală (scrisori, telegrame, agende de serviciu, purtători electronici de informații etc.). Nu este exclus ca o parte a informațiilor privind activitatea economico-financiară să se regăsească în memoria calculatoarelor sub forma înscrisurilor în ciornă a evidenței contabile, a circumstanțelor efectuării anumitor operațiuni economice și financiare⁵⁵⁴.

În situația în care organul de urmărire penală intenționează să examineze în cadrul percheziției sistemele și rețelele informatice, alte dispozitive electronice, existente în încăperea sau asupra persoanei percheziționate, atunci în cuprinsul actelor procesuale cu privire la dispunerea, solicitarea autorizării și autorizarea acțiunii de urmărire penală trebuie să fie indicate și dispozitivele electronice care urmează a fi percheziționate⁵⁵⁵. În procesul pregătirii pentru percheziție, ofițerul de urmărire penală: va constata ce fel de echipament se află în încăperea ce urmează a fi percheziționată, precum și cantitatea acestuia; va stabili dacă sunt folosite dispozitive de alimentare autonomă, precum și consecințele deconectării energiei electrice; va studia personalitatea proprietarului (utilizatorului) sistemului informatic, aptitudinile lui profesionale în domeniul IT etc.⁵⁵⁶.

Dacă există suficiente temeiuri de a presupune că persoana prezentă în încăperea în care se efectuează percheziția are asupra sa mijloace de comunicare, purtători de informație electronică, obiecte destinate pentru distrugerea datelor informatice, inițial, urmează a fi efectuată percheziția ei corporală, în vederea depistării și ridicării acestor obiecte⁵⁵⁷. În urma percheziției, se întocmește un proces-verbal, în care se indică în ce loc și în care circumstanțe au fost descoperite obiectele și documentele necesare, care este starea lor. Dacă în procesul percheziției au fost întreprinse încercări de a nimici sau a ascunde obiectele, documentele ce urmau a fi ridicate, acest fapt este menționat în procesul-verbal, cu specificarea măsurilor întreprinse.

⁵⁵⁴ ТРИШКИНА, Е. А. *Расследование преступлений в сфере налогообложения*. Волгоград, 2001, с. 52.

⁵⁵⁵ PURICI, S. *Metodica cercetării infracțiunilor din domeniul informaticii*. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 122; LUNGU, S., TILEA, M., VOINEA, D. Cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor săvârșite prin mijloace electronice. În: *Investigarea criminalistică a locului faptei*. București: Ed. Luceafărul, 2004, p. 206.

⁵⁵⁶ PURICI, S. *Metodica cercetării infracțiunilor din domeniul informaticii*. Op.cit., p. 122.

⁵⁵⁷ *Ibidem*, p. 123; ЯБЛОКОВ, Н. П., АЛЕКСАНДРОВ, И. В. *Криминалистика: Учебник*. Москва: Изд. Норма Инфра-М, 2017, с. 665-666.

Ridicarea de obiecte și documente reprezintă o activitate procedurală, consacrată colectării probelor materiale ale infracțiunii, care constă în solicitarea și ridicarea silită a anumitor obiecte și documente, ce prezintă interes pentru cauză, aflate în posesia persoanelor fizice și juridice⁵⁵⁸. Ea se constituie într-o activitate de sine stătătoare și nu trebuie să fie confundată cu activitatea de căutare, relevare, fixare și ridicare a urmelor și mijloacelor materiale de probă, desfășurată cu ocazia cercetării locului faptei, și nici cu aceea care se efectuează în cadrul percheziției⁵⁵⁹.

Ridicarea reprezintă cea mai eficientă și mai frecvent întâlnită acțiune de urmărire penală, în cazul infracțiunilor referitoare la insolvabilitate. Ridicarea se efectuează în scopul obținerii documentelor oficiale, aflate la secretariat, în arhivă, contabilitate, la conducătorul întreprinderii, la contragenți, în instituțiile bancare și în alte instituții de creditare⁵⁶⁰. Ridicarea, în comparație cu percheziția, are un caracter mai puțin conflictual, în plus, există mai puține probleme ce țin de organizarea și efectuarea acesteia⁵⁶¹.

De obicei, de la suspect și partenerii lui de afaceri se ridică numeroase și voluminoase documente și/sau obiecte, inclusiv informații computerizate, care la fața locului, practic, nu pot fi supuse examinării minuțioase, din lipsă de timp și din alte considerente. Acest lucru se realizează apoi în condiții de birou, cu participarea specialiștilor respectivi și utilizarea mijloacelor tehnico-criminalistice necesare⁵⁶². În cauzele referitoare la insolvabilitate, un rol important îl au documentele de diferite genuri. Informațiile care se conțin în ele, conform regulilor generale, nu pot fi obținute din alte surse. Această afirmație este aplicabilă, practic, în raport cu toate infracțiunile economice⁵⁶³, având particularități specifice și în privința infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată.

Prima dintre acestea constă în determinarea locurilor tipice de descoperire și ridicare a lor. Ele sunt determinate de cele cinci direcții ale etapei inițiale de cercetare: a) persoana juridică debitor; b) persoanele juridice partenere în cadrul tranzacțiilor nefavorabile; c) persoanele fizice și juridice – părți vătămate ale infracțiunii (creditorii); d) materialele examinării cauzelor referitoare la insolvabilitate din instanța de judecată; e) materialele verificărilor, efectuate de

⁵⁵⁸ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 355.

⁵⁵⁹ CÂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică. Tradiție și modernism*. Op.cit., p. 354.

⁵⁶⁰ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 173.

⁵⁶¹ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 145.

⁵⁶² LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 170.

⁵⁶³ ШАДРИН, В. В. *Основы бухгалтерского учета и судебно-бухгалтерской экспертизы*: Учебник для вузов. Москва: Изд. Юристъ, 2000; ШЕСТАКОВ, А. В., ШЕСТАКОВ, Д. А. *Введение в судебно-бухгалтерскую экспертизу*. / 2-е изд., перераб. и дополн. Москва: Изд. Дом «Дашков и Ко», 2000.

diferite organe de control.

Particularitatea documentelor care urmează a fi ridicate în procesul investigării constă în determinarea cercului și volumului lor. În cazul primelor trei categorii de persoane juridice, nominalizate *supra*, urmează a fi ridicate documentele prin care au fost perfectate nu doar tranzacțiile nefavorabile, dubioase, dat și toate actele legate de operațiunile financiar-economice analogice. Aceasta este relevant pentru efectuarea controalelor contradictoriale. În mod obligatoriu, de asemenea, sunt ridicate și actele justificative, care confirmă faptul folosirii (executării fictive) a obligațiunilor contractuale corespunzătoare și corespondența de afaceri curentă în privința acestor tranzacții (contracte).

În șirul de documente referitoare la insolvabilitate, aflate în instanța de judecată, cea mai mare valoare o dețin două categorii de documente, în funcție de persoana care a inițiat procedura de insolvabilitate: a) cele adresate de către creditorii pentru justificarea cerințelor sale și obiecțiile perfectate documentar din partea organizației-debitor, în caz de înaintare a cererii de către creditor; b) informațiile referitoare la starea financiară a organizației-debitor și a creditorilor ei, în caz de înaintare de către debitor a cererii de recunoaștere a insolvabilității⁵⁶⁴.

În primul caz, la dispoziția organului de urmărire penală sunt puse următoarele informații: cercul persoanelor-creditori și adresele lor; quantumul pretențiilor față de debitori și obligațiunile din care ele derivă; hotărârile definitive ale instanțelor de judecată; probe privind transmiterea spre executare a titlurilor executorii către serviciul de executori judecătorești; cele mai importante acte primare, care justifică datoria debitorilor.

În cel de-al doilea caz, au relevanță informațiile referitoare la: mărimea datoriilor față de creditorii; divizarea lor pe categorii; justificarea imposibilității de a satisface integral cerințele creditorilor; bunurile deținute de debitor, inclusiv mijloacele bănești și sumele datorate; rechizitele bancare ale organizației-creditor⁵⁶⁵.

Documentele ce urmează a fi ridicate pot fi clasificate în următoarele grupe: 1) documentele de constituire a persoanei juridice; 2) documentele care reflectă activitatea economico-financiară a întreprinderii pe întreaga perioadă ce prezintă interes (actele de evidență internă, de evidență contabilă și fiscală); 3) documentele privind deschiderea și întreținerea conturilor bancare ale persoanelor fizice și juridice, documentele de plată și decontare privind contabilizarea operațiunilor cu alte persoane fizice și juridice, documentele referitoare la depozitele bancare, titlurile de valoare, înscrisurile în ciornă etc.; 4) extrasele privind circulația

⁵⁶⁴ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 94-95.

⁵⁶⁵ *Ibidem*, c. 95.

mijloacelor bănești, aflate în conturile bancare; 5) documentele deținute de alte persoane fizice și juridice, care reflectă efectuarea anumitor tranzacții, decontările și procurarea bunurilor materiale; 6) documentele privind folosirea serviciilor bancare de către această organizație, aflate în posesia altor persoane fizice și juridice; 7) acte ale controalelor de audit în cadrul organizației, cele financiare și de evidență statistică; 8) documentele care vorbesc cauzarea de prejudicii cetățenilor, persoanelor juridice sau statului de pe urma infracțiunilor de insolabilitate (certificate de la organele fiscale privind datoriile și dinamica lor, documentele care confirmă restanțele la achitarea salariilor etc.). Mai mult ca atât, este necesar să obținem și hotărârile instanțelor de judecată privind încasarea sumelor datorate creditorilor; 9) documentele care confirmă executarea sau neexecutarea hotărârilor judecătorești.

Urmează să reținem și faptul că bunurile întreprinderii, care reprezintă obiectul infracțiunilor legate de insolabilitate, nu pot fi ridicate, în privința lor urmând a fi aplicată punerea sub sechestru⁵⁶⁶. De asemenea, prin verificări discrete, organul de urmărire penală se va asigura că obiectele și înscrisurile cunoscute, care urmează a fi ridicate, se află în locurile și la persoanele vizate. Aceste investigații trebuie efectuate cu atenție, spre nu a avertiza persoanele interesate și a le oferi posibilitatea de a distruge sau a ascunde mijloacele de probă, care prezintă interes pentru cauză⁵⁶⁷.

Ridicarea actelor contabile și a altor documente are o importanță enormă la investigarea faptelor de insolabilitate infracțională. Temei pentru ridicare sunt datele faptice stabilite în procesul cercetării, conform cărora se cunoaște cu certitudine locul și persoana la care se află anumite obiecte sau documente, care au importanță pentru cauza penală (art. 126 alin. (1) Cod de procedură penală al Republicii Moldova). Ridicarea documentelor care conțin informații ce constituie secret de stat, comercial, bancar⁵⁶⁸ se face numai cu autorizația judecătorului de instrucție (art. 126 alin. (2) Cod de procedură penală al Republicii Moldova).

Ridicarea actelor contabile reprezintă o acțiune de urmărire penală dificilă și laborioasă. Este cert că, în primul rând, este necesar să luăm măsuri pentru ridicarea documentelor de la persoanele fizice sau de la antreprenorii care au legătură cu faptele de insolabilitate, de la contragenți, inclusiv de la creditorii, de la administratorul pentru insolabilitate etc.⁵⁶⁹.

⁵⁶⁶ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 174-175.

⁵⁶⁷ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 31.

⁵⁶⁸ Despre protecția secretului comercial, bancar etc. și specificul accesului la asemenea informații a se vedea: MOȚOC, C. *Secretul profesional în legea penală a României și în cea a Republicii Moldova*: Studiu de drept penal. Chișinău: CEP USM, 2020.

⁵⁶⁹ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 173-174.

În cazul în care sunt ridicate 1-2 documente, care au un conținut mic, textul acestora poate fi inclus integral în procesul-verbal, indicându-se tipul documentului, dimensiunile etc. Dacă documentul conține mult text, se fixează prima și ultima frază, numărul de pagini⁵⁷⁰.

Dacă acțiunea de urmărire penală este efectuată în încăperea organizației, atunci este necesară participarea reprezentantului ei. La ridicarea actelor contabile, a obiectelor, bunurilor, a căror valoare este greu de stabilit, este necesar să asigurăm participarea specialistului corespunzător, care va atrage atenția ofițerului de urmărire penală la anumite semne ale obiectelor, ce prezintă interes în legătură cu fapta cercetată⁵⁷¹. Până a începe ridicarea, ofițerul de urmărire penală solicită transmiterea benevolă a obiectelor și documentelor ce urmează a fi ridicate, iar în caz de refuz, poate purcede la ridicarea forțată a acestora. Dacă obiectele sau documentele ce urmează a fi ridicate lipsesc la locul indicat în ordonanță, persoana care efectuează urmărirea penală este în drept să facă percheziție. Rezultatul percheziției urmează a fi prezentat, pentru verificare, judecătorului de instrucție în termen de 24 ore (art. 128 alin. (4) Cod de procedură penală al Republicii Moldova).

În literatura de specialitate se vorbește despre următoarele categorii ale ridicării: ridicarea obiectelor și documentelor; ridicarea obiectelor și documentelor care constituie secret de stat sau alt secret ocrotit prin lege; ridicarea obiectelor și documentelor care conțin informații referitoare la depozitele și conturile bancare ale cetățenilor în instituțiile bancare și în instituțiile de creditare. Ridicarea corespondenței telegrafice și poștale, reprezentând una din modalitățile posibile ale activității de căutare a organului de urmărire penală, își are propriul specific⁵⁷². Conform prevederilor art. 14 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, „dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legate de comunicare este asigurat de stat...”. Limitarea acestui drept se admite numai în baza unui mandat judiciar.

Reprezentantul organului de urmărire penală care efectuează percheziția sau ridicarea de obiecte și documente întocmește un proces-verbal. Toate obiectele și documentele ridicate trebuie să fie enumerate în procesul-verbal sau în lista anexată, indicându-se exact numărul, măsura, cantitatea, elementele lor caracteristice și, pe cât e posibil, valoarea lor. În cazul unui număr mare de documente ridicate, este necesar să se întocmească o listă (un borderou) detaliată a acestora, care trebuie anexată la procesul-verbal, iar documentele urmează a fi sigilate.

Efectuarea ridicării este planificată și realizată de urgență la oficiul firmei, al

⁵⁷⁰ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 146.

⁵⁷¹ *Криминалистика: Учебник* / Под ред. Н. П. Яблокова. Москва, 1997, с. 443.

⁵⁷² РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 124-125.

întreprinderii, în locurile de păstrare a documentelor, a bunurilor materiale, la locul de trai al bănuیتului, învinuitului.

Considerăm că, din punct de vedere tactic, ar fi corect ca ofițerul de urmărire penală, până a începe ridicarea, să clarifice dacă persoana la care este efectuată această acțiune de urmărire penală (alta decât bănuیتul, învinuitul) dorește ca, la realizarea ei, să fie prezent apărătorul (avocatul)⁵⁷³. Specificul ridicării în cauzele privind insolvabilitatea infracțională constă în faptul că efectuarea ei este rațională nu doar la debitor, dar și la creditor, la alte persoane care au relații economico-financiare cu debitorul. Desigur, este imposibil să întocmim o listă exhaustivă a tuturor locurilor unde urmează a fi efectuată percheziția și a tuturor obiectelor și documentelor care trebuie ridicate. În fiecare caz concret, ofițerul de urmărire penală trebuie să se consulte cu specialiștii respectivi, de exemplu, cu reprezentanții Serviciului Fiscal de Stat.

În continuare, vom prezenta o listă-model a tuturor documentelor care pot fi ridicate și a posibilelor locuri de aflare a acestora:

1. La întreprinderea-debitor (în cancelarie, contabilitate, serviciul juridic, secția resurse umane): a) documentele de constituire a persoanei juridice; b) documentele ce țin de relațiile contractuale; c) documentele de evidență contabilă și dările de seamă, actele de apreciere a valorii bunurilor și de nimicire a lor, adeverințe privind circulația bunurilor materiale și a mijloacelor bănești, privind sumele datorate, amprente ale ștampilelor și sigiliilor, acte privind componența numerică a colaboratorilor, informații privind numărul de persoane concediate, obligațiunile funcționale ale personalului de conducere, fișele de post, documentele ce stabilesc dreptul de proprietate asupra bunurilor debitorului, corespondența cu alte întreprinderi, hotărârile judecătorești adoptate în baza acțiunilor creditorilor, în cauzele privind insolvabilitatea debitorilor; d) datele privind membrii organelor de administrare a debitorului și acționarii acestuia;

2. În instituțiile bancare: a) documentele de constituire; b) documentele privind desemnarea conducătorului și contabilului-șef al întreprinderii; c) mostrele de semnătură ale conducătorului, contabilului-șef, amprenta de sigiliu a întreprinderii; d) extrase din conturile personale ale întreprinderii-debitor; e) foi folosite din cărțile de cecuri, ale bonurilor de plată, cererile privind eliberarea mijloacelor bănești în numerar; f) contractele pentru tranzacțiile în valută, pașapoartele tranzacțiilor, în cazul în care debitorul a efectuat operații economico-

⁵⁷³ ВЛАСЕНКО, Н. В., КРАСНОВ, А. В. Современные проблемы обеспечения прав участников следственных действий. В: *Защита прав личности в уголовном праве и процессе.* / Под ред. Н. А. Лопашенко, С. А. Шейфера. Саратов, 2003, с. 159.

financiare în valută străină etc.⁵⁷⁴

3. La debitori și creditori: a) contractele, documentele de plată privind eliberarea și restituirea mijloacelor bănești și a altor bunuri, corespondența cu debitorul; b) hotărârile judecătorești referitoare la litigiile cu debitorul; c) procesele-verbale ale ședințelor creditorilor, rapoartele administratorilor de insolabilitate și alte documente legate de desfășurarea procedurii de insolabilitate.

4. În cadrul fondurilor, în instituțiile de stat și în agențiile de reclamă: a) raportul privind semnele de insolabilitate ale debitorului; b) actele de inventariere, revizie și ale controalelor de audit; c) adeverință privind înregistrarea de stat; d) confirmări de la Serviciul Fiscal de Stat privind respectarea legislației fiscale; e) dările de seamă privind bilanțul debitorului; f) acte eliberate de Serviciul vamal privind înregistrarea întreprinderii în calitate de participant la relațiile economice externe; g) materiale ale mijloacelor de informare în masă, adeverințe ale agențiilor de reclamă; h) materiale privind luarea la evidență și scoaterea de la evidență a mijloacelor de transport și alte acte relevante referitoare la ele; i) materiale privind înregistrarea tranzacțiilor cu bunuri imobile ale întreprinderii, ale conducătorilor ei, ale rudelor și cunoscuților acestora.

De la organele cu funcții de antimonopol urmează să obținem informații privind persoanele fizice ce se regăsesc în organele de conducere ale debitorului și în organele de administrare ale altor persoane juridice, care au interese de afaceri pe piață. În cazul în care ținerea și administrarea registrului acționarilor (creditorilor) debitorului este pusă în sarcina unei organizații specializate (registrator), de la ea trebuie ridicat registrul acționarilor (creditorilor) debitorului.

5. Documente și materiale ale organelor judiciare: a) sentințe, încheieri și hotărâri ale instanțelor de judecată; b) cererea depusă în instanță referitor la inițierea procedurii de insolabilitate și încheierea instanței privind demararea acestei proceduri etc.

6. De la administratorii autorizați: toate actele și documentele legate de procedura de insolabilitate.

Atât în procesul pregătirii, cât și al efectuării ridicării, trebuie să reținem că nu ne putem limita doar la ajutorul specialistului contabil. Astfel, de exemplu, pentru ridicarea purtătorilor de informații din calculatoare, pentru asigurarea integrității informației ridicate, putem avea nevoie și de asistența specialiștilor din domeniul tehnicii de calcul⁵⁷⁵. Urmează a fi ridicate toate dispozitivele și mijloacele tehnice, destinate pentru conectarea la rețelele informatice. De

⁵⁷⁴ ПЕЗБАВ, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 126-127.

⁵⁷⁵ ПЕЗБАВ, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 128-129.

asemenea, trebuie ridicate toate suporturile de stocare a informației electronice (flash-urile USB, discurile optice etc.), pe care pot fi stocate produsele-program sau părțile componente ale acestora, destinate pentru comiterea infracțiunii, informațiile obținute în urma săvârșirii infracțiunii etc.⁵⁷⁶.

În cadrul efectuării ridicării, trebuie audiați toți utilizatorii cu privire la parolele sistemelor informatice ridicate (alăturat, loginul și parola de acces), precum și parola BIOS, codul de deblocare a tastierei, codul de deblocare a ecranului, alte protecții de tip software/hardware, întrebarea secretă și răspunsul pentru parolă. Fiecare caracter al parolei trebuie notat separat, ținând cont de alfabetul și registrul caracterului⁵⁷⁷. De asemenea, în caz de depistare a faptelor de insolvabilitate infracțională, organul de urmărire penală solicită copiile documentelor necesare, care, ulterior, vor fi folosite în calitate de probe în cauzele penale. Aici este necesar să reținem că, în materialele proceselor de insolvabilitate aflate în instanțele de judecată, originalele documentelor primare se întâlnesc foarte rar, deoarece acestea sunt examinate de instanță, fiind ulterior restituite persoanelor care au participat la ședință, în dosar păstrându-se doar copiile. În asemenea cazuri, organul de urmărire penală se află în posesia informațiilor referitoare la documentele păstrate nemijlocit la întreprindere. În continuare, caracterul documentelor ridicate depinde de procedura de insolvabilitate, determinată de instanța de judecată (supravegherea, redresarea situației financiare, administrarea externă, procedura de concurs) și de ordinea de efectuare a acesteia, stabilită de lege⁵⁷⁸.

Ridicarea documentelor face posibilă retragerea și anexarea în calitate de corpuri la materialele cauzei a documentelor de constituire, a celor vizând deschiderea și întreținerea conturilor persoanelor fizice și juridice, a contractelor, proceselor-verbale și actelor privind înstrăinarea, darea în arendă sau transmiterea cu titlu gratuit a bunurilor, utilajelor, instalațiilor, mijloacelor de transport etc. Ridicarea copiilor de pe procuri de la notar, eliberate persoanelor fizice pentru reprezentarea intereselor întreprinderii falimentate în procesul încheierii tranzacțiilor, face posibilă identificarea temeiurilor pentru audierea „persoanelor de încredere” și creează premise pentru stabilirea rolului lor în mecanismul insolvabilităților infracționale.

O particularitate a ridicării de documente pe această categorie de cauze penale o reprezintă necesitatea folosirii actelor în original în procesul obținerii consultațiilor din partea

⁵⁷⁶ PURICI, S. *Metodica cercetării infracțiunilor din domeniul informaticii*. Op.cit., p. 124; СМЕРНОВА, И. Г. Et al. *Киберпреступность: криминологический, уголовно-правовой, уголовно-процессуальный и криминалистический анализ*. Москва: Изд. Юрлитинформ, 2016, с. 238; САВЕЛЬЕВА, М. В., СМУШКИН, А. Б. *Криминалистика: учебное пособие*. Москва: Изд. Юстиция, с. 216.

⁵⁷⁷ PURICI, S. *Metodica cercetării infracțiunilor din domeniul informaticii*. Op.cit., p. 124;

⁵⁷⁸ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., с. 95-96.

specialiștilor, al efectuării reviziilor precum și al expertizelor judiciar-contabile și judiciar-economice. Documentele care urmează a fi ridicate pot fi clasificate în următoarele categorii: a) documente-temeiuri pentru efectuarea evidenței operațiunilor de casierie, a operațiunilor bancare, a decontărilor între organizații, pentru retribuirea muncii, pentru evidența mijloacelor materiale și mijloacelor de bază, a cheltuielilor de producție, a producției finite și a realizării ei, a rezultatelor financiare ale activității organizației; b) documentele primare privind evidența operațiunilor indicate *supra*; c) extrasele de înregistrare a documentelor primare cu referire la operațiunile nominalizate; d) acte de evidență și înregistrare privind executarea documentelor primare; e) documentele de evidență analitică și sintetică; e) actele de contabilitate consolidată, de evidență contabilă și de control; f) documentele de înregistrare, tehnice, instrucțiunile de ramură, licențe, certificate etc.

Ridicarea documentelor trebuie efectuată imediat după începerea urmăririi penale. Întârzierea, în acest sens, poate determina pierderea lor și, respectiv, imposibilitatea efectuării inventarierilor, a reviziei documentare și a expertizelor economice⁵⁷⁹.

Ridicarea bunurilor organizației aflate în incapacitate de plată. Această acțiune se poate confrunta cu anumite dificultăți în procesul realizării ei, în special în cazurile când bunurile sunt de proporții mari. Chestiunile organizatorice, legate de pregătirea transportului, a tehnicii de încărcare și a locurilor de depozitare trebuie soluționate din start. În asemenea situații, ofițerul de urmărire penală poate folosi ajutorul organizațiilor-creditori, cointerestate în returnarea bunurilor, înstrăinate de către persoanele cointerestate din complexul patrimonial al întreprinderii falimentate⁵⁸⁰. Ridicarea de obiecte sau de înscrisuri poate servi la obținerea unor modele sau piese de comparație, utile identificării instrumentelor folosite în săvârșirea unei infracțiuni, ca și identificării persoanei după scris, cum este, de exemplu, autorul unui fals⁵⁸¹.

Pentru ridicarea completă și bine determinată a documentelor și consultarea lor, în acest sens, este necesară invitarea unui specialist din domeniul financiar-fiscal (contabil, economist, auditor, revizor, inspector fiscal). Consultantul specialist poate fi antrenat nu doar la întocmirea borderoului documentelor care urmează a fi ridicate, ci și pentru participarea nemijlocită la efectuarea ridicării (inclusiv la ridicarea calculatoarelor și a purtătorilor magnetici de informații). Specialistul, în procesul ridicării, va contribui la descrierea corectă a documentelor ridicate în

⁵⁷⁹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 181-183.

⁵⁸⁰ *Ibidem*, c. 183.

⁵⁸¹ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 174.

procesul-verbal⁵⁸².

După finalizarea acțiunii de ridicare, organul de urmărire penală poate aplica sechestrul pe bunurile, documentele și titlurile de valoare ale făptuitorului, activitate care este descrisă cu lux de amănunte în literatura de specialitate⁵⁸³, ea având menirea de a asigura desfășurarea corespunzătoare a urmăririi penale în cauzele penale referitoare la infracțiunile de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

4.3. Audierea persoanelor în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictive

Ascultarea reprezintă actul procedural prin care anumite persoane – martorul, bănuitul, învinuitul, celelalte părți, cu privire la care există o presupunere că dețin informații în legătură cu infracțiunea sau cu făptuitorul acesteia – sunt chemate să dea relații sau explicații în fața organelor judiciare penale⁵⁸⁴. Audierea (ascultarea) este o acțiune de urmărire penală și de tactică criminalistică, ce constă în obținerea, în corespundere cu prevederile Codului de procedură penală, de la persoana citată sau prezentată, a declarațiilor referitor la circumstanțele și alte date ale faptei cercetate și fixarea acestora în procesul-verbal respectiv⁵⁸⁵. Aceasta are ca scop dobândirea și fixarea de către organul de urmărire penală, în conformitate cu legislația în vigoare, a declarațiilor audiatului cu privire la informațiile cunoscute de acesta, care fac parte din obiectul probatoriului în cauzele penale⁵⁸⁶.

Audierea este cea mai răspândită și, totodată, cea mai complicată acțiune de urmărire penală, efectuată în procesul cercetării actelor de insolvabilitate infracțională⁵⁸⁷. Administrarea probei testimoniale constând în ascultarea persoanelor chemate să depună mărturie într-un proces, aprecierea declarațiilor (depozițiilor) și valorificarea acestora fac parte din acele activități judiciare, în care este pusă pregnant în evidență necesitatea respectării, în egală măsură, atât a prevederilor procesuale, cât și a regulilor tactice criminalistice⁵⁸⁸.

Conceptul teoretic al audierii este constituit din trei componente: juridic, psihologic și tactic. Prevederile inițiale ale tacticii audierii se bazează pe caracterul procesual al ei, pe situația

⁵⁸² BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*. Op.cit., p. 172.

⁵⁸³ ABABEI, E. *Teoria și practica ocrotirii procesual-penale a proprietății*. Chișinău: CEP USM, 2022, p. 53-84; KOPHEBA, З. Арест счетов в коммерческих банках. В: *Уголовное право*. №4/1997, с. 68-70.

⁵⁸⁴ BUTOI, T., STOLOJESCU, Gr., ȘTEFAN, C.-E. *Analiza comportamentală în procesul penal*. Compendiu universitar. / Conform noului Cod de procedură penală. București: Ed. Pro Universitaria, 2014, p. 217-218.

⁵⁸⁵ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 516.

⁵⁸⁶ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 153.

⁵⁸⁷ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 136.

⁵⁸⁸ STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. / Ediția a IV-a. București: Ed. Universul juridic, 2007, p. 375.

de urmărire penală, în cadrul căreia este efectuată audierea, pe caracteristica persoanei celui audiat, cu luarea în calcul a funcției deținute, a atitudinii față de faptul insolabilității (creditor, partener de afaceri etc.), pe linia prognozată de comportament în cadrul audierii⁵⁸⁹.

Pentru a efectua cu succes o audiere, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să aibă o idee clară despre ce informații dorește să obțină și prin ce metode și mijloace. Ansamblul circumstanțelor pe care reprezentantul organului de urmărire penală intenționează să le clarifice se numește *obiectul audierii*. Acestea includ circumstanțele legate de evenimentul infracțional în sine (modul în care a fost comis, locul, timpul, consecințele etc.); elemente care stabilesc sau resping vinovăția anumitor persoane și motivele acțiunilor lor, factori care influențează gradul și natura responsabilității bănuțului, învinutului, precum și aspecte legate de caracterul și mărimea prejudiciului cauzat de infracțiune. Obiectul audierii poate include și circumstanțele care au favorizat comiterea actului infracțional, precum și orice alte date relevante pentru stabilirea adevărului în cazul investigat. Obiectul audierii depinde atât de poziția procesuală a persoanei audiate, cât și de informațiile pe care aceasta le poate deține⁵⁹⁰.

Deși legea nu se referă concret la obiectul declarației, aceasta trebuie să se refere, în mod obligatoriu, la faptele și împrejurările de fapt ale cauzei. Ea trebuie să conțină doar expunerea obiectivă a acestora. Aprecierile personale sau subiective nu pot avea caracter de mărturie, decât numai dacă nu ar fi posibilă scindarea lor de depoziția referitoare la fapte⁵⁹¹. Obiectul audierii îl reprezintă diferite circumstanțe care urmează a fi dovedite în cauza penală. Din punct de vedere criminalistic, audierea reprezintă o modalitate de obținere a informațiilor probatoriu-orientative privind circumstanțele faptei, participanții la ea, urmele materiale și ideale, obiectivele social-psihologice și calitățile personale ale celui audiat.

În calitate de participanți la audiere, în funcție de cerințele legii procesual-penală și situația concretă privind investigarea faptelor de insolabilitate, pot fi procurorul, ofițerul de urmărire penală, apărătorul, traducătorul, specialistul, ofițerul de investigații, fapt despre care se face mențiune în procesul-verbal.

O componentă a tacticii audierii pe această categorie de dosare este psihologia comunicării între cei doi participanți la actul de audiere – cel audiat și cel care audiază. Unul dintre factorii de succes importanți este stabilirea tactico-iscusită a contactului psihologic cu persoana audiată. Însă, pentru stabilirea acestui contact, sunt necesare anumite condiții: a)

⁵⁸⁹ БЕЛКИН, Р. С. *Очерки криминалистической тактики*. Волгоград, 1993, с. 159, 163.

⁵⁹⁰ JITARIUC, V., RUSU, V. *Tratat de criminalistică*. Partea II. *Tactica criminalistică*. București: Ed. Pro Universitaria, 2025, p. 407-408. АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИЙСКАЯ Е. Р. *Криминалистика*. Op.cit., c. 612.

⁵⁹¹ MATEUT, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. București: Ed. C. H. BECK, 2012, p. 167.

aplicarea și respectarea legităților psihologice privind perceperea și aprecierea faptelor de către persoană (caracterul, temperamentul, intelectul, studiile); b) calitățile subiective ale persoanei audiate (starea emoțională, particularitățile de persoană, vârsta); c) statutul social.

Cunoașterea și luarea în calcul a acestor legități, a calităților și trăsăturilor persoanei vor fi de folos ofițerului de urmărire penală, în primul rând, pentru a se pregăti mai minuțios și mai detaliat pentru audiere, pe un cerc vast și complex de întrebări; în al doilea rând, avem în vedere neutralizarea intenției celui audiat de a face declarații cu bună-știință false⁵⁹². Prin a face declarații mincinoase se înțelege a afirma neadevărul sau a nega adevărul. Or, afirmațiile mincinoase trebuie să fie privitoare la împrejurări esențiale pentru cauză, adică determinante pentru soluționarea ei⁵⁹³.

Tactica audierii este selectată în funcție de persoana celui audiat, de nivelul posibil de informare referitor la actele de insolvabilitate infracțională, cu luarea în calcul a posibilelor acte de împotrivire urmăririi penale⁵⁹⁴. Ascultarea persoanelor, ca mijloc legal de administrare a probelor testimoniale, reprezintă o activitate complexă, a cărei desfășurare necesită anumite cunoștințe referitoare la psihologia lor, la procesul de formare a declarațiilor acestora. Din acest considerent, urmează să luăm în calcul mecanismele psihologice pe care se bazează acest proces și factorii care îl influențează⁵⁹⁵. O condiție necesară pentru reușita audierii o reprezintă pregătirea tactică iscusită a ei. În procesul pregătirii către audiere, ofițerul de urmărire penală trebuie să întreprindă un complex de măsuri, și anume: studierea materialelor cauzei penale; determinarea obiectului audierii, întrebările care urmează a fi clarificate sau precizate; studierea particularităților psihologice ale persoanei audiate, atribuțiile profesionale și rolul exercitat la întreprindere, relațiile cu ceilalți participanți la proces; selectarea probelor și materialelor necesare, care pot fi de folos în procesul audierii; asigurarea participării la audiere a persoanelor prevăzute de lege, determinarea mijloacelor tehnico-științifice necesare pentru audiere (înregistrarea audio-video); studierea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale, posibilitatea obținerii consultațiilor din partea anumitor specialiști; determinarea consecutivității audierii, dacă este preconizată și audierea altor persoane în cadrul cauzei penale; modalitatea de citare pentru audiere, locul și timpul efectuării audierii; pregătirea planului de audiere⁵⁹⁶.

În procesul pregătirii către audiere, în cauzele referitoare la insolvabilitatea fictivă și

⁵⁹² ЗАКАТОВ, А. А. *Ложь и борьба с нею*. Волгоград, 1999, с. 55, 94.

⁵⁹³ NASTAS, A., CUȘNIR, V. *Răspunderea pentru declarațiile cu rea-voință în dreptul penal*. Chișinău, 2019, p. 174.

⁵⁹⁴ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., с. 198.

⁵⁹⁵ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 360.

⁵⁹⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., с. 138.

insolvabilitatea intenționată, este necesar să analizăm întregul cerc de circumstanțe care urmează a fi stabilit pe această categorie de cauze penale⁵⁹⁷.

Pregătirea ascultării sub raport tactic se va face în funcție de sarcinile urmăririi penale și de activitățile destinate soluționării lor, astfel cum au fost ele planificate de către organul judiciar, în vederea stabilirii adevărului pe etape: 1) *determinarea ordinii de audiere* se face de către organul judiciar, după determinarea problemelor ce se cer clarificate; 2) *fixarea momentului și locului audierii* este un element tactic, în strânsă legătură cu ordinea de ascultare; 3) *organizarea audierii* presupune întocmirea unui plan de ascultare pentru fiecare persoană în parte, mai ales în cazurile dificile și complicate⁵⁹⁸.

Audierea reprezintă o interacțiune obligatorie, necesară a ofițerului de urmărire penală cu participanții la acțiunea de urmărire penală, în legătură cu începerea urmăririi penale, cu scopul de a strânge probele și informațiile necesare privind caracterul, urmele și participanții celor întâmplate. Această interacțiune poate avea loc în situații neconflictuale și în situații de conflict.

În situațiile neconflictuale, ofițerul de urmărire penală poate aplica următoarele procedee tactice: a) celui audiat i se propune să relateze, în ordine cronologică, circumstanțele care prezintă interes pentru urmărirea penală; b) în procesul audierii, celui interogat i se aduc la cunoștință informațiile prezentate de alte persoane sau cele obținute din alte surse procesuale (rapoartele de expertiză etc.); c) sunt prezentate probe care necesită explicații detaliate din partea persoanei audiate⁵⁹⁹. La rândul lor, situațiile de conflict, de durată și intensitate diferită, apar atunci când între participanții la proces se stabilesc raporturi de rivalitate și opoziție⁶⁰⁰.

Practica investigării cauzelor de insolvabilitate infracțională ne permite să evidențiem următoarele categorii de situații de conflict: refuzul celui audiat de a stabili un contact cu ofițerul de urmărire penală și de a face declarații; prezentarea informațiilor cu bună-știință false organului de urmărire penală sau tăinuirea lor; nimicirea sau deteriorarea probelor referitoare la comiterea infracțiunii de către cel audiat, amenințări la adresa altor martori, pentru a-i convinge să prezinte informații în favoarea celui audiat; comiterea acțiunilor ilegale în privința persoanelor care efectuează audierea; crearea artificială a condițiilor unde ofițerul de urmărire penală participă în calitate de „parte conflictuală”, ceea ce determină zădărnicierea sau întreruperea acțiunii de urmărire penală⁶⁰¹.

⁵⁹⁷ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 202-203.

⁵⁹⁸ NAGHI, G. *Criminalistica. Fundamente*. București: Ed. Universul Juridic, 2014, p. 234.

⁵⁹⁹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 139.

⁶⁰⁰ АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОРУХОВ, Ю. Г., РОССИЙСКАЯ Е. Р. *Криминалистика*. Op.cit., c. 503.

⁶⁰¹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 139.

Criminalistica și practica de urmărire penală a elaborat cele mai frecvent aplicate procedee tactice de audiere în situații de conflict, legate anume de stabilirea contactului psihologic⁶⁰². Scopul de bază este de a înțelege și a efectua caracteristica psihologică a persoanei audiate, cunoașterea nivelului ei de educație și cultură, a nivelului intelectual și a concepțiilor despre lume. Pentru stabilirea contactului psihologic, este necesar ca persoanei audiate să i se explice minuțios drepturile procesuale, importanța declarațiilor pentru stabilirea adevărului; să se asigure mobilizarea memoriei celui audiat și dorința de a face declarații veridice; să fie depășite barierele emoționale și starea de tensiune. La aceste procedee tactice ale stabilirii contactului psihologic putem atribui: a) convingerea celui audiat în obiectivitatea ofițerului de urmărire penală și în cunoașterea detaliată a obiectului audierii; b) posedarea cunoștințelor corespunzătoare în domeniile vizate ale economiei; c) cointeresarea celui audiat în prezentarea declarațiilor corecte și comunicarea constructivă cu ofițerul de urmărire penală; d) stabilirea și menținerea unui mediu calm, de afaceri și lipsit de tensiune în procesul audierii; e) manifestarea de tact, răbdare și stăpânire de sine.

Indiferent de impresia pe care o creează persoana audiată, de declarațiile și comportamentul acesteia, ofițerul de urmărire penală trebuie să-și controleze propria stare psihologică și să dirijeze propriile sentimente⁶⁰³. Or, scopul interogatoriului este, prin excelență, atingerea unui standard profesional (descoperirea adevărului cu privire la faptă și persoana făptuitorului, precum și cu privire la împrejurările cauzei), specific probatoriului judiciar pe terenul dreptului⁶⁰⁴. În caz de apariție a situațiilor de conflict în cadrul audierii, ofițerul de urmărire penală trebuie să clarifice cauzele ei, ce anume împiedică persoana audiată să ofere declarații corecte și apoi să ia măsurile necesare pentru înlăturarea lor. În acest sens, sunt recomandate următoarele procedee tactice: a) explicarea importanței și consecințelor prezentării informațiilor veridice de către persoana audiată; b) identificarea și înlăturarea cauzelor și condițiilor care au determinat darea declarațiilor cu bună-știință false; c) convingerea celui audiat în lipsa de sens de a da declarații false; d) detalierea și concretizarea la maximum a declarațiilor persoanei; e) stimularea calităților pozitive a persoanei audiate; e) efectuarea, în caz de necesitate, a audierii repetate și suplimentare.

Este necesar să reținem că audierea repetată a învinuitului pe același capăt de acuzare, în

⁶⁰² DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 388-391; РАТИНОВ, А. Р., ЕФИМОВ, Н. И. *Психология допроса обвиняемого*. Москва, 1988, с. 94; ШИХАНЦОВ, Г. Г. *Юридическая психология*. Москва: Изд. Зерцало, 1998, с. 197-203; ЧУФАРОВСКИЙ, Ю. В. *Юридическая психология: Учебник*. / 3-е издание. Москва: Изд. Проспект, 2003, с. 378-385.

⁶⁰³ ЗАМЫЛИН, Е. И., КОЛОСОВ, Н. Ф. *Проблемы допроса в конфликтной ситуации и пути их решения*. Волгоград, 2002, с. 33.

⁶⁰⁴ BUTOI, T. *Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar*. București: Ed. Pinguin Book, 2004, p. 29; BUTOI, T., STOLOJESCU, Gr., ȘTEFAN, C.-E. *Analiza comportamentală în procesul penal*. Op.cit., p. 168.

caz de refuz al acestuia de a face declarații la prima audiere, poate fi efectuată doar la cererea lui. Este demonstrat că participarea apărătorului la audiere reduce, în mare parte, posibilitatea influenței psihologice asupra celor audiați, împiedică și îngreuiază operarea cu anumite probe, pentru a nu dezvălui înainte de vreme baza probatorie a cauzei⁶⁰⁵. Trebuie să cunoaștem că apărătorii – pe această categorie de infracțiuni – sunt juriști de calificare înaltă, care dețin serioase cunoștințe profesionale în domeniul dreptului civil, al legislației fiscale etc. Orice gafe, chiar nesubstanțiale, admise de ofițerul de urmărire penală, pot reduce la zero valoarea probelor strânse. Totodată, susținem opinia autorului F. Glazârin că aplicarea de către ofițerul de urmărire penală a unor asemenea metode, precum „crearea impresiei exagerate privind nivelul de informare a sa”, „menținerea persoanei în neștiință privind volumul de probe de care dispune” nu sunt ilegale⁶⁰⁶, ele reprezentând niște procedee și combinații tactice, de influență emoțională, menite să convingă persoana să facă declarații conforme adevărului, desigur, cu respectarea normelor de etică profesional-juridică, în acest sens.

4.3.1. Audierea martorilor

Un procedeu important de acumulare a informației probante pe categoria dată de infracțiuni este audierea martorilor, care trebuie realizată, de asemenea, la începutul cercetărilor. Prin aceste audieri, ofițerul de urmărire penală poate pătrunde mai bine în esența celor săvârșite, a încălcărilor comise și a legăturii cauzale a acestora cu consecințele faptei⁶⁰⁷.

Ascultarea martorilor reprezintă activitatea cu frecvența cea mai ridicată și, în același timp, activitatea căreia i se consacră o mare parte din timp, un mare volum de muncă, reprezentând, de multe ori, pentru organele judiciare o sursă importantă de informații necesare aflării adevărului⁶⁰⁸. Audierea martorului, privită ca activitate tactică complexă, trebuie să fie realizată ținându-se cont de anumiți factori: dispozițiile legale care reglementează ascultarea martorilor, regulile de tactică criminalistică, aplicabile la ascultarea martorilor, și, nu în ultimul rând, persoana martorului, precum și procesul formării declarațiilor în conștiința martorului⁶⁰⁹.

Pe parcursul cercetării infracțiunilor legate de insolabilitate, probatoriul se întemeiază și pe datele colectate în urma audierii martorilor⁶¹⁰. Din punct de vedere tactic, o mare importanță o reprezintă indicarea acelor circumstanțe care determină specificul audierii unor anumiți martori.

⁶⁰⁵ ПИТЕРЦЕВ, С. К., СТЕПАНОВ, А. А. *Тактические приемы допроса*. Санкт Петербург, 1994, с. 42.

⁶⁰⁶ ГЛАЗЫРИН, Ф. В. Новый УПК России и проблемы криминалистической науки. В: *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Проблемы практической реализации*. Краснодар, 2002, с. 83.

⁶⁰⁷ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 171.

⁶⁰⁸ DOLTU, I., DRĂGHICI, V., NEGIP, M. *Martorul în procesul penal*. București: Ed. Lumina Lex, 2004, p. 65.

⁶⁰⁹ MIHEȘ, C. *Criminalistica. Ascultarea martorului*. București: Ed. Lumina Lex, 2008, p. 8.

⁶¹⁰ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 179

Identificarea acestora reprezintă condiția obligatorie a elaborării planului de audiere și a realizării reușite a acestuia⁶¹¹. Or, declarațiile martorilor constituie mijlocul de probă inevitabil pentru aflarea adevărului și deci pentru autoritățile judiciare de la persoana care – fiind chemată în calitate de martor – știe vreo faptă sau vreo circumstanță, care să ajute la descoperirea și demonstrarea adevărului în procesul penal⁶¹².

Pregătirea ascultării martorului – sub raport tactic criminalistic – se va face în funcție de obiectivele urmăririi penale și de activitățile destinate soluționării lor, așa cum au fost ele planificate de organul judiciar, în vederea aflării adevărului⁶¹³.

Stabilirea sincerității martorului reprezintă un element foarte important, deoarece, dacă organul judiciar nu este deplin convins că martorul este sincer, nu va folosi declarația pentru soluționarea cauzei. Determinarea bunei-credințe a martorului este o operațiune greu de realizat, mai ales că selectarea martorilor se face, de obicei, la începutul cercetării cauzei, moment la care există destul de puține date despre faptă, despre împrejurările în care a fost comisă ori despre făptuitor⁶¹⁴. La categoria martorilor care urmează a fi audiați în legătură cu cercetarea faptelor de insolvabilitate infracțională se atribuie lucrătorii întreprinderii, auditorii, revizorii, administratorii de insolvabilitate, colaboratorii Serviciului Fiscal de Stat, angajații organizațiilor aflate în relații de afaceri cu întreprinderea-creditor, rudele conducătorilor întreprinderii-debitor⁶¹⁵. Deci o particularitate a cercetării infracțiunilor de insolvabilitate constă în faptul că, pentru cercetarea tuturor circumstanțelor cauzelor penale, este necesar să audiem următoarele categorii de martori: 1) persoanele antrenate în activitatea ce ține de comiterea infracțiunii (de la simpli executori până la persoanele cu funcție de răspundere, conducători ai întreprinderilor și subdiviziunilor), fiind stabilite funcțiile pe care le dețineau, obligațiunile pe care le exercitau la momentul comiterii faptei și ce anume au întreprins sau nu au întreprins; 2) persoanele implicate în încălcarea regulilor dintr-un anumit domeniu de activitate.

Scopul de bază al audierii acestor categorii de martori îl reprezintă constatarea faptului încălcării anumitor reglementări normative. Acest lucru se realizează prin: stabilirea modelului normativ al acestei activități; stabilirea modelului faptic al activității; confruntarea, contrapunerea modelului faptic și normativ și depistarea, în baza ei, a contradicțiilor existente, a abaterilor de la cerințele normative, adică încălcarea prevederilor unor anumite reguli⁶¹⁶.

⁶¹¹ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 81.

⁶¹² DOLTU, I., DRĂGHICI, V., NEGIP, M. *Martorul în procesul penal*. Op.cit., p. 48.

⁶¹³ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 192.

⁶¹⁴ MIHEȘ, C. *Criminalistica. Ascultarea martorului*. Op.cit., p. 11.

⁶¹⁵ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 143.

⁶¹⁶ БЕРТОВСКИЙ, Л. В. *Выявление и расследование экономических преступлений*. Op.cit., c. 41.

În viziunea autoarei E. Romanova, la prima categorie se atribuie: *reprezentanții Serviciului Fiscal de Stat*, care fac declarații referitoare la impozitele achitate de întreprindere și la datoriile față de buget; *administratorul de insolvabilitate*, în scopul clarificării circumstanțelor procedurii de insolvabilitate a debitorului, a sumelor datorate, a volumului de bunuri și valori deținute la momentul desfășurării procesului de insolvabilitate în instanța de judecată; *deținătorul de registre*, care duce evidența cerințelor creditorilor, stabilind numărul lor, ordinea de încasare a datoriilor și volumul, conținutul cerințelor fiecăruia în parte; *reprezentanții creditorilor*; *colaboratorii organizației-debitor cu drept de întocmire a documentelor*, ce reflectă activitatea economico-financiară a întreprinderii, însă care nu au participat la perfectarea și încheierea tranzacțiilor ilegale.

La cea de-a doua categorie, E. Romanova atribuie următoarele persoane: conducătorii organizației-debitor, care au participat la pregătirea și întocmirea contractelor; conducătorii și colaboratorii persoanei juridice contraparte; conducătorii și colaboratorii filialelor; conducătorii și colaboratorii contabilității și secției financiare⁶¹⁷.

În opinia auzitorului A. Pavlisov, toți martorii în cauzele de insolvabilitate infracțională pot fi divizați în mai multe grupuri:

1) în dependență de apartenența lor la anumite persoane juridice: a) martori ai întreprinderii-debitor; b) martori ai întreprinderii participante la acțiunile infracționale de comun acord cu debitorul; c) martori ai întreprinderilor păgubite de pe urma infracțiunilor.

Persoanele care se regăsesc în primele două grupuri, în marea majoritate a cazurilor, fac declarații sub influența conducătorilor întreprinderii, fapt care determină anumite dificultăți legate de tactica audierii lor, de împotrivirea urmăririi penale de care pot da dovadă. Din acest considerent, în procesul audierii lor, în special la etapa inițială, urmează să stabilim circumstanțele ce au caracter evident: relațiile de rudenie ale bănușilor, învinușilor; faptul încheierii anumitor tranzacții; casarea și circulația bunurilor; organizarea și desfășurarea ședințelor; deciziile adoptate; locul de păstrare a actelor contabile; cazurile de neachitare a salariilor etc. Martorii care fac parte din al doilea grup pot fi audiați suplimentar referitor la circumstanțele constituirii organizației, scopurile activității ei, folosirea ulterioară a bunurilor materiale, obținute în condiții privilegiate etc. Necesitatea clarificării acestor chestiuni este determinată de faptul creării de către făptuitori a anumitor organizații, doar în scop de transfer al mijloacelor active, în vederea ulterioarei lor înstrăinări.

Urmează să scoatem în evidență, într-un mod aparte, și martorii-reprezentanți ai

⁶¹⁷ ПОМАНОВА, Е. С. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством. *Op.cit.*, c. 180.

organelor de stat de control, care sunt audiați în privința circumstanțelor verificărilor și controalelor pe care le-au efectuat, a metodelor aplicate, a comportamentului persoanelor bănuite etc. Aceste audieri sunt, de regulă, premergătoare ascultării persoanelor implicate în infracțiuni, deoarece îi permit ofițerului de urmărire penală să se pregătească corespunzător pentru efectuarea acestei acțiuni de urmărire penală. Însă, în cazurile în care este necesară punerea imediată sub învinuire, persoanele învinuite pot fi audiate ulterior, repetat, în funcție de noile informații acumulate de organul de urmărire penală⁶¹⁸.

2) Următoarea divizare a martorilor pe categorii este determinată de rolul acestora în operațiunile comerciale, care au constituit „instrumentul” insolvabilităților infracționale: a) colaboratorii care nu puteau să nu cunoască (sau, cu un anumit grad de probabilitate, să presupună) despre caracterul și scopurile operațiunilor comerciale. Aceștia sunt persoane cu funcții de conducere din cadrul contabilității, al serviciului juridic, al serviciului de pază, persoanele cu răspundere materială, care au recepționat sau au transmis bunurile materiale. Dacă acești lucrători au fost înlăturați de către conducere de la încheierea anumitor tranzacții, atunci acest fapt reprezintă o dovadă evidentă a comiterii infracțiunii; b) lucrătorii ce asigură „latura tehnică” a operațiunilor comerciale efectuate și care, de regulă, nu dețin informații corespunzătoare, veridice. Aici avem în vedere marea parte a lucrătorilor de rând din cadrul contabilității, expeditorii, șoferii etc.; c) persoanele care dețin informații despre situația de la întreprindere și, respectiv, despre circumstanțele care au contribuit la comiterea infracțiunii. Cercul acestor martori este destul de larg – de la lucrătorii de rând până la reprezentanții personalului de conducere.

Principala circumstanță care determină necesitatea audierii primei categorii de martori o reprezintă posibilitatea „transferului” lor în categoria persoanelor bănuite (de regulă, în comiterea infracțiunilor care au însoțit comiterea faptelor de insolvabilitate infracțională), cu toate consecințele în ceea ce privește tactica audierii lor. Cei din categoria a doua, de obicei, prezintă informații minuțioase privind faptul operațiunilor financiare și scopurile acestora. Importanța informațiilor obținute de la martorii din ultima categorie este determinată de necesitatea stabilirii circumstanțelor comiterii infracțiunii și a întreprinderii de măsuri, pentru a evita asemenea fapte pe viitor.

Și, în fine, un grup aparte de martori este constituit din persoanele care dețin informații referitoare la modul de viață al bănușilor, învinuiților. Aceștia sunt identificați din rândul colegilor de serviciu, al cunoscuților, vecinilor. Între alte aspecte care urmează a fi clarificate cu

⁶¹⁸ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 82-84.

ajutorul acestor persoane, trebuie identificate cele care au ca scop stabilirea locului de aflare a bunurilor și a mijloacelor bănești, obținute pe cale infracțională. Or, în acest fel, este asigurată posibilitatea recuperării prejudiciului cauzat prin infracțiune⁶¹⁹.

Pregătirea ascultării necesită, uneori, întocmirea unui plan de ascultare pentru fiecare persoană în parte, mai ales în cazurile dificile, complicate. În plan vor fi incluse probleme de clarificat, întrebările și ordinea de adresare a lor, eventuale date desprinse din materialele aflate la dosar, pe care ofițerul de urmărire penală le poate folosi în timpul ascultării. Este de la sine înțeles că, în privința conținutului, întrebările se vor conduce după principiul mobilității și dinamismului, ele putându-se completa, reformula în funcție de particularitățile și de evoluția audierii, a întregii urmăriri penale. De asemenea, pot fi pregătite înscrisuri, fotografii, mijloace materiale de probă, care se consideră necesare a fi prezentate martorului pentru lămurirea unor împrejurări, verificarea de date sau, pur și simplu, în scop tactic, pentru a-l ajuta pe martor să-și reamintească cele întâmplate⁶²⁰.

În procesul audierii lucrătorilor de la întreprinderea-debitor, se recomandă clarificarea următoarelor aspecte: a) dacă acest lucrător este acționar al întreprinderii, a obținut sau nu anumite dividende, dacă și-a vândut acțiunile (cota-parte), cui, când și din care motive; b) care este situația financiară a întreprinderii; c) care este regularitatea achitării salariilor; d) cât este de eficient procesul de organizare a lucrului la întreprindere; e) dacă lucrătorul este cunoscut cu genul de activitate al întreprinderii sau al anumitor subdiviziuni din cadrul ei; f) dacă persoana a avut atribuții și implicații în adoptarea anumitor decizii cu caracter de gestionare; g) dacă la întreprindere au avut loc anumite acțiuni legate de înstrăinare a bunurilor; dacă da, atunci când și cine le-a efectuat, cui au fost transmise bunurile, cine din lucrătorii întreprinderii a dat dovadă de interes în acest sens și cine s-a opus acestui fapt; h) cine a participat în operațiunile ilegale legate de bunurile materiale și sumele bănești și în cum s-a reflectat rolul lor⁶²¹; i) dacă au avut loc cazuri de înstrăinare a producției la prețuri reduse sau de comercializare a bunurilor la prețuri ridicate; dacă da, atunci când și la ce preț; î) dacă la întreprindere sunt stabilite și funcționează proceduri de luare a deciziilor de administrare și ce acte reglementează acest proces; j) dacă au fost sau nu respectate aceste proceduri, în cazul încheierii tranzacțiilor dezavantajoase; k) unde și la cine se păstrează documentele legate de activitatea întreprinderii⁶²².

Caracterul specific investigării faptelor de insolvabilitate infracțională se datorează și complexității audierii angajaților de la contabilitatea întreprinderii-debitor în calitate de martori.

⁶¹⁹ *Ibidem*, c. 84-85.

⁶²⁰ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 193.

⁶²¹ *Справочная книга следователя.* / Под ред. Н. А. Селиванова. Москва, 2001, с. 295.

⁶²² РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств.* Op.cit., с. 143.

În procesul audierii contabililor, ofițerul de urmărire penală trebuie să clarifice și să soluționeze următoarele chestiuni: a) dacă a semnat cineva documente din numele întreprinderii; b) dacă este acționar la întreprindere; c) dacă i-a fost cunoscut faptul că întreprinderea este în incapacitate de plată sau că se află în situație de previzibilitate a insolvabilității; d) confirmă sau nu documentul pe care se află semnătura sa, îi aparține această semnătură sau nu; e) a adus la cunoștința conducerii (proprietarului) informația despre faptul că întreprinderea are întârzieri de rambursare a datoriilor, dacă da, atunci în ce formă a fost transmisă informația (verbal, în scris); f) dacă a semnat conducătorul întreprinderii documente în care se conțineau informații privind întârzierea rambursării sumelor datorate de întreprindere?

În caz de necesitate de audiere a auditorilor sau a revizorilor care au efectuat controlul întreprinderii, trebuie să clarificăm: a) care au fost modalitățile de tănuire a mijloacelor de la evidența contabilă?; b) ce documente au fost întocmite de lucrătorii contabilității pentru a ascunde urmele delapidării mijloacelor bănești sau a bunurilor materiale?; c) care anume reguli de organizare a evidenței contabile au fost încălcate?; d) dacă conducerea întreprinderii a fost informată referitor la activitatea contabililor?; e) dacă conducătorul întreprinderii debitor este competent în domeniul evidenței contabile?; f) cine din persoanele cu funcție de răspundere din conducerea întreprinderii debitor este responsabilă de organizarea activității contabilității⁶²³?

În șirul chestiunilor care urmează a fi clarificate cu ajutorul reprezentanților Serviciului Fiscal de Stat includem următoarele: a) dacă au fost efectuate controale privind activitatea întreprinderii debitor, când și pentru care perioadă; b) dacă au fost respectate termenele de prezentare a dărilor de seamă la Serviciul Fiscal de Stat; c) care anume încălcări ale legislației fiscale au fost admise; d) ce hotărâri au fost luate de către conducătorii întreprinderii în baza materialelor și rezultatelor controalelor efectuate; e) caracterul și conținutul explicațiilor în privința abaterilor și neajunsurilor depistate; f) care sunt rezultatele executării hotărârilor luate de fisc și dacă acestea au fost contestate.

De multe ori, pe această categorie de dosare sunt audiați administratorii de insolvabilitate, pentru a clarifica următoarele aspecte: a) din ce perioadă au fost desemnați în funcția respectivă; b) când și ce documente le-au fost transmise, dacă a fost transmisă ștampila întreprinderii și materialele referitoare la procesul de insolvabilitate; c) cine și când a efectuat inventarierea documentelor și transmiterea lor; d) dacă au avut loc acte de împotrivire din partea conducerii întreprinderii-debitor și cum acestea s-au manifestat; e) care bunuri și în ce sumă au fost transmise; f) în ce modalitate și cui au fost înstrăinate bunurile întreprinderii; g) cum au fost

⁶²³ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 143-144.

cheltuite (valorificate) mijloacele bănești și dacă acest lucru a fost reflectat în documentele contabile; h) care anume documente (contracte) le-a semnat personal⁶²⁴.

De asemenea, fixarea declarațiilor prin mijloace tehnice audio- sau audio-video constituie un procedeu tehnic eficient, datorită avantajelor pe care le prezintă. Aceasta asigură, sub toate aspectele, o deplină obiectivitate și fidelitate în înregistrarea declarațiilor, a întrebărilor și a răspunsurilor⁶²⁵. În fine, depoziția martorilor se consemnează în scris, acesta reprezentând principalul mijloc de fixare a rezultatelor ascultării.

4.3.2. Audierea bănuیتului, învinuitului

Audierea bănuیتului și a învinuitului reprezintă activități procedurale prin care persoanele suspectate ca fiind autorii unor infracțiuni sau cărora, în baza materialului probant existent, li s-au înaintat învinuiri, sunt chemate să facă declarații sau să dea explicații în fața organului de urmărire penală⁶²⁶. Importanța declarațiilor bănuیتului, învinuitului constă în faptul că: 1) el este purtătorul celor mai ample și fidele informații despre fapta cercetată; 2) este partea cea mai interesată în procesul penal, astfel că declarațiile sale trebuie să aibă pondere în dosar; 3) dacă n-a comis fapta incriminată, poate să probeze nevinovăția sa, prevenindu-se o eroare judiciară⁶²⁷.

Urmărirea penală în cauzele legate de insolvabilitate începe, de regulă, *in personam*, în privința unei persoane concrete, din care considerent persoana vizată este înștiințată în această privință, căpătând statut de bănuیت sub aspect procesual-penal.

Totodată, el beneficiază în deplină măsură de acele drepturi de care dispune în calitate de participant la procesul penal: de a obține copie de pe ordonanța de începere a urmăririi penale; de a cunoaște în ce este bănuیت; de a beneficia de asistența unui apărător; de a nu face declarații împotriva sa și a rudelor sale etc.

Participarea apărătorului la etapele inițiale ale cercetării obligă ofițerul de urmărire penală să se pregătească minuțios pentru audiere, însă se poate reflecta pozitiv asupra probatoriului, deoarece lipsește bănuیتii de posibilitatea referirii la pretinse încălcări ale prevederilor legale și la aplicarea metodelor interzise de audiere⁶²⁸.

În șirul circumstanțelor care determină specificul audierii persoanelor bănuite, învinuite în comiterea infracțiunilor, cea mai mare valoare practică o au procedeele și argumentele acestora, direcționate spre evitarea răspunderii penale și, respectiv, procedeele de demascare a

⁶²⁴ *Ibidem*, c. 144-145.

⁶²⁵ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 214-215.

⁶²⁶ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 386.

⁶²⁷ CÂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică. Tradiție și modernism*. Op.cit., p. 328.

⁶²⁸ ЗАКАТОВ, А. А., ЦВЕТКОВ, С. И. *Тактика допроса при расследовании преступлений, совершаемых организованными преступными группами: Учебно-методическое пособие*. Москва, 1996, с. 5.

lor⁶²⁹. De pe poziții tactice, audierea bănuیتului, învinuitului se bazează pe faptul că ei nu sunt obligați să facă declarații și nici nu poartă răspundere penală pentru darea declarațiilor cu bună-știință false sau pentru refuzul de a da depoziții. Oricum, indiferent de aceasta, ofițerul de urmărire penală nu este în drept să ia o atitudine indiferentă față de faptul dacă bănuیتul, învinuitul face sau nu face declarații veridice cu privire la infracțiunea imputată (comisă). Audierea acestor persoane trebuie efectuată activ. La investigarea acestor categorii de infracțiuni persistă anumite particularități legate de tactica audierii. Or, audierea bănuیتilor, învinuitilor se caracterizează printr-o complexitate tactică avansată. Nivelul substanțial al instruirii acestora în domeniul economiei, al dreptului și asistența juridică acordată de către avocat oferă posibilitate celui interogat să manevreze iscusit și să aprecieze corespunzător informațiile probatorii⁶³⁰.

Audierea persoanelor bănuите, învinuite are loc, de regulă, după ce au fost obținute rezultatele controalelor fiscale, de audit, după audierea martorilor, efectuarea constatărilor tehnico-științifice, a expertizelor judiciare necesare, care au depistat faptele prejudiciabile. Acțiunea dată se realizează la etapa ulterioară a cercetării cauzei, când ofițerul de urmărire penală (procurorul) dispune deja de material probatoriu suficient referitor la anumite fapte (episoade) infracționale, la existența unor scheme ilegale etc. De obicei, pe această categorie de infracțiuni audierea persoanelor nominalizate se realizează utilizând procedeul principal (de bază), care este prezentarea probelor existente în dosar⁶³¹.

Pentru ca audierea bănuیتului (învinuitului) să dea rezultatul dorit, este necesară pregătirea ei minuțioasă. Trebuie studiate materialele cauzei penale, în special circumstanțele asupra cărora se preconizează audierea. Planul audierii își va atinge obiectivele, dacă în el vor fi reflectate și luate în calcul legăturile dintre datele de la urmărirea penală și cele operativ-investigative: starea psihologică a persoanei audiate; ce cunoaște aceasta despre rezultatele urmăririi penale; linia de apărare trasată de către învinuit; în ce relații se află cel audiat (de serviciu sau personale) cu conducătorul întreprinderii, cu lociitorul acestuia, cu contabilul-șef și alte persoane (creditori, parteneri de afaceri).

De regulă, la momentul audierii bănuیتului sunt strânse probe care, cu un mare grad de probabilitate, oferă posibilitatea de a presupune implicarea persoanei și în comiterea altor infracțiuni. Or, în aceste condiții, este corectă din punct de vedere tactic tendința ofițerului de urmărire penală de a antrena bănuیتul în discuții libere, care, treptat, vor lua forma unui dialog, unde pot fi prezentate probe a căror autenticitate este deja stabilită. Pe durata audierii, este

⁶²⁹ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 86.

⁶³⁰ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 145.

⁶³¹ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 171.

rațional a prezenta, în primul rând, probele despre fapte mai puțin importante, deoarece bănuitul va da mai ușor declarații veridice în privința lor. Aici se atribuie, de obicei, întrebările legate de dificultățile activității de antreprenor, sistarea furnizărilor, alterarea producției, incompetența celui audiat, a angajaților din cadrul contabilității etc. Pentru efectuarea reușită a audierii învinuiților care fac declarații cu bună-știință false, este necesar să ne concentrăm efortul asupra obținerii declarațiilor veridice din partea măcar a unui coparticipant. Din punct de vedere tactic, este necesar, în primul rând, să ne folosim de contradicțiile de pe interior, stimulând calitățile pozitive ale persoanei care oferă declarații corespunzătoare⁶³².

Pentru a asigura eficiența cercetării pe această categorie de dosare, este necesar să planificăm și audieri repetate ale bănuitalui. Pentru prima dată, bănuitul urmează a fi audiat imediat după înștiințarea acestuia privind începerea urmăririi penale. Aici, bănuitul, de regulă, nu refuză să facă declarații, nu neagă faptele evidente, expunând propria versiune a celor întâmplate, încercând să atribuie caracter legitim acțiunilor sale și să demonstreze lipsa intenției de a comite infracțiunea. În unele cazuri, când bănuitul face declarații de ordin general, poziția aleasă de acesta și apărătorul său poate fi determinată, în temeiul întrebărilor adresate de avocat, după direcția lor și tensiunea emoțională. Organul de urmărire penală nu trebuie să ignore propunerile apărătorului de a acorda atenție unor reglementări normative, care au legătură cu activitatea desfășurată și cu cauza cercetată, urmând să consulte practica judiciară și de urmărire penală în asemenea cauze, deoarece, fără aceasta, este imposibil să fie realizate integral sarcinile puse în fața audierii inițiale a bănuitalui: de a determina tactica de apărare aleasă de acesta. După audierea inițială a bănuitalui, organul de urmărire penală trebuie să planifice cercetarea cauzei penale astfel, ca, în procesul efectuării acțiunilor de urmărire penală, să fie combătute toate argumentele invocate de bănuit privind caracterul legal al acțiunilor sale și să demonstreze prezența intenției în comiterea infracțiunii⁶³³. Doar efectuând întregul complex al acțiunilor de urmărire penală, putem recurge la audierea repetată, care trebuie efectuată cu prezentarea documentelor, deoarece, în cazul comiterii infracțiunilor legate de insolvabilitate, de regulă, sunt păstrate documentele ce reflectă conținutul tranzacțiilor ilegale. Prezentarea acestora în procesul audierii trebuie să fie însoțită de explicarea importanței probatorii a acestora. Totodată, trebuie să prezentăm documentele într-o asemenea îmbinare și context, ca, prin compararea conținutului lor, cel audiat să se convingă în temeinicia bănuielii apărute.

Eficacitatea audierii, în cazul infracțiunilor legate de insolvabilitate, depinde, după cum

⁶³² ПЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 146-147,

⁶³³ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 181-182.

am menționat deja, de pregătirea ei minuțioasă. Este necesară studierea detaliată a materialelor cauzei penale, analiza documentelor colectate, studierea persoanei celui audiat, întocmirea planului de audiere și, în caz de necesitate, obținerea consultațiilor din partea specialiștilor, pentru a ne orienta corespunzător în materia obiectului audierii. Dacă în cauză se planifică dispunerea expertizei judiciar-contabile, atunci audierea bănuțului trebuie efectuată cu participarea specialistului din domeniu⁶³⁴.

Punerea sub învinuire reprezintă o acțiune procesuală complexă, realizată de către organul de urmărire penală în condițiile prezenței probelor suficiente, care confirmă atribuția persoanei la comiterea infracțiunii⁶³⁵. În procesul cercetării infracțiunilor legate de insolvabilitate, pentru strângerea probelor în vederea punerii sub învinuire, de obicei, avem nevoie de o anumită perioadă de timp. Totodată, trebuie să luăm în calcul faptul că poate avea loc o schimbare a situației de urmărire penală, în virtutea faptului că bănuțul, aflând despre obținerea de către organul de urmărire penală a probelor care îl demască, încearcă să prezinte propria versiune a celor întâmplate, care să demonstreze nevinovăția sa, impunând ofițerul de urmărire penală să efectueze acțiuni suplimentare, ce ar combate argumentele acestuia. Din acest considerent, ar fi rațional ca punerea sub învinuire pe această categorie de cauze penale să fie efectuată nemijlocit înainte de finalizarea urmăririi penale, când toate circumstanțele relevante pentru cauză au fost cercetate în volum deplin.

Învinuirea prezentată la etapa inițială a cercetării, pe viitor, poate suporta modificări esențiale nu doar în privința numărului de episoade ale activității infracționale și de participanți, ci și sub aspectul juridic al aprecierii acțiunilor subiecților infracțiunii. Se întâlnesc frecvent cazuri când, la momentul punerii sub învinuire și înaintării ei la etapa inițială a cercetării, învinuitul, folosindu-se de cunoștințele pe care le posedă în domeniul activității economico-financiare, în procesul audierii în calitate de învinuit, înaintează o asemenea versiune a celor întâmplate care nu poate fi combătută de organul de urmărire penală, învinuirea, respectiv, fiind considerată drept ilegală⁶³⁶.

Formularea învinuirii este un act de o importanță deosebită, fixând cadrul în care se va desfășura, în continuare, procesul cu privire la persoane, fapte și la încadrarea juridică a acestora⁶³⁷. Din acest considerent, este important să acordăm atenție problemelor legate de darea

⁶³⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 182-183.

⁶³⁵ ZAMFIR, V. *Instituția învinuirii în procesul penal. Funcții ale învinuirii în procesul penal. Mecanism procesual de realizare*. Chișinău: Ed. Lexon, 2018, p. 216.

⁶³⁶ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 195.

⁶³⁷ ZAMFIR, V. *Instituția învinuirii în procesul penal*. Autoref. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2018, p. 22.

ordonanței de punere a persoanei sub învinuire, în cadrul căreia se efectuează aprecierea juridică a acțiunilor subiectului infracțiunii. Astfel, inițiind întocmirea acestui document procesual, organul de urmărire penală (procurorul) trebuie să analizeze, să aprecieze probele strânse și să formuleze o învinuire clară, logică, competentă, corespunzătoare și explicită. În acest scop, este rațional să ne conducem de următoarea ordine a analizei materialelor cauzei penale: 1) analiza faptelor prezentate ca învinuire și probele care confirmă aceste fapte; 2) identificarea contradicțiilor, analiza argumentelor aduse de făptuitor și formularea concluziilor în raport cu înlăturarea contradicțiilor, combaterea argumentelor învinuitului; dacă au rămas anumite îndoieli, este necesar să decidem cum le vom înlătura până la înaintarea învinuirii; 3) analiza materialelor strânse și soluționarea, în baza legislației și practicii judiciare, a chestiunii privind corectitudinea și temeinicia calificării faptei conform prevederilor legii penale, care urmează a fi reflectată în ordonanța de punere sub învinuire⁶³⁸.

Întocmirea ordonanței de punere sub învinuire reprezintă un proces creativ. În conținutul acestui document este sintetizată informația strânsă în procesul cercetării infracțiunii. Din acest considerent, cerințele față de calitatea acestui document procesual sunt ridicate, formulările din conținutul lui trebuie să fie clare, explicite, laconice și logic consecutive⁶³⁹. Aducerea la cunoștință a ordonanței privind punerea sub învinuire poate avea loc prin citirea ei de către procuror sau, nemijlocit, de către învinuit. Învinuitul și apărătorul au dreptul de a primi o copie de pe ordonanța de punere sub învinuire, care trebuie eliberată în momentul aducerii la cunoștință a ordonanței⁶⁴⁰.

În continuare, vom puncta că un element tactic important al audierii învinuitului, în vederea obținerii declarațiilor corespunzătoare, îl reprezintă întrebările de detaliere a circumstanțelor faptei, care precizează rolul fiecărei persoane în săvârșirea anumitor acțiuni. În caz de necesitate, pentru demascarea declarațiilor false, ofițerul de urmărire penală, din considerente de ordin tactic, poate adresa întrebări de precizare, urmărind reacția celui audiat în procesul prezentării răspunsurilor. Experiența practică susține că procedeele tactice de bază ale audierii învinuitului sunt: a) activizarea influenței psihologice prin concentrarea atenției persoanei audiate asupra calităților ei pozitive, explicarea consecințelor a căinței sincere, referirea la perceperea și aprecierea logică a celor întâmplate, comportamentul altor persoane

⁶³⁸ Общее положение методики расследования преступлений в сфере экономической деятельности. В: Курс криминалистики: Учебник для вузов. / В 3 томах. Том 3. Криминалистическая методика/ Под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. Санкт Петербург, 2004, с. 27.

⁶³⁹ РОМАНОВА, Е. С. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством. Op.cit., с. 199.

⁶⁴⁰ ZAMFIR, V. Instituția învinuirii în procesul penal. Funcții ale învinuirii în procesul penal. Mecanism procesual de realizare. Op.cit., p. 111.

învinuite etc.; b) crearea impresiei despre competența ofițerului de urmărire penală în chestiunile referitoare la evidența contabilă și la dările de seamă; c) transmiterea informațiilor care pot activa comportamentul persoanei audiate; d) prezentarea probelor veridice în ordine crescândă (de la cele mai puțin convingătoare spre cele cu greutate mai mare); e) demonstrarea anumitor obiecte sau documente, fără a concentra atenția persoanei audiate asupra lor; f) folosirea factorului surpriză în raport cu persoana audiată (de exemplu, participarea specialistului la audiere); g) efectuarea audierii suplimentare sau repetate, cu schimbarea consecutivității expunerii faptelor deja cunoscute; h) anunțarea declarațiilor deja făcute atât persoanei audiate, cât și altor participanți la comiterea infracțiunii.

În cazul prezenței unui grup de bănuți (învinuiți) în cadrul aceleiași cauze penale, ofițerul de urmărire penală trebuie să stabilească, de exemplu, cine dintre bănuți (învinuiți) va fi audiat în primul rând. Aceasta depinde de rolul pe care l-a avut persoana audiată în cadrul activității infracționale comune, de măsura de pedeapsă ce-i poate fi aplicată pentru fapta comisă, de demonstrarea vinovăției și de relațiile cu ceilalți coparticipanți, de comportamentul persoanei pe durata urmăririi penale⁶⁴¹.

Învinuiții, de regulă, își justifică acțiunile sale prin următoarele argumente tipice: 1) insolabilitatea întreprinderii a survenit ca urmare a bizuirii neglijente pe anumite circumstanțe care ar fi împiedicat survenirea lor; de exemplu, învinuitul poate afirma că el a contat pe încheierea unei tranzacții profitabile, al cărei beneficiu putea să contribuie la consolidarea capacității de plată a întreprinderii, însă acest lucru nu s-a reușit; în mod analogic, pot fi efectuate referiri la anumite calcule nerealizate privind obținerea unor credite de la partenerii de afaceri; demascarea acestor argumente constă în studierea minuțioasă a tranzacțiilor sub aspect de realizare și capacitate de redresare a situației economice a întreprinderii; 2) administrarea incompetentă din partea lor; confruntându-se cu asemenea declarații, organul de urmărire penală va verifica deținerea de către învinuit a studiilor de specialitate, sfera activității de altădată și, în primul rând, experiența managerială; 3) prezența acțiunilor ilegale din partea anumitor persoane (fondatori, acționari, colaboratori din partea administrației), care pun presiune și creează dificultăți în activitatea întreprinderii; această poziție este demascată în cadrul confruntărilor, în urma studierii proceselor-verbale ale ședințelor organelor colegiale de administrare etc.; 4) referiri la starea de risc întemeiat, care, de multe ori, se întâlnește în domeniul activității de întreprinzător⁶⁴².

⁶⁴¹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 147-148.

⁶⁴² ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 87-88.

În privința acestei din urmă poziții – riscul întemeiat –, reținem că acesta reprezintă o faptă obiectiv necesară, pregătită, admisibilă a persoanei, orientată spre atingerea scopului socialmente util, realizată în situația de incertitudine, existând însă alternativa variantei de comportament, faptă care a cauzat daune intereselor ocrotite de legea penală, în pofida măsurilor întreprinse pentru a le preveni⁶⁴³. Asupra activității antreprenoriatului influențează un șir de factori de risc, cum ar fi: situația politică și economică, calamitățile naturale, inflația, insolvabilitatea contractantului, schimbarea prețului la marfa contractantului după încheierea contractului. Conform temeiurilor legale, riscurile de antreprenoriat survenite pot fi divizate în riscuri care apar în anumite circumstanțe și riscuri care apar din alte cauze, care nu au legătură cu obligațiunile. La primul grup se referă o parte a riscurilor de piață, care reies dintr-o afacere concretă (riscul neîndeplinirii contractului, falimentul contractantului, nerestituirea creditului etc.). La al doilea grup se referă riscurile naturale, politice, de drept, dar și o parte a riscurilor de piață, care nu au legătură cu afacerea concretă (căderea cursului valutei, a acțiunilor ș.a.). De asemenea, condițiile legalității riscului de antreprenoriat sunt: a) acțiunile antreprenorului, însoțite de risc, pot fi orientate spre realizarea scopului socialmente util; b) acțiunile însoțite de risc ale antreprenorului trebuie să corespundă cunoștințelor și experienței; c) lipsa posibilității de realizare a scopului propus de către subiectul de risc (antreprenor) prin alte metode, care nu implică riscul; d) riscul de antreprenoriat este recunoscut legal, dacă persoana care l-a admis a întreprins toate măsurile posibile pentru prevenirea daunelor intereselor ocrotite de lege⁶⁴⁴.

În aceste circumstanțe, cu referire la faptele de insolvabilitate infracțională, organul de urmărire penală trebuie să stabilească dacă a existat necesitatea săvârșirii anumitor operațiuni economice, financiare care au determinat starea de insolvabilitate și dacă măsurile întreprinse au fost suficiente pentru prevenirea consecințelor socialmente periculoase (de exemplu, asigurarea creditelor obținute, existența necesității de a încheia tranzacții costisitoare etc.). Aceste momente se referă și la bănuit, și la învinuit, cu simpla deosebire că primul face declarații în condiții de informare insuficientă asupra probelor aflate la dispoziția organului de urmărire penală, din care considerent procedeele de apărare sunt alese la întâmplare. Poziția învinuitului, dimpotrivă, este bine chibzuită și motivată, de fapt, ca și poziția organului de urmărire penală, în latura bazei probatorii a faptei de insolvabilitate și a circumstanțelor ei⁶⁴⁵.

La categoria chestiunilor care urmează a fi clarificate prin audierea bănuitului,

⁶⁴³ FAIGHER, A. *Riscul întemeiat*: Monografie. Bălți, 2012, p. 72.

⁶⁴⁴ FAIGHER, A. *Riscul întemeiat*. Op.cit., p. 145-146; ИЛЮХОВ, А. А. *Обоснованный риск как обстоятельство исключяющее преступность деяния*. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Москва: Юридический Институт МВД РФ, 2001, с. 116-117.

⁶⁴⁵ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., с. 89.

învinuitului se referă: a) din ce perioadă activează în calitate de conducător al întreprinderii; b) dacă este sau nu acționar la întreprindere; c) cine este acționarul de bază (prioritar) sau proprietarul întreprinderii; d) datele persoanelor care sunt membri ai organului colegial executiv și ai Consiliului de directori; e) momentul când a aflat conducătorul despre expirarea termenului de restituire a datoriilor față de creditori; f) cine sunt furnizorii de bază, cumpărătorii și partenerii de afaceri ai debitorului, datele privind conducătorii, acționarii și proprietarii acestor întreprinderi; g) dacă învinuitul se află în relații de rudenie, prietenie sau de afaceri cu aceste persoană; dacă da, din ce perioadă; g) dacă mărfurile înstrăinate contractanților sau procurate de la ei corespundeau prețurilor de piață; h) dacă mijloacele de bază ale întreprinderii au fost înstrăinate în perioada premergătoare depunerii cererii privind inițierea procesului de insolabilitate sau după depunerea ei; dacă da, apoi cui au fost înstrăinate și cine a luat hotărâre în această privință; i) dacă înstrăinarea bunurilor s-a efectuat de către persoana juridică, este aceasta sau nu fondator, acționar, participant, conducător sau membru al organelor de conducere; î) dacă anumite persoane se află în relații de rudenie, prietenie, de afaceri cu conducătorii, acționarii, membrii organelor de administrare ale debitorilor; j) dacă în cadrul întreprinderii au fost stabilite anumite proceduri referitoare la înstrăinarea bunurilor; dacă acestea au fost respectate; dacă nu, care sunt cauzele; k) dacă în procesul înstrăinării mijloacelor de bază ale întreprinderii au fost respectate prevederile legislației privind perfectarea tranzacțiilor; dacă nu, atunci din care motiv; l) dacă valoarea bunurilor înstrăinate sau procurate în perioada de previzibilitate a insolabilității sau pe durata ei a corespuns prețurilor stabilite pe piață; m) care a fost mecanismul de determinare a prețului la aceste bunuri; n) dacă debitorul a contractat anumite împrumuturi în perioada de până la insolabilitate și în timpul ei, care este procentul de împrumut și cum a avut loc asigurarea, garantarea acestuia; o) dacă au fost satisfăcute cerințele anumitor creditori în perioada de previzibilitate a insolabilității sau în timpul ei; dacă da, de ce au fost acceptate doar cerințele anumitor creditori și cine a luat decizii în acest sens⁶⁴⁶. Diapazonul acestor întrebări mai poate fi completat și cu altele, determinate de specificul faptei de insolabilitate investigate⁶⁴⁷.

O particularitate specifică a audierii persoanelor învinuite de comiterea infracțiunilor de insolabilitate o reprezintă faptul că ei sunt audiați de nenumărate ori, cu luarea în calcul a probelor noi, obținute de organele de urmărire penală. De regulă, cu trecerea timpului, la dispoziția organelor de urmărire penală pot fi puse informații referitoare la: persoanele

⁶⁴⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 148-149.

⁶⁴⁷ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 90.

concediate pe nedrept de către învinuit; activitatea lui anterioară de antreprenor, inclusiv cea ilegală; încălcarea regulilor de evidență contabilă; fapte de decontare în numerar etc.⁶⁴⁸

O importanță substanțială în procesul audierii învinuiților o are stabilirea intereselor infracționale ale acestora, precum și a scopului infracțional al faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. Pentru aceasta putem folosi: a) datele de la organizațiile aflate în relații comerciale cu debitorul, în latura demascării argumentelor învinuitului privind acțiunile ilegale și neîntemeiate sub aspect economic; b) informații despre caracterul veridic al relațiilor în cadrul organelor de administrare a întreprinderii insolubile (relații de ostilitate, implicarea în încheierea tranzacțiilor dubioase etc.); c) stabilirea faptelor de prezență, lipsă a indicațiilor ilegale din partea reprezentanților administrației (momente care sunt stabilite în cadrul confruntărilor); d) faptul încheierii tranzacțiilor ruinătoare, de rând cu cele încheiate în regim normal și cu respectarea ordinii corespunzătoare, în raport cu aceleași operațiuni comerciale analogice; e) lipsa explicațiilor inteligibile din partea învinuitului în ceea ce privește crearea noilor active ale organizației exclusiv (sau în mare parte) din contul întreprinderii predecesor, care urmau a fi folosite pentru rambursarea creditelor, precum și în privința apartenenței noii organizații (lui sau rudelor sale)⁶⁴⁹.

De fapt, ca și în cazul cercetării altor fapte infracționale, audierea are o aplicabilitate largă și o valoare probatorie deosebită la investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, reprezentând, de frecvente ori, principalul mijloc al stabilirii circumstanțelor infracțiunii săvârșite.

4.4. Confruntarea, prezentarea pentru recunoaștere

Confruntarea este o acțiune procesuală și de tactică criminalistică ce constă în audierea concomitentă a două sau a mai multor persoane, în ale căror declarații, depuse anterior, există divergențe de natură să împiedice cunoașterea adevărului juridic⁶⁵⁰. Nu orice contradicție în mărturii necesită efectuarea confruntării, deoarece discrepanțele foarte semnificative pot fi rezolvate prin audierea repetată și prin alte mijloace, care, uneori, stabilesc în mod mai fiabil cauza apariției lor și fac ajustările necesare la mărturia dată anterior⁶⁵¹. În cazul infracțiunilor legate de insolvabilitate, de obicei, apar contradicții între declarațiile persoanelor care au efectuat controlul fiscal, administratorul de insolvabilitate „de bună-credință” și conducătorul

⁶⁴⁸ *Ibidem*, c. 92.

⁶⁴⁹ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 93.

⁶⁵⁰ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 600.

⁶⁵¹ JITARIUC, V., RUSU, V. *Tratat de criminalistică*. Partea II. *Tactica criminalistică*. Op.cit., p. 609.

(fondatorul) care neagă faptul comiterii infracțiunii. În vederea depășirii și clarificării acestor contradicții, se efectuează acțiunea de confruntare⁶⁵². Ea constituie un mijloc tactic de verificare a declarațiilor, de precizare a poziției bănuțului, învinutului față de fapta comisă, având și o semnificație tactică a momentului psihologic, creat prin punerea „față în față” a persoanelor care au făcut declarații contradictorii⁶⁵³.

Confruntarea este un procedeu probatoriu, care constă în audierea concomitentă a două persoane, în ale căror declarații privitor la aceleași circumstanțe există divergențe esențiale. Confruntarea se efectuează la prezența a două situații tipice: unul dintre audiați depune declarații mincinoase, iar altul – veridice; ambii participanți la acțiunea de urmărire penală oferă declarații mincinoase și explică diferit aceleași circumstanțe importante pentru cauză. Nu este exclus ca doi martori să dea și declarații veridice, însă greșit percepute, datorită procesului de reflecție, memorizare și, respectiv, de redare a declarațiilor⁶⁵⁴. În cadrul confruntării, nu are loc doar un interogatoriu alternativ al celor două persoane, ci și o analiză a informațiilor furnizate de acestea, precum și o confruntare continuă a declarațiilor. În esență, confruntarea reprezintă un proces de comparare continuă a declarațiilor celor două persoane audiate simultan, cu utilizarea imediată de către reprezentantul organului de urmărire penală a rezultatelor acestei comparații, pentru a înlătura contradicțiile în informațiile provenite din aceste surse⁶⁵⁵.

În raport cu infracțiunile de insolvabilitate, confruntarea reprezintă un mijloc de fixare și reverificare a informațiilor obținute în procesul: a) cercetării terenului, încăperilor, echipamentelor, mecanismelor etc.; b) ridicării documentelor și a altor obiecte ce caracterizează procesul tehnologic, evidența contabilă și administrarea întreprinderii; c) efectuării expertizelor, când sunt necesare comentarii, explicații de precizare din partea experților⁶⁵⁶.

Efectuarea confruntării între persoanele care au efectuat controlul fiscal sau administratorul pentru insolvabilitate, care a efectuat analiza stării financiare, și bănuții (învinuții) ce neagă faptul comiterii infracțiunilor de insolvabilitate permite organului de urmărire penală să stabilească cât de serioase sunt argumentele invocate de bănuți, ce obiecții noi – față de cele prezentate anterior în urma verificărilor fiscale (revizii, expertize economice) – sunt formulate. În afară de aceasta, procedura confruntării prevede posibilitatea participanților de

⁶⁵² ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 183.

⁶⁵³ CĂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică. Tradiție și modernism*. Op.cit., p. 342.

⁶⁵⁴ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 200-201.

⁶⁵⁵ JITARIUC, V., RUSU, V. *Tratat de criminalistică. Partea II. Tactica criminalistică*. Op.cit., p. 610; БЕЛКИН, Р. *Собирание, исследование и оценка доказательств*. Москва: Изд. Наука, 1966, c. 216.

⁶⁵⁶ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 197-198.

a-și adresa întrebări reciproce, cu permisiunea organului de urmărire penală. Din considerentul că verificările și controalele fiscale sunt efectuate de persoane care posedă cunoștințe speciale în domeniul evidenței contabile și al legislației fiscale, iar administratorul pentru insolabilitate, practic întotdeauna, are studii economice și juridice, este rațional să li se permită să adreseze bănuțului (învinuțului) întrebări în privința anumitor circumstanțe care au apărut în cadrul confruntării. Deținând o calificare enormă în sfera relațiilor financiare, cu mult mai solidă decât cea a ofițerului de urmărire penală, persoanele ce au efectuat controlul fiscal, participând la confruntare, pot aprecia cu o mai mare precizie poziția bănuțului (învinuțului), pot expune presupuneri privind invocarea de către ei a unor noi argumente, temeinicia acestora și necesitatea cercetării unor noi circumstanțe⁶⁵⁷.

Alta trebuie să fie atitudinea față de confruntările efectuate între martorii-angajați ai întreprinderii și bănuți (învinuiți din categoria conducătorilor sau a fondatorilor). În caz dacă în declarațiile acestora există contradicții esențiale, ele urmează a fi înlăturate pe alte căi: audierea altor martori stabiliți sau audierea suplimentară a celor ascultați anterior; efectuarea perchezițiilor și ridicărilor repetate la contractanți și în instituțiile de creditare; cercetarea noilor documente obținute în cadrul acestor acțiuni de urmărire penală; dispunerea și efectuarea expertizelor etc. Dacă prin intermediul acestora nu s-a reușit depășirea contradicțiilor apărute, organul de urmărire penală trebuie să efectueze confruntarea. Totodată, trebuie luat în calcul momentul că actul de confruntare poate fi folosit de către bănuț (învinuț) pentru a influența martorul, a încerca să-l intimideze. Pentru a evita acest lucru, este necesară pregătirea minuțioasă a confruntării, folosirea mijloacelor suplimentare de fixare a declarațiilor (înregistrarea audio și video), formularea detaliată a întrebărilor, audierea suplimentară a martorului înainte de confruntare, fapt care ar permite să ne convingem că poziția martorului nu s-a schimbat, că este fermă și va rămâne așa pe durata confruntării. Mai mult ca atât, primele întrebări în cadrul confruntării urmează a fi adresate martorului, deoarece o altă ordine poate duce la aceea că, sub influența declarațiilor bănuțului (învinuțului), martorul își poate modifica declarațiile⁶⁵⁸.

Efectuarea confruntării în procesul cercetării faptelor de insolabilitate infracțională nu prezintă dificultăți substanțiale din punct de vedere tactic. Totodată, urmează ca, de fiecare dată, să luăm în calcul particularitățile acestei acțiuni de urmărire penală. În primul rând, încordarea, tensiunea emoțională în cadrul confruntării este destul de substanțială, deoarece contradicțiile pot

⁶⁵⁷ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 183-184.

⁶⁵⁸ *Ibidem*, c. 184-185.

fi și ele destul de substanțiale⁶⁵⁹. În al doilea rând, situația de conflict își lasă și ea amprenta, fiind puse față în față interesele opuse ale participanților la confruntare. Aici, după cum se menționează, pe bună dreptate, în literatura de specialitate, trebuie luată în considerare situația de urmărire penală, particularitățile de personalitate ale celor audiați, caracterul și cauzele contradicțiilor. Contradicțiile substanțiale reprezintă divergențele în declarații, care determină anumite dubii rezonabile în privința circumstanțelor a căror stabilire și explicare este necesară pentru luarea anumitor hotărâri procesuale⁶⁶⁰.

De fiecare dată, înainte de a lua decizia de efectuare a confruntării, ofițerul de urmărire penală trebuie să țină cont de faptul că participanții la confruntare iau cunoștință de unele probe existente pe dosar. De aceea, efectuarea prematură a confruntării va arăta situația în sistemul de probe și poate întări poziția audiatului de rea-credință. În cazul în care există îndoieli asupra rezultatelor confruntării, este rațional a înlătura, după posibilități, divergențele existente prin audierea repetată. În acest context, trebuie specificat că actul de confruntare presupune și existența unei componente psihice – „efectul prezenței”. „Efectul prezenței” se manifestă atunci când la confruntare participă o persoană a cărei opinie are o importanță morală pentru audiatul de rea-credință⁶⁶¹. În caz de luare a deciziei privind efectuarea confruntării, este necesară o pregătire iscusită din punct de vedere tactic în această privință, cu luarea în calcul a poziției procesuale a participanților, a calităților lor psihologice și a stării emoționale, a subordonării ierarhice și a semnificației contradicțiilor. În afară de aceasta, ofițerul de urmărire penală trebuie să identifice momentul oportun pentru efectuarea ei, să determine dacă este indicată prezentarea anumitor probe.

Urmează să reținem că actul de confruntare este o acțiune de urmărire penală de neamânat, sub aspect de organizare și din punct de vedere al psihologiei comunicării dintre participanți. În scopul pregătirii psihologice – atât a ofițerului de urmărire penală cât și a participanților la confruntare –, pot fi aplicate următoarele procedee tactice: a) analiza minuțioasă a materialelor cauzei penale și a declarațiilor anterioare ale persoanelor cu a căror participare este efectuată această acțiune de urmărire penală; b) stabilirea certă și identificarea contradicțiilor substanțiale, formularea întrebărilor care urmează a fi clarificate prin confruntare; c) determinarea și pregătirea momentului de prezentare a probelor care confirmă poziția unuia dintre participanți la confruntare; d) pregătirea mijloacelor tehnice, în vederea fixării procesului

⁶⁵⁹ *Криминалистика: Учебник.* / Под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. Санкт Петербург, 2001, с. 553.

⁶⁶⁰ *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации.* ? Под редю А. В. Смирнова. Санкт Петербург, 2003, с. 486.

⁶⁶¹ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală.* Op.cit., p. 205.

și rezultatelor confruntării; e) asigurarea caracterului inopinat, neașteptat al efectuării confruntării pentru persoana care prezintă declarații false; f) formularea întrebărilor într-un mod în care răspunsurile la ele s-ar referi la fapte importante pentru fiecare participant la confruntare; g) asigurarea detalierii declarațiilor în privința circumstanțelor concrete, legate de caracterul contradictoriu al explicațiilor și declarațiilor anterioare⁶⁶².

În procesul confruntării, sunt obținute informații noi și se fixează, pentru a doua oară, informații probatorii referitoare la: a) faptul legăturilor existente între figuranții cauzelor penale și relațiile lor reciproce; b) înțelegerile și acordurile încheiate în vederea înstrăinării bunurilor; c) eliberarea procurilor și semnarea anumitor acte etc. Confruntarea face posibilă înlăturarea contradicțiilor în privința scopurilor tranzacțiilor neavantajoase, a informării corespunzătoare a figuranților privind conjunctura prețurilor pe piață, a cunoașterii de către aceștia a situației economice într-un anumit domeniu sau într-o anumită regiune⁶⁶³.

Or, reținem că actul de confruntare reprezintă, din punct de vedere psihologic, un mijloc eficient de prevenire a opunerii de rezistență din partea persoanelor cointerestate. Pentru ofițerul de urmărire penală, pregătirea și efectuarea confruntării comportă un anumit risc tactic. În literatura de specialitate se menționează că, în cazul infracțiunilor legate de insolabilitate, înlăturarea contradicțiilor în baza confruntării se reușește foarte rar⁶⁶⁴. De asemenea, trebuie să se țină cont și de posibilitatea schimbării, modificării declarațiilor anterioare de către unul dintre participanți, a înțelegerii între cei audiați privind refuzul de a face declarații. În asemenea situații, este rațional să li se explice persoanelor audiate importanța prezentării declarațiilor veridice, căința sinceră și recunoașterea vinei, să li se explice care din circumstanțele faptei pot fi recunoscute ca atenuante. În asemenea împrejurări, este destul de eficientă tactica audierii în cadrul confruntării fără contact direct între persoana care demască și cea demascată⁶⁶⁵.

Prezentarea pentru recunoaștere. Prezentarea spre recunoaștere constă în înfățișarea martorului, victimei, bănuیتului sau învinuitului a persoanelor și obiectelor aflate într-un anumit raport de legătură cu infracțiunea săvârșită, în vederea stabilirii dacă acestea sunt aceleași cu cele percepute anterior în împrejurări legate – direct sau indirect – de activitatea ilicită a făptuitorului sau a altor persoane implicate⁶⁶⁶. Fiind un procedeu probatoriu independent, prezentarea spre recunoaștere reprezintă un mijloc eficient atât de verificare a probelor acumulate, cât și de dobândire a noilor probe, care anterior nu au figurat în dosar. Prezentarea spre recunoaștere

⁶⁶² РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. Op.cit., c. 150-151.

⁶⁶³ МУРАТОВ, Д. А. Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства. Op.cit., c. 198.

⁶⁶⁴ Криминалистика: Учебник. / Под ред. А. Г. Филиппова, А. Ф. Волынского. Москва, 1998, c. 293.

⁶⁶⁵ ПЕТРОВА, А. Н. Противодействие расследованию и меры его преодоления. Волгоград, 2002, c. 74.

⁶⁶⁶ DORAȘ, S. Criminalistica. Op.cit., p. 427.

constituie un gen al identificării criminalistice, efectuate în baza indicilor fixați în memorie⁶⁶⁷.

În cazul infracțiunilor legate de insolvabilitate, necesitatea efectuării acestei acțiuni de urmărire penală constă în stabilirea, identificarea persoanei organizatorului real al infracțiunii, în special în cazurile în care el nu figurează oficial în statele de personal ale organizației-debitor⁶⁶⁸. Sarcinile criminalistice ale prezentării spre recunoaștere indică la conținutul factual al acțiunii de urmărire penală și caracterizează aspectul său extern. Printre astfel de sarcini se numără următoarele: – obținerea de dovezi privind implicarea sau neimplicarea unei anumite persoane în comiterea infracțiunii; – obținerea de informații care permit evaluarea probelor obținute anterior, în special a declarațiilor martorilor și părților vătămate referitoare la prezența lor la locul infracțiunii; – identificarea unor noi surse de informații, relevante pentru cercetarea cauzei penale; – studierea trăsăturilor persoanei recunoscute, a persoanei care recunoaște și a altor persoane, ca o condiție pentru pregătirea audierii și a altor acțiuni de urmărire penală, cum ar fi confruntarea, percheziția etc.; – studierea circumstanțelor care au contribuit la comiterea infracțiunii cercetate⁶⁶⁹.

Pregătirea în vederea efectuării prezentării spre recunoaștere presupune: cunoașterea datelor cauzei, a persoanelor ce vor face recunoașterea, precizarea întrebărilor ce vor fi puse, audierea prealabilă a acestora, asigurarea cadrului și condițiilor prezentării spre recunoaștere, alegerea obiectelor omogene etc.⁶⁷⁰. Prezentarea spre recunoaștere se efectuează în scopul stabilirii persoanelor: a) care au participat la întâlniri cu învinuitul, pentru a soluționa întrebări legate de înstrăinarea bunurilor; b) care au vizitat obiectul, pentru a se documenta în privința valorii lui, a pregătirii acestuia către vânzare, transmitere în arendă sau în folosință cu titlu gratuit; c) care au participat la notar în procesul semnării și autentificării actelor ce fixează tranzacția cu consecințe economice neprofitabile⁶⁷¹. Eficiența prezentării spre recunoaștere, în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată, este asigurată prin respectarea strictă a regulilor și procedeele tactice de efectuare a acestei acțiuni de urmărire penală.

⁶⁶⁷ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 260-261.

⁶⁶⁸ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 185.

⁶⁶⁹ JITARIUC, V., RUSU, V. *Tratat de criminalistică*. Partea II. *Tactica criminalistică*. Op.cit., p. 700; КНЯЗЬКОВ, А. С. *Криминалистика: Курс лекций*. Томск: Изд-во «ТМЛ-Пресс», 2008, p. 713-714.

⁶⁷⁰ OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D., ODAGIU, Iu., RUSNAC, C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Op.cit., p. 265.

⁶⁷¹ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 203.

4.5. Dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare în procesul investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă

Criminalistica contemporană și expertologia contribuie activ la aplicarea realizărilor progresului tehnico-științific, oferind ajutor organelor de drept la cercetarea și descoperirea infracțiunilor, la demascarea persoanelor vinovate și la stabilirea cauzelor și condițiilor reale ce au contribuit la comiterea infracțiunilor⁶⁷². Or, antrenarea tot mai frecventă a unor specialiști în investigații judiciare a fost impusă atât de nevoia lărgirii posibilităților de perfecționare a activității de înfăptuire a justiției, cât și de progresul rapid al științei și tehnicii, cu impact direct asupra aflării adevărului. Categoria specialităților la care se apelează pentru lămurirea unor probleme cu semnificație juridică într-o cauză este foarte largă⁶⁷³.

O formă importantă a folosirii cunoștințelor de specialitate la investigarea insolvabilităților infracționale o reprezintă dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare. Importanța lor este determinată de faptul că, în conformitate cu alin. (2), pct. 2) din art. 93 Cod de procedură penală al Republicii Moldova, raportul de expertiză este recunoscut în calitate de probă în procesul penal. Legea procesual penală fixează drepturile și obligațiile expertului (art. 88 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), esența și conținutul raportului de expertiză și a declarațiilor expertului (art. 151 și 153 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), procedura de dispunere și efectuare a expertizelor judiciare la faza de urmărire penală și în ședința de judecată (art. 142-145 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), reglementează temeiurile și ordinea dispunerii și efectuării expertizei în comisie, complexe, suplimentară și reperată (art. 146-148 Cod de procedură penală al Republicii Moldova). Aceste aspecte sunt reflectate și în Legea Republicii Moldova „Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar”⁶⁷⁴.

Introducerea în practica de urmărire penală a unor direcții noi în cercetările de expertiză și perfecționarea celor existente contribuie la creșterea constantă a importanței expertizei în procesul probatoriu în dosarele penale⁶⁷⁵.

Expertiza judiciară presupune investigații asupra circumstanțelor care trebuie dovedite într-un anumit caz, ce se realizează în cadrul acțiunii procedurale, în conformitate cu prevederile stabilite de lege, și este desfășurată de către o persoană cu statut juridic clar prestabilit de

⁶⁷² ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 6.

⁶⁷³ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 97; MIHULEAC, E. *Expertiza judiciară*. București: Ed. Științifică, 1971, p. 20.

⁶⁷⁴ Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, nr. 68 din 14.04.2015. În : *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 157-162/316 din 10.06.2016.

⁶⁷⁵ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 8.

aceleași norme de procedură. Gama expertizelor judiciare este destul de largă⁶⁷⁶ și cuprinde compartimente științifice importante, menite să servească procesului judiciar. Pentru constatarea diferitor circumstanțe din anumite domenii, sunt necesare cunoștințe speciale care, în mod obiectiv, nu sunt stăpânite de juriști, aceștia simțind necesitatea stringentă de a fi ghidați în materiile respective de diverse surse informaționale⁶⁷⁷.

Expertiza⁶⁷⁸, fiind o activitate de cercetare științifică a mijloacelor materiale de probă, presupune existența unor instituții cu personal specializat în diverse domenii, dotate cu aparatură, utilaje și materiale necesare examinării⁶⁷⁹. O importanță majoră pe această categorie de infracțiuni o au constatările tehnico-științifice și expertizele judiciare, dintre care cele mai frecvent dispuse sunt: constatările tehnico-științifice și expertizele contabile, financiar-economice, merceologice și criminalistice. Ultimele sunt dispuse în cazurile când apar suspiciuni referitor la falsificarea documentelor contabile și financiar-bancare⁶⁸⁰.

Conturarea domeniului de cercetare a fiecărei categorii de expertize este determinată de obiectul cercetării și de metodele proprii de investigare⁶⁸¹. Termenul de *obiect al expertizei* poate fi perceput din trei perspective: obiectul expertizei în înțelesul ei, obiectul propriu-zis material, care se examinează în cadrul expertizei, sau obiectul raportului de expertiză, adică obiectivele unui caz concret de expertiză, materializate în întrebările adresate de organul judiciar expertului⁶⁸². Asigurarea oportunității expertizei constituie o cerință ce trebuie avută în vedere de către organele judiciare. În funcție de probele, datele sau materialele existente în cauză, este necesar să se aprecieze dacă și în ce măsură o expertiză este utilă, astfel încât să nu se întârzie efectuarea unei expertize indispensabile soluționării cazului⁶⁸³.

În mod firesc, expertiza judiciară se efectuează de către expertul judiciar înscris în Registrul de Stat al experților judiciari. Totuși, în cazul în care în Registrul de Stat al experților judiciari nu sunt experți de specialitatea necesară sau în cazul în care nu poate fi numit un alt expert judiciar din motive de incompatibilitate, în calitate de expert judiciar poate fi recunoscută *ad-hoc* o persoană competentă în specializarea solicitată, pentru efectuarea expertizei

⁶⁷⁶ *Nomenclatorul expertizelor judiciare*. / Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova 195/2017.

⁶⁷⁷ *Ghidul ordonatorului expertizei judiciare*. / PNUD Moldova, Institutul de Reforme Penale. Chișinău, 2022, p. 1.

⁶⁷⁸ Dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare în procesul penal este reglementată de Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, nr. 68 din 14.04.2015. În : *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 157-162/316 din 10.06.2016.

⁶⁷⁹ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 64.

⁶⁸⁰ LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*. Op.cit., p. 171.

⁶⁸¹ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 98.

⁶⁸² ALĂMOREANU, S. *Problematika expertizelor criminalistice*. București: Ed. Hamangiu, 2013, p. 79.

⁶⁸³ SUCIU, C. *Criminalistica*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972, p. 571; STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 114.

judiciare⁶⁸⁴. Din punct de vedere științifico-practic, pregătirea și dispunerea expertizelor judiciare presupune anumite decizii, hotărâri și acțiuni, și anume: 1) analiza materialelor deținute și necesitatea dispunerii anumitor expertize; 2) identificarea și pregătirea anumitor materiale, obiecte care vor fi expediate pentru expertizare; 3) formularea întrebărilor la care urmează să răspundă experții; 4) selectarea expertului sau a instituției de expertiză unde va fi efectuată expertiza respectivă; 5) perfectarea documentelor necesare (ordonanță, încheiere, scrisoare de însoțire), în bază cărora sunt solicitate sau dispuse anumite expertize concrete; 6) expedierea documentelor respective și a materialelor, a obiectelor către instituția de expertize sau expertului desemnat⁶⁸⁵.

Fără a acorda multă atenție prevederilor generale privind dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare, ne vom referi doar la acelea ce sunt aplicate frecvent în procesul cercetării actelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Cercetarea criminalistică și analiza documentelor. Sub aspect criminalistic, document este orice suport material pe care, în orice formă, este special fixată informație importantă pentru investigarea infracțiunilor. Acestea pot fi texte, înregistrări audio, imagini pe diferiți purtători sau combinația lor. Valoare juridică documentului scris îi este imprimată de rechizitele lui (blanșetă, impresiune de ștampilă, semnătură)⁶⁸⁶. Practica judiciară demonstrează că sfera de aplicare a documentelor în procesul penal este nelimitată. Pe prim-plan se află documentele de evidență privind circulația bunurilor materiale și a surselor bănești. Facturile, bonurile, chitanțele, actele privind transportarea și desfacerea mărfurilor, actele de decontare a mijloacelor bănești etc., fiind folosite deseori de către autorii infracțiunilor de sustragere, reprezintă surse de înaltă valoare probantă asupra subiectului, obiectului și obiectivității faptei săvârșite.

A doua categorie de documente, folosite ca sursă de probă în procesul penal, o constituie actele emise de organele administrative de stat. O categorie aparte de documente, folosite la depistarea anumitor categorii de infracțiuni o constituie înscrisurile sub formă de însemnări și scrisori personale, adresări, răvașe etc., prezentate de părți sau descoperite și ridicate de la fața locului ori în cadrul altor acțiuni procedurale.

De orice natură și proveniență ar fi un document, el întotdeauna se prezintă printr-un anumit conținut textual și prin structura sa materială, acestea constituind, sub aspect criminalistic, două sfere informativ-probante distincte. Prin conținutul lor textual, anumite documente reprezintă probe directe, întrucât dovedesc în mod evident fapta și vinovăția

⁶⁸⁴ Ghidul ordonatorului expertizei judiciare. Op.cit., p. 23.

⁶⁸⁵ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 23.

⁶⁸⁶ COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*. Rez. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2023, p. 27.

făptuitorului⁶⁸⁷.

În condițiile actuale, falsificarea documentelor s-a transformat, în ultima perioadă, într-o îndeletnicire criminală, realizată, de cele mai multe ori, în grupuri, inclusiv organizate, ceea ce presupune „specializarea” făptuitorilor, dobândirea de către aceștia a abilităților de a falsifica documente, inclusiv scrisul cursiv și semnăturile. Dincolo de aceasta, s-a amplificat mobilitatea infractorilor, echiparea tehnică și dotarea lor. S-au complicat și obiectivele puse în fața organelor de urmărire penală, dar și a unităților de expertiză judiciară, pentru că, actualmente, nivelul intelectual și pregătirea juridică a subiecților infracțiunii și a consultanților acestora permit a opune o împotrivire semnificativă organelor competente de cercetare. De aceea, descoperirea și cercetarea cauzelor de factură economică (*inclusiv a insolvabilității intenționate și a insolvabilității fictive – n.n.*) impune aplicarea masivă a cunoștințelor specializate din domeniul documentologiei judiciare⁶⁸⁸.

Documentologia judiciară și expertiza tehnică a documentelor (a actelor scrise) ocupă un loc semnificativ în știința criminalisticii, ei fiindu-i dedicate numeroase lucrări de specialitate⁶⁸⁹. În același timp, multiple semne de întrebare pune configurarea necorespunzătoare a descoperirii infracțiunilor comise împotriva sau cu utilizarea documentelor false. Din cauza unor lacune și erori, a procesării necalificate a documentelor, un rând de probe de natură documentologică din dosarele trimise în judecată devin neconvingătoare în cadrul dezbaterilor judiciare. Or, este evident că apariția a noi documente, inclusiv de natură electronică, necesită implementarea de noi modalități, mijloace și procedee de examinare a actelor de către organele de urmărire, dar și actualizarea metodicilor de expertizare a acestora în condiții de laborator, cu luarea în calcul a esenței lor și a sarcinilor identificatoare și diagnosticatoare înaintate în fața specialiștilor grafoscopiști⁶⁹⁰.

În domeniul examinării criminalistice a documentelor, problemele care sunt supuse cercetării sunt de o extremă varietate, similar actelor ce se cer a fi examinate. Documentul se întinde de la simple acte sub semnătură privată până la acte oficiale, acte vamale, cărți de credit etc. Din punct de vedere criminalistic și procesual penal, atunci când facem referiri la noțiunea de *document* în sensul grafic, avem, în principiu, în vedere expresia materială a gândirii umane, indiferent de forma ori suportul material pe care ideile au fost fixate⁶⁹¹.

⁶⁸⁷ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 231.

⁶⁸⁸ COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*. Op.cit., p. 3.

⁶⁸⁹ RUSU, V., JITARIUC, V. *Tratat de criminalistică*. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. București: Ed. Pro Universitaria, 2023, p. 591-663.

⁶⁹⁰ COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*. Op.cit., p. 4-5.

⁶⁹¹ LAZĂR, A., ALĂMOREANU S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 15.

Cercetarea criminalistică și analiza documentelor este orientată spre depistarea falsurilor materiale și intelectuale, care ne vorbesc despre sustragerea bunurilor, a mijloacelor bănești prin operațiuni fictive, prin rectificări, răzuiri sau corectări. La investigarea infracțiunilor legate de insolvabilitate apare, de multe ori, necesitatea de a cerceta documentele care reflectă activitatea persoanelor juridice. Actualmente, practic, în cadrul oricărei organizații, întreprinderi, întocmirea contractelor și a altor documente se efectuează cu ajutorul purtătorilor electronici de informații, cu ulterioara imprimare a acestor acte. Aceste documente reprezintă obiecte de natură complexă, necesitând aplicarea metodelor diversificate și a cunoștințelor de specialitate din diferite domenii de cunoaștere⁶⁹².

Cercetarea tehnică a documentelor. În cursul cercetării locului faptei, al efectuării altor activități procedurale, deseori se impune sarcina de a stabili autenticitatea diferitor documente, care se rezolvă, de regulă, de către organele abilitate, în condiții de teren și în mod prealabil. În urma unor astfel de cercetări, se deschid posibilități de a elabora diferite versiuni, de a decide cu privire la oportunitatea realizării unor măsuri de verificare sau acțiuni procesuale⁶⁹³.

Expertiza tehnică a documentelor are drept scop stabilirea autenticității, a prezenței falsificării complete sau parțiale a documentelor, a instrumentelor de scris și a materialelor de confecționare a documentelor. Expertiza tehnică a documentelor poate fi efectuată și în complex cu alte genuri de expertiză: de portret, dactiloscopică, grafoscopică, examinarea materialelor, a documentelor și a scrisului, foto-video etc.⁶⁹⁴.

Obiectul expertizelor tehnico-judiciare ale documentelor îl reprezintă faptele, circumstanțele legate de folosirea documentelor, identificarea materialelor și mijloacelor de confecționare a documentelor, stabilite în baza cunoștințelor de specialitate⁶⁹⁵. Expertiza tehnico-criminalistică a documentelor, în baza aplicării pe scară largă a realizărilor științei și tehnicii moderne, reprezintă un important mijloc procesual de stabilire a faptelor și a împrejurărilor de fapt, indispensabile soluționării echitabile a unei cauze penale. În general, expertiza respectivă vizează probleme care, în funcție de natura lor, pot fi repartizate în patru grupe, după cum urmează: 1) depistarea falsului în documente, respectiv a modificării conținutului inițial și a contrafacerii rechizitelor acestora; 2) identificarea mijloacelor folosite la întocmirea și autentificarea documentelor oficiale; 3) stabilirea conținutului textual al actelor deteriorate sau decolorate;

⁶⁹² РОССИЙСКАЯ, Е. Р. Проблемы криминалистических и судебно-экспертных методов исследования вещественных доказательств. В: *Проблемы совершенствования производства криминалистических экспертиз*. Саратов, 1998, с. 46.

⁶⁹³ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 259.

⁶⁹⁴ Ghidul ordonatorului expertizei judiciare. Op.cit., p. 59.

⁶⁹⁵ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., с. 49.

4) determinarea materialelor folosite la efectuarea (executarea) înscrisurilor în litigiu⁶⁹⁶.

Cercetarea tehnică a documentelor, a sigiliilor și ștampilelor, cu condiția descoperirii acestora în procesul ridicării sau percheziției, face posibilă obținerea informațiilor privind folosirea lor de către învinuit pentru încheierea tranzacțiilor neraționale economice, precum și pentru falsificarea documentelor justificative (de exemplu, pentru cheltuirea mijloacelor bănești în numerar, pentru crearea vizibilității asigurării raționalității economice a anumitor tranzacții prin diverse garanții etc.)⁶⁹⁷.

Principalele metode de realizare a falsului de ștampile sunt: 1) desenarea ștampilei pe înscris; 2) copierea sau transferarea unei impresiuni aflate pe un înscris autentic și confecționarea unei ștampile după modelul celei originale.

Descoperirea falsului se face sub acțiunea radiațiilor invizibile (ultraviolete sau infraroșii). Falsificarea sigiliilor are loc în raport cu natura materialului pe care a fost aplicat. Expertiza criminalistică presupune descoperirea urmelor folosite de infractor la contrafacere⁶⁹⁸. După o lectură atentă a documentului și determinarea conținutului acestuia, a impresiunii de ștampilă (de sigiliu), confruntarea datelor din actul cercetat și a altor rechizite, se recomandă a acorda atenție următoarelor circumstanțe: a) dacă documentul nu are anumite greșeli gramaticale; b) dacă instituția sau persoana în numele căreia a fost redactat acest document este împuternicită de a elibera astfel de acte sau de a aproba informațiile ce le conțin; c) dacă există o astfel de instituție și denumirea ei în perioada când a fost întocmit actul în cauză; d) dacă coincide conținutul documentului formei prestabilite pentru astfel de acte; e) dacă există sau nu contradicții între momentul întocmirii formularului documentului și data de eliberare a acestuia; f) dacă conținutul documentului în cauză concordă cu textul impresiunii de ștampilă (sigiliu); g) dacă textul este corect aranjat și nu sunt denaturate numele persoanelor cu funcții de răspundere.

În unele cazuri, se cere a examina documentul respectiv în radiații infraroșii sau ultraviolete⁶⁹⁹.

Problemele care urmează a fi soluționate de către specialistul, investit cu examinarea tehnică a documentelor suspectate de fals prin înlăturare, adăugire sau refacere de text, pot fi exprimate în următoarea formulare: 1) dacă conținutul textual inițial în documentul (înscrisul) în litigiu a fost ulterior modificat; modul și mijloacele folosite de făptuitor; 2) care a fost conținutul inițial al actului în litigiu; 3) care este conținutul textului acoperit în documentul în litigiu.

⁶⁹⁶ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 491-492.

⁶⁹⁷ МУПАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 196.

⁶⁹⁸ CÂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică. Tradiție și modernism*. Op.cit., p. 253.

⁶⁹⁹ GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 259-260.

În situația unor acte oficiale suspectate de fals prin contrafacerea rechizitelor, expertului i se cere să stabilească: 1) dacă semnăturile persoanelor titulare din documentul în litigiu sunt contrafăcute prin reproducerea celor autentice; modul și mijloacele folosite de făptuitor: 2) dacă impresiunea de șampilă (sigiliu) din actul în litigiu este executată (aplicată) cu șampila (sigiliul) autentic; în ce mod aceasta a fost falsificată; 3) s-a respectat sau nu consecutivitatea formării textului, a semnăturii și a impresiunii de șampilă în documentul în litigiu; 4) dacă unul sau diferite sigilii au fost aplicate la întocmirea mai multor documente⁷⁰⁰.

Expertizele tehnice au ca obiect cercetarea unui complex de probleme cu caracter tehnic, care, la rândul lor, pot fi de mai multe feluri: tehnico-științifice; mecanice, tehnologice etc. Expertizele tehnice sunt deseori folosite în cauzele judiciare în care se pun probleme de construcții, transporturi, evaluarea anumitor bunuri etc.⁷⁰¹. Expertiza tehnică, în asemenea cauze penale, se efectuează, de asemenea, în scopul: a) stabilirii gradului real de uzură a utilajelor, a mijloacelor care sunt casate și transmise la preț redus sau cu titlu gratuit anumitor persoane cointeresate; b) determinării stării utilajelor, a mecanismelor și a utilității lor pentru efectuarea anumitor operații tehnologice; c) stabilirii volumului real al anumitor lucrări, efectuate sau achitate de către întreprinderea falimentată; d) stabilirii cazurilor de încălcare a proceselor tehnologice, care înrăutățesc substanțial calitatea producției întreprinderii, diminuează calitățile ei de consum și, ca urmare, au efect asupra prețului și procesului de realizare⁷⁰². Expertiza criminalistică a documentelor are ca scop stabilirea condițiilor în care a fost întocmit înscrisul, modificarea conținutului acestuia, precum și identificarea mijloacelor de imprimare a textului prin tipografiere, poansonare, cu ajutorul calculatorului etc.⁷⁰³.

În privința documentelor perfectate cu ajutorul imprimantelor, pot fi dispuse câteva categorii de expertize: a) expertiza tehnico-criminalistică a documentelor, care include expertiza rechizitelor și a materialelor documentelor și care, de asemenea, soluționează și sarcinile referitoare la stabilirea persoanelor ce le-au întocmit; b) expertiza criminalistică a materialelor, substanțelor, produselor, deoarece complexitatea caracterului coloranților folosiți pentru imprimare complică soluționarea acestei sarcini prin metode de expertiză tehnico-criminalistică a documentelor; c) expertiza criminalistică computerizată, care presupune cercetarea calculatoarelor și a componentelor sale, stabilind genul produsului *software*, folosit în procesul

⁷⁰⁰ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 492-493.

⁷⁰¹ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 51.

⁷⁰² МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 196-197.

⁷⁰³ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 149.

de perfectare a documentelor⁷⁰⁴; d) expertiza de autor, ce are drept scop cercetarea limbajului scris al unui text, în vederea identificării particularităților acestuia și a autorului⁷⁰⁵.

Se susține că, pentru efectuarea unor asemenea cercetări, urmează a fi dispuse expertize complexe. O asemenea abordare în raport cu soluționarea sarcinilor puse în fața expertizelor judiciare este eficientă, deoarece asigură profunzimea cunoașterii, comprehensiunea cercetărilor și, respectiv, condiții optime de interacțiune a organului de urmărire penală cu experții judiciari.

În procesul cercetării complexe a documentelor, urmează a fi stabilite circumstanțele folosirii imprimantelor, a calculatorului și a informațiilor din calculator pentru perfectarea acestora. Scopul urmărit, în cazul dispunerii expertizelor complexe, ține de stabilirea sursei de proveniență a documentului cercetat și identificarea persoanelor care au avut acces la complexul *hardware* și *software* de pregătire a documentelor⁷⁰⁶. În literatura de specialitate s-a relevat existența unor programe care permit combinarea componentelor imaginilor (tehnica descrierii vectoriale), import-export de imagini aflate în fișiere, diverse modificări și completări: modificarea dimensiunilor și coordonatelor (tehnica *zoom*), modificarea ori înlocuirea textului, a caracterelor grafice; scoaterea din document a unei componente grafice; deplasarea unor semne (sigle, ștampile etc.) în diverse direcții și la diferite distanțe (comanda *move*); rotirea obiectelor în jurul unui centru sau înclinarea lor sub un control precis al unghiurilor (comenzile *rotare* și *rotare & skew*); realizarea de metrizări și dilatări ale obiectelor selectate (comenzile *stretch* și *mirror*); transferul într-un alt fișier pentru modificarea documentului, selecția culorilor⁷⁰⁷.

Disponerea unei anumite categorii sau gen de expertize depinde, în mare parte, de baza probatorie și de corpurile delictuale de care dispune organul de urmărire penală, precum și de sarcinile care sunt trasate în fața expertului. Este posibilă doar disponerea expertizei tehnico-criminalistice a documentelor, dacă este suficient să determinăm tipul dispozitivului de imprimare sau exemplarul concret al acestuia, în document fiind reflectate trăsăturile lui individuale. Cercetarea semnelor *software*-ului imprimantei este posibilă și în cadrul expertizei tehnico-judiciare, deoarece atunci sunt cercetate calitățile tehnice ale obiectului creator de urmă în procesul reproducerii imaginilor pe purtători de hârtie. Dacă organul de urmărire penală dispune doar de purtători magnetici de informație, fiind necesar a stabili legătura obiectivă a textului pe hârtie a documentului cu modelul acestui document, păstrat pe purtătorii magnetici,

⁷⁰⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 187-188.

⁷⁰⁵ Ghidul ordonatorului expertizei judiciare. Op.cit., p. 57.

⁷⁰⁶ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 187-188.

⁷⁰⁷ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 70; ENE, Gh. *Contrafacerea documentelor prin editare computerizată*. În: *Criminalistica*, nr. 3/mai 2008, p. 18.

atunci este posibilă dispunerea expertizei tehnice a calculatoarelor. Dacă însă este necesar să stabilim cu ajutorul cărui complex *hardware* și *software* a fost pregătit documentul, este rațională dispunerea unei expertize complexe, care ar include studierea programului de calculator și a urmelor lăsate de elementele imprimantei⁷⁰⁸.

Experții din domeniul expertizelor tehnico-judiciare a documentelor vor examina semnele actuatorilor (mecanismelor) imprimantei și influența *software*-ului, a imprimantei și a calculatorului asupra particularităților formării documentelor. Experții din domeniul expertizei tehnice a calculatoarelor vor examina semnele suportului informatic computerizat din textul documentului, pentru a diagnostica *software*-ul folosit în imprimare și a identifica fișierele de date. Totodată, ei pot identifica semnele suportului informatic computerizat, în temeiul studierii influenței acestuia asupra *software*-ului imprimantei. Atenția de bază va fi concentrată pe stabilirea informațiilor de control relevante, care se conțin în fișierele de date sau în configurarea programului de imprimare. Pentru specialiștii din domeniul expertizelor tehnico-judiciare a documentelor, aceste informații pot fi necesare și utile, doar în scop de obținere a modelelor experimentale comparabile, și nu reprezintă un obiect al probatoriului⁷⁰⁹.

Informațiile obținute din purtători pe hârtie pot servi ca temei pentru examinările efectuate în cadrul expertizelor tehnice ale calculatoarelor, deoarece, în baza lor, poate fi determinat contextul unic (îmbinarea de coduri), care, ulterior, va servi în calitate de șablon comparativ pentru căutarea informațiilor din calculator. Or, în baza documentului scriptic, poate fi determinat și genul de informații din calculator. De exemplu, dacă în document este prezentă copia sigiliului, obținută prin scanare, și reproducerea ulterioară a imaginii electronice pe suport de hârtie, cu aplicarea imprimantelor laser sau cu jet de cerneală de înaltă rezoluție, atunci în calitate de obiect de căutare figurează fișierul grafic, fie documentul procesorului de text sau grafic, capabil să îmbine și graficul, și textul (Microsoft Word for Windows, Page Maker, Corel Draw etc.)⁷¹⁰.

Deci expertiza tehnico-criminalistică este dispusă pentru identificarea ștampilelor, sigiliilor, pentru stabilirea falsificării parțiale sau integrale a documentelor etc. Or, expertizele tehnice, datorită complexității problemei supuse examinării, se efectuează în strânsă legătură, se completează reciproc, cu expertizele contabile, economice sau de alt gen, căpătând, în acest mod,

⁷⁰⁸ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. *Op.cit.*, с. 188-189.

⁷⁰⁹ ГОРТИНСКИЙ, А. В. К вопросу о комплексной экспертизе документов, изготовленных в сфере компьютерных технологий. В: *Информатика в судебной экспертизе*. / Сборник трудов. Саратов: СЮИ МВД России, 2003, с. 25.

⁷¹⁰ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. *Op.cit.*, с. 189-190; ГОРТИНСКИЙ, А. В. К вопросу о комплексной экспертизе документов, изготовленных в сфере компьютерных технологий. *Op.cit.*, с. 34.

un caracter complex⁷¹¹. Or, cercetarea tehnico-criminalistică a documentelor include: a) cercetarea impresiunilor sigiliului și a ștampilelor de pe antet; b) cercetarea semnăturilor executate în numele anumitor persoane (în cazul falsificării tehnice a semnăturilor autentice); c) stabilirea modificărilor în textul documentelor; d) stabilirea conținutului documentului; e) cercetarea modului de pregătire și a materialului documentului; f) cercetarea tehnico-criminalistică a documentelor imprimate la imprimantele Get Color, cu laser sau matriceale⁷¹².

Cercetarea scrisului are ca scop determinarea persoanei concrete, a executorului textului sau semnăturii, determinarea faptului dacă una și aceeași persoană a executat diferite sau unele și aceleași texte, semnături, înscrisuri cifrice, fragmente de text și semnătura concretă⁷¹³. Cercetarea criminalistică a scrisului trebuie privită, pe de o parte, ca ramură a tehnicii criminalistice și, totodată, ca un gen de activitate a expertologiei judiciare. În cea din urmă ipostază, grafoscopia se înfățișează ca un sistem de cunoștințe despre legitățile scrisului și metodicele de examinare ale acestuia. Identificarea obiectelor grafoscopice scriptuale este înlesnită de două însușiri ale scrisului: individualitatea și stabilitatea relativă a acestuia, procesul în cauză fiind sprijinit pe compararea caracteristicilor generale și particulare, materializate în manuscris. Metodica cercetării de expertiză grafoscopică constituie un sistem de prescripții de aplicare într-o anumită consecutivitate și în anumite condiții ale metodelor și mijloacelor soluționării sarcinii de expertiză⁷¹⁴.

Grafoscopia judiciară reprezintă o ramură a științei criminalistice, care studiază legitățile scrisului și elaborează metodele examinării acestuia, în vederea identificării persoanei, pe cale de expertiză. Ea se ocupă, totodată, cu cercetarea limbajului scris, în scopul folosirii particularităților acestuia la stabilirea autorului unui text. Din sfera de preocupare a grafoscopiei judiciare fac parte, de asemenea, modalitățile de prezentare a cercetărilor în cadrul expertizei scrisului, principiile aprecierii concluziilor expertului criminalist de către organul judiciar, precum și măsurile de prevenire a falsului în acte. Grafoscopia judiciară nu trebuie să fie confundată cu grafologia, întrucât aceasta din urmă reprezintă un domeniu de studiu, ce are ca preocupare determinarea caracterului unei persoane după scris⁷¹⁵. Obiectul nemijlocit al expertizei grafoscopice se concretizează, în practică, în următoarele situații: 1) verificarea faptului dacă un text sau o semnătură provin realmente de la scriptorul nominalizat; 2) identificarea persoanei care a executat un text sau o semnătură despre care s-a probat cu

⁷¹¹ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 51.

⁷¹² GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 256.

⁷¹³ *Ibidem*, p. 256.

⁷¹⁴ COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*. Op.cit., p. 28.

⁷¹⁵ POPA, Gh. *Tehnică criminalistică*. Op.cit., p. 233.

certitudine că nu au fost executate de titularul prezumat; 3) identificarea autorilor unor scrisori anonime, fictive, adăugiri etc.⁷¹⁶

Expertiza grafoscopică pe această categorie de dosare ne permite să obținem informații despre: a) întocmirea sau semnarea de către învinuit a documentelor privind irraționalitatea economică a anumitor tranzacții; b) semnarea de către învinuit a cererilor adresate instanței de judecată privind insolvabilitatea, care, de fapt, este fictivă; c) efectuarea de către învinuit a înscrisurilor în ciornă, care reflectă conținutul activității sale infracționale⁷¹⁷.

Deci scopul expertizei grafoscopice constă în examinarea scrisului de mână și a semnăturilor, în vederea identificării scriptorului sau a semnăturii și stabilirea circumstanțelor de scriere. Expertiza grafoscopică poate fi efectuată și în complex cu alte genuri de expertiză: tehnică a documentelor; de autor; examinarea materialelor, a documentelor și a scrisului⁷¹⁸.

Expertiza grafoscopică, efectuată într-o astfel de cauză, poate clarifica modalitățile de contrafacere a documentelor și echipamentele utilizate în acest scop⁷¹⁹. Pentru efectuarea expertizei grafoscopice, urmează a fi prezentate doar originalele documentelor cercetate⁷²⁰. Pregătirea materialelor pentru expertiza grafoscopică cuprinde: 1) determinarea documentului ce urmează a fi trimis la expertiză și sarcina de cercetare; 2) strângerea pieselor de comparație; 3) comunicarea altor informații necesare efectuării expertizei⁷²¹.

Expertiza grafoscopică, în cazurile referitoare la insolvabilitatea infracțională, poate soluționa următoarele chestiuni: a) este sau nu executat textul, semnătura, rezoluția de pe document de către o anumită persoană? b) cine a executat semnătura din numele persoanei împuternicite în textul documentului – nemijlocit persoana împuternicită sau o altă persoană? c) textele sau semnăturile din mai multe documente cercetate au fost executate de aceeași persoană sau de diferite persoane?⁷²².

Semnătura, fiind un mijloc de reprezentare grafică a persoanei și de consfințire a dezideratului neatârnat la asumarea unor obligații juridice, constituie rechizitul de bază al documentelor contemporane, care tot mai des se falsifică. Metodica examinării identificatoare a semnăturilor impune o anumită consecutivitate: familiarizarea în prealabil cu materialele

⁷¹⁶ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 10; IONESCU, L., SANDU, D. *Identificarea criminalistică*. București: Ed. Științifică, 1990, p. 17-18.

⁷¹⁷ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 196.

⁷¹⁸ Ghidul ordonatorului expertizei judiciare. Op.cit., p. 50.

⁷¹⁹ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 70.

⁷²⁰ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 41.

⁷²¹ COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*. Op.cit., p. 29.

⁷²² РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 120-121.

expertizei; cercetarea semnăturii, în scopul relevării unor indici de executare neobișnuită; studierea caracteristicilor generale și a celor particulare ale semnăturii; realizarea examenului comparativ și aprecierea coincidențelor și divergențelor grafice; formularea de concluzii; perfectarea raportului de expertiză grafologică⁷²³.

Aprecierea valorii probatorii a raportului de expertiză se efectuează conform regulilor generale privind aprecierea probelor. Rapoartele de expertiză judiciară nu dețin o importanță preponderentă și preferențială în raport cu alte mijloace de probă. În procesul aprecierii raportului de expertiză, ofițerul de urmărire penală stabilește: dacă expertul nu este cointerestat în cauza penală și dacă este specialist din domeniul corespunzător al științei; dacă în procesul dispunerii și efectuării expertizei judiciare au fost respectate drepturile bănuیتului, învinuitului, prevăzute de lege; pe cât sunt de justificate din punct de vedere științific metodele de cercetare aplicate și prevederile științifice de care s-a ghidat expertul la efectuarea expertizei; pe cât de corect a apreciat expertul acele criterii și semne, în temeiul cărora a elaborat raportul de expertiză etc.

În funcție de plenitudinea cercetărilor efectuate de expert, de contradicțiile prezente în raport și de probele strânse în cauza penală, ofițerul de urmărire penală poate audia expertul în privința următoarelor chestiuni: privind metodele de cercetare aplicate; privind plenitudinea cercetării (cauzele extinderii sau restrângerii conținutului obiectului expertizei); temeinicia și autenticitatea concluziilor de expertiză (discordanța și incompatibilitatea unor părți componente ale raportului de expertiză, prezența contradicțiilor, cauzele unor concluzii probabile); corespunderea raportului de expertiză cu probele din dosar (cunoașterea de către expert a materialelor cauzei și influența lor asupra raportului, cauzele divergenței între raportul de expertiză și anumite probe)⁷²⁴.

Problemele ce țin de competența expertizei grafoscopice sunt divizate în *identificatoare*, sau principale, și *diagnostice*, sau secundare. În funcție de natura obiectului grafic în litigiu și de împrejurările cauzei ce urmează a fi clarificate, expertiza grafoscopică de identificare poate fi dispusă în vederea stabilirii: 1) autenticității semnăturilor într-un document în litigiu; 2) scriitorului unui text alfabetic sau cifric; 3) dacă executorul textelor și persoana care le-a redactat, adică autorul conținutului lor spiritual, este una și aceeași sau persoane diferite; dacă persoana a falsificat una sau mai multe semnături; 5) dacă semnătura pe numele unei anumite persoane în actul în litigiu este executată de persoana bănuită⁷²⁵.

⁷²³ COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*. Op.cit., p. 28.

⁷²⁴ ПЕЗБАВ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 120-121.

⁷²⁵ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 489.

În cazul dat, expertului îi pot fi adresate următoarele întrebări pentru soluționare: a) în textul documentului au fost adăugate anumite litere, cuvinte, cifre? b) care este succesiunea completării textului documentului: a fost inițial scris textul sau aplicată semnătura? c) fragmentul documentului a fost executat concomitent cu textul de bază; dacă nu, apoi în ce ordine consecutivă a fost executat textul de bază și fragmentul din document? d) una și aceeași șampilă a fost aplicată pe documente? e) pe document a fost aplicată ștampila prezentată spre cercetare? f) care este modalitatea de falsificare a semnăturii din document și a ștampilei, sigiliului? g) care semnătură a fost copiată cu ajutorul mijloacelor tehnice sau prin alte modalități? h) semnătura de pe document are similitudine cu semnăturile prezentate pentru cercetare comparativă?⁷²⁶

În caz de fals material, pot fi descoperite urme privind caracterul fictiv al actelor de constituire, al documentelor contabile, bancare, falsificarea lor, corectarea, rectificarea anumitor părți componente (de text, semnături, ștampile). În procesul cercetării infracțiunilor economice, sunt aplicate diverse procedee tactice de lucru cu documentele: analiza separată, analiza prin comparație (contrapunere), restabilirea înscrisurilor⁷²⁷.

Principala metodă de stabilire a caracterului fictiv al documentelor o reprezintă verificarea evidenței circuitului mărfurilor, al producției și mijloacelor bănești, în raport cu furnizorul și destinatarul. Putem vorbi despre caracterul fictiv al documentului verificat, doar în caz de depistare a absenței evidenței mărfurilor la furnizor și lipsei evidenței la destinatar. Aceste procedee ne permit să stabilim semnele infracțiunii, indiferent de modalitățile de comitere și tăinuirea minuțioasă.

Expertiza judiciar-contabilă reprezintă o formă de sine stătătoare a aplicării cunoștințelor contabile de specialitate. Specialistul contabil, cercetând materialele cauzei penale, poate oferi concluzii referitor la starea economico-financiară a întreprinderii-debitor, care este reflectată în actele de evidență contabilă⁷²⁸. Expertiza judiciar-contabilă, de regulă, se dispune după efectuarea reviziilor documentare și anexarea rezultatelor ei la materialele cauzei penale. De multe ori, cauza dispunerii ei rezidă în neajunsurile și carențele admise în procesul efectuării reviziei sau dezacordul participanților la proces în ceea ce privește rezultatele acesteia⁷²⁹.

Examinând trăsăturile caracteristice care dau o configurație specifică acestui mijloc de probă, se deduce concluzia că obiectul acestei expertize îl formează lămurirea unor împrejurări de fapt, a căror cunoaștere reclamă o competență specială – în speță, contabilă. Asupra acestor

⁷²⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 119-120.

⁷²⁷ *Справочная книга следователя*. Op.cit., c. 288.

⁷²⁸ LAZĂR, A. Expertiza contabilă, procedeu probator în cercetarea infracțiunilor din domeniul afacerilor. În: *Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie*, nr. 13/2002 ; РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 113

⁷²⁹ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 101.

împrejurări va efectua cercetări expertul și tot cu privire la ele expertul va formula concluzii motivate. În legătură cu obiectul expertizei contabile, se pune problema limitării, în sensul că nu se poate dispune folosirea acestui mijloc de probă pentru lămurirea oricărei probleme pe care o ridică rezolvarea unor cauze. Este evident că nu se poate recurge la expertiza contabilă pentru rezolvarea problemelor juridice, cel puțin, din două motive: în primul rând, în problemele juridice organele judiciare nu au nevoie de experți, fiind ei înșiși specialiști în materie; în al doilea rând, expertiza contabilă poate fi folosită numai pentru dovedirea împrejurărilor de fapt⁷³⁰.

Expertiza judiciar-contabilă stabilește corectitudinea evidenței și a dărilor de seamă, prezența sau absența veniturilor și pierderilor, modalitățile de tănuire a lor, persoanele vinovate de încălcarea regulilor de evidență contabilă și de perfectare a dărilor de seamă⁷³¹. În cazul acestei expertize, pentru elucidarea mecanismului fraudulos, caracteristic infracțiunilor economico-financiare, organul de urmărire penală verifică modul în care a fost organizată și înregistrată evidența, gestiunea, modul de utilizare a formularelor cu regim special de înregistrări și numerotare (facturile, chitanțele, avizele de însoțire a mărfii etc.), prin a căror examinare va putea stabili volumul de activitate, plățile și încasările realizate în raport cu bugetul de stat, clienții, furnizorii, cu alte persoane fizice și juridice⁷³².

Procedural, efectuarea expertizei contabile presupune examinarea materialului documentar aflat la dosarul cauzei, examinarea unor documente (acte, evidențe), aflate la părți sau terți (expertiza la fața locului), analiza explicațiilor părților, inclusiv ale martorilor, analiza actelor de control și de expertiză anterioare în aceeași cauză, studierea concluziilor expertizei tehnice etc.⁷³³. La dispoziția expertului contabil trebuie puse următoarele documente: a) documentele contabile primare ale organizației-debitor; b) registrul de bază al întreprinderii; c) documentele de constituire și de înregistrare a întreprinderii-debitor; d) bonurile de livrare, scrisorile de trăsură, balanțele de plăți, dispozițiile de plată; e) bilanțul de la întreprindere pentru o anumită perioadă raportată; f) contractele referitoare la diferite tranzacții economice; g) documentele care reflectă evidența contabilă neoficială, înscrisurile în ciornă, procesele-verbale ale diverselor acțiuni de urmărire penală; h) materialele de inventariere și ale controalelor de audit; i) acte întocmite de Serviciul Fiscal de Stat; j) adeverințe privind aplicarea sancțiunilor administrative economice în privința întreprinderii-debitor de către organele de control statal,

⁷³⁰ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 98-99.

⁷³¹ ПЕЗБАХ, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 113.

⁷³² LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 22; CIUNCAN, D. Particularități metodologice ale cercetării infracțiunilor de dreptul afacerilor. Op.cit., p. 69.

⁷³³ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 103.

instanțele de judecată etc.; j) procesele-verbale ale percheziției, ridicării, care confirmă sursele de proveniență a documentelor anexate, rapoartele de expertiză în privința anumitor documente (de exemplu, criminalistice, economice, tehnologice etc.)⁷³⁴.

Activitatea practică și cercetările științifice din domeniul investigării faptelor de insolvabilitate infracțională și al contabilității judiciare fac posibilă identificarea spectrului de întrebări care pot fi înaintate expertului contabil pentru a fi soluționate: a) sunt corecte anumite metode de efectuare a reviziei; dacă nu, care sunt erorile strecurate? au fost sau nu aplicate toate metodele de verificare a materialelor preliminare? b) este sau nu justificat refuzul revizorilor în recepționarea anumitor documente justificative din partea persoanelor concrete? c) au fost calculate corespunzător sumele indicate în acțiunile depuse în judecată? d) corespund datele din evidența contabilă, reflectate în documentele oficiale, cu cele reflectate în înscrisurile în ciornă? e) sunt întemeiate și justificate concluziile revizorilor în privința întrebărilor adresate? f) este sau nu determinat corect de către revizori cercul de persoane ce poartă răspundere materială? este sau nu indicată corect suma prejudiciului cauzat, reieșind din conținutul documentelor puse la dispoziție? g) cum a fost organizată evidența contabilă la întreprinderea debitor? corespunde aceasta regulilor de rigoare și este ea autentică și exactă? h) a fost sau nu respectată sistematizarea în evidența contabilă? sunt sau nu descoperite lipse sau denaturări în sistemul de acte necesare? i) cine din persoanele cu funcție de răspundere este responsabil pentru organizarea evidenței contabile și pentru dările de seamă în perioada raportată?⁷³⁵ j) există semne de fals în evidența contabilă și în alte documente? k) denaturarea evidenței contabile reprezintă consecința prevederii sau survenirii insolvabilității, sau a fost comisă cu scopul de a crea dificultăți și confuzii în activitatea normală a întreprinderii? l) au avut loc achitări neplanificate ale creditelor față de anumite persoane fizice sau juridice? m) ce încălcări ale evidenței activității economice au fost admise în actele prezentate la control? n) organizarea evidenței bunurilor materiale și a mijloacelor bănești la întreprindere corespunde reglementărilor corespunzătoare? o) în ce perioadă de timp, în condițiile unei evidențe contabile corespunzătoare, debitorul putea să depisteze starea de insolvabilitate survenită sau cea presupusă? p) actele de evidență contabilă confirmă declarațiile contabilului întreprinderii-debitor privind folosirea conform destinației a creditelor, bunurilor materiale și a utilajelor? q) care neajunsuri în organizarea evidenței și controlului, a impozitării au contribuit la comiterea infracțiunii? r) care este mărimea prejudiciului cauzat de o anumită persoană concretă (sau de mai multe persoane)?⁷³⁶

⁷³⁴ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Оп.цит., с. 114.

⁷³⁵ ЕРЕМИН, С. Г. *Судебная бухгалтерия. Особенная часть*. / Курс лекций. Волгоград, 2003, с. 54.

⁷³⁶ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Оп.цит., с. 115-116.

Consultarea organelor de control și a experților care au efectuat lucrări anterioare în cauza expertizată reprezintă o necesitate pentru elucidarea tuturor aspectelor pe care le ridică o expertiză contabilă complexă. În acest mod, expertul contabil lămurește punctele de vedere diferite și rezolvă deosebirile de păreri ale diferitor organe care s-au pronunțat anterior în cauza expertizată. Această consultare contribuie la asigurarea calității expertizei, dar are caracter facultativ pentru concluziile expertului contabil. De asemenea, raportul de expertiză contabilă trebuie să constituie o lucrare de un nivel calitativ ridicat și, totodată, corespunzătoare sub aspect metodologic și al procedurii legale⁷³⁷.

Urmează să reținem că, în unele cazuri, stabilirea modalităților de comitere a insolvabilității fictive sau intenționate este insuficientă și problematică doar cu ajutorul expertizei judiciare contabile, urmând a fi dispuse și alte categorii de expertize⁷³⁸. Astfel, în procesul cercetării apare, de multe ori, necesitatea aprecierii stării financiare a persoanei juridice, a temeiniciei planurilor de business, a caracterului real al obligațiunilor companiilor de investiții și de creditare, a mărimii prejudiciului cauzat în urma transmiterii ilegale altor persoane a drepturilor asupra bunurilor. În acest scop, pentru a obține răspunsuri la acestea și la multe alte întrebări, se dispune expertiza financiar-economică⁷³⁹.

În caz de dispunere a **expertizelor judiciar-economice**, organul de urmărire penală trebuie să fie pregătit în acest sens, să determine circumstanțele care urmează a fi dovedite și care pot fi constatate doar în baza unor cunoștințe de specialitate din domeniul respectiv. Ele vor permite ca, în baza examinării documentelor de evidență a activității economice, să fie stabilite anumite date privind săvârșirea diferitor operațiuni financiar-comerciale, indicii economici, prezența sau lipsa mijloacelor financiare, starea financiară a persoanei juridice, temeinicia planurilor de afaceri, realitatea obligațiunilor companiilor de investiții și a instituțiilor de creditare, mărimea prejudiciului cauzat în urma transmiterii ilegale a drepturilor asupra bunurilor materiale altor persoane etc.⁷⁴⁰.

În procesul cercetării infracțiunilor economico-financiare, activitatea investigativă urmărește să stabilească dacă înregistrările au fost cronologice și sistematice, dacă au asigurat publicarea și păstrarea informațiilor cu privire la situația patrimonială și rezultatele obținute. Orice operațiune patrimonială se consemnează în momentul efectuării ei într-un înscris ce stă la

⁷³⁷ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 104-105.

⁷³⁸ БОГОМОЛОВ, А. М. *Судебная финансово-экономическая экспертиза по делам о незаконном получении кредита и банкротстве*. Москва, 2002, с. 176.

⁷³⁹ СОЛОГУБ, Н. М. *Хищения в сфере экономической деятельности: механизмы преступления и его выявление*. / Методическое пособие. Москва, 2002, с. 215.

⁷⁴⁰ РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., с. 193.

baza înregistrărilor în contabilitate, dobândind calitatea de document justificativ, care angajează răspunderea persoanelor ce l-au întocmit, l-au vizat și l-au aprobat ori a celor care l-au înregistrat în contabilitate. Când contabilitatea nu este ținută de alte persoane autorizate externe (contabil sau expert), prin contracte de prestări servicii, răspunderea revine patronului, administratorului, ordonatorului de credite sau altor persoane, care au obligația gestionării patrimoniului, în baza unui mandat expres. Cercetarea are sarcina de a stabili: dacă bilanțul contabil concordă sau nu cu registrele de contabilitate; dacă registrele sunt ținute conform legii, dacă au fost respectate regulile privind evaluarea patrimoniului și normele contabile. În situația constatării unor înregistrări inexacte, efectuate cu bună-știință, precum și a omisiunii cu bună-știință a înregistrărilor în contabilitate, se va determina consecința constând în denaturarea veniturilor, cheltuielilor, rezultatelor financiare și a elementelor patrimoniale, care se reflectă în bilanțul contabil. Pentru a elucida situația de fapt, organul de urmărire penală va identifica elemente privind: existența unui înscris oficial, falsul să fie săvârșit cu prilejul întocmirii acestuia de către un salariat, funcționarul să fie în exercițiul atribuțiilor de serviciu; atestarea de fapte sau împrejurări necorespunzătoare adevărului ori omisiunea s-au efectuat cu bună-știință, exprimând voința dovedită de a insera date și împrejurări care sunt în contradicție cu realitatea⁷⁴¹.

Efectuarea **expertizei financiar-economice** face posibilă soluționarea următoarelor sarcini diagnostice: a) determinarea justificării economice și a realității indicilor financiari ai întreprinderii, în caz de denaturare a datelor privind veniturile și cheltuielile; b) analiza structurii și dinamicii veniturilor și cheltuielilor întreprinderii, în scopul identificării neproporționalității între ele, ceea ce a influențat asupra veniturilor și indicilor legate de ele; c) separarea neproporționalității în coraport cu prețul de cost al producției și dinamica prețurilor cu scopul de a stabili faptele de denaturare a rapoartelor privind veniturile obținute de întreprindere; d) stabilirea devierilor negative în repartizarea și folosirea veniturilor, care au determinat ridicarea nejustificată a sumelor de bani, rămase în gestiunea întreprinderii; e) analiza operațiunilor de decontare (de plată), legate de constituirea și folosirea veniturilor și a fondurilor bănești a întreprinderii, cu scopul de a constata devierile (abaterile) negative (plăți incomplete sau în plus), pe anumite articole, care se referă la veniturile și cheltuielile întreprinderii; f) determinarea nivelului de asigurare a întreprinderii cu mijloace circulante, precum și a cauzelor apariției restanțelor la datorii⁷⁴².

Obiectul expertizei judiciar-financiare îl reprezintă datele factice privind operațiunile

⁷⁴¹ LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. Op.cit., p. 20-21; LAZĂR, A. *Ancheta antifraudă în mediul afacerilor*. București: Ed. Lumina Lex, 2004, p. 71; CIUNCAN, D. Particularități metodologice ale cercetării infracțiunilor de dreptul afacerilor. Op.cit., p. 71.

⁷⁴² СТЕПУНKOBA, B. K. *Методическое пособие для экспертов, следователей и судей*. Op.cit., c. 19.

financiare și indicii financiari ai activității întreprinderilor, organizațiilor, indiferent de forma de proprietate, precum și datele factice care caracterizează formarea, distribuirea și folosirea veniturilor, a mijloacelor (fondurilor) bănești și, de asemenea, devierile negative care au influențat rezultatele activității în domeniul relațiilor financiar-creditare, economice și de producție⁷⁴³.

Expertiza financiar economică folosește mijloace de analiză economică a datelor inițiale, care se conțin în alte surse probatorii, anexate la materialele cauzei penale. Ea stabilește datele factice referitoare la circumstanțele activității economico-financiare a organizației, create sub influența și cu aportul proprietarului, a reprezentanților acestuia, ele având importanță pentru soluționarea corectă a cauzei. În scopul clarificării consecințelor materiale ale infracțiunilor economice, cu ajutorul acestei expertize sunt elucidate, în primul rând, rezultatele factice ale activității economico-financiare ale organizației, de care depinde achitarea impozitelor, onorarea obligațiilor în raport cu instituțiile bancare, cu acționarii, cu furnizorii, cu cumpărătorii, cu investitorii etc. Indicii în baza cărora se efectuează aprecierea activității economico-financiare a persoanei juridice pot fi grupați în următoarele compartimente: aprecierea stării patrimoniale și a lichidității; stabilitatea financiară; activismul în afaceri și rentabilitatea⁷⁴⁴.

Sarcina expertului este de a cerceta autenticitatea indicilor și de a efectua o apreciere a stării financiare a persoanei juridice. Or, la obiectul acestei expertize se atribuie: a) cercetarea indicilor rezultatelor activității economico-financiare a organizației în totalitate, creați sub influența administrării complexului patrimonial de către proprietar; b) stabilirea faptelor de reflectare necorespunzătoare – în documentele primare, în evidența contabilă și în dările de seamă – a conținutului operațiunilor și a rezultatelor factice ale activității întreprinderii; c) stabilirea faptelor de folosire a mijloacelor altor proprietari sau ale creditorilor pentru anumite scopuri, care nu sunt legate de activitatea organizației; d) depistarea faptelor de neachitare a impozitelor ca urmare a cheltuielilor pentru alte scopuri legate de activitatea organizației sau în scopuri personale; e) aprecierea gradului de justificare a riscurilor comerciale în procesul efectuării activității de întreprinzător; f) determinarea coraportului între mărimea prejudiciului material cauzat în urma activității economice și rezultatele socialmente utile înregistrate⁷⁴⁵.

Deci expertiza financiară are posibilitatea identificării surselor de bani, prin stabilirea acestora, a transferurilor în conturi la bănci, a schimbului în titluri de valoare, a creării unor societăți fictive, a efectuării unor plăți fictive, a efectuării de investiții în proprietăți imobiliare

⁷⁴³ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 103.

⁷⁴⁴ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 187-188.

⁷⁴⁵ *Ibidem*, c. 188-189.

ascunse. De asemenea, expertiza poate identifica activitatea de reîntoarcere a banilor dobândiți din surse ilicite prin forme licite⁷⁴⁶.

Expertiza financiar-economică în cauzele referitoare la insolvabilitate se efectuează atunci când apar întrebări, neclarități referitoare la semnele insolvabilității, la determinarea structurii bilanțului incapacității de plată a întreprinderii. În afară de materialele obișnuite, remise expertului pentru efectuarea expertizelor economice (contracte, instrucțiuni de serviciu, procese-verbale ale ședințelor organelor de conducere, acte de evidență contabilă, materiale ale reviziilor etc.), expertului urmează să i se pună la dispoziție, obligatoriu, informații privind studiile învinuitului, stagiul (vechimea) de activitate practică (inclusiv comercială), instituția în care a activat în ultima perioadă de timp. Un set de documente ce urmează a fi transmis în mod obligatoriu se referă la prețurile medii la anumite bunuri materiale sau servicii, conform nomenclatorului, pe anumite perioade de timp, premergătoare încheierii tranzacțiilor nerentabile⁷⁴⁷.

Obiectul expertizei judiciare economico-înginereste îl reprezintă datele factice, stabilite în privința rezultatelor activității de producție a întreprinderii, organizației, distribuirea veniturilor subiectului activității economice, a unor laturi ale procesului de producție și a eficienței economice a inovărilor în domeniul producției, a manifestărilor negative în sistemul de salarizare a muncii, precum și condițiile care au contribuit la apariția lor. De asemenea, aici putem atribui și indicii care reflectă rezultatele procesului de producție și veniturile obținute (profitul, salarizarea, remunerările)⁷⁴⁸. Cu ajutorul acestei expertize, pot fi soluționate următoarele chestiuni: a) dacă indicii bilanțului întreprinderii (care caracterizează insolvabilitatea ei) corespund, la o anumită dată, normativelor coeficientului de lichiditate curentă și celui al asigurării cu mijloace proprii; b) dacă există neconcordanțe și abateri de la regulile fixate în ceea ce privește perfectarea documentelor primare, a registrelor de evidență contabilă, a dărilor de seamă periodice și anuale, a contractelor și a altor documente care justifică datoriile agentului economic față de creditori, mărimea și costul patrimoniului, sumele de bani ce se află pe conturile bancare; dacă da, atunci care sunt consecințele survenite; b) dacă au fost respectate regulile referitoare la casarea bunurilor întreprinderii-debitor, înstrăinarea, transmiterea în arendă a mijloacelor de bază, transmiterea pentru prelucrarea lor în piese de schimb, la reparație etc.; c) dacă inventarierea patrimoniului și a obligațiunilor (creanțelor) agentului economic a fost

⁷⁴⁶ CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele - mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit., p. 100.

⁷⁴⁷ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 104.

⁷⁴⁸ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 106.

efectuată la timp și în volum deplin, inclusiv în cazurile de transmitere a bunurilor de la o persoană care poartă răspundere materială către alta, în caz de incendii, sustrageri, calamitate etc.; d) dacă au fost încheiate contracte de răspundere materială cu anumite persoane; e) dacă a fost respectată ordinea stabilită a determinării mărimii pretențiilor persoanelor față de care debitorul poartă răspundere pentru cauzarea de daune vieții și sănătății; f) dacă a fost respectată ordinea stabilită la determinarea cuantumului pretențiilor privind achitarea indemnizațiilor și retribuirea muncii persoanelor care activează în baza contractelor individuale de muncă; g) dacă au fost respectate regulile de determinare a cuantumului și consecutivității privind creanțele (obligațiunile) asigurate și neasigurate prin gaj; h) dacă sunt luate în calcul datoriile constituite (restanțele) la momentul recepționării de către instanța de judecată a cererii privind recunoașterea insolvenței debitorului⁷⁴⁹; i) dacă dările de seamă ale întreprinderii corespund stării financiare faptice ale acesteia; î) dacă starea financiară a întreprinderii a permis să acorde împrumuturi și credite altor întreprinderi, dacă da, atunci în baza căror surse financiare; j) dacă costul producției (lucrărilor, serviciilor) întreprinderii corespunde cheltuielilor suportate și dacă acest fapt nu a determinat diminuarea datelor privind veniturile întreprinderii; k) dacă operațiunile financiare ale întreprinderii vorbesc despre devierea mijloacelor bănești din circuitul economic și folosirea lor contrar destinației.

Ca urmare a obținerii răspunsurilor la aceste întrebări, ofițerul de urmărire penală poate stabili în ce perioadă s-a înregistrat diminuarea activelor la întreprinderea-debitor, cum au crescut obligațiile, cum a derulat realizarea mijloacelor de bază și creșterea pierderilor. Aceste informații permit depistarea tranzacțiilor concrete, care au determinat consecințele analizate, precum și formularea concluziilor referitoare la prezența sau absența intenției de insolvență la debitor⁷⁵⁰. Pentru efectuarea acestei expertize, la dispoziția expertului urmează a fi puse documentele în original, legate de evidența contabilă și statistică, semnate de persoanele responsabile pentru veridicitatea datelor reflectate. De asemenea, sunt necesare documentele primare de evidență și actele de evidență contabilă (registrul principal, jurnalul-mandat, fișa cifrelor în domeniul afacerilor, contractele, dispozițiile de plată, documentele ce reflectă operațiunile în numerar etc.)⁷⁵¹

În literatura de specialitate se vorbește și despre importanța **expertizelor de marketing** pentru procesul de investigare a infracțiunilor din domeniul insolvenței fictive și a

⁷⁴⁹ БОГОМОЛОВ, А. М. Судебная финансово-экономическая экспертиза по делам о незаконном получении кредита и банкротстве. *Op.cit.*, c. 176; РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. *Op.cit.*, c. 117-118.

⁷⁵⁰ РЕЗВАН, П. А. Методика расследования криминальных банкротств. *Op.cit.*, c. 119.

⁷⁵¹ МУРАТОВ, Д. А. Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства. *Op.cit.*, c. 189.

insolvabilității intenționate. Or, investigarea faptelor de insolvabilitate presupune, întotdeauna, aprecierea obligatorie a raționalității economice a anumitor tranzacții și contracte. Din acest considerent, urmează să comparăm clauzele, condițiile lor în latura sumei achitate cu prețurile de piață la aceste mărfuri sau servicii. În acest scop, se efectuează cercetări de marketing – într-o anumită regiune sau pentru o anumită perioadă de timp. Rezultatele obținute sunt comparate cu condițiile tranzacției, urmare a cărui fapt se determină gradul de depășire sau de diminuare a sumelor achitate, în comparație cu prețurile medii de pe piață. În acest fel, putem vorbi despre o categorie specifică de analiză economică, însă nu în domeniul de producție, ci în sfera folosirii și realizării serviciilor și a producției. Or, specificul acestor cercetări este foarte important, meritând perfectarea rezultatelor sale în cadrul unei categorii specifice a expertizei judiciare – expertiza de marketing – care poate fi efectuată și în baza materialelor reviziei documentare. Principala concluzie care urmează a fi formulată de către expert este următoarea: dacă corespunde sau este diminuat intenționat prețul (costul) obiectului tranzacției în comparație cu prețurile medii pe piață?⁷⁵².

În opinia noastră, în sarcina acestei expertize poate fi pusă soluționarea următoarelor întrebări: a) care anume operațiune economico-financiară, efectuată de persoana juridică într-o anumită perioadă de timp, conține semne ale unui act de ruinare? b) conține o anumită operațiune concretă semne ale ruinării? c) care este nomenclatorul serviciilor și bunurilor materiale, realizate în baza unor prețuri diminuate sau procurate în baza unor prețuri exagerate? d) în ce măsură prețul realizării este diminuat în raport cu prețurile medii de pe piață? e) în ce măsură prețul bunurilor, serviciilor procurate depășește prețurile medii de pe piață? f) care este mărimea mijloacelor financiare și a altor mijloace, ratate în urma încheierii anumitor contracte?

Această listă nu este exhaustivă, fiind posibilă a fi revizuită și completată în funcție de genul de activitate al întreprinderii, de categoria ei și de setul de documente remise experților⁷⁵³.

De asemenea, în procesul comiterii infracțiunilor legate de insolvabilitate, infractorii folosesc asemenea metode de comitere a infracțiunilor, precum tănuirea informațiilor despre bunuri, încheierea tranzacțiilor și contractelor neraționale și nejustificate din punct de vedere economic. În calitate de obiecte ale infracțiunii figurează, de cele mai multe ori, mijloacele de bază ale întreprinderii – echipamentele de producție –, încercându-se a le scoate din componența masei de concurs pentru organizarea unor noi afaceri eficiente. De regulă, în caz de întocmire a unor contracte ilegale, este diminuată substanțial valoarea echipamentelor de producție, sunt

⁷⁵² ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 101-102.

⁷⁵³ *Ibidem*, c. 103.

denaturate proprietățile și calitățile de consum, urmare a cărui fapt devine necesară dispunerea **expertizelor merceologice**. În calitate de obiecte ale cercetărilor din cadrul expertizelor merceologice figurează echipamentele de producție, la care se atribuie: a) echipamentele energetice (mașinile și echipamentele electrice), mașinile-generatore, care produc energie termică și electrică, și mașinile-motoare, care transformă toate genurile de energie în energie mecanică; b) mașinile și echipamentele de lucru – toate tipurile de echipamente tehnologice, inclusiv mașinile automate și echipamentele pentru producerea produselor industriale, utilajele agricole, de transport, de construcție, de depozitare, sanitaro-igienice, de canalizare și pompare a apei etc.; c) mijloacele de transport specializate – feroviar, auto, aerian, fluvial, maritim etc.; d) echipamente de producție – containere pentru depozitarea lichidelor, dispozitive și containere pentru materiale în vrac și bucăți, dispozitive și mobilier care servesc operațiunilor de producție, articole de birou etc.⁷⁵⁴.

Astfel, se susține că obiectul expertizei judiciar-merceologice a mărfurilor și produselor este reprezentat de datele faptice, care confirmă sau infirmă corespunderea caracteristicilor obiectelor cercetate indicatorilor normativi de bază, precum și stabilirea defectelor produselor și a circumstanțelor în care a avut loc scăderea calității lor (a datelor faptice, legate de respectarea sau ignorarea regulilor de ambalare, marcarea, păstrare, transportare și exploatare a mărfurilor)⁷⁵⁵.

Cele mai relevante probleme pe această categorie de infracțiuni sunt cele legate de determinarea costului echipamentelor și a gradului lor de uzură. În cazul cercetărilor merceologice a echipamentelor, trebuie evaluat nu doar costul de pe piață, ci și acela din afara pieței. La acesta se referă: costul special, apărut ca urmare a suplimentelor extraordinare la prețul de piață al echipamentelor; valoarea de asigurare, determinată de prevederile contractului sau al poliței de asigurare; valoarea de lichidare, obținută de la vânzarea forțată a echipamentelor în termeni foarte restrânși, pentru realizarea unui marketing corespunzător; costul de eliminare, determinat de costul total al pieselor și mecanismelor care se conțin în echipamentul industrial, fără reparații suplimentare și adaptate. În unele cazuri, organul care a dispus expertiza merceologică a echipamentului industrial nu este interesat de suma bănească care poate fi transmisă de cumpărătorul echipamentului către vânzător, ca urmare a executării contractului comercial, ci de suma bănească integrală, care poate fi cheltuită de cumpărătorul echipamentului industrial pentru procurarea acestuia. În asemenea caz, este determinat costul deplin, integral al echipamentului industrial, constituit din suma totală pe care cumpărătorul urmează s-o achite

⁷⁵⁴ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 190-191.

⁷⁵⁵ ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 128.

pentru procurarea acestor echipamente, inclusiv toate plățile prevăzute de lege și costul serviciilor unor organizații terțe, necesare pentru funcționarea corespunzătoare a echipamentului industrial la cumpărător. Or, se va lua în considerare costul echipamentelor industriale, ținând cont de impozitare, de taxele vamale, de serviciile de montare și de demontare, de cheltuielile pentru transport⁷⁵⁶.

Expertiza poligrafică este dispusă în caz de necesitate de examinare a documentelor întocmite cu folosirea mijloacelor poligrafice sau a calculatoarelor. În acest caz, expertului îi sunt înaintate spre soluționare următoarele întrebări: a) ce tip și modalitate de șampilă a fost folosită la perfectarea documentului (formularului, blanchetei)? a fost documentul întocmit, confecționat cu ajutorul forme de tipar prezentate? este, oare, confecționat documentul cu ajutorul uneia și aceleiași forme de tipar?⁷⁵⁷

Comiterea unei infracțiuni presupune prezența făptuitorului la locul faptei și efectuarea de către acesta a anumitor acțiuni care produc diverse modificări în ambianța respectivă. Reflectând în mod obiectiv activitatea infracțională, modificările aduse obiectelor din spațiul infracțional constituie elemente de o mare valoare probantă, de multe ori, singurele în măsură să asigure cunoașterea adevărului. Prin urmare, cercetarea criminalistică a acestor modificări, cunoscute sub denumirea de *urme ale infracțiunii*, reprezintă una dintre condițiile necesare identificării făptuitorului, a modului și împrejurărilor în care acesta a acționat și, în consecință, soluționarea în condiții legale a cauzei. Or, acest domeniu (al traseologiei criminalistice) a elaborat mijloace și metode necesare efectuării expertizei criminalistice a diferitor categorii de urme, în vederea identificării factorilor de care acestea au fost formate⁷⁵⁸.

Obiectul **expertizelor criminalistice traseologice** îl constituie toate tipurile de urme care apar la săvârșirea infracțiunilor: căutarea, descoperirea, conservarea, fixarea, interpretarea și ridicarea acestora. Examinând multitudinea de urme ale infracțiunilor și infractorilor, traseologia criminalistică ajută la explicarea mecanismului de formare a urmelor, la diagnosticarea împrejurărilor în care s-a comis infracțiunea, la stabilirea circumstanțelor faptei și la identificarea obiectului creator de urme⁷⁵⁹. Expertiza trasologică poate fi dispusă în vederea fixării faptelor de schimbare a numerelor de serie originale la automobile și utilaje, despre care se declară că nu ar

⁷⁵⁶ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 191-192.

⁷⁵⁷ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 196.

⁷⁵⁸ DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit., p. 494-495.

⁷⁵⁹ GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit., p. 176.

fi aparținut anterior întreprinderii falimentate⁷⁶⁰.

Expertiza tehnică în construcții este dispusă pentru a demonstra supraestimarea volumului și costului lucrărilor executate în domeniul construcțiilor, în ceea ce privește reparațiile capitale și curente.

Expertiza tehnologică este dispusă cu scopul de a depista particularitățile proceselor tehnologice, volumul real al produselor fabricate.

Expertiza fonoscopică este dispusă, în caz de necesitate, pentru examinarea fonogramelor înscrisurilor discuțiilor dintre coparticipanții la infracțiunea de insolabilitate⁷⁶¹. În procesul efectuării expertizelor fonoscopice, experții determină nu doar caracteristicile tehnice ale înregistrărilor, dar mai stabilesc și caracteristicile de vorbire ale persoanei, a cărei voce este înscrisă pe purtătorul cercetat, identifică persoana concretă, căreia îi aparține conversația înregistrată⁷⁶².

În efectuarea expertizei, se examinează urma sonoră a vocii, utilizând mijloace tehnice destinate transcrierii grafice a trăsăturilor vocii, precum și metode de analizare a caracteristicilor generale și individuale, a particularității fonetice, lexicale și frazeologice, a defecțiunilor de vorbire, a particularităților gramaticale etc.⁷⁶³ În ceea ce privește identificarea criminalistică a vocii și a vorbirii, în măsura în care expertul are la dispoziție o înregistrare, acesta poate proceda la: extragerea părții audio dintr-un fișier audio-video; efectuarea de conversii ale înregistrărilor audio; îmbunătățirea calității unei înregistrări audio; transcrierea conținutului convorbirilor prezente într-o înregistrare audio; deghizarea vocii unei persoane, în vederea protejării identității vorbitorului; determinarea zonei dialectale din care provine un vorbitor; stabilirea faptului dacă două eșantioane de voce și vorbire aparțin sau nu aparțin aceluiași vorbitor⁷⁶⁴.

De asemenea, în procesul investigării infracțiunilor de insolabilitate intenționată și insolabilitate fictivă, pot fi dispuse și alte categorii de expertize judiciare, despre care ne vorbește știința și practica criminalisticii⁷⁶⁵.

Raportul de expertiză se redactează în termeni clari și preciși, evitându-se formulările

⁷⁶⁰ МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*. Op.cit., c. 195.

⁷⁶¹ ПОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*. Op.cit., c. 194.

⁷⁶² ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit., c. 63.

⁷⁶³ ALĂMOREANU, S. *Problematica expertizelor criminalistice*. Op.cit., p. 139.

⁷⁶⁴ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 132-133.

⁷⁶⁵ ALĂMOREANU, S. *Problematica expertizelor criminalistice*. Op.cit.; DORAȘ, S. *Criminalistica*. Op.cit.; GHEORGHÎĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Op.cit.; CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele – mijloc de probă în procesul penal*. Op.cit.; STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. Op.cit.; STANCU, Em., RUIU, M. *Criminalistica. Tehnici de investigare traseologică*. București: Ed. Universul Juridic, 2016; ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*. Op.cit. etc.

incomplete, echivoce sau tehnice, astfel încât ele să reflecte temeinicia științifică a cercetării. Din modul de redactare a raportului tehnic trebuie să rezulte, în esență, următoarele: 1) respectarea de către expert a prevederilor legale și limitarea strictă la sarcinile indicate în actul de dispunere a expertizei; 2) examinarea completă și riguroasă a întregului material trimis spre expertiză de către organul judiciar; 3) folosirea celor mai moderne și adecvate metode și mijloace tehnico-științifice de examinare din domeniul de specialitate al expertului; 4) fundamentarea științifică a rezultatelor cercetării și concordanța între constatările făcute pe parcursul examinărilor și concluziile raportului.

Totodată, raportul de expertiză va conține o ilustrare adecvată (fotografii, schițe, desene, planșe, diagrame etc.) a celor mai semnificative aspecte, desprinse în cadrul examinării criminalistice⁷⁶⁶.

Practica judiciară ne vorbește despre faptul că, în anumite cazuri, lipsa rapoartelor de expertiză reprezintă una dintre cauzele substanțiale ale pronunțării sentințelor de achitare de către instanțele de judecată sau ale refuzului reprezentanților acuzării de stat de la susținerea învinuirii⁷⁶⁷. În cazul în care au fost prezentate rapoarte de expertiză de probabilitate, ofițerul de urmărire penală poate înainta anumite versiuni, poate audia expertul și efectua acțiuni de urmărire penală suplimentare⁷⁶⁸.

Astfel, finalizând analiza formelor și metodelor de folosire a cunoștințelor de specialitate în procesul investigării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, putem spune că, din punct de vedere tactic, prezintă importanță: a) oportunitatea asigurării participării specialiștilor la efectuarea anumitor acțiuni de urmărire penală; b) competența specialiștilor antrenați în investigarea infracțiunilor; c) capacitatea ofițerului de urmărire penală de a formula corect și în consecutivitate logică chestiuni și întrebări relevante pentru soluționarea și clarificarea esenței faptului investigat⁷⁶⁹.

Cunoștințele specializate, în special, sub forma expertizelor judiciare, dispuse și efectuate în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă au o valoare de necontestat, deoarece prin caracterul diversificat al acestora, profunzimea „intervențiilor” de ordin științific, fac posibilă stabilirea cu un înalt grad de probabilitate a mecanismului și schemelor specifice, caracteristice pentru aceste fapte infracționale. Or, aplicarea corespunzătoare și în cunoștință de cauză a cunoștințelor de specialitate la investigarea

⁷⁶⁶ STANCU, Em., MANEA, T. *Tactica criminalistică* (I). Op.cit., p. 121.

⁷⁶⁷ ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*. Op.cit., c. 104-105.

⁷⁶⁸ *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. Op.cit., c. 227.

⁷⁶⁹ РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*. Op.cit., c. 122.

infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă contribuie la investigarea eficientă a acestor fapte infracționale și la stabilirea tuturor circumstanțelor în care acestea au fost săvârșite.

4.6. Concluzii la Capitolul 4

1. Tactica acțiunilor de urmărire penală trebuie să fie realizată în cadrul schemelor metodice, selectate de către organul de urmărire penală, în procesul investigării faptelor de insolvabilitate intenționată sau fictivă.

2. Una dintre condițiile esențiale pentru efectuarea oricărei acțiuni de urmărire penală în procesul cercetării actelor de insolvabilitate infracțională este respectarea strictă a prevederilor legii procesual-penale și aplicarea corespunzătoare, din punct de vedere criminalistic, a procedurilor tactice.

3. Întregul complex al acțiunilor de urmărire penală în investigarea infracțiunilor de insolvabilitate se materializează pe următoarele direcții de bază și în limitele a patru operațiuni tactice tipice: a) stabilirea cercului complet de persoane implicate în comiterea infracțiunii sau care dețin informații referitoare la tranzacțiile nefavorabile; b) asigurarea păstrării documentelor tuturor persoanelor juridice implicate în tranzacțiile dezavantajoase; c) asigurarea păstrării bunurilor aflate la debitor și a celor transferate de acesta altor structuri; d) stabilirea modului de viață al învinuitului, a relațiilor sale personale și profesionale, precum și a experienței în domeniul antreprenoriatului.

4. Cele mai importante și frecvent întâlnite acțiuni de urmărire penală – atât inițiale, cât și ulterioare – în procesul investigării faptelor de insolvabilitate infracțională sunt: cercetarea la fața locului, ridicarea, percheziția, cercetarea documentelor și dispunerea expertizelor judiciare, audierea martorilor, audierea bănușilor (învinușilor), confruntarea, prezentarea pentru recunoaștere

5. În majoritatea cazurilor, făptuitorii (bănușii, învinușii) sunt bine informați despre probele aflate la dispoziția organului de urmărire penală. Astfel, nu etapele ulterioare începerii urmăririi penale sunt cele mai importante, ci momentul obținerii probelor noi de către organul de urmărire penală, atunci când bănușii sau învinușii nu sunt pregătiți în acest sens. Or, în aceste circumstanțe, putem vorbi despre efectuarea acțiunilor de urmărire penală pe urme proaspete.

6. Particularitățile tactice ale audierii martorilor în cazurile de insolvabilitate infracțională sunt determinate de: a) apartenența martorului la o anumită persoană juridică; b) rolul acestuia în anumite operațiuni economico-financiare, în care a fost implicat în procesul comiterii

infracțiunii.

7. Particularitățile tactice ale audierii bănuțitului (învinitului) sunt determinate de procedeele folosite de acesta pentru a evita răspunderea penală. Aceste procedee sunt influențate de posibilitățile explicării și argumentării acțiunilor sale prin invocarea riscurilor activității economice și a lacunelor din lege. Demascarea argumentelor bănuțitilor (înviniților) este posibilă doar în condițiile stabilirii conținutului infracțional al tranzacțiilor nerentabile și a faptului că au fost create structuri noi din contul mijloacelor cuvenite creditorilor.

8. Elaborarea algoritmului pentru acțiunile de urmărire penală trebuie să se bazeze pe situațiile tipice, întâlnite în etapa ulterioară a cercetării infracțiunilor legate de insolvabilitate. Aceste situații pot fi clasificate în funcție de atitudinea învinitului față de învinuirea adusă, astfel: 1) Învinuitul își recunoaște deplin vinovăția în comiterea infracțiunii legate de insolvabilitate și colaborează la efectuarea urmăririi penale pentru stabilirea adevărului; 2) Învinuitul își recunoaște parțial vinovăția, de regulă, nu neagă fapta, dar o interpretează din punctul său de vedere; 3) Învinuitul neagă vinovăția, invocând argumente pentru a-și justifica acțiunile; 4) Învinuitul refuză să facă declarații, iar această situație poate avea două variante: a) învinuitul exprimă o atitudine negativă față de învinuirea adusă; b) învinuitul refuză nu doar să facă declarații, dar și să-și exprime poziția în legătură cu esența învinuirii aduse.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele cercetării științifice expuse în textul tezei de doctor și-au găsit relevanță în următoarele: au fost expuse multiple componente ale caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată (68, pp. 263-275; 70, pp. 190-195; 71, pp. 136-141; 77, pp. 125-131; Capitolul 2); au fost specificate circumstanțele care urmează a fi stabilite în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate (78, pp. 141-154; Capitolul 2, 3); a fost efectuată analiza evoluției istorice a reglementărilor referitoare la infracțiunile legate de insolvabilitate (73, pp. 196-201); a fost identificat specificul sesizării și al începerii urmăririi penale în cauzele de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată (Capitolul 3); a fost realizată analiza situațiilor tipice de investigare a infracțiunilor vizate (138, pp. 141-154; 139, pp. 42-49; Capitolul 3); a fost identificat specificul organizării și desfășurării procesului de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată (138, pp. 141-154; 139, pp. 42-49; Capitolul 3); a fost relevată și argumentată oportunitatea și condițiile aplicării cunoștințelor de specialitate la investigarea infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată (Capitolul 3); au fost identificate multiple probleme și dificultăți legate de problema insolvabilității, în conformitate cu noile reglementări și, respectiv, în procesul de integrare europeană (74, pp. 229-236; 75, pp. 179-184; au fost catalogate particularitățile efectuării acțiunilor de urmărire penală în cazurile penale referitoare la infracțiunile de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată etc (Capitolul 4); au fost formulate concluzii și recomandări cu privire la materializarea unei metodici corespunzătoare și viabile de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă (Concluziile la capitolele 2, 3 și 4).

Studierea specificului infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată ne-a convins în necesitatea stringentă a revizuirii și perfecționării metodologiei de investigare a acestora prin aplicare la scară largă a cunoștințelor și reglementărilor din domeniul dreptului penal, al dreptului procesual penal, al criminalisticii, al expertizei judiciare și al activității investigativ-operative.

Cercetarea aspectelor teoretico-practice ale temei tezei de doctorat a permis elucidarea următoarelor momente: 1) Insolvabilitatea fictivă și cea intenționată este realizată prin eludarea procedurilor legale, reglementate de normele de drept referitoare la insolvabilitate. După acumularea datoriilor față de creditorii, persoanele cointeresate se eschivează de la procedurile legale privind falimentarea, înscenând, prin falsuri de procedură și documente, anumite datorii față de unele organizații; 2) Probatoriul în cauzele penale privind insolvabilitatea fictivă și cea

intenționată se realizează pe două căi: a) dovedirea întrunirii semnelor infracțiunii prevăzute de art. 252 și 253 din Codul penal al Republicii Moldova; b) dovedirea faptului înscenării incapacității de plată; 3) Schemele metodice de investigare a infracțiunilor legate de insolvabilitate trebuie să fie orientate, în primul rând, spre identificarea bunurilor materiale ce aparțin debitorilor și obținerea probelor privind atribuția, implicarea învinutului în crearea sau mărirea incapacității de plată a întreprinderii, a organizației respective; 4) În scopul eficientizării, investigarea cauzelor penale din această categorie poate fi efectuată de către un grup de ofițeri de urmărire penală, cu antrenarea ofițerilor de investigații din cadrul subdiviziunilor care efectuează activitatea specială de investigații; 5) Tactica efectuării anumitor acțiuni de urmărire penală are propriile sale particularități, determinate de specificul regimului juridic al bunurilor debitorului, de particularitățile obiectului probatoriului și de metodologia de investigare a acestor cauze penale; 6) Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă poate include elemente din metodicile particulare complexe, ce depășesc cadrul cunoștințelor criminalistice, strict legate de cercetarea infracțiunilor din domeniul insolvabilității.

În urma cercetării temei abordate cu ocazia elaborării și susținerii acestei teze de doctorat, a fost soluționată **problema științifică importantă**, care rezidă în conturarea cadrului metodologic corespunzător și în îmbunătățirea metodelor și tehnicilor de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, fapt de natură să asigure o identificare mai rapidă și mai precisă a acestor infracțiuni, să consolideze eficiența instrumentelor legale în prevenirea, cercetarea și combaterea lor, având în vedere complexitatea fenomenului, a reglementărilor și a evoluției economico-juridice din acest domeniu.

Or, în aceste condiții și circumstanțe, soluționarea **problemei științifice importante** a fost demonstrată prin concluziile formulate în conformitate cu ipoteza de cercetare, după cum urmează:

1. Puținele lucrări dedicate metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, editate, în mare parte, în alte state, în contextul modificărilor și completărilor recente, aduse legislației penale, procesual-penale și reglementărilor naționale privind insolvența, necesită actualizări și aprofundări suplimentare, pentru a reflecta în mod adecvat noile realități juridice și economice ale fenomenului insolvabilității, atât în Republica Moldova, cât și peste hotarele ei.

2. Caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate constituie un model informațional al acestora, reflectând informațiile inițiale despre insolvabilitatea infracțională, urmele infracțiunii, starea și calitățile obiectului atentatului, circumstanțele și modalitățile comiterii faptei, persoana infractorului și cauzele sau condițiile ce au favorizat comiterea lor.

Elementele structurale ale caracteristicii criminalistice a insolabilității infracționale se disting prin specificitatea lor, fiind influențate de volumul considerabil al materialului normativ și de principiile mecanismului de reglementare a relațiilor economice în activitatea de întreprinzător.

3. În cazul infracțiunilor din domeniul insolabilității, cele mai mari dificultăți apar în stabilirea faptului infracțiunii și a vinovăției persoanei. Aceste dificultăți sunt determinate de două aspecte principale: pe de o parte, infracțiunile pot fi comise doar cu intenție directă, iar pe de altă parte, insolabilitatea este adesea explicată de făptuitor prin anumite riscuri ale activității economico-financiare, respectiv prin acțiuni imprudente.

4. La etapa începerii urmăririi penale, sunt soluționate trei categorii de sarcini specifice metodicii de investigare a actelor de insolabilitate fictivă și intenționată, care se referă la: a) calitatea și completitudinea informațiilor obținute; b) starea și poziția juridico-civilă a debitorului, legătura acestuia cu anumite bunuri; c) aprecierea calitativă a cauzelor insolabilității întreprinderii debitor.

5. Din punct de vedere metodic, organizarea procesului de descoperire și cercetare a infracțiunilor de insolabilitate impune elaborarea unor operațiuni tactice care să includă: a) analiza informațiilor inițiale; b) aplicarea cunoștințelor de specialitate; c) studierea surselor de informare (persoane, acte, urme materiale); d) audierea persoanelor într-un mod oportun și tactic corect; e) colaborarea cu subdiviziunile operativ-investigative și cu alte organe.

6. Etapa inițială a investigării faptelor de insolabilitate infracțională presupune elaborarea unui sistem de acțiuni, justificate tactic și metodologic, pentru acumularea de informații suplimentare despre făptuitor privind: neexecutarea obligațiilor de către alte întreprinderi în care acesta are statut de conducător sau fondator; existența datoriilor la întreprindere și a pretențiilor din partea creditorilor; implicarea făptuitorului, a rudelor apropiate sau a prietenilor acestuia în calitate de fondatori ai altor întreprinderi.

7. Conținutul activităților și direcțiilor principale în investigarea actelor de insolabilitate infracțională include: a) planificarea acțiunilor ulterioare de urmărire penală, pe baza materialelor verificării inițiale; b) monitorizarea comportamentului învinutului și a încercărilor de împotrivire față de urmărirea penală; c) organizarea colaborării cu organele ce efectuează activitatea specială de investigație; d) controlul executării hotărârilor de către ofițerul de urmărire penală; e) analiza actelor normative, precum și consultarea cu specialiștii.

8. Particularitățile planificării investigării faptelor de insolabilitate intenționată și fictivă variază în funcție de etapa cercetării. În cadrul etapei inițiale a investigațiilor, planificarea trebuie să asigure: a) descoperirea, fixarea și păstrarea surselor materiale de probă, precum și a documentelor ce pot fi distruse; b) identificarea și audierea oportună a martorilor, care pot

furniza informații veridice; c) căutarea persoanelor care au înstrăinat bunurile sau mijloacele bănești ale întreprinderii falimentate; d) efectuarea cercetărilor de expertiză pentru calcularea stării economice și verificarea corectitudinii datelor din documentele contabile, în raport cu mijloacele de bază ale întreprinderii; e) verificarea bănușilor și a obiectelor în baza evidențelor criminalistice etc.

9. Planificarea cercetării infracțiunilor legate de insolvabilitate, în etapa ulterioară, trebuie să ia în considerare: consolidarea bazei probatorii în legătură cu învinuirea adusă; verificarea argumentelor justificative prezentate de învinuit și verificarea versiunilor privind implicarea învinuitului în comiterea altor infracțiuni.

10. Versiunile referitoare la stabilirea insolvabilității pot fi împărțite în patru categorii: a) versiuni privind infracțiunile aflate în faza de pregătire; b) versiuni privind comiterea actelor infracționale până la recunoașterea întreprinderii ca falimentate; c) versiuni privind comiterea infracțiunilor după stabilirea insolvabilității întreprinderii; d) versiuni privind actele infracționale săvârșite în perioada procedurii de concurs.

11. Întregul complex al acțiunilor de urmărire penală în investigarea infracțiunilor de insolvabilitate se materializează pe următoarele direcții de bază și în limitele a patru operațiuni tactice tipice: a) stabilirea cercului complet de persoane implicate în comiterea infracțiunii sau care dețin informații referitoare la tranzacțiile nefavorabile; b) asigurarea păstrării documentelor tuturor persoanelor juridice implicate în tranzacțiile dezavantajoase; c) asigurarea păstrării bunurilor aflate la debitor și a celor transferate de acesta altor structuri; d) stabilirea modului de viață al învinuitului, a relațiilor sale personale și profesionale, precum și a experienței în domeniul antreprenoriatului.

12. În majoritatea cazurilor, făptuitorii (bănușii, învinușii) sunt bine informați despre probele aflate la dispoziția organului de urmărire penală. Astfel, nu etapele ulterioare începerii urmăririi penale sunt cele mai importante, ci momentul obținerii probelor noi de către organul de urmărire penală, atunci când bănușii sau învinușii nu sunt pregătiți în acest sens. Or, în aceste circumstanțe, putem vorbi despre efectuarea acțiunilor de urmărire penală pe urme proaspete.

13. Particularitățile tactice ale audierii bănușului (învinuitului) sunt determinate de procedeele folosite de aceștia pentru a evita răspunderea penală. Aceste procedee sunt influențate de posibilitățile explicării și argumentării acțiunilor sale prin invocarea riscurilor activității economice și a lacunelor din lege. Demascarea argumentelor bănușilot (învinușilor) este posibilă doar în condițiile stabilirii conținutului infracțional al tranzacțiilor nerentabile și a faptului că au fost create structuri noi din contul mijloacelor cuvenite creditorilor.

14. Elaborarea algoritmului pentru acțiunile de urmărire penală trebuie să se bazeze pe situațiile tipice, întâlnite în etapa ulterioară a cercetării infracțiunilor legate de insolvabilitate. Aceste situații pot fi clasificate, în funcție de atitudinea învinuitului față de învinuirea adusă, astfel: 1) Învinuitul își recunoaște deplin vinovăția în comiterea infracțiunii legate de insolvabilitate și colaborează la efectuarea urmăririi penale pentru stabilirea adevărului; 2) Învinuitul își recunoaște parțial vinovăția, de regulă, nu neagă fapta, dar o interpretează din punctul său de vedere; 3) Învinuitul neagă vinovăția, invocând argumente pentru a-și justifica acțiunile; 4) Învinuitul refuză să facă declarații, iar această situație poate avea două variante: a) învinuitul exprimă o atitudine negativă față de învinuirea adusă; b) învinuitul refuză nu doar să facă declarații, dar și să-și exprime poziția în legătură cu esența învinuirii aduse.

Descrierea contribuțiilor personale, cu sublinierea semnificației teoretice și a valorii practice a acestora. Contribuțiile personale s-au realizat în expunerea, cercetarea și analiza cadrului metodologic de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, subiect care, până la momentul de față, nu a fost cercetat în doctrina criminalistică din Republica Moldova și nici în cea din România. Cu ocazia studierii acestei teme, am reușit să obținem următoarele rezultate: am analizat situația la nivel de doctrină în materia investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; am cercetat și am clarificat conținutul caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; am identificat cercul de circumstanțe care urmează a fi stabilite în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; am expus particularitățile sesizării și începerii urmăririi penale, în cazul infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; am analizat și am apreciat eficiența situațiilor tipice de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și fictivă, precum și specificul planificării urmăririi penale în cazul acestor fapte infracționale; am acoperit în evinență specificul organizării și al desfășurării procesului de investigare a insolvabilității infracționale în cadrul etapei inițiale și ulterioare a urmăririi penale; am specificat mecanismul, conținutul și condițiile aplicării cunoștințelor specializate în procesul cercetării faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; am particularizat și am determinat specificul efectuării mai multor acțiuni de urmărire în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; am elaborat propuneri de ordin metodologic și tactic, raportate la cercetarea infracțiunilor vizate, precum și recomandări *de lege ferenda*, ele având menirea să perfecționeze cadrul metodologic, tactic și procesual de investigare a faptelor infracționale de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. Totodată, am luat în calcul opiniile doctrinarilor din domeniul criminalisticii, al activității speciale de investigații, al dreptului penal,

precum și un spectru diversificat de propuneri, soluții și recomandări ale acestora, în vederea „edificării” unei metodici viabile, productive și eficiente de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Noutatea științifică și originalitatea tezei este justificată prin faptul că, în conținutul acesteia, pentru prima dată în Republica Moldova, în baza practicii judiciare și a prevederilor legii referitoare la insolvabilitate, a fost cercetat un complex de chestiuni referitoare la depistarea, investigarea și descoperirea infracțiunilor de insolvabilitate. De asemenea, au fost elaborate recomandări relevante privind perfecționarea practicii de urmărire penală referitoare la cercetarea acestor infracțiuni. Lucrarea cuprinde și un spectru larg de prevederi referitoare la bazele metodologice de investigare a faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Noutatea științifică a tezei este determinată și de studierea insuficientă a obiectului cercetării, de numărul neînsemnat de lucrări la tema vizată. În textul lucrării: a) este efectuată cercetarea complexă a conținutului insolvabilității intenționate și fictive; b) sunt identificate schemele criminale de bază și suplimentare ale măririi incapacităților de plată, precum și cele referitoare la înstrăinarea și tăinuirea bunurilor; c) este expusă și argumentată metoda investigării acestor categorii de fapte penale.

Propunerile de ordin teoretic și recomandările metodice cu specific criminalistic reprezintă o informație complexă și o bază metodologică corespunzătoare pentru elaborarea și realizarea acțiunilor axate pe intensificarea luptei cu insolvabilitățile intenționate și cele fictive. În teză se regăsesc și recomandări în latura lucrului cu documentele pe această categorie de cauze penale, sunt stabilite particularitățile efectuării actelor de control, a reviziilor, a diferitor categorii de expertize judiciare, precum și cu privire la specificul efectuării acțiunilor de urmărire penală etc.

Aceste propuneri și recomandări pot fi utile în practica organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată, pot fi luate în calcul la perfecționarea prevederilor legii penale, procesual-penale, aplicate în lupta cu infracțiunile din domeniul insolvabilității.

Baza legală și empirică a cercetării este constituită din: a) prevederile Codului de procedură penală al Republicii Moldova; b) reglementările din Legea Republicii Moldova „Cu privire la expertiza judiciară”, nr. 68 din 14.04.2016; c) anumite articole ale Legii nr. 59/2012 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații; d) cadrul juridic instituit prin Legea insolvabilității, nr. 149 din 14.09.2012; e) practica organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată din Republica Moldova în ceea ce privește specificul cercetării (investigării) și al

examinării cauzelor penale referitoare la infracțiunile de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Baza științifică a tezei de doctor este reprezentată de cercetările doctrinarilor notorii din domeniul criminalisticii, al dreptului penal, al dreptului procesual penal, al activității speciale de investigații, al expertizei judiciare, insolvenței, al dreptului civil, autori ai unor lucrări care au avut o relevanță substanțială și un impact semnificativ pentru reflectarea conținutului și specificului metodicii de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. *Semnificația teoretică* a cercetării constă în faptul că acele concluzii teoretice care au fost formulate conțin noi interpretări și analize ale problemei investigării infracțiunilor legate de insolvabilitate. În particular, lucrarea este dedicată cercetării aspectului de conținut al activității infracționale din acest domeniu, precum și elaborării unei metodici criminalistice eficiente, care lipsește la momentul de față. Or, această stare a lucrurilor lasă o amprentă negativă asupra rezultatelor activității de cercetare și descoperire a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Astfel, importanța teoretică a rezultatelor cercetării constă în soluționarea multiplelor chestiuni și aspecte care constituie bazele metodologiei de cercetare, în expunerea unor recomandări concrete, axate pe eficientizarea procesului de investigare a faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Valoarea aplicativă a rezultatelor prezentei cercetări se manifestă în faptul că prevederile teoretice, concluziile și recomandările reflectate în lucrare pot fi aplicate: a) în practica de urmărire penală, în ulterioarele cercetări științifice vizând dezvoltarea și perfecționarea metodicii de investigare a faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; b) la elaborarea lucrărilor științifice și a indicațiilor metodice în domeniul criminalisticii; c) în perfecționarea legislației legate de prevenirea și combaterea faptelor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Concluziile și recomandările formulate în textul tezei de doctor pot contribui la optimizarea luptei cu infracțiunile de insolvabilitate, pot acorda asistența metodică necesară reprezentanților organelor de urmărire penală. De asemenea, ele pot fi aplicate în procesul de studii în instituțiile de învățământ cu profil juridic din Republica Moldova, pentru pregătirea profesională a reprezentanților organelor de drept, pot fi luate în calcul la perfecționarea prevederilor legislației penale și procesual-penale.

Date privind aprobarea rezultatelor. Cercetările științifice efectuate și catalogate cu ocazia elaborării acestei teze de doctor au fost materializate în 14 publicații, ele regăsindu-se în reviste de specialitate, editate în Republica Moldova și în România, în materialele mai multor Conferințe științifice naționale și internaționale, de asemenea, din Republica Moldova și din alte state, și, nu în ultimul rând, în cadrul multiplelor manifestări științifico-practice: 1) JANU N. *Problema insolvabilității în procesul integrării europene*. În: Materialele Conferinței internaționale a doctoranzilor cu genericul „Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene”, organizată de Universitatea de Studii Europene din Moldova, în parteneriat cu Universitatea Danubius din Galați la 4 mai 2018; 2) JANU N. *Offenses discovered by the court administrator in insolvency proceedings*. În: Materialele Conferinței internaționale „Knowledge-based society. Norms, values and contemporary landmarks”. 15th Edition, 7, Tîrgoviște, România, 8 iunie 2019; 3) JANU N. *Insolvabilitatea în lumina noilor reglementări*. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor”, consacrată celor 75 de ani de la fondarea Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 08-09 octombrie 2020; 4) JANU N. *Consecințele modificării competenței instanțelor de insolvabilitate. Dimensiunea teoretico-practică*. În: Materialele Conferinței științifico-practice naționale, cu participare internațională „Insolvabilitatea: Probleme, realități, perspective”, organizată de Casa de Avocatură MACOVEI ENACHI, Facultatea de Drept a USM, Centrul Național de Instruire în Insolvență „Moldinsolv” și Uniunea Administratorilor Autorizați din Moldova, 17-18 februarie 2021; 5) JANU N. *Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate în legea penală a unor state din sistemul de drept anglo-saxon*. În: Materialele Conferinței internaționale (cu participarea în străinătate) a studenților, masteranzilor și doctoranzilor în drept, organizată de Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, 3 iunie 2021; 6) JANU N. *Trăsăturile și conținutul obiectului infracțiunii de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă*. În: Materialele Conferinței științifice (cu participare internațională) „Tradiție și inovare în cercetarea științifică”, organizată de Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Ediția a X-a, 8 octombrie 2021; 7) JANU N. *Abordări conceptuale privind latura obiectivă a infracțiunii de insolvabilitate intenționată*. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională cu genericul „Avatarurile persoanei juridice”, oragnizată de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, 7 mai 2022; 8) JANU N. *Unele particularități metodologice privind investigarea infracțiunilor din domeniul insolvabilității*. În: Conferința International Biennial Conference „Forensic Science and its Implications in the Development of Human Society” (FOSIDHUS), 2nd edition, organizată de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, 28 mai 2022;

9) JANU N. *Cercetarea și încadrarea juridică a infracțiunilor legate de insolvabilitate în Republica Moldova*. În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” din 7 iunie 2018 organizată de Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, 7 iunie 2018; 10) JANU N. *Calificarea infracțiunilor economice*. În: Materialele conferinței științifice a doctoranzilor. „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, Ediția a VIII-a. Chișinău, 10 iunie, 2019; 11) JANU N. *Evoluția istorică a reglementărilor privitoare la infracțiunile legate de insolvabilitate*. În: Materialele Conferinței internaționale științifico-practice „Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina, în contextul proceselor de eurointegrare”, organizată de ICJP al AȘM, USARB, Institutul de științe penale și criminologie aplicată. Chișinău, 2-3 noiembrie 2018 etc.

Indicarea limitelor rezultatelor obținute, cu stabilirea problemelor rămase nerezolvate, se orientează spre aprofundarea și extinderea cercetărilor științifice cu referire la metodică investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, în strictă concordanță cu prevederile Codului de procedură penală al Republicii Moldova, ale Legii Republicii Moldova „Cu privire la expertiza judiciară”, nr. 68 din 14.04.2016 și Legii privind activitatea specială de investigații, nr. 59/2012 din 29.03.2012, și, nu în ultimul rând, în conformitate cu acel cadru juridico-normativ care a fost instituit prin Legea insolvabilității, nr. 149 din 14.09.2012.

Rezultatele obținute cu ocazia acestei cercetări se referă la: caracteristica criminalistică a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; obiectul probatoriului în cazul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; specificul cadrului metodologic de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate; conținutul cadrului metodologic de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă; particularitățile efectuării acțiunilor de urmărire penală în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

De asemenea, suntem de părerea că, pe viitor, sunt necesare unele cercetări mai aprofundate în materia metodicii investigării infracțiunilor de insolvabilitate, concentrate pe următoarele aspecte: specificul activității speciale de investigații în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată; particularitățile probatoriului la investigarea infracțiunilor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată; aplicarea cunoștințelor de specialitate la investigarea infracțiunilor de insolvabilitate; particularitățile dispunerii și efectuării expertizelor judiciare în procesul cercetării infracțiunilor de insolvabilitate etc.

Recomandări cu titlul **de lege ferenda**:

A. Completarea art. 125 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (*Temeiurile pentru efectuarea percheziției*) cu alin. (2¹) având următorul conținut: „În cazul anumitor categorii de infracțiuni, perchezițiile pot fi efectuate asupra documentelor financiare, înregistrărilor contabile, actelor de administrare a patrimoniului și documentelor debitorului, care ar putea ascunde bunuri ale acestuia”.

B. Completarea art. 128 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (*Procedura efectuării percheziției sau ridicării de obiecte sau documente*) cu alin. (2¹) conținând următorul text: „În cadrul percheziției, reprezentanții organelor de urmărire penală pot solicita asistență din partea experților financiari, a auditorilor sau a altor autorități competente, pentru a analiza rapid datele economico-financiare relevante pentru cercetarea cauzei penale”.

C. Completarea art. 142 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (*Temeiurile pentru dispunerea și efectuarea expertizei judiciare*) cu alin. (1¹) în următoarea redacție: „Organele de urmărire penală, instanța de judecată pot dispune expertize contabile și financiare, pentru a verifica autenticitatea și legalitatea actelor financiare ale persoanelor fizice și juridice, pentru a stabili dacă există elemente de fraudă în activitatea acestora, precum și pentru a estima valoarea reală a bunurilor și datoriilor, precum și starea economico-financiară a întreprinderii. Instanța sau organul de urmărire penală pot desemna un expert financiar independent autorizat în acest scop, care să dispună de competențe specifice în domeniul financiar-economic”.

D. Completarea art. 204 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (*Bunurile care pot fi puse sub sechestru*) cu alin. (1¹) având următorul text: „În cazul unor bănueli rezonabile, reprezentanții organelor de urmărire penală pot solicita aplicarea sechestrului pe bunurile și activele debitorului, pentru a împiedica ascunderea sau dispersarea acestora pe durata procesului penal”.

E. Completarea Legii Republicii Moldova „Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar”, nr. 68 din 14.04.2016, cu art. 35¹ „Expertize multiple”, în următoarea redacție:

„(1) În cazul unor situații complexe, organul de urmărire penală sau instanța de judecată pot dispune efectuarea mai multor expertize, realizate concomitant de experți independenți.

(2) În cazul în care există discrepanțe semnificative între rapoartele experților, organul de urmărire penală sau instanța pot solicita o expertiză suplimentară sau pot desemna o comisie de experți, pentru a evalua faptele și a oferi o concluzie finală asupra circumstanțelor cauzei”.

F. Completarea art. 19, alin. (1) din Legea nr. 59/2012 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, cu pct. f) având următorul conținut: *„În procesul investigării anumitor categorii de infracțiuni, efectuarea măsurilor speciale de investigații (interceptarea comunicărilor și/sau a imaginilor; monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și/sau accesul la informațiile financiare) poate fi solicitată în vederea prevenirii și descoperirii fraudelor economice”*.

De asemenea, este binevenită și reglementarea expertizei comportamentului economic al debitorului pe durata procedurii de insolvență, pentru a identifica orice tranzacții nejustificate sau dubioase, și anume: a) transferul mijloacelor active la prețuri subevaluate; b) vânzarea rapidă a unor bunuri, pentru a crea o stare aparentă de insolvabilitate; c) crearea unor datorii fictive sau declararea de pierderi false în cadrul întreprinderii-debitor.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. ABABEI, E. *Teoria și practica ocrotirii procesual-penale a proprietății*. Chișinău: CEP USM, 2022. 195 p. ISBN 978-9975-163-27-9.
2. AIONIȚOAIE, C. et al. *Tratat de tactică criminalistică*. Craiova: Carpați, 1992. 328 p. ISBN 973-95283-6-8.
3. ALĂMOREANU, S. *Clasic și modern în examinarea documentelor suspecte*. Cluj-Napoca: Alma-Mater, 2003. 120 p. ISBN 973-8397-28-6.
4. ALĂMOREANU, S. *Problematica expertizelor criminalistice*. București: Ed. Hamangiu, 2013. 159 p. ISBN 978-606-522-579-4.
5. ALECU, Gh. *Instituții de drept penal: partea generală și specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010. 635 p. ISBN 978-973-614-579-7.
6. AMZA, T., AMZA, C. P. *Criminologie: Tratat de teorie și politică criminologică*. București: Ed. C. H. BECK, 2008. 734 p. ISBN 978-973-758-136-5.
7. ANDONE-BONTAȘ, A., BODORONCEA, G., BULANCEA, M. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Art. 1-603. / Coord.: M. UDROIU*. București: Ed. C. H. BECK, 2015. 1691 p. ISBN 978-606-18-0409-2.
8. BARBĂNEAGRĂ, Al. et. al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009. 659 p. ISBN 978-9975-105-20-0.
9. BERCHEȘAN, V. *Cercetarea penală: Criminalistica – teorie și practică. / Îndrumar complet de cercetare penală*. București: Icar, 2002. 420 p. ISBN 978-973-606-012-0.
10. BOȘCANEANU, M. Impactul infracțiunilor economice asupra relațiilor economico-financiar-fiscale din Republica Moldova. În: *Legea și viața*. 2024, ianuarie-martie, pp. 36-43. ISSN 1810-309X [online] [citat 12.02.2025]. Disponibil: https://academy.police.md/wp-content/uploads/2024/04/p_36-43.pdf.
11. BOTNARI, I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații: Rezumatul tezei de doctor în drept*. Chișinău, 2022. 39 p.
12. BOTNARU, S. et al. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Cartier Juridic, 2006. Vol. I. 620 p. ISBN 978-9975-79-409-1.
13. BOULESCU, M., GHIȚĂ, M. *Control financiar și expertiză contabilă*. București: Ed. Eficient, 1996. 372 p.
14. BRÎNZĂ, S. et al. *Drept penal: Partea specială*. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. Vol. II. 804 p. ISBN 9975-79-324-X.

15. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal: Partea specială*. Chișinău, 2015. Vol. II. 1297 p. ISBN 978-9975-53-470-3.
16. BUJOR, V., POP, O. *Criminalitatea în domeniul fiscal*. Timișoara: Ed. MIRTON, 2002. 80 p. ISBN 973-585-763-4.
17. BULAI, C., BULAI, B. N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2007. 678 p. ISBN 978-973-8929-83-8.
18. BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*: Autoref. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2020. 37 p.
19. BUSUIOC, N. *Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2020. 232 p. [online] [citât 20.10.2024]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2020/55812/nadejda_busuioc_thesis.pdf
20. BUTOI, T. *Interogatoriul: psihologia confruntării în procesul judiciar*. București: Ed. Pinguin Book, 2004. 240 p. ISBN 973-86722-7-9.
21. BUTOI, T., STOLOJESCU, Gr., ȘTEFAN, C.-E. *Analiza comportamentală în procesul penal*: Compendiu universitar. București: Ed. Pro Universitaria, 2014. 449 p. ISBN 978-606-647-952-3.
22. CATAN, C. Unele aspecte privind problematica definirii conceptului de insolabilitate. În: *Legea și viața*. 2014, nr. 5 (269), pp. 19-23. ISSN 1810-309X.
23. CATARAGA, O. *Expertiza judiciară*. București: Ed. Pro Universitaria, 2022. 267 p. ISBN 978-606-26-1576-5.
24. CATUNA, N. V. *Criminalistică*. București: Ed. C. H. BECK, 2008. 248 p. ISBN 973-115-349-0.
25. CÂRJAN, L., CHIPER, M. *Criminalistică: Tradiție și modernism*. București: Cartea Veche, 2009. 543 p. ISBN 978-973-669-712-8.
26. CEACHIR, A. *Admisibilitatea probelor prezentate de apărător în procesul penal*: Rezumatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2023. 38 p.
27. CHIOTICI, D.-M. *Atribuțiile specialistului criminalist în activitatea de cercetare la fața locului*: Rezumatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2024. 37 p.
28. CHIRILĂ, M. Considerații asupra tipologiei versiunilor criminalistice. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. 2005, Vol. I, pp. 445-446. ISSN 1857-2588.
29. CIOBAN, N. Controlul financiar: concept, esență și forme de manifestare. În: *Legea și viața*. 2011, nr. 7, pp. 43-46. ISSN 1810-309X.

30. CIOPRAGA, A., IACOBUȚĂ, I. *Criminalistica*. Iași: Ed. Junimea, 2001. 428 p. ISBN 973-37-0589-6.
31. CIUNCAN, D. Particularități metodologice ale cercetării infracțiunilor de dreptul afacerilor. In: *Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie*. 2002, nr. 3, pp. 67-72. ISSN 1454-5624
32. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr. 82-86 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903 [online] [citat 12.10.2023]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/325085/>
33. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al RM*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
34. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1997, nr. 62 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903 [online] [citat 22.10.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=79111&lang=ro
35. Codul penal al Republicii Moldova. Publicat: 14.04.2009 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* Nr. 72-74 art. Nr 195: ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. Actualizat la 16.02.2018. Chișinău: Farmec-Lux, 2018. 160 p. ISBN 978-9975-104-54-8.
36. Codul Penal al RSSM din 24.03.1961 (Abrogat). În: *Veștile R.S.S.M.*, nr.10, art.41 din 24.03.1961. [online] [citat 22.10.2023]. Disponibil: <https://bizlex.ru/ro/codul-penal-al-republicii-moldova-din-24-03-1961.html>.
37. COLODROVSCHI, V. *Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii și cercetării infracțiunilor: realități și perspective* : Teza de doctor în drept. Chișinău, 2008. 181 p.
38. Conferință științifică dedicată analizei introducerii Legii insolvabilității persoanei fizice în Moldova [online] [citat 22.10.2023], Disponibil: <https://insol.macovei.legal/>.
39. CONSTANTIN, R., DRĂGHICI, P., IONIȚĂ, M. *Expertizele – mijloc de probă în procesul penal*. București: Ed. Tehnică, 2000. 275 p. ISBN 973-31-1443-X.
40. Constituția Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1. În vigoare din 27 august 1994.
41. COSTEA, M. *Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor*: Rezumatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2023. 36 p.
42. COVALCIUC, I. Actualitatea și importanța activității speciale de investigații în contextul ultimelor modificări legislative. In: *Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria „Științe Sociale”*, 2015, nr. 2(2), pp. 62-73. ISSN 2345-1858 [online] [citat 02.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/49607

43. COVALCIUC, I. *Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal*: Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2018. 30 p.
44. COVALCIUC, I. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*. Chișinău, 2023. 299 p. ISBN 978-9975-135-72-6.
45. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, nr. 1ra-373/17 din 07.03.2017. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8370.
46. Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența). In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2019 (26.06), nr. 172, pp. 19-55 [online] [citat 24.11.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1023>.
47. DOLEA, I. et al. *Codul de procedură penală. Comentariu*. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. 768 p. ISBN 9975-79-373-8.
48. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu. et al. *Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6.
49. DOLTU, I., DRĂGHICI, V., NEGIP, M. *Martorul în procesul penal*. București: Ed. Lumina Lex, 2004. 144 p. ISBN 973-588-807-6.
50. DORAȘ, S. *Criminalistica*. Chișinău: Cartea Juridică, 2011. 629 p. ISBN 978-9975-53-015-6.
51. ENE, Gh. Contrafacerea documentelor prin editare computerizată. In: *Revista română de Criminalistica*. 2008, nr. 3/mai, pp. 18-20. ISSN 1454-3117
52. FAIGHER, A. *Riscul întemeiat*. Bălți, 2012. 198 p. ISBN 978-9975-50-081-4.
53. GHEORGHITĂ, M. *Tratat de criminalistică*. Chișinău, 2017. 871 p. ISBN 978-9975-53-834-3.
54. GHEORGHITĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Chișinău: CEP USM, 2015. 532 p. ISBN 978-9975-71-606-2.
55. *Ghidul ordonatorului expertizei judiciare*. Chișinău, 2022. 276 p. ISBN 978-9975-87-972-9.
56. *Ghidul procurorului criminalist*. / Ediție îngrijită de I. URSU și I. D. CRISTESCU. Timișoara: Ed. Helicon, 1994. Vol. 1. 241 p. ISBN 9151-973-82-6.
57. GLAVAN, B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări*: Studiu monografic. Chișinău, 2022. 92 p. ISBN 978-9975-135-55-9.

58. GLAVAN, B. *Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept*: Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2024. 429 p.
59. GOLUBENCO, Gh. *Urmele infracțiunii. Teoria și practica examinării la fața locului*. Chișinău: Ed. Garuda-Art, 1999. 160 p. ISBN 975-9984-8-8.
60. GOLUBENCO, Gh., COLODROVSCHI, V. *Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor*: Studiu științifico-practic. Chișinău, 2010. 236 p. ISBN 978-9975-78-856-4.
61. Hotărârea CtEDO în cauza *Weber și Saravia vs. Germania*, din 29 iulie 2006, paragraful 106, cererea nr. 54934/00 [online] [citat 14.05.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76586>.
62. Hotărârea CtEDO în cauza *Bărbulescu vs. România*, din 5 septembrie 2017, paragraful 72, cererea 61496/08 [online] [citat 14.05.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180112>.
63. Hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 2 din 24.03.2014 „Cu privire la aplicarea în practica judiciară a Legii insolabilității” [online] [citat 05.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=353.
64. Hotărîrea Judecătoriei Chișinău nr. 2i-107/24 din 05.12.2024. [online] [citat 05.06.2024]. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/41DDE98A-5449-48D6-B7F8-1AAF1DC1DA1C.
65. ILANA, A. Încetarea procesului de insolabilitate. In: *Revista Națională de Drept*. 2015. nr. 5, pp. 48-59. ISSN 2587-411 X.
66. *Instrucțiunea cu privire la modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și altor informații despre infracțiuni*. Aprobata prin Ordinul comun al Ministerului Afacerilor Interne, al Directorului General al Serviciului Vamal, al Directorului Centrului Național Anticorupție și al Procurorului General, nr. 121/254/286-0/95 din 18 iulie 2008. Chișinău: Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală”. 248 p. ISBN 978-9975-78-660-7
67. IONESCU, L., SANDU, D. *Identificarea criminalistică*. București: Ed. Științifică, 1990. 247 p. ISBN 973-29-0190-X
68. JANU, N. Abordări conceptuale privind latura obiectivă a infracțiunii de insolabilitate intenționată. In: *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Științe juridice*. 2022, tom LXVIII, nr. 2, pp. 263-275. ISSN 1221-8464 [online] [citat 13.09.2023]. Disponibil: <https://pub.law.uaic.ro/files/articole/2022/vol.2/2.5.janu.pdf>
69. JANU, N. Aplicarea cunoștințelor speciale în procesul investigării infracțiunilor de spălare a banilor. In: *Revista Română de Criminalistică*. 2022, nr. 1, pp. 52-58. ISSN 1454-3117

70. JANU, N. Calificarea infracțiunilor economice. In: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*: Materialele conf. șt. a doctoranzilor, Ediția a VIII-a, Chișinău, 10 iunie 2019. Chișinău: Tipogr. „Biotehdesign”, 2019, vol. 2, pp. 190-195. ISBN 978-9975-108-67-6.
71. JANU, N. Cercetarea și încadrarea juridică a infracțiunilor legate de insolvabilitate în Republica Moldova. In: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educație*: Materialele Conferinței șt. intern., 7 iunie 2018. Cahul, 2018, vol. I, pp. 136-141. ISBN 978-9975-88-041-1
72. JANU, N. Consecințele modificării competenței instanțelor de insolvabilitate. Dimensiunea teoretico-practică. In: *Insolvabilitatea: Probleme, realități, perspective* : Materialele Conf. șt.-practice naț. cu particip. intern., 17-18 febr. 2021. Chișinău, 2021.
73. JANU, N. Evoluția istorică a reglementărilor privitoare la infracțiunile legate de insolvabilitate. In: *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare*: Materialele Conf. intern. șt.-pract., Chișinău, 2-3 noiem. 2018. Chișinău, 2018, pp. 196-201. ISBN 978-9975-3222-0-1.
74. JANU, N. Insolvabilitatea în lumina noilor reglementări. In: *Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor*: Materialele Conf. șt. intern. consacrată celor 75 de ani de la fondarea Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 08-09 octombrie 2020. Bălți, 2020, vol. II, pp. 229-236. ISBN 978-9975-50-256-6.
75. JANU, N. Problema insolvabilității în procesul integrării europene. In: *Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene*: Materialele Conf. intern. a doctoranzilor, 4 mai 2018. Chișinău, 2018, pp. 179-184. ISBN 978-9975-3185-7-0.
76. JANU, N. Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate în legea penală a unor state din sistemul de drept anglo-saxon. In: *Materialele Conferinței studenților, masteranzilor și doctoranzilor în drept*, organizată de Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, 3 iunie 2021. Sibiu, 2021, pp. 124-130. ISBN 978-606-39-0890-3
77. JANU, N. Trăsăturile și conținutul obiectului infracțiunii de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă. In: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică*: Materialele Conf. șt. cu particip. intern., Ediția a X-a, 8 oct. 2021. Bălți, 2021, vol. II, pp. 125-131. ISBN 978-9975-50-272-6.
78. JANU, N. Unele particularități metodologice privind investigarea infracțiunilor din domeniul insolvabilității. In: *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Științe Juridice*. 2022, tom. LXVIII, nr. 3, pp. 141-154. ISSN 1221-8464.

79. JITARIUC, V., RUSU, V. *Tratat de criminalistică. Partea II. Tactica criminalistică*. București: Ed. Pro Universitaria, 2025. 1069 p. ISBN 978-606-26-2008-0.
80. LAZĂR, A. *Ancheta antifraudă în mediul afacerilor*. București: Ed. Lumina Lex, 2004. 304 p. ISBN 973-588-781-9.
81. LAZĂR, A. Expertiza contabilă, procedeu probator în cercetarea infracțiunilor din domeniul afacerilor. In: *Revista de criminologie, de criminalistică și de penologie*. 2002, nr. 13, pp. 132-136. ISSN 1454-5624.
82. LAZĂR, A. *Metodologia investigării infracțiunilor din domeniul afacerilor*. Teză de doctorat. Cluj-Napoca: Universitatea „Babeș-Bolyai”, 2003. 377 p.
83. LAZĂR, A., ALĂMOREANU, S. *Expertiza criminalistică a documentelor. Aspecte tactice și tehnice*. București: Lumina Lex, 2008. 236 p. ISBN 978-973-758-158-7.
84. LEBEDINSCHI, A. Corelația definitivă dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută. In: *Legea și viața*. 2016, august, pp. 27-34. ISSN 1810-309X.
85. LEBEDINSCHI, A. *Răspunderea penală pentru insolvabilitatea fictivă*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018. 208 p. [online] [citată 23.10.2024]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54172/adrian_lebedinschi_thesis.pdf.
86. Legea celor XII Table, Tabla III. [online] [citată 26.12.2024]. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2018/08/15/legea-celor-12-table/>.
87. Legea cu privire la avocatură, nr. 1260-XV din 19.07.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126-127/1001 din 12.09.2002. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
88. Legea contabilității, nr. 113-XVI din 27.04.2007. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 90-93, pp. 21-30. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
89. Legea cu privire la auditul situațiilor financiare, nr. 271 din 15.12.2017. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2018, nr. 7-17 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online] [citată 16.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110387&lang=ro
90. Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, nr. 68 din 14.04.2016. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2016, nr. 157-162, pp. 7-22. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
91. Legea cu privire la modificarea unor legi nr. 180 din 25.07.2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 238-246 din 18.08.2018. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.

92. Legea cu privire la Procuratură, nr. 3 din 25.02.2016. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2016, nr. 69-77, pp. 8-27. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
93. Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, nr. 105-XVI din 16.05.2008. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2008, nr. 112-114, pp. 7-11 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online] [citat 23.12.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110503&lang=ro.
94. Legea cu privire la secretul de stat, nr. 245-XVI din 27.11.2008. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2009, nr. 45-46/123 ISSN: 2587-389XE. [online] [citat 03.08. 2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112337&lang=ro
95. Legea cu privire la sistemul informațional integral automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, nr. 216-XV din 29 mai 2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 170-172 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online] [citat 10.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110650&lang=ro..
96. Legea insolabilității nr. 632 din 14.11.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 139-140 din 15.11.2001. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. (Abogată).
97. Legea insolabilității, nr. 149/2012, din 29.06.2012. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr. 193-197 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online] [citat 20.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123197&lang=ro
98. Legea privind accesul la informație, nr. 982-XIV din 11.05.2000. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2000, nr. 88-90/664 ISSN: 2587-389XE / 2587-3903. [on-line] [citat 04.11.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro
99. Legea privind activitatea băncilor, nr. 202 din 06.10.2017. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2017, nr. 434-439 ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online] [citat 11.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121176&lang=ro
100. Legea privind activitatea de audit, nr. 61-XVI din 16.03.2007. In: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 117-126, pp. 7-14. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903.
101. Legea privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr. 113-118, pp. 6-12. [online] [citat 21.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110235&lang=ro.
102. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, nr. 50 din 22.03.2012. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr. 103. [online] [citat 23.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110212&lang=ro.

- 103.LEVANDOVSKI, N. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor în domeniul creditării*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2020.
- 104.LICĂ, F. I. Noțiunea de insolvență și bancrută în legislația română. In: *Studii juridice universitare*. 2012, nr. 1-2. ISSN 1857-4122 [online] [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://ulim.md/sju/nr-1-2-2012/notiunea-de-insolventa-si-bancruta-in-legislatia-romana/>.
- 105.LICĂ, F. I. *Cercetarea criminalistică a infracțiunilor de evaziune fiscală*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019. 202 p.
- 106.LUNGU, S., TILEA, M., VOINEA, D. Cercetarea la fața locului în cazul infracțiunilor săvârșite prin mijloace electronice. In: *Investigarea criminalistică a locului faptei*. București: Ed. Luceafărul, 2004, pp.
- 107.MACOVEI, Gh. *Procedura de declarare a insolvabilității*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 196 p.
- 108.MACOVEI, Gh. Efectele intentării procedurii de insolvabilitate. In: *Revista electronică Juridice Moldova* din 01.03.2020. [online] [citat 15.05.2024]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7124/efectele-intentarii-procedurii-de-insolvabilitate-gm.html>.
- 109.MACOVEI, Gh. *Procedura examinării cauzelor de insolvabilitate*. Chișinău: Ed. Lexon-Prim, 2020. 226 p. ISBN 978-9975-3388-8-2.
- 110.MACOVEI, Gh. Statutul de debitor în cadrul procedurii de insolvabilitate. In: *Revista electronică Juridice Moldova* din 08.02.2021. [online] [citat 15.05.2024]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/6407/statutul-de-debitor-in-cadrul-procedurii-de-insolv.html>.
- 111.MATEUȚ, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol. II. București: Ed. C. H. BECK, 2012. 907 p. ISBN 978-973-115-252-3.
- 112.MIHALACHE, I. Insolvabilitatea întreprinzătorilor. In: *Analele științifice ale Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”*. 2014, vol. 2, pp. 44-48.
- 113.MIHEȘ, C. *Criminalistica. Ascultarea martorului*. București: Lumina Lex, 2008. 239 p. ISBN 978-973-758-155-6.
- 114.MIHULEAC, E. *Expertiza judiciară*. București: Ed. Științifică, 1971. 349 p.
- 115.MOISE, A. C., STANCU, Em. *Criminalistica. Elemente metodologice de investigare a infracțiunilor*. București: Universul Juridic, 2017. 355 p. ISBN 978-606-39-0044-0.
- 116.MOȚOC, C. *Secretul profesional în legea penală a României și în cea a Republicii Moldova. Studiu de drept penal*. Chișinău: CEP USM, 2020. 426 p. ISBN 978-9975-152-10-5.
- 117.NAGHI, G. *Criminalistica: fundamente*. București: Ed. Universul Juridic, 2014. 276 p. ISBN 978-606-673-450-9.

- 118.NASTAS, A., CUȘNIR, V. *Răspunderea pentru declarațiile cu rea-voință în dreptul penal*. Chișinău, 2019. 440 p. ISBN 978-9975-3380-3-5.
- 119.NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală: Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic, 2020. 800 p. ISBN 978-606-39-0600-8.
- 120.NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina noului Cod de procedură penală*. București: Ed. Universul Juridic, 2014. Vol. I. 743 p. ISBN 978-606-673-376-2.
121. OGANESEAN, A. *Interacțiunea subiecților procesuali în cadrul cercetării cauzelor penale*. Chișinău: Ed. Lexon, 2022. 223 p. ISBN 978-9975-163-11-8.
- 122.OSOIANU, T. et al. *Tactica acțiunilor de urmărire penală*. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020. 339 p. ISBN 978-9975-3366-0-4.
- 123.OSOIANU, T. et al. *Urmărirea penală. Criminal investigation: Curs universitar*. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2021. 494 p. ISBN 978-9975-157-58-2.
- 124.OSTAVCIUC, D. *Sesizarea organului de urmărire penală*. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020. 206 p. ISBN 978-9975-3366-5-9.
- 125.Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice. Adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 2200 A (XXI) din 16 decembrie 1966, art. 9 alin. 4. In: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Chișinău, 1998, Vol. I, pp. 30-50. ISBN 9975-73-022-1.
- 126.PINTEA, A. et al. *Urmărirea penală: Aspecte teoretice și practice. Modele de acte procesuale și procedurale*. București: Ed. Universul Juridic, 2017. 589 p. ISBN 978-606-39-0038-9.
- 127.POPA, Gh. *Tehnică criminalistică: Curs universitar*. București: Ed. Pro Universitaria, 2008. 610 p.
- 128.POPA, Gh., GAMENTȚ, N. *Criminalistică: Curs universitar*. București: Ed. Pro Universitaria, 2013. 378 p. ISBN 978-606-647-860-1.
- 129.POPA, L., BÎRCA, B., SELEVESTRU, I. et al. *Manualul administratorului autorizat*. Chișinău, 2015. 232 p. ISBN 978-9975-53-583-0.
- 130.PURICI, S. *Metodica cercetării infracțiunilor din domeniul informaticii*. Chișinău: CEP USM, 2018. 221 p. ISBN 978-9975-71-999-5.
- 131.*Raport privind activitatea poliției*. 12 luni anul 2022. Chișinău, 2023. 27 p. [online] [citat 10.02.2025]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf.

132. *Raportul privind activitatea Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale în anul 2023*. 33 p. [online] [cit 20.01.2025]. Disponibil: <https://procuratura.md/pccocs/sites/procuratura.md.pccocs/files/2024-02/Raport%20public%20PCCOCS%202023.pdf>.
133. *Raportul privind activitatea Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale în anul 2023*, pag. 29-30. [online] [cit 20.01.2025]. Disponibil: <https://procuratura.md/pccocs/sites/procuratura.md.pccocs/files/2024-02/Raport%20public%20PCCOCS%202023.pdf>
134. *Recomandarea nr. 38 a Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la acțiunile procesuale care pot fi efectuate din momentul sesizării sau autosesizării organului competent până la declanșarea urmăririi penale”* [online] [cit 20.01.2025]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60.
135. RENIȚĂ, Gh. Insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă: propuneri de perfecționare a art. 252 și 253 CP. In: *Revista electronica Juridice Moldova* din 07.03.2020 [online] [cit 12.07.2023]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7214/insolvabilitatea-intentionata-si-insolvabilitate-fictiva-propuneri-de-perfectionare-a-art-252-si-253-cp.html>
136. RUIU, M. *Criminalistică*. București: Universul Juridic, 2013. 351 p. ISBN 978-606-673-096-9.
137. RUIU, M. *Metodologia investigării criminalistice a unor genuri de infracțiuni*. București: Universul Juridic, 2014. 188 p. ISBN 978-606-673-470-7.
138. RUSU, V., JANU, N. Unele particularități metodologice privind investigarea infracțiunilor din domeniul insolvabilității. In: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*. 2022, Tom LXVIII, Supliment 3. Științe Juridice, pp. 141-154. ISSN 1221-8464 [online] [cit 14.03.2024]. Disponibil: https://pub.law.uaic.ro/files/articole/2022/vol.special2/rusu_janu.pdf.
139. RUSU, V., JANU, N. Faza investigațiilor inițiale a faptelor de insolvabilitate fictivă și insolvabilitate intenționată. In: *Revista Română de Criminalistică*. 2023, vol. XXIV, nr. 1, pp. 42-49. ISSN 2069-2617.
140. RUSU, V., JITARIUC, V. *Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică*. București: Ed. Pro Universitaria, 2023. 758 p. ISBN 978-606-26-1334-1.
141. SANDU, D. *Falsul în acte: Descoperire și combatere prin mijloace criminalistice*. București: Ed. Lumina Lex, 1994. 222 p. ISBN 973-95805-8-0.
142. SELEVESTRU, I. *Delimitarea competențelor subiecților procedurii de insolvabilitate*. Chișinău: Ed. Lexon-Prim, 2021. 80 p. ISBN 978-9975-3501-5-0.

143. Sentința Judecătorei Anenii-Noi, nr. 1-283/21 din 08.10.2024. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/27C0BD0B-722B-45D4-8274-E869FE006C8B.
144. Sentința Judecătorei Bălți, nr. 1a-624/15 din 26.06.2015. [27D93286-391E-E511-A983-005056A5FB1A](https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/27D93286-391E-E511-A983-005056A5FB1A).
145. Sentința Judecătorei Comrat, nr. 111/2014 din 16.07.2015. [2BD2CB27-C12B-E511-B888-005056A5D154](https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2BD2CB27-C12B-E511-B888-005056A5D154).
146. Sentința Judecătorei Drochia, sediul Glodeni, nr. 1a-18/2023 din 06.06.2023. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/D9877DE4-ABAD-40A1-96E6-A3D1D89C3309.
147. Sentința Judecătorei Edineț, nr. 1a-641/2022 din 21.11.2023. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/E6F578E0-F950-41F6-86B4-1D6C7156202A.
148. Sentința Judecătorei Edineț, sediul Central, nr. 1a-925/2022 din 15.02.2023. [10807ADA-E827-44FA-BBA2-E1E84016D594](https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/10807ADA-E827-44FA-BBA2-E1E84016D594).
149. Sentința Judecătorei Slobozia, nr. 1-188/2016 din 25.11.2016. [8E29261A-DAB2-E611-9A6D-005056A5D154](https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8E29261A-DAB2-E611-9A6D-005056A5D154).
150. Sentința Judecătorei Soroca, nr. 1ra-1687/2021 din 22.11.2021. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20089.
151. SGÂRDEA, F. M. *Control financiar și expertiza contabilă*. București: Ed. ASE, 2014. 352 p. ISBN 978-606-505-848-4.
152. STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. București: Ed. Universul Juridic, 2015. 848 p. ISBN 978-60-667-3673-2.
153. STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. București: Universul Juridic, 2007. 742 p. ISBN 978-973-127-008-1.
154. STANCU, Em. *Tratat de criminalistică*. București: Universul Juridic, 2010. 840 p. ISBN 978-973-127-387-7.
155. STANCU, Em., MANEA, T. *Tactică criminalistică (I)*. București: Universul Juridic, 2017. 224 p. ISBN 978-606-39-0115-7.
156. STANCU, Em., RUIU, M. *Criminalistica. Tehnici de investigare traseologică*. București: Universul Juridic, 2016. 245 p. ISBN 978-606-673-823-1.
157. STATI, V. Delimitarea infracțiunilor de faliment de infracțiunile conexe. In: *Revista Națională de Drept*. 2001, nr. 1 (4), pp. 37-40. ISSN 1811-0770.

158. STATI, V. Încălcarea legislației cu privire la faliment. In: *Anelele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. I. Chișinău, 2002, pp. 253-256. ISSN 1857-2588.
159. STATI, V. Infrațiunile legate de insolvabilitate: implicațiile adoptării Legii insolvenței nr. 149/2012. In: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”*. 2013, nr. 3 (63), pp. 197-204. ISSN 1814-3199.
160. STATI, V. Latuirea obiectivă a acțiunilor ilegale în cazul falimentului. In: *Anelele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. I. Chișinău, 2002, pp. 247-252. ISSN 1857-2588.
161. STATI, V. Noțiunea, caracterizarea generală și tipurile infrațiunilor economice. In: *Revista Națională de Drept*. 2007, nr. 1, pp. 33-34. ISSN 1811-0770.
162. STATI, V. Obiectul infrațiunii legate de faliment. In: *Revista Națională de Drept*. 2001, nr. 7 (10), pp. 49-52. ISSN 1811-0770.
163. STATI, V. *Răspunderea penală pentru infrațiunile legate de insolvență*. Chișinău: CE USM, 2003. 164 p. ISBN 9975-70-240-6.
164. *Studiu privind consolidarea autorităților de prevenire și combatere a infrațiunilor economice în Republica Moldova*. Chișinău, 2016. 13 p. [online] [cit. 11.07.2024]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/studiu_crime_economice.pdf.
165. SUCIU, C. *Criminalistica*. București: Ed. Didactică și pedagogică, 1972. 438 p.
166. SUIAN, M. *Metode speciale de supraveghere sau cercetare*. București: Ed. Solomon., 2021. 640 p. ISBN 978-606-8892-82-5.
167. ȘAGUNA, D. D. *Tratat de drept financiar și fiscal*. București: ALL BECK, 2001. 1170 p. ISBN 973-655-081-8.
168. THEODORU, Gr. *Tratat de Drept procesual penal*. București: Hamangiu, 2013. 879 p. ISBN 978-606-522-441-4.
169. THEODORU, Gr., CHIȘ, I. P. *Tratat de drept procesual penal*. București: Ed. Hamangiu., 2020. 1171 p. ISBN 978-606-27-1671-4.
170. *Tratat practic de insolvență*. / Coord.: R. Bufan, A. Deli-Diaconescu, M. Sărăcuț. București: Hamangiu, 2022 Vol. 1. 1210 p. ISBN 978-606-27-1964-7.
171. UDROIU, M., SLAVOIU, R., PREDESCU, O. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*. București: Ed. C. H. BECK, 2009. 240 p. ISBN 978-973-115-494-7.
172. URSU, V. Delimitarea infrațiunilor legate de insolvență de alte fapte penale/nepenale conexe. In: *Revista Institutului Național al Justiției*. 2021, nr. 1 (56), pp. 39-44. ISSN 1857-2405.

173. URSU, V. Insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă: propuneri de perfecționare a art. 252 și 253 Cod penal. In: *Revista electronică Juridice Moldova* din 16.04.2020 [online] [citat 13.08.2023]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7952/insolvabilitatea-intentionata-si-insolvabilitatea-fictiva-propuneri-de-perfectionare-a-art-252-si-253-cp.html>
174. VLAICU, V. Serviciul fiscal de stat – organ cu atribuții de urmărire penală și activitate specială de investigații. In: *Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice: Materialele conferinței, 10-11 noiembrie 2022*. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 138-140. ISBN 978-9975-62-472-5 [online] [citat 27.10.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/138-140_30.pdf.
175. VOICU, C., BOROI, A. *Drept penal al afacerilor*. / Ediția 3. București: Ed. C. H. BECK, 2006. 679 p. ISBN: 973-655-943-2.
176. ZAMFIR, V. *Instituția învinuirii în procesul penal*. Autoref. tezei de doctor în drept. Chișinău, 2018. 30 p.
177. ZAMFIR, V. *Instituția învinuirii în procesul penal. Funcții ale învinuirii în procesul penal, mecanism procesual de realizare*. Chișinău: Ed. Lexon, 2018. 240 p. ISBN: 978-9975-139-71-7.

În limba engleză:

178. *A Global View of Business Insolvency Systems*. Leiden, Boston: Martinus NIJHOFF Publishers, 2010. 319 p. ISBN 978-0-8213-8103-8 [online] [citat 11.12.2024]. Disponibil: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/23fa72f0-9bcf-5c49-82c1-bbcbd945bdfd/content>.
179. COUTINHO, C., KAPPELER, A., TURRINI, A. *Insolvency Frameworks across the EU: Challenges after COVID-19*. Discussion Papers No. 182. European Union, 2023. 40 p. eISBN 2443-8022 [online] [citat 15.06.2024]. Disponibil: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-02/dp182_en_0.pdf
180. DAVCHENCO, T. Investigation of Criminal Bankruptcy: Practical Problems and Ways to Resolve Them. In: *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2021, nr. 1, pp. 17-27. ISSN 1643-6911 [online] [citat 13.10.2024]. Disponibil: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/29/ksm2902.pdf>.
181. Flattening the Insolvency Curve: Promoting Corporate Restructuring in Asia and the Pacific in the Post-C19 Recovery. In: *IMF Working Paper*. January 2021, nr. 16 [online] [citat 20.11.2024]. Disponibil: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2021/English/wp16a2021016-print-pdf.ashx>.

182. GELDROPP, Alex J. van. *Bankruptcy Fraud. What factors indicate an increased risk of bankruptcy fraud?*: Bachelor thesis. Enschede: University of Twente, 2001. 30 p. [online] [citat 16.01.2024]. Disponibil: https://essay.utwente.nl/60938/1/BSc_A_van_Geldrop.pdf.
183. Insolvency Frameworks across the EU: Challenges after COVID-19. In: *European Economy Discussion Papers No. 182*, European Union, 2023. ISSN 2443-8022 [online], pag. 3. Disponibil: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-02/dp182_en_0.pdf.
184. Insolvency report. In: *Allianz Research*, 11 April 2023. [online]. Disponibil: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2023/april/2023_04_11_Insolvency-Report_AZ.pdf
185. Insolvency report: No rest for leveraged. In: *Allianz Research*. 11 April 2023 [online] [citat 17.09.2024]. Disponibil: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2023/april/2023_04_11_Insolvency-Report_AZ.pdf
186. JANU, N. Offenses discovered by the court administrator in insolvency proceedings. In: *Materialele Conferinței internațională „Knowledge-based society. Norms, values and contemporary landmarks”*, 15th Edition, 7-Tîrgoviște, România, 8 iunie 2019.
187. KIRSHNER, Jodie Adams. *International Bankruptcy: The Challenge of Insolvency in a Global Economy*. Chicago: University of Chicago Press, 2018. 288 p. ISBN: 978-0-226-53197-7.
188. PAWLUCZUK-BUĆKO, P., BUTYRSKYI, A. Criminological characteristics of crimes in bankruptcy. In: *Studia Iuridica Toruniensia*. 2021, vol. 28, pp. 237-250. ISSN online 2391-7873 [online] [citat 10.02.2025]. Disponibil: <https://apcz.umk.pl/SIT/article/view/35753>
189. SPIEČIŪTĖ, A., BARKAUSKAS, M., KUNCEVIČ, M. et al. The economic expertise best practice guide for investigation of the crimes related to bankruptcy and for completion of the experimental insolvency research in the Baltic Countries. In: *ResearchGate*. 2013, january [online] [citat 23.11.2024]. Disponibil: <https://www.lituanistika.lt/content/51469>
190. WORLD BANK & BRILL. A Global View of Business Insolvency Systems. In: *Martinus NIJHOFF Publishers*. Leiden, Boston, 2010. [online] [citat 23.11.2024]. Disponibil: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/1759173/mod_resource/content/1/A%20Global%20View%20of%20Business%20Insolvency%20Syste%20-%20World%20Bank.pdf

În limba rusă:

191. АВЕРЬЯНОВА, Т. В., БЕЛКИН, Р. С., КОПУХОВ, Ю. Г., РОССИЙСКАЯ, Е. Р. *Криминалистика: Учебник для вузов*. Москва: Изд. группа НОРМА–ИНФРА, 2000. 987 p. ISBN 5-89123-302-9.

192. АКИМОВ, С. Р. *Криминалистическое обеспечение расследования криминальных банкротств*: Дисс. ... канд. юр. наук. Тюмень, 2006. 218 с.
193. БАНДУРИН, В. В., ЛАРИЦКИЙ, В. Е. *Проблема управления несостоятельными предприятиями в условиях переходной экономики*. Москва: Наука и экономика, 1999. 164 с.
194. БАХИН, В. П. *Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел*. Киев: КВШ МВД СССР, 1990. 54 с.
195. БЕЛКИН, Р. *Собирание, исследование и оценка доказательств*. Москва: Наука, 1966. 295 р.
196. БЕЛКИН, А. Р. *Теория доказывания*: Науч.-метод. пособие. Москва, 1999. 418 с. ISBN 5-89123-323-1.
197. БЕЛКИН, Р. С. *Курс криминалистики*. Москва: Юрист, 1997. Том 3. 478 с. ISBN 5-7357-0201-7.
198. БЕЛКИН, Р. С. *Очерки криминалистической тактики*. Волгоград, 1993. 200 с.
199. БЕРТОВСКИЙ, Л. В., ОБРАЗЦОВ, В. А. *Выявление и расследование экономических преступлений*: учебно-практическое пособие. Москва, 2003. 256 с. ISBN 5-94692-181-9
200. БОГОМОЛОВУ, А. М. *Судебная финансово-экономическая экспертиза по делам о незаконном получении кредита и банкротстве*. Москва, 2002. 176 с. ISBN 5-7990-0791-3
201. ВЕЛИКОРОДНЫЙ, П. Г. *Идентификационное исследование способа совершения преступления в целях поиска преступника*. Астрахань, 2001. 141 с.
202. ВЛАСЕНКО, Н. В., КРАСНОВ, А. В. *Современные проблемы обеспечения прав участников следственных действий*. В: *Защита прав личности в уголовном праве и процессе*. / Под ред. Н. А. ЛОПАШЕНКО, С. А. ШЕЙФЕРА. Саратов, 2003, pp. 146-184. ISBN 5-292-03006-6.
203. ВЛАСОВ, П. Е. и др. *Расследование преступлений, связанных с банкротством*. В: *Расследование преступлений в сфере экономики*: Сб. метод. рекомендаций. Москва, 2005, с. 76-81.
204. ВЛАСОВ, П. Е. *Расследование незаконных банкротств и неправомерных действий при банкротстве*. Дисс. ... канд. юр. наук. Москва, 2004. 212 с.
205. ГАВЛО, В. К. *Типовая криминалистическая характеристика преступлений: изжила ли она себя?* В: *Криминалистика: актуальные вопросы теории и практики*. Ростов-на-Дону, 2002.

206. ГАВРИЛОВ, М. В., ИВАНОВ, А. Н. Особенности осмотра места происшествия при расследовании преступлений с сфере компьютерной информации. В: *Российская юридическая доктрина в XIX веке: проблемы и пути их решения*. Саратов, 2001.
207. ГЕОРГИЦЭ, М. *Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение*: Науч.-практ. пособие. Кишинёв: Международный Независимый Университет Молдовы. 2008. 198 с. ISBN 978-9975-78-654-6.
208. ГЛАЗЫРИН, Ф. В. Новый УПК России и проблемы криминалистической науки. В: *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Проблемы практической реализации*. Краснодар, 2002.
209. ГОРТИНСКИЙ, А. В. К вопросу о комплексной экспертизе документов, изготовленных в сфере компьютерных технологий. В: *Информатика в судебной экспертизе*: Сб. трудов. Саратов : СЮИ МВД России, 2003, с. 25-34. ISBN 5-7485-0208-9.
210. ГРИГОРЬЕВ, В. Н., ПРУШИНСКИЙ, Ю. В. *Первоначальные действия при получении сведений о преступлении (процессуальные и организационно-правовые формы)*: Учебное пособие. Москва, 2002. 103 с. ISBN 5-8041-0135-8.
211. ДАВЧЕНКО, Т. Использование специальных знаний в расследовании криминального банкротства. In: *Legea și viața*. 2020, august-septembrie, pp. 59-63. ISSN 1810-309X [online] [citat 14.03.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/59-63_28.pdf.
212. ДЕГТЯРЕВ, С. В. *Методические рекомендации по выявлению и устранению ошибок расследования*: Методическое пособие. Нижний-Новгород, 1993. 65 с.
213. ДРАПКИН, Л. Я. Предмет доказывания и криминалистическая характеристика преступлений. В: *Криминалистическая характеристика в методике расследования преступлений*. Свердловск, 1978, с. 35-39.
214. ДРАПКИН, Л. Я., УТКИН, М. С. Понятие и структура способа совершения преступления. В: *Проблемы борьбы с преступностью*. Омск : Изд-во Ом. ВШМ МВД СССР, 1978, с. 129-134.
215. ДЬЯЧКОВ, А. М. *Банковский кредит: способы хищений, использование специальных бухгалтерских познаний при расследовании*. Волгоград, 1996. 20 с.
216. ЕВДОКИМОВ, С. Г. Криминалистические признаки экономических преступлений. В: *Вопросы классификации и расследования преступлений в сфере экономики*. Саратов, 1999, с. 109-114.

- 217.ЕГОРОВ, В. А. Особенности выяснения признаков экономических преступлений на объектах кредитно-финансовой сферы. В: *Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики*. Саратов, 1999, 160-164. ISBN 5-7485-0033-7.
- 218.ЕМЕЛЬКИНА, Н. Л. *Предмет доказывания и привлечение в качестве обвиняемого по делам о преступлениях против интересов службы в коммерческих и иных организациях*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 219 с.
- 219.ЕРЕМИН, С. Г. *Судебная бухгалтерия. Особенная часть: Курс лекций*. Волгоград, 2003. 271 с. ISBN 5-7899-0280-4.
- 220.ЖУРАВЛЕВ, С. Ю., КОТЕЛЬНИКОВ, П. А., МУРАТОВ, Д. А. Расследование криминальных банкротств и неправомерных действий при банкротстве. В: *Расследование экономических преступлений*. / Под ред. С. Ю. Журавлева и В. И. Каныгина. Москва, 2006.
- 221.ЖУРАВЛЕВ, С. Ю., ЛУБИН, А. С. *Расследование взяточничества и коррупции: Учебное пособие*. Нижний Новгород, 1995. 106 с.
- 222.ЗАКАТОВ, А. А. *Ложь и борьба с нею*. Волгоград, 1999. 150 с. ISBN 5-7899-0080-1.
- 223.ЗАКАТОВ, А. А. Розыскная деятельность следователя. В: *Криминалистика: Учебник*. Том 2. Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений. Волгоград, 1994, с. 261-279.
- 224.ЗАКАТОВ, А. А., ЦВЕТКОВ, С. И. *Тактика допроса при расследовании преступлений, совершаемых организованными преступными группами: Учебно-методическое пособие*. Москва, 1996. 54 с.
- 225.ЗАМЫЛИН, Е. И., КОЛОСОВ, Н. Ф. *Проблемы допроса в конфликтной ситуации и пути их решения*. Волгоград, 2002. 76 с.
- 226.ЗЕЛЕНСКИЙ, В. Д. О содержании организации расследования. В: *Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе*. Краснодар, 2002, с. 76-82. ISBN 5-88295-066-X
- 227.ЗУЕВ, С. В. *Использование оперативной информации в уголовном процессе*. Челябинск, 2002.
- 228.ЗУЙКОВ, Г. Г. *Криминалистическое учение о способе совершения преступления*. Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 1970. 32 с.
- 229.ИВАНОВ, А. Н., ЛАПИН, Е. С. Особенности организации расследования преступлений в сфере экономической деятельности. В: *Уголовно-процессуальные и криминалистические проблемы борьбы с преступностью*. Выпуск 6. Орел, 2003.

230. ИЛЬЮХОВ, А. А. *Обоснованный риск как обстоятельство исключаящее преступность деяния*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва: Юридический Институт МВД РФ, 2001. 175 с.
231. ИЩЕНКО, Е. П. Планирование и программирование расследования на первоначальном этапе. В: *Версии и планирование расследования*. Свердловск, 1985.
232. ИЩЕНКО, Е. П., ТОПОРКОВ, А. А. *Криминалистика*. Москва: ИНФРА-М, 2003. 746 р. ISBN 5-900785-58-0.
233. КЛОЧКОВ, В. В., ОБРАЗЦОВ, В. А. Преступление как объект криминалистического познания. В: *Вопросы борьбы с преступностью*. Москва: Юрид. лит., 1985, Вып. 42. с. 44-54.
234. *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. / Под ред. А. В. Смирнова. Санкт-Петербург, 2003. 1007 с. ISBN 5-94723-354-1.
235. КНЯЗЬКОВ, А. С. *Криминалистика: Курс лекций*. Томск: ТМЛ-Пресс, 2008. 1126 р. ISBN 5-91302-044-8.
236. КОРНЕВА, З. Арест счетов в коммерческих банках. В: *Уголовное право*. 1997, № 4, с. 68-70. ISSN 2071-5870.
237. *Криминалистика: Учеб. для студентов вузов*. / Под ред. А. Ф. Волынского. Москва, 1999. 615 с. ISBN 5-238-00083-9.
238. *Криминалистика: Учебник для вузов*. / Под ред. Р. С. Белкина. Москва: НОРМА, ИНФРА-М, 2003. 973 р. ISBN 5-89123-742-3.
239. *Криминалистика: учебник для высш. юрид. учеб. заведений*. / Под ред. А. Г. Филипова, А. Ф. Волынского. Москва, 1998. 543 с. ISBN 5-88914-084-1.
240. *Криминалистика: учебник для высш. юрид. учеб. заведений*. / Под ред. И. Ф. Герасимова и Л. И. Драпкина. Москва, 2000. 671 с. ISBN 5-06-003418-6.
241. *Криминалистика: Учебник для юрид. фак. и вузов*. / Отв. ред. Н. П. Яблоков. Москва, 1995. 689 с. ISBN 5-85639-046-6.
242. *Криминалистика: Учебник для юрид. фак. и вузов*. / Под ред. В. А. Образцова. Москва, 1995. 591 с. ISBN 5-7357-0056-1.
243. *Криминалистика: Учебник для юрид. фак. и вузов*. / Под ред. Н. П. Яблокова. Москва, 1997. 687 с. ISBN 5-85639-046-3.
244. *Криминалистика*. / Под ред. Н. П. Яблокова. Москва: Юрист, 2000. 716 р. ISBN 5-7975-0728-5.
245. *Криминалистика: Учебник для юрид. фак. и вузов*. / Под ред. Н. П. Яблокова. Москва: Норма ; Инфра-М, 2017. 751 с. ISBN 978-5-91768-830-5.

246. *Криминалистика: Учебник.* / Под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. Санкт-Петербург: Лань, 2001. 925 с. ISBN 5-8114-0343-7
247. *Криминология: Учебник для юридических вузов.* / Под ред. В. Н. Кудрявцева и В. Е. Еминова. Москва: Юрист, 1997. 510 с. ISBN 5-7357-0037-5.
248. *Криминология: Учебное пособие.* / Под ред. Н. Ф. Кузнецовой. Москва: Проспект, 2006. 327 с. ISBN 5-482-00448-1.
249. КРУГЛИКОВ, А. П. Взаимодействие следователей и органов дознания. В: *Криминалистическая методика расследования отдельных видов преступлений. Часть 1.* Москва, 2002.
250. КРУГЛИКОВ, А. П. Принципы взаимодействия следователей и органов дознания. В: *Вестник Волгоградского Государственного Университета. Серия 5. Политика, Социология, Право.* 1998, вып. 1, с.
251. КУДИНОВ, А. С. *Особенности организации взаимодействия сил и средств органов внутренних дел при раскрытии преступлений по горячим следам:* Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2002. 22 с.
252. КУЛАГИН, Н. И. *Планирование расследования сложных многоэпизодных дел.* Волгоград, 1976. 63 с.
253. *Курс криминалистики: в 3-х томах. Том 3-й. Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений в сфере экономики, взяточничества и компьютерных преступлений.* / Под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. Санкт-Петербург, 2004. 745 с. ISBN 978-5-94201-729-3.
254. ЛАЗАРИ, Н. С. Формы использования сведущих знаний в свете нового УПК. В: *Криминалистические проблемы в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации.* Москва, 2003.
255. ЛОЖКИНА, Е. И. Особенности расследования неправомерных действий при банкротстве и преднамеренного банкротства кредитных организаций. В: *Расследование преднамеренного банкротства и неправомерных действий при банкротстве кредитных организаций.* / Под ред. В. Д. Ларичева. Москва : Спарк, 2006, с. 157-162. ISBN 5-88914-242-9.
256. *Методические рекомендации по организации расследования преступлений, связанных с банкротством.* / Отдел по координации деятельности и аналитической работе Следственного Управления Следственного Комитета при МВД России по Приволжскому Федеральному Округу. Нижний-Новгород, 2003.

- 257.МИНЬКОВСКИЙ, Г. М. Понятие предмета доказывания. В: *Теория доказательств в советском уголовном процессе*. Москва, 1973, с. 163-170.
- 258.МИРОШНИКОВ, В. Н. *Аудит отдельных структур рыночной экономики*. Ростов-на-Дону, 1997.
- 259.МУРАТОВ, Д. А. *Расследование преступлений, совершаемых с использованием процедур банкротства*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2004. 251 с.
260. *Научно-практический комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. / Под ред. В. М. Лебедева. Москва, 2002. 1007 с. ISBN 5-88914-195-3.
- 261.НУЖДИН, А. М. *Проблемы методики раскрытия и расследования криминальных банкротств*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1997. 31 с.
- 262.ОБРАЗЦОВ, В. А. Учения о криминалистической характеристике преступлений. В: *Криминалистика*. Москва, 1993.
- 263.ОВСЯННИКОВ, В. А. *Основания и мотивы принятия уголовно-процессуальных решений в стадии возбуждения уголовного дела*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Омск, 2001. 22 с.
- 264.ОРЛОВ, Ю. К. *Основы теории доказательств в уголовном процессе*: научно-практическое пособие. Москва, 2001. 136 с. ISBN 5-8369-0086-8.
- 265.ПАВЛИСОВ, А. Н. *Первоначальный этап расследования преднамеренного банкротства юридических лиц*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2007. 152 с.
- 266.ПЕТРОВА, А. Н. *Противодействие расследованию и меры его преодоления*. Волгоград, 2002. 94 с. ISBN 5-7899-0223-5.
- 267.ПЕТРОВА, А. Н. *Противодействие расследованию, криминалистические и иные меры его преодоления*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2000. 27 с.
- 268.ПЕТРОСЯН О. Ш. и др. *Экономические и финансовые преступления*: Учебное пособие для студентов вузов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 312 с. ISBN 978-5-238-01740-2 [online] [citat 12.01.2024]. Disponibil: <https://djuvonline/file/5jlgVlJJmktng>
- 269.ПИТЕРЦЕВ, С. К., СТЕПАНОВ, А. А. *Тактические приемы допроса*. Санкт-Петербург: ИПК прокурор.-следств. работников, 1996. 55 с. ISBN 5-89094-014-7.
- 270.ПОСЕЛЬСКАЯ, Л. Н. *Расследование криминальных банкротств*. В: *Криминалистика* : Учебник для студентов вузов. / Под ред. А. Ф. Волынского и В. П. Лаврова. Москва, 2008, с. 258-291. ISBN 978-5-238-01398-5.+
271. *Расследование преступлений в сфере экономики*: Руководство для следователей. / Под общ. ред. И. Н. Кожевникова ОЖЕВНИКОВА. Москва: Спарк, 1999. 415 с. ISBN 5-88914-118-X.

- 272.РАТИНОВ, А. Р. Теория рефлексивных игр в приложении к следственной практике. В: *Правовая кибернетика*. Москва, 1970, с. 185-197.
- 273.РАТИНОВ, А. Р., ЕФИМОВ, Н. И. *Психология допроса обвиняемого*. Москва, 1988. 113 с.
- 274.РЕЗВАН, П. А. *Методика расследования криминальных банкротств*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2004. 185 с.
- 275.РОМАНОВА, Е. С. *Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с банкротством*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 307 с.
- 276.РОССИНСКАЯ, Е. Р. Использование специальных знаний по новому УПК России. В: *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: проблемы практической реализации*. Краснодар, 2002.
- 277.РОССИНСКАЯ, Е. Р. Проблемы криминалистических и судебно-экспертных методов исследования вещественных доказательств. В: *Проблемы совершенствования производства криминалистических экспертиз*. Саратов, 1998, с. 117-126. ISBN 5-7485-0118-X.
- 278.САВЕЛЬЕВА, М. В., СМУШКИН, А. Б. *Криминалистика: учебное пособие*. Москва: Юстиция, 2017. 236 с. ISBN 978-5-4365-0442-1.
- 279.СЕРОВА, Е. Б. Методика расследования криминальных банкротств. В: *Курс криминалистики: в 3-х т. Том 3. Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений в сфере экономики, взяточничества и компьютерных преступлений*. / Под ред. О. Н. Коршуновой и А. А. Степанова. Санкт-Петербург, 2004, с. 471. ISBN 978-5-94201-729-3.
- 280.СМИРНОВА, И. Г. и др. *Киберпреступность: криминологический, уголовно-правовой, уголовно-процессуальный и криминалистический анализ*. Москва: Юрлитинформ, 2016. 306 с. ISBN 978-5-4396-1170-6.
- 281.СОЛОГУБ, Н. М., ЕВДОКИМОВ, С. Г., ДАНИЛОВА, Н. А. *Хищения в сфере экономической деятельности: механизмы преступления и его выявление*: Метод. пособие. Москва: Изд-во ПРИОР, 2002. 256 с. ISBN 5-7990-0743-3.
- 282.*Справочная книга криминалиста*. / Под ред. Н. А. Селиванова. Москва: НОРМА; НОРМА-ИНФРА-М, 2000. 712 с. ISBN 5-89123-238-3.
- 283.СТЕПАНОВ, В. В. *Предварительная проверка первичных материалов о преступлении*. Саратов, 1972. 142 с.
- 284.СТЕПУНКОВА, В. К. *Методическое пособие для экспертов, следователей и судей*. Москва, 2000. 208 с.

285. СТРОГОВИЧ, М. С. *Курс советского уголовного процесса: в 2-х т. Том 1: Основные положения науки советского уголовного процесса.* Москва, 1968. 470 с.
286. СУЙЦ, В. П., СМЕРНОВ, Н. Б. *Основы российского аудита.* Москва, 1997. 253 с. ISBN 5-86509-040-2.
287. ТИМЧЕНКО, В. А. Организация назначения документальных ревизий и судебно-бухгалтерских экспертиз. В: *Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики.* Саратов : Сарат. юрид. ин-т МВД России, 1999, с. 206-213. ISBN 5-7485-0033-7.
288. ТРАНЧУК, Л. И., ФОМОВ, С. В. Выявление способов и признаков совершения криминальных банкротств. В: *Вестник МВД России.* 2001, № 2-3, с. 57-68.
289. ТРИШКИНА, Е. А. *Расследование преступлений в сфере налогообложения.* Волгоград, 2001. 68 с. ISBN 5-78-99-0145-X.
290. *Уголовный процесс: Учеб. для высш. юрид. учеб. заведений и юрид. фак. /Под ред. В. П. Божьева.* Москва: Спарк, 2002. 703 с. ISBN 5-88914-198-8.
291. ФИЛИППОВ, А. Г. Общие положения методики расследования отдельных видов и групп преступлений. В: *Криминалистика.* Москва, 1998.
292. ХАТЕНЕВИЧ, Т. Г., БЕРСУНУКАЕВ, В. В. Проблемы определения признаков криминального банкротства и перспективы их решения. В: *Вестник Полоцкого Государственного Университета, Серия D. Экономические и юридические науки.* 2024, кн. 1(66), стр. 78-86. [online] [цитат 14.03.2024]. Dіponіbil: <https://journals.psu.by/economics/article/view/5928/5354>.
293. ЦЕНОВА, Т. Л. *Уголовно-правовые и криминалистические проблемы коммерческого мошенничества.* Краснодар, 2001. 112 с.
294. ЧУРИЛОВ, С. Н. *Криминалистическое учение об общем методе расследования преступлений: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук.* Москва, 1995. 28 с.
295. ЧУФАРОВСКИЙ, Ю. В. *Юридическая психология: Учебник.* Москва: Проспект, 2003. 469 с. ISBN 5-98032-250-7.
296. ШАДРИН, В. В. *Основы бухгалтерского учета и судебно-бухгалтерской экспертизы: Учебник для вузов.* Москва: Юристъ. 2000. 218 с.
297. ШАТРОВ, И. В. *Расследование преступлений, совершаемых должностными лицами в сфере приватизации государственной и муниципальной собственности: Дисс. ... канд. юрид. наук.* Нижний Новгород, 2000. 249 с.
298. ШЕСТАКОВ, А. В., ШЕСТАКОВ, Д. А. *Введение в финансово-экономическую экспертизу.* Москва: Дашков и К°, 2000. 286 с. ISBN 5-8316-0042-4.

- 299.ШИПУНОВА, Т. В. Социальное исключение и воспроизводство преступности. В: *Криминология вчера, сегодня, завтра*. 2002, № 4 (5), с. 58-73. ISSN 2218-8576.
- 300.ШИХАНЦОВ, Г. Г. *Юридическая психология*. Москва: Зерцало, 1998. 344 с. ISBN 5-8078-0008-7.
- 301.ШУРУХНОВ, Н. Г. *Криминалистика: Учебник*. Москва: ЭКСМО, 2005. 718 р. ISBN 5-699-11134-4.
- 302.ЮРИН, В. М. Основания выдвижения версии о мошенничестве «Запланированное банкротство». В: *Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики*. Саратов, 1999, с. 104-109. ISBN 5-7485-0033-7.
- 303.ЯБЛОКОВ, Н. П. Криминалистическая характеристика финансовых преступлений. В: *Вестник Московского университета. Сер. Право*. 1999, № 1, с. 31-43. ISSN 0130-0113.
- 304.ЯБЛОКОВ, Н. П. Понятие криминалистической характеристики преступлений. В: *Криминалистика*. Москва, 1990. с. 321-364.
- 305.ЯКУШИН, С. Ю. Тактические средства расследования преступлений: понятие и соотношение. В: *Российский следователь*. 2004, № 10, с. 4-6. ISSN 1812-3783.

ANEXE

Anexa 1

Act de implementare a rezultatelor în activitatea didactico-științifică

Universitatea de Stat "Alecu Russo" din Bălți
Facultatea de Drept și Științe Sociale
MD – 3121, Bălți, str. Pușkin, nr. 38
tel. (+373) 231-52-340; 231-52-321;
fax: (+373) 231-52-439
www.usarb.md

ACT DE IMPLEMENTARE

a rezultatelor cercetărilor efectuate în cadrul tezei de doctorat elaborate de către doamna
JANU Natalia

Prin prezentul act, se adeverește că rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul tezei de doctorat a doamnei JANU Natalia, intitulată „*Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă*” sunt folosite în procesul de studii în cadrul Facultății de Drept și Științe sociale a Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți în calitate de material științific pentru prelegeri și dezbateri în cadrul orelor de seminar la ciclul I, studii de licență și ciclul II, studii de master.

25.02.2025

Prim-prorector pentru activitate didactică

Conferențiar universitar

Lidia PĂDUREAC

Lidia PĂDUREAC

PROCURATURA REPUBLICII MOLDOVA

PROCURATURA MUNICIPIULUI BĂLȚI

mun. Bălți, str. Păcii, 21, MD-3100, Tel.: /373 231/ 2-22-35

www.procuratura.md / e-mail: proc-mbl@procuratura.md

25.02.2025 nr. 1442

Anexa 2

Act de implementare a rezultatelor științifice în activitatea practică a Procuraturii mun. Bălți

ACT DE IMPLEMENTARE

a rezultatelor cercetărilor efectuate în cadrul tezei de doctorat elaborate de către doamna
JANU Natalia

Prin prezentul act, se adevărește că rezultatele cercetărilor științifice obținute în cadrul tezei de doctorat a doamnei JANU Natalia, cu titlul „*Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă*” au un impact semnificativ în privința perceperii și aplicării particularităților metodologice de investigare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Rezultatele științifice ale tezei de doctorat sunt implementate cu succes în activitatea curentă a procurorilor din cadrul Procuraturii mun. Bălți și, în special, în procesul de instruire a acestora.

Procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți,

Conferențiar universitar, doctor

Ion COVALCIUC

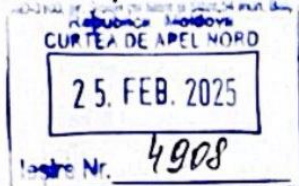
CURTEA DE APEL NORD

Republica Moldova, mun. Bălți, str. Ștefan cel Mare și Sfânt, 54
email: cab@justice.md; Tel.: /+373 231/ 23 140
www.instante.justice.md

Anexa 3

Act de implementare a rezultatelor științifice în activitatea practică a Curții de Apel Bălți

ACT DE IMPLEMENTARE

a rezultatelor cercetărilor științifice efectuate în cadrul tezei de doctorat elaborate de către
doamna JANU Natalia

Prin prezentul act, se adeverește că rezultatele cercetărilor științifice obținute în procesul elaborării tezei de doctorat a doamnei JANU Natalia, cu titlul „*Metodica investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă*” au un impact substanțial în privința perceperii și aplicării particularităților metodologice de investigare și examinare a infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

Rezultatele științifice ale tezei de doctorat sunt implementate cu succes în activitatea curentă a judecătorilor din cadrul Curții de Apel Nord, în special, în procesul de instruire a acestora privind specificul cercetării și examinării cauzelor penale referitoare la infracțiunile de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă.

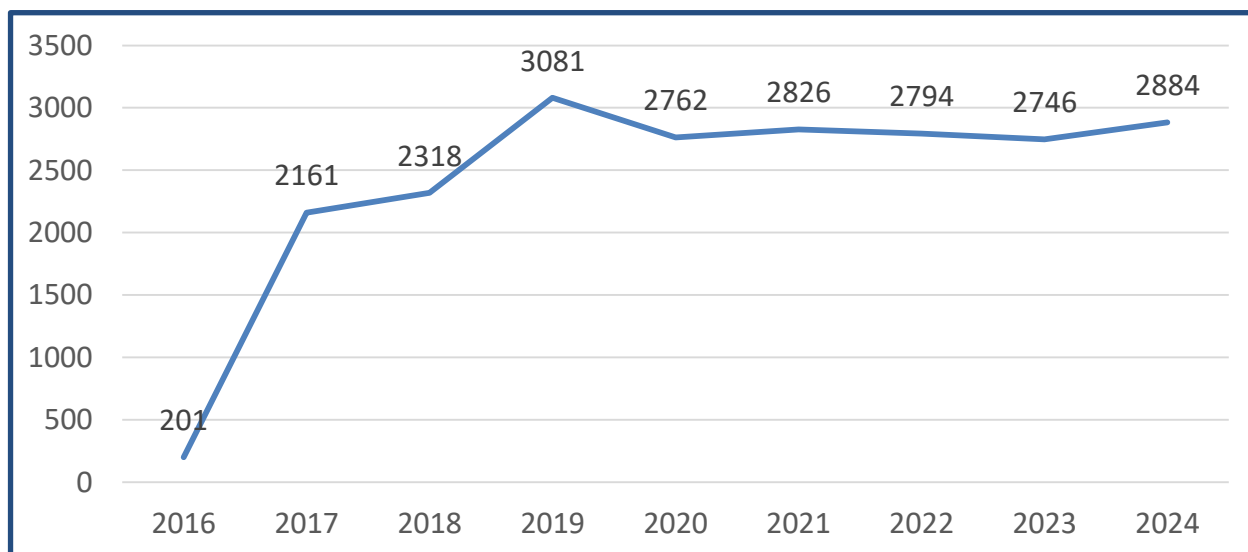
Președintele
Curții de Apel Nord
Doctor în drept

Ion TALPA

Anexa 4.

Date statistice privind numărul agenților economici declarați în stare de insolvabilitate⁷⁷⁰

Anul	Nr. cauzelor
2015	120
2016	201
2017	2161
2018	2318
2019	3081
2020	2762
2021	2826
2022	2794
2023	2746
La 30.09.2024	2884

Conform datelor statistice, pentru primele 6 luni ale anului 2022, au fost intentate circa 240 de proceduri de insolvabilitate⁷⁷¹; pentru primele 9 luni ale anului 2023, au fost intentate circa 530 de proceduri de insolvabilitate⁷⁷²

⁷⁷⁰ Sursa: <https://dataset.gov.md/dataset/15281-date-statistice-privind-numarul-agentilor-economici-declarati-in-stare-de-insolvabilitate>

⁷⁷¹ Sursa: Raport statistic despre activitatea judecătoriilor din prima instanță privind examinarea dosarelor insolvabilitate în perioada 01.01.2022 - 30.06.2022. <https://aaij.justice.md/wp-content/uploads/2024/03/6.-RS-Cauze-de-insolvabilitate-2i.pdf>.

⁷⁷² Sursa: Raport statistic despre activitatea judecătoriilor din prima instanță privind examinarea dosarelor insolvabilitate în perioada 01.01.2023 - 30.09.2023. <https://aaij.justice.md/wp-content/uploads/2024/03/Raport-examinarea-dosarelor-insolvabilitate-2i.pdf>.

Anexa 5.

Statistica procedurilor de restructurare și a procedurile de restructurare accelerată aplicate în perioada 2015-2024⁷⁷³

	Data intentării procesului	Data aplicării planului de restructurare	Soarta planului (executat/neexecutat)
Proceduri de restructurare (pocedura planului)			
TIVALI-COM SRL	23.12.2013	12.06.2015	Nu se cunoaște
<i>2015 – 1 procedură</i>			
GALSAM-SERVICE SRL		15.08.2016	Se execută
<i>2016 – 1 procedură</i>			
STRADA VERDE SRL	12.05.2017	27.11.2017	A eșuat
<i>2017 – 1 procedură</i>			
PRIHOJANIN-M SRL	15.09.2016	26.07.2018	Nu se cunoaște
<i>2018 – 1 procedură</i>			
VILDVAST-PREST SRL		09.08.2019	Se execută
<i>2019 – 1 procedură</i>			
NORELIT INVESTGRUP SRL	11.11.2019	12.06.2020	Se execută
<i>2020 – 1 procedură</i>			
APĂ-CANAL BĂLȚI ÎM REGIA	09.12.2020	13.07.2021	Se execută
<i>2021 – 1 procedură</i>			
ISAC IGOR GȚ	26.10.2021	27.07.2022	Se execută
DONIGHEVICI GȚ	23.12.2020	08.09.2022	A eșuat
<i>2022 – 2 proceduri</i>			
SRL RUCHIM	16.11.2021	03.10.2024	Se execută
<i>2024 – 1 procedură</i>			
<i>T o t a l: 10 proceduri, în medie 1 procedură/an</i>			
Proceduri de restructurare accelerate (de prevenție)			
MONDOLEGNO SRL	05.12.2015		Nu se cunoaște
VADLEF SRL	13.12.2018		Nu se cunoaște
STRAPIT SRL	25.04.2019		Nu se cunoaște
CETIGAN SRL	06.09.2019		Nu se cunoaște
FORTUNA-LABLIIS SRL	05.06.2020		Nu se cunoaște
ODILIN SRL	24.08.2021		Nu se cunoaște
METROPOLIS CITY SRL	09.03.2023		Nu se cunoaște
FILATURA-UNGHENI SRL	26.11.2024		Nu se cunoaște
<i>T o t a l: 8 proceduri, care nu reprezintă proceduri de insolabilitate</i>			

⁷⁷³ Sursa: Baza de date de pe portalul instanțelor judecătorești din Republica Moldova, <http://www.instante.justice.md/>

Anexa 6

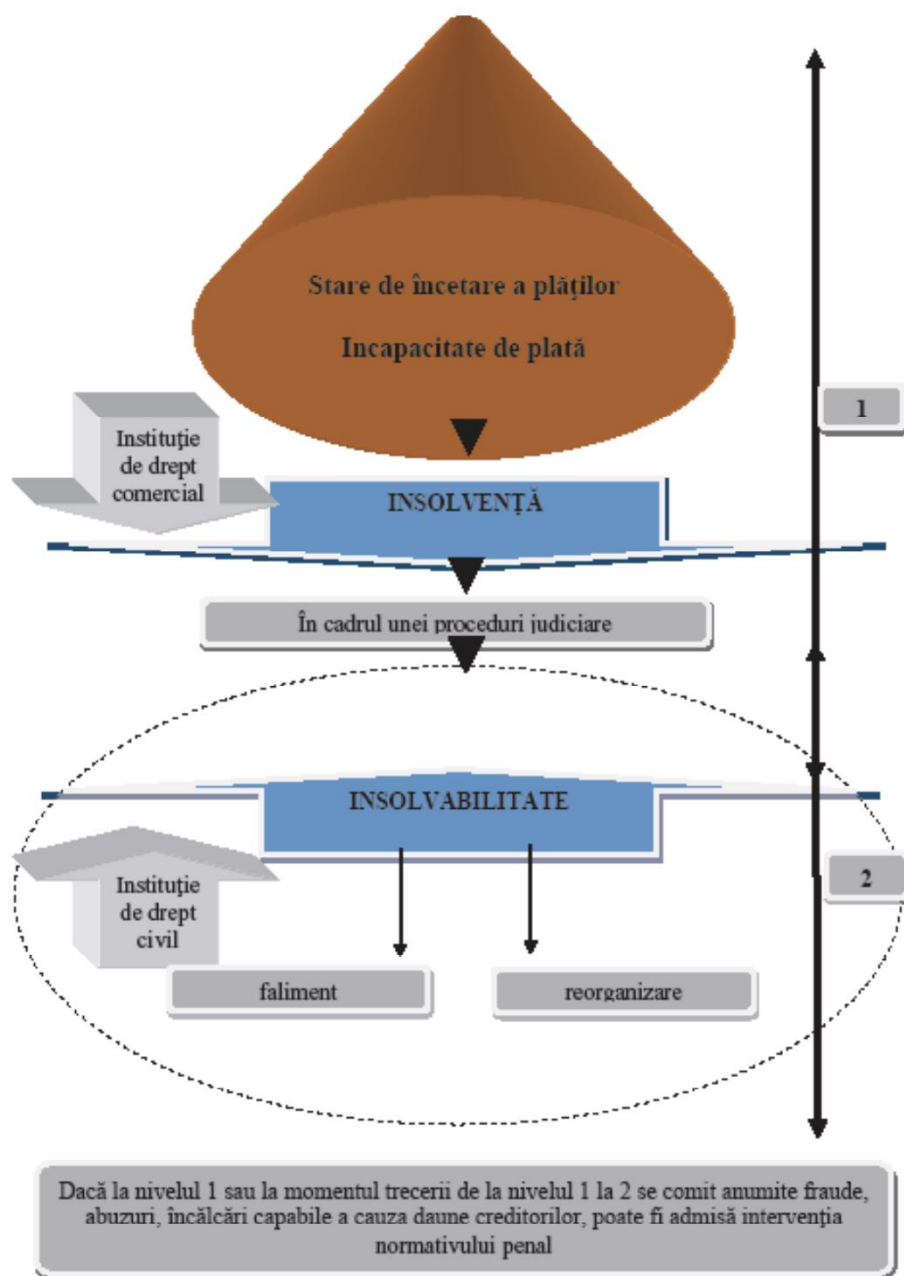
Cauzele penale referitoare la faptele de infracțiuni de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă, gestionate de organele de urmărire penală

Ar. 252	pornite	parvenite	Total gestiune	judicate	clasate	competență	suspendate
2021	44	6	54	1	0	36	0
2022	47	5	68	0			
2023	19	12	53	1	1	3	1
2024	22	6	60		1	2	

Art.253	pornite	parvenite	Total gestiune	judicate	clasate	competență	suspendate
2021	2	0	2	0	0	0	0
2022	0	0	0	0	0	0	0
2023	0	2	0	0		1	
2024	1	0	2	0	0	0	0

Anexa 7

Corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută⁷⁷⁴

⁷⁷⁴ Lebedinschi A. Corelația definitorie dintre starea de încetare a plăților, incapacitatea de plată, insolvență, insolvabilitate, faliment, bancrută. În: *Legea și Viața*, august, 2016, p. 30.

Anexa 8

Algoritm pentru investigarea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă

Acțiunile de urmărire penală, măsurile speciale de investigații, precum și alte activități și măsuri efectuate/aplicate în procesul investigării infracțiunilor de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă (art. 252 și 253 din Codul penal al Republicii Moldova).

A. Inițierea investigațiilor

- a) Sesizarea organelor de urmărire penală în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală a Republicii Moldova;
- b) Înregistrarea sesizărilor în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală al Republicii Moldova și ale Ordinului comun nr. 121/254/286-0/95 din 18 iulie 2008 „Cu privire la evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni”;
- c) Identificarea semnelor de bănuială rezonabilă. Analiza sesizărilor (plângerilor, denunțurilor, autodenunțurilor etc.), a rapoartelor financiare care indică la posibile fapte de insolvabilitate intenționată sau insolvabilitate fictivă;
- d) Verificarea existenței actelor de insolvență. Constatarea faptului că întreprinderea, instituția, organizația a intrat oficial în insolvență conform prevederilor legislației din domeniu.

B. Colectarea probelor preliminare

- a) Obținerea documentelor financiar-fiscale (solicitarea documentelor contabile, financiare și fiscale, a bilanțurilor, a contractelor);
- b) Efectuarea auditului, reviziilor documentare, a controlului financiar și fiscal, a acțiunilor de inventariere;
- c) Elaborarea planului de efectuare a urmăririi penale;
- d) Dispunerea efectuării anumitor măsuri speciale de investigații;
- e) Elaborarea versiunilor de urmărire penală.

C. Efectuarea acțiunilor inițiale de urmărire penală

- a) audierea victimei (părții vătămate);
- b) cercetarea la fața locului;
- c) cercetarea preliminară a documentelor, obiectelor;
- d) ridicarea de bunuri, obiecte, documente;
- e) ascultarea martorilor;
- f) reținerea bănuitului; audierea bănuitului;
- g) prezentarea spre recunoaștere a bănuitului;
- h) dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare (financiare, contabile, fiscale, economice, merceologice, a documentelor etc.), pentru:
 - a verifica mijloacele active și pasive;
 - a efectua comparația între datoriile și activele declarate ale companiei, pentru a identifica posibile manipulări (subevaluarea activelor, supraevaluarea pasivelor etc.);
 - a constata fluxurile financiare, în vederea descoperirii unor tranzacții suspecte, care ar putea indica intenția de a înșela creditorii sau de a crea o insolvabilitate fictivă;

- a compara datele contabile cu realitatea economică;
- a verifica faptul dacă situațiile financiare reflectă realitatea economică a companiei;
- a analiza comportamentul administratorilor și deciziile economico-financiare, care sugerează o intenție deliberată de a crea insolvabilitatea (transferul fraudulos al activelor, încheierea unor tranzacții fictive);
- a identifica anumite scheme (transferul de active către terți sau restructurări financiare intenționate, pentru a ascunde realitatea situației economice);
- a identifica și a urmări tranzacțiile suspecte (analiza contractelor și transferurilor de fonduri, bunuri și active între entități conexe, descoperirea eventualelor tranzacții fictive);
- a verifica relațiile comerciale cu partenerii comerciali sau entitățile afiliate, care ar putea fi implicate în realizarea unei insolvabilități fictive sau intenționate;
- a analiza documentele și dovezile tehnice (examinarea, cercetarea documentelor contabile, revizuirea detaliată a registrelor contabile, a documentelor financiare), pentru a detecta eventuale falsificări, omisiuni sau erori, care ar putea indica la o insolvabilitate creată artificială;
- a examina și a analiza documentele financiare, evaluarea tehnică a situației;
- a verifica respectarea reglementărilor legale în materia insolvenței (evaluarea modului în care entitatea respectă prevederile legale referitoare la insolvență și procedurile de declarare a acesteia);
- a identifica nerespectarea obligațiilor legale (dacă administratorii au respectat procedurile legale în perioada de insolvență), precum depunerea raporturilor financiare sau informarea creditorilor).

D. Efectuarea acțiunilor ulterioare de urmărire penală

- a) audierea învinutului;
- b) audierea martorilor;
- c) confruntarea;
- d) dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare repetate și a contraexpertizelor (în caz de necesitate).

E. Consolidarea materialului probator, administrat în cauza penală, și formularea concluziilor cu privire la finalizarea urmăririi penale și transmiterea materialelor cauzei penale în instanța de fond

- a) coroborarea probelor;
- b) analiza dovezilor administrate în cauza penală, pentru a constata dacă ele sunt suficiente pentru a stabili vinovăția persoanei învinuite de comiterea infracțiunii de insolvabilitate intenționată sau insolvabilitate fictivă;
- c) stabilirea faptului dacă există probe suficiente care atestă comiterea infracțiunilor de insolvabilitate intenționată sau insolvabilitate fictivă;
- d) finalizarea cercetărilor; întocmirea concluziilor de învinuire (a rechizitoriului), cu analiza minuțioasă a tuturor probelor administrate;
- e) transmiterea materialelor cauzei penale în instanța de fond, pentru a examina și a soluționa cauza penală referitoare la infracțiunea de insolvabilitate intenționată sau insolvabilitate fictivă.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, **JANU Natalia**, studentă-doctorandă a Școlii doctorale de Științe Economice și Juridice la Universitatea de Stat din Moldova, declar pe răspundere personală că teza de doctorat este elaborată doar de mine, pe baza efortului personal de cercetare și redactare. În cadrul lucrării precizez sursa tuturor ideilor, datelor și formulărilor care nu-mi aparțin, conform normelor de citare a surselor și de respectare a legislației privind drepturile de autor. Declar că toate afirmațiile din lucrare referitoare la datele și informațiile analizate, la metodele prin care acestea au fost obținute și la sursele din care le-am obținut sunt adevărate. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

JANU Natalia

Data: 05 mai 2025

Natalia Janu

Data nașterii: 20/11/1981 | **Cetățenie:** moldoveană | **Număr de telefon:**
 (+373) 68409409 (Număr de telefon mobil) | **E-mail:** pro_natalia_81@mail.ru |
Adresă: 3100, Bălți, Moldova (Bălți, str. Păcii 56/1)

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

14/01/2016 – ÎN CURS Bălți, Moldova

ASISTENT UNIVERSITAR UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

20/12/2018 – ÎN CURS Bălți, Moldova

MEDIATOR BIROUL DE MEDIERE „JANU NATALIA”

14/01/2015 – ÎN CURS Bălți, Moldova

ADMINISTRATOR AUTORIZAT BIROUL ADMINISTRATORULUI AUTORIZAT „JANU NATALIA”

01/03/2012 – 19/09/2013 Bălți, Moldova

CONSULTANT CLIEȚI BUSINESS BC „PROCREDIT BANK” SA, FILL. BĂLȚI

01/09/2011 – 29/02/2012 Bălți, Moldova

EXPERT DE CREDITE ÎNȚREPRINDERI MIJLOCII BC „PROCREDIT BANK” SA, FILL. BĂLȚI

19/03/2008 – 31/08/2011 Bălți, Moldova

SPECIALIST DESERVIRE CLIEȚI MICUL BUSINESS BC „PROCREDIT BANK” SA, FILL. BĂLȚI

23/02/2007 – 06/03/2008 Bălți, Moldova

ȘEF SECȚIA MARKETING CU ATRIBUȚII DE SERVICII CADRE „LIDOLUX” SRL

01/06/2006 – 22/02/2007 Bălți, Moldova

ADMINISTRATOR HOTELIER „LIDOLUX” SRL

14/12/2004 – 13/02/2006 Chișinău, Moldova

SECRETAR REFERENT CU ATRIBUȚII SERVICII CADRE „DIGRENTA” SA

EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ

01/11/2017 – ÎN CURS Chișinău, Moldova

STUDII DOCTORALE Universitatea de Stat din Moldova

Site de internet usm.md

01/09/2009 – 31/05/2011 Bălți, Moldova

STUDII DE MASTERAT Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Site de internet usarb.md

01/11/2006 – 30/11/2006 Chișinău, Moldova

INSTRUIRE ÎN DOMENIUL MANAGEMENTULUI SERVICIILOR ÎN STRUCTURILE DE PRIMIRE TURISTICĂ Centru Național de Perfecționare a Cadrelor din Industria Turismului

01/10/2000 – 30/06/2004 Braşov, România

STUDII DE LICENŢĂ Universitatea „Transilvania” din Braşov România

Domeniu de studiu Drept

01/09/1999 – 31/05/2000 Bălţi, Moldova

STUDII LICEALE Liceul Teoretic „Ion Creangă”

01/09/1996 – 31/05/1999 Sîngerei, Moldova

STUDII LICEALE Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, or. Sîngerei

01/09/1988 – 31/05/1996 Sîngerei, Moldova

STUDII CLASE PRIMARE/GIMNAZIALE Şcoala Medie nr. 2 din or. Sîngerei

● **COMPETENŢE LINGVISTICE**

Limbă(i) maternă(e): **ROMÂNĂ**

Altă limbă (Alte limbi):

	COMPREHENSIUNE		VORBIT		SCRIS
	Comprehensiune orală	Citit	Exprimare scrisă	Conversaţie	
RUSĂ	C2	C2	C1	C1	C1
ENGLEZĂ	B1	B1	B1	A2	A2
FRANCEZĂ	A1	A2	A1	A1	A2

Niveluri: A1 şi A2 Utilizator de bază B1 şi B2 Utilizator independent C1 şi C2 Utilizator experimentat